

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Siyasal Bilgiler Fakültesi
İşletme Anabilim Dalı

135272

Yüksek Lisans Tezi

135272

**BANKACILIKTA KREDİ RİSKİ YÖNETİMİNE
İLİŞKİN METODLAR VE BİR UYGULAMA
ÖRNEĞİ: SAF KARTON VE AMBALAJ SANAYİ VE
TİCARET ANONİM ŞİRKETİ**

HAKAN ERCAN

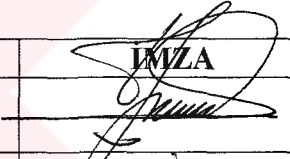
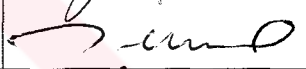
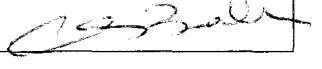
2501990318

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. FERYAL ORHON BASIK

İSTANBUL 2002

TEZ ONAYI

İŞLETME Anabilim Dalında **9925010318** numaralı **HAKAN ERCAN**'IN hazırladığı “**BANKACILIKTA KREDİ RİSKİ YÖNETİMİNE İLİŞKİN METODLAR VE BİR UYGULAMA ÖRNEĞİ:SAF KARTON VE AMBALAJ SANAYİİ VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ**” konulu **YÜKSEK LİSANS / DOKTORA-TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 10.Maddesi uyarınca **10.01.2003 CUMA** günü saat **14.30'da** yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin ..~~Kabulü~~.....'ne* **OYBİRLİĞİ /OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI(*)	İMZA
Prof.Dr. Feryal ORHON BASIK	Kabul	
Prof.Dr. Targan ÜNAL	Kabul	
Prof.Dr. Sevgi GÜRAN	Kabul	
Yrd.Doç.Dr. Serhat YANIK	Kabul	
Yrd.Doç.Dr. Ali Osman BALKANLI	Kabul	

ÖZ

Uluslararası finans sisteminde olduğu gibi Türk finans sisteminde ve bunun en büyük parçası olan bankacılık sektöründe risk yönetimi uygulamaları giderek önem kazanmakta ve zorunlu hale gelmektedir. Modern risk yönetim teknikleri, kredi kurumlarının riski iyi tanımayı, kredi fiyatlarına yansıtıp bu şekilde riski zamanında görebilmeyi, doğru değerlendirme yapmayı, bir müşteriyi sürekli izlemeyi ve iyi bir veritabanı oluşturmayı gerektirmektedir. Çalışmamızın amacı, bir bankanın verdiği kredi sonucunda, gelecekte maruz kalacağı riski önceden tahmin edebilmesini sağlayacak kredi riski yönetim modelinin nasıl uygulandığını anlatabilmektir.

Tez çalışmamızda kredi riski ölçüm modellerinin geliştirilmesine yönelik olarak bankaların gerçekleştirmeleri gereken geleneksel ve modern kredi riski analizine değinilmiş, bir bankanın kredi ilişkisine girmesi durumunda kredinin taşıdığı riskin analizi ve kredinin tahsisi sonrasında bankanın yaptığı değerlendirmeler gerçek bir uygulama üzerinde sunulmuştur.

Çalışmamız kredi riski konusunda puanlamanın nasıl yapıldığını, puanlama yapılırken hangi kriterlerin gözönüne alındığını, yapılan puanlama sonucunda ortaya çıkan sonuçların bir derecelendirme kuruluşunun açıkladığı rakamlara nasıl uyarlandığını, kredi kurumunun karşı tarafın teminatlarını hangi kıstaslara göre değerlendirdiğini, beklenen ve beklenmeyen zararların nasıl hesaplandığını ve faiz oranının hesaplanmasıyla maliyetini ve karını karşılayacak marjını nasıl yakaladığını analiz etmiş, böylece bir kredi kurumunun müşterisi ile olan ilişkisinde geleceğe yönelik bir karar almasını sağlayacak bilgiyi vermeye çalışmıştır.

ABSTRACT

Following the same trend of the international financial system, risk management has become considerably important and necessary in the Turkish financial system and in its largest part, the banking sector, as well. Modern risk management requires the recognition of risk factors by the creditors, handling the risk by pricing the credit accordingly, correct evaluation, monitoring the customer activity, and keeping track of the history in a database. The intention of this study is to elaborate on how the risk management model is applied by a credit company to forecast the risks involved after issuing a credit to a customer.

In this study, traditional and modern risk analysis methods, that needs to be used by the creditors, are investigated for developing new risk calculation models, and a case study is presented, in which a credit company makes an analysis of the risks involved before issuing a credit and the post-evaluation performed after the credit is returned in full.

This study also includes answers to questions such as how the credit scoring is performed, what are the issues considered in credit scoring, how credit scoring results are mapped to the results of a credit rating company, how the creditors evaluate the assets of the customers, how the expected and unexpected losses are calculated and how the interest rates are calculated to cover the cost and the profit of the credit and finally tries to provide the information necessary for making good decisions in the future of the relation of the credit company and its customer.

ÖNSÖZ

Tez çalışmamızın temel konusunu kredi veren bir bankanın verdiği kredi sonucunda maruz kalacağı kredi riskini önceden belirleyebilmesi ve ileride oluşabilecek olumsuz koşulları bertaraf edebilmesi için kredi kurumunun ne tür bir yol izlemesi gerektiğinin anlatılması olduğundan, bu konuda gerek mevzuat gerekse uygulama açısından çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

Banka bünyesinde, banka yönetimine kredilendirme işlevine ilişkin bilgi akışını sağlayacak sistemler oluşturulmalı ve banka portföyünün yapısına ilişkin olarak, kredilerin sınıflandırılması ve puanlandırılmasını içermek üzere ayrıntılı bir veritabanı tesis edilmelidir. Kantitatif risk ölçüm metotlarının gelişmesi sayesinde risk yönetimi anlayışı kurum içindeki etkinliği arttıran bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır. BIS'in 2001 yılının başında taslak olarak yayınladığı yeni sermaye yeterliliği düzenlemesinde de risk ölçüm tekniklerinin kullanımı teşvik edilmektedir. Uluslararası bankacılık sisteminde olduğu gibi Türk bankacılık sisteminde de risk yönetimi uygulamaları giderek önem kazanmakta ve zorunlu hale gelmektedir. Türkiye'de kredi risklerinin ölçümüne dayalı olarak BDDK tarafından 2002 yılında bir taslak hazırlanmıştır. Türkiye'de kredi riskleri her ne kadar piyasa riskleri kadar tehlike arz etmese de uzun vadede piyasaların düzelmesi ve tüketim eğiliminin artmasıyla büyük önem arzedecektir. Bu çerçevede hazırladığımız tez çalışmasının amacı Türk Bankaları'nın kredi risklerini ölçmek için uygulamış oldukları geleneksel yöntemler ile yabancı bankaların kredi risklerini ölçmek için kullandığı modern yöntemleri birleştirerek entegre bir sistem ortaya çıkartmak olmuştur.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
EKLER LİSTESİ	xv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi

Sayfa

GİRİŞ.....	1
1. TEMEL KAVRAMLAR, TARİHSEL GELİŞİM VE KREDİ RİSKİ YÖNETİMİNİN ORTAYA ÇIKIŞI.....	4
1.1. Temel Kavramlar.....	4
1.1.1. Bankanın Tanımı ve Temel İşlevleri	4
1.1.1.1. İşletme Terimi ve Banka İşletmesi	6
1.1.1.2. Günümüz Bankalarının Temel İşlevleri ve Ekonomik Önemi	8
1.1.2. Risk ve Risk Yönetimi Kavramları	11
1.1.3. Kredi ve Kredi Riski Kavramları	12
1.2. Bankacılığın ve Risk Yönetiminin Tarihsel Gelişimi.....	16
1.2.1. Dünyada Bankacılığın ve Risk Yönetiminin Gelişimi.....	16
1.2.2. Türkiye’de Bankacılığın ve Risk Yönetiminin Gelişimi	21
1.3. Kredi Riski Yönetimi	23

1.3.1. Bankacılıkta Kredi Riski Yönetimi Anlayışının Gelişimi	23
1.3.2. Bankaların Maruz Kaldıkları Diğer Riskler	27
1.4. Önemli Kurumlar ve Karşılıklar ile İlgili Hükümler	36
1.4.1. Basel Komitesi'nin Düzenlemeleri	36
1.4.2. BDDK'nin Rolü ve Yasal Düzenlemeler	42
1.4.3. Merkez Bankası Risk Santralizasyon Müdürlüğü	44
1.4.4. Kredi Riski Yönetiminde Karşılıkların Önemi	45
 2. BANKACILIKTA KREDİ VE KREDİ YÖNETİMİ KAVRAMI	 50
2.1. Bankacılıkta Krediler ve Kredi Çeşitleri	52
2.1.1. Kredinin Niteliği ve Bankalardaki Uygulama	52
2.1.2. Bankalarda Kredi Çeşitleri	55
2.1.2.1. Nakdi Krediler	57
2.1.2.1.1. Ticari Krediler	57
2.1.2.1.1.1. Borçlu Cari Hesap	58
2.1.2.1.1.1.1. Açık Kredi	59
2.1.2.1.1.1.2. Kefalet Karşılığı Krediler	59
2.1.2.1.1.1.3. Senetli Krediler	61
2.1.2.1.1.1.4. Ticari Mal Karşılığı Krediler	62
2.1.2.1.1.1.5. Hisse Senedi, Tahviller ve Altın Karşılığı Kredi	62
2.1.2.1.1.1.6. Temlik Karşılığı Kredi	63
2.1.2.1.1.1.7. Diğer Maddi Teminat Karşılığı Kredi	63
2.1.2.1.1.2. İskonto ve İştira Kredisi	63
2.1.2.1.1.3. Döviz Kredileri	64
2.1.2.1.1.4. İthalat Kredisi	64
2.1.2.1.1.5. İhracat Kredileri	65
2.1.2.1.1.5.1. Eximbank Kaynaklı Krediler	65
2.1.2.1.1.5.2. Merkez Bankası Kaynaklı Krediler	66
2.1.2.1.2. Bireysel Krediler	67
2.1.2.1.3. Kredi Kartları	70
2.1.2.2. Gayrinakdi Krediler	72
2.1.2.2.1. Akreditif Kredisi	72

2.1.2.2.2. Prefinansman Kredisi	74
2.1.2.2.3. Kabul Kredisi	74
2.1.2.2.4. Teminat Mektupları	75
2.2. Bankacılıkta Kredi Yönetimi	76
2.2.1. Kredilerin Açılmasında İş Akımı	76
2.2.2. Bankacılıkta Kredi Açmaya Yetkili Organlar	77
2.2.2.1. Krediler Müdürünün Sorumluluğu	77
2.2.2.2. Şubelerde Kredi Komiteleri	78
2.2.2.3. İdare Merkezi Kredi Komitesi	79
2.2.3. Kredi Açılacaklarda Aranılan Koşullar	79
2.2.4. Kredi Kullanılma İlkeleri	80
2.2.5. Kredi Değerlendirilmesi	84
2.2.5.1. Bankadan Daha Önce Kredi Alan Firmaları Değerlendirme	84
2.2.5.2. Bankadan İlk Kez Kredi Alan Firmaları Değerlendirme	85
2.2.6. Bankacılıkta Kredi Sınırları ve Kredi Verilmesi Yasak Olan Durumlar	86
2.2.7. Yabancılar Kredi Verilmesiyle İlgili Prensipler	86
2.2.8. Firmaların Kredilendirilmesi	87
2.2.8.1. Firma ile Bağlantının Kurulması Aşaması	88
2.2.8.1.1. Hedef Pazarın Tanımı	88
2.2.8.1.2. Müşteri İlişkileri ve Müşteriye Güven Sağlama	88
2.2.8.1.2.1. Müşteri Gruplarına Yönelme	89
2.2.8.1.2.2. Firma Hakkında Bilgi Alınan Kaynaklar	89
2.2.8.1.3. Çalışmalar Doğrultusunda Kredi İhtiyacının Belirlenmesi	93
2.2.8.2. Kredi Yapısının ve Koşullarının Belirlenmesi	93
2.2.8.3. Kredinin Fiyatlandırılması	95
2.2.8.4. Sözleşmelerin, Teminatların ve Kısıtlayıcı Maddelerin Düzenlenmesi	100
2.2.8.5. Kredi Riskinin Limit Yapısı	104
2.2.8.6. Kredi Kararı (Verilmesi / Verilmemesi)	105
2.2.8.7. Kredi Teklif Paketinin Hazırlanması	106
2.2.9. Kredinin Tasfiyesi	106
2.2.10. Kredi Türev Ürünleri	107

3. BANKACILIKTA KREDİ RİSKİ YÖNETİMİ.....	108
3.1. Bankacıların Kredi Riski Yönetimine İlişkin Yorumları	109
3.2. Stratejik Risk Yönetimi	112
3.3. Kredi Riski Ölçüm Metodlarının Geliştirilmesi	116
3.3.1. Geleneksel Yöntemlerle Kredi Riski Analizi	117
3.3.1.1. Yönetim Analizi	118
3.3.1.1.1. İşletme Sahiplerinin Değerlendirme Göstergeleri	118
3.3.1.1.2. Ekonomiye ve İşkoluna İlişkin Göstergeler	119
3.3.1.1.3. Diğer Analiz Teknikleri	123
3.3.1.2. Finansal Analiz	127
3.3.1.2.1. Bilanço Kalemlerinin Analizi	128
3.3.1.2.2. Gelir Tablosu Analizi	132
3.3.1.2.3. Oran Analizi	136
3.3.1.2.4. Nakit Akım Tablosu Analizi	143
3.3.1.2.5. Fon Akım Tablosu Analizi	145
3.3.2. Modern Yöntemlerle Kredi Riski Analizi	147
3.3.2.1. Potansiyel Problemlerin Belirlenmesi	148
3.3.2.1.1. Stres Testleri	148
3.3.2.1.2. Senaryo Analizleri	149
3.3.2.2. Kredi Riskini Sınıflandırma Sistemleri	149
3.3.2.2.1. 5C Sistemi	150
3.3.2.2.2. Derecelendirme Kuruluşlarının Değerlendirme Sistemi	151
3.3.2.2.3. Dun & Bradstreet Sistemi	151
3.3.2.3. Kredi Riski Ölçüm Modelleri	153
3.3.2.3.1. İçsel Risk Derecelendirme Modeli	153
3.3.2.3.1.1. Temerrüde Düşme Olasılığı	155
3.3.2.3.1.2. Temerrüt Anında Kullanım (Exposure at Default)	158
3.3.2.3.1.3. Temerrüt Anında Kayıp Olasılığı (Severity)	158
3.3.2.3.1.4. Geri Kazanılma Olasılığı (Recovery)	161
3.3.2.3.1.5. Beklenen ve Beklenmeyen Kayıp	161
3.3.2.3.2. Puanlama (Scoring) Modelleri	165
3.3.2.3.2.1. Bathory Modeli	165

3.3.2.3.2.2. Z-Score Modeli	167
3.3.2.3.2.3. Zeta Modeli	169
3.3.2.3.2.4. Beaver Modeli.....	171
3.3.2.3.2.5. Kredi Riski Matrisi Modeli.....	172
3.3.2.3.3. Diğer Modeller	173
3.3.2.4. Kredi Riskinin Portföy Analizi ile Belirlenmesi	174
3.3.2.4.1. Portföy Kuramının Gelişimi	174
3.3.2.4.2. Portföy Kuramının Kredilere Uygulanması	175
3.4. Kredi Riskinin Kontrolü ve Yönetimi.....	175
3.4.1. Kredi Riskinin Kontrolü.....	177
3.4.2. Genel Kredi Yönetimi	179
3.4.2.1. Riskin Teşhis Edilmesi.....	180
3.4.2.2. Kredinin İzlenmesi	181
3.4.2.2.1. İzleme Araçları.....	181
3.4.2.2.2. Faaliyetlerle İlgili Erken Uyarı Göstergeleri.....	182
3.4.2.2.3. Finansal Konularda Erken Uyarı Göstergeleri.....	182
3.4.2.2.4. Alacaklarla İlgili Erken Uyarı Göstergeleri	183
3.4.2.2.5. Yönetim Konularında Erken Uyarı Göstergeleri	184
3.4.2.2.6. Banka İşlemlerindeki İşaretler.....	184
3.4.2.3. Problemlı Kredileri İzleme.....	185
3.4.2.3.1. Yapılan Araştırmaların İlişkili Olması Gereken Konular	186
3.4.2.3.2. Problemlı Kredilerin Yönetimi	188
3.4.2.3.3. Problemlı Kredilerin Yönetiminde Bilgiler Nelerden Oluşur?.....	189
3.4.2.3.4. Problemlı Kredilerin Çözüm Yolları	190
3.4.3. Kontrol ve Raporlama	193

4. KREDİ RİSKİ YÖNETİMİNE İLİŞKİN BİR UYGULAMA ÖRNEĞİ: SAF

KARTON VE AMBALAJ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	195
4.1. Kredi Riski İncelenen İşletmenin Faaliyet Alanı, Sektör Hakkında Genel	
Bilgiler ve Sektörün Seçilmesinin Sebepleri.....	198
4.2. Geleneksel Olarak Yapılan İstihbaratın Kapsamı.....	202
4.2.1. İşletmenin Genel Durumu ile İlgili Analiz	203

4.2.1.1. İşletmenin Tanıtımı	203
4.2.1.2. Yöneticilerin ve Ortakların Analizi	212
4.2.1.3. İşletme Sahibinin Diğer Şirketlerinin Tanıtımı	215
4.2.2. İşletmenin Mali Durumu ile İlgili Analiz	216
4.2.2.1. Bilanço ve Gelir Tablosu Analizi	220
4.2.2.2. Likidite Analizi	227
4.2.2.3. Mali Yapı Analizi	227
4.2.2.4. Karlılık Analizi	229
4.2.2.5. Faaliyet Analizi	230
4.2.2.6. Diğer Mali Durum Rasyoları ve Nakit Akış Rasyoları	231
4.2.3. İşletmenin Ekonomik Durumu ile İlgili Analiz	231
4.2.3.1. Konjonktürel Dalgalanmalar	231
4.2.3.2. Endüstri Kolundaki Değişimler	232
4.2.3.3. Sektörün Sıkıntıları	233
4.3. Geleneksel ve Modern Yöntemlerin Entegrasyonu	234
4.3.1. İşletmenin Risk Derecesini Hesaplama Yöntemi	234
4.3.2. İşletmenin Teminatlarının Derecelendirilmesi	240
4.3.3. Kredinin Tahsisi ve İçsel Derecelendirmesi	242
4.3.4. Kredinin İzlenmesi	245
4.4. Sonuç	256
SONUÇ	257
KAYNAKÇA	261
EKLER	270

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Teminat Grupları.....	46
Tablo 3.1. Türkiye’de Gruplar İtibarı ile Krediler, Eylül 2000-Eylül 2001	121
Tablo 3.2. Takipteki Alacaklar, Karşılıklar ve Kredilerin Takibe Dönüşme Oranı	122
Tablo 3.3. Fon Akım Tablosu.....	146
Tablo 3.4. 3C Sınıflandırması.....	151
Tablo 3.5. D&B’ye Göre İşletmelerin Güç ve İstek Sınıfı	153
Tablo 3.6. Beklenen Kredi Risklerinin Formülü.....	164
Tablo 3.7. Bathory Modeli	167
Tablo 4.1. İşletmenin Diğer Bankalarla İlişkileri.....	206
Tablo 4.2. İşletmenin 06.02.1998 Tarihli TCMB Risk Bildiri Cetveli	207
Tablo 4.3. İşletmenin İç Piyasaya Mal Satışı Koşulları.....	210
Tablo 4.4. İşletmenin İhracat Durumu	210
Tablo 4.5. İşletmenin İç Piyasadan Mal Satınalma Koşulları	211
Tablo 4.6. İşletmenin 1995, 1996 ve 1997 Yıllarına Ait İthalat Rakamları	212
Tablo 4.7. Ortakların Özgeçmişleri.....	212
Tablo 4.8. İşletmenin Ortaklık Yapısı	213
Tablo 4.9. Ortakların Kredi Kayıt Bürosu Bilgileri.....	214
Tablo 4.10. Ortaklara Ait Gayrimenkuller	216
Tablo 4.11. İşletme Sahibinin Sahip Olduğu Diğer Şirketin Risk Bildiri Cetveli	216
Tablo 4.12. Saf Karton ve Ambalaj San. ve Tic. AŞ’nin 31.12.1996 ve 31.12.1997 Yılları İtibarı ile Bilanço ve Gelir Tabloları.....	217
Tablo 4.13. Kredili İç Satış Alacakları.....	221
Tablo 4.14. Kredili Dış Satış Alacakları.....	221
Tablo 4.15. Alacak Senetleri	222
Tablo 4.16. Kredili İç Satıcılar	223
Tablo 4.17. Kredili Dış Satıcı	223
Tablo 4.18. Sermaye Taahhütleri.....	224
Tablo 4.19. İşletmenin Özkaynak Durumu.....	224
Tablo 4.20. İşletmenin 31.12.1996 ve 31.12.1997 Yılları İtibarı ile Oran Analizi	226

Tablo 4.21. 1996-1997 Yıllarında Türkiye'nin Kağıt-Karton İhracatı	233
Tablo 4.22. Kağıt-Karton Üretim, İthalat ve İhracat Miktarlarına Göre Türkiye	233
Tablo 4.23. Ambalaj Sektörüne Verilen Yatırım Teşvik Belgeleri	234
Tablo 4.24. Kağıt Ürünleri İmalatı Yatırım Teşvik Belgeleri	234
Tablo 4.25. İşletmenin Teminatlarını Puanlandırma	240
Tablo 4.26. İşletmenin Teminat Derecesi	241
Tablo 4.27. Kaybın Şiddeti, Temerrüde Düşme ve Volatilite Oranları	242
Tablo 4.28. Kredinin Kullanılması	244
Tablo 4.29. Ambalaj Sektörüne Verilen Yatırım Teşvik Belgeleri	246
Tablo 4.30. Kağıt Ürünleri İmalatı Yatırım Teşvik Belgeleri	247
Tablo 4.31. Saf Karton ve Ambalaj Sanayi ve Tic. AŞ'nin 31.12.1998 ve 31.12.1999 Yılları İtibarı ile Bilanço ve Gelir Tabloları	248
Tablo 4.32. Saf Karton ve Ambalaj Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi 1998 ve 1999 Yıllarına İlişkin Oran Analizi	251
Tablo 4.33. Kredinin Kullanılması	252

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Banka İşletmesinin Çalışma Tekerleği	7
Şekil 1.2. Bankaların Karşılaştıkları Riskler	27
Şekil 1.3. İzlenmesi Gereken Strateji	28
Şekil 3.1. Stratejik Risk Yönetimi	114
Şekil 3.2. Ürün Pazar Geliştirme Aşamaları	126
Şekil 3.3. Temerrüt Anında Kullanım	159
Şekil 3.4. Kredi Riski İçin Zarar Dağılımı	163
Şekil 3.5. Beklenen ve Beklenmeyen Kredi Kayıpları	164
Şekil 3.6. İzleme Grubunun Problemlı Kredileri Gözetim Süreci	177
Şekil 4.1. Alt Gruplarda En Büyük Paya Sahip Parametreler	235

EKLER LİSTESİ

EK 1: TCMB Merkez Bankası Risk Bildiri Cetveli Kodları Tablosu	271
EK 2: Karton-Ambalaj Sektörünün Karşılaştığı Sorunlar	272
EK 3: 1997, 1998 ve 1999 Yılları Finansal Risk Derecelerini Hesaplama Tabloları.....	273

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AŞ	: Anonim Şirket
BD	: Borçlanma Derecesi
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS	: Bank for International Settlements (Uluslararası Ödemeler Bankası)
D&B	: Dun and Bradstreet
ECMA	: Avrupa Kutu Üreticileri Derneği
EDF	: Expected Default Frequency (Temerrüde Düşme Olasılığı)
EL	: Expected Loss (Beklenen Zarar)
FVÖK	: Faiz ve Vergi Öncesi Kar
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
KKB	: Kredi Kayıt Bürosu
LGD	: Loss Given Default (Temerrüt Anında Kayıp)
LIBOR	: London Inter Bank Offering Rate (Londra Bankalar Arası Faiz Oranı)
MDV	: Maddi Duran Varlıklar
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
MTL	: Milyon Türk Lirası
OECD	: Organisation for Economic Cooperation and Development
ÖFK	: Özel Finans Kurumları
RAROC	: Risk-Adjusted Return On Capital (Riske Ayarlı Gelir)
RMD	: Riske Maruz Değer
SEC	: The Securities and Exchange Commission
S&P	: Standart and Poors
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TEFE	: Toptan Eşya Fiyat Endeksi
TL	: Türk Lirası
TM	: Trade Mark (Ticari Marka)
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
UL	: Unexpected Loss (Beklenmeyen Zarar)
VAR	: Value At Risk (Riske Maruz Değer)
VB	: Ve Bunun Gibi
VÖK	: Vergi Öncesi Kar
VUK	: Vergi Usul Kanunu

GİRİŞ

“İktisadi faaliyetin sağlayacağı faydanın mutlaka bir maliyeti vardır. Bu maliyet sözkonusu faaliyetin yürütülebilmesi için alınan risktir. Tarım toplumlarında hava şartları en önemli risk unsuru iken sanayi toplumuna geçiş ile birlikte mal fiyatlarındaki ani oynamalar yeni bir risk faktörü olarak ortaya çıkmıştır. Bankalar için faaliyet konuları açısından en önemli risk unsuru kredi riskleridir. Bankalar müşterileri hakkında bilgi toplamada ve bu bilgileri analiz etmede öylesine ustalaşmışlardır ki, şüpheli kredileri takip etmede ve kredi şartlarının yerine getirilmesinde diğer kurumlara göre büyük üstünlükler sağlamışlardır. Ancak bankaların bilgi edinme avantajları diğer kurumlara göre gittikçe azalmaktadır. Günümüzde yeni teknolojiler bilgi edinmeyi ve bu bilgileri aktarmayı oldukça kolaylaştırmaktadır.”¹

Son yıllarda uluslararası kredi piyasalarında rekabetin artması, bankalar dışındaki finans kuruluşlarının da bu piyasalarda aktif rol almaya başlaması ve borçlanıcıların daha düşük maliyetlerle borçlanabilmek için sermaye piyasalarını kullanması kredi işlemlerindeki kar marjlarının önemli ölçüde daralmasına yol açmıştır. Bunun sonucunda daha fazla kredi kullandırmaya başlayan bankalar, ekonomideki olumsuz gelişmeler nedeniyle kredi kalitesi ile ilgili problemler yaşamaya başlamışlardır. Bu gelişmeler sonucunda kredi işlemlerine ilişkin riskin daha etkin ölçüm ve kontrolünün yapılması gerektiği ortaya çıkmış ve bankaların kendi içlerinde kullandıkları kredi derecelendirme modellerinin geliştirilmesi yanında, geçmişe dönük kredi zararlarının analizi, iflas olasılıklarına dayanan modeller gibi bazı istatistiksel analiz yöntemleri de kullanılmaya başlanmıştır.

“Kredi riski, kredilendirmede kullanılan kaynakların bankaya maliyeti ile sözkonusu fonların sağladığı gelir arasındaki farkın bankanın aleyhine dönüşmesi olasılığı olarak tanımlanabilir.” Türk Bankacılığı’nın özellikle kredi işlemleri

¹ Niyazi Berk, **Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi**, 3. bs., İstanbul, Beta Yayın Dağıtım, 2001, s. 2.

açısından değer taşıdığı düşünülürse, asli fonksiyonları önem kazanan bankalarda kredi kullandırımı arttıkça, problemlili kredilerin de oransal olarak artması beklenir. Böylece bankalarda iç kontrol ve kredi riski yönetiminin önemi artmaktadır. “Bankacılık sistemimizin nihai hedefi olan AB’ye uyum açısından, etkili risk yönetim birimlerinin organizasyonu büyük avantaj sağlayabilir. Özellikle kredi işlemlerinden doğabilecek risklerin ölçülerek değerlendirilmesinin, bankacılıkla etkinlik ve verimliliği arttıracak belirtilmelidir.”² Modern risk yönetim teknikleri; kredi kurumlarının riski iyi tanımayı ve kredi fiyatlarına yansıtmayı zamanında görme ve doğru değerlendirmeyi, bir müşteriyi sürekli izlemeyi ve iyi bir veritabanı oluşturmayı gerektirir. Bankacılık sektörü geçtiğimiz on sene sürecinde oluşan belirgin değişikliklerin çoğunu gözardı etmiştir. Bu yüzden, sermaye piyasalarının oluşması ve bilgiye ulaşımın kolaylaşması ve hızlanması bankacılık sektörü için çözülmesi gereken açık bir problem olmuştur. Bankacılık sektörü dışında oluşan finansal işlemlerin gün geçtikçe artması ve buna ek olarak, ticari enstrümanların sürekli gelişmesi sektöre neredeyse her pozisyonda ortaya çıkan riski yok etme veya en azından azaltma konusunda büyük bir esneklik sağlamaktadır. Dört bölümden oluşan çalışmamızın temelinde son dönemde uygulanan kredi riski ölçüm teknikleri üzerinde durulmuş, teknikler anlatılarak nasıl bir sonucun ortaya çıkabileceği ve bu ölçümlerin puanlandırılmasının nasıl olacağı üzerine bilgi verilmiştir. Çalışmamızın birinci bölümünde banka, kredi ve risk üçlüsü ile ilgili temel kavramlar ele alınmış, dünyada ve Türkiye’de risk yönetiminin gelişimine yönelik bilgi verilmiştir.

Birinci bölüm içinde kredi kavramı üzerinde durularak kredi riski ve diğer riskler hakkında ayrıntılı bir çalışma yapılmıştır. Birinci bölüm içinde kredi riskinin yönetimine ilişkin önemli kurumlar ve karşılıklarla ilgili hükümlere yer verilerek yapılan çalışmanın yasal boyutu incelenmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise kredi ve kredi yönetimi kavramlarına yer verilmiş, kredi çeşitleri ayrı bir kısım halinde incelenmiştir. Bankacılıkta kredi açılma sürecinde iş akımından, kredileri açmaya yetkili organlardan, kullandırım

² Berk, a.g.e., ss. 193-194.

ilkelerinden, kredilerin değerlendirmesinden, kredilerle ilgili sınırlardan, yabancılara kredi verilmesiyle ilgili prensiplerden bahsedilmiştir. Firmaların kredilendirilmesiyle ilgili prosedürler tek tek incelenmiş, kredinin tasfiyesi hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümün sonunda da ticari bir firmanın yarattığı kredi riskleri haricinde kredi türev ürünlerinin riskleri ile ilgili genel bir bilgi verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde kredi riski yönetimine dair kredilerle ilgili bankacıların görüşlerine yer verilmiş, risk yönetiminin stratejik hangi aşamalardan geçtiğı üzerinde durulmuş, kredi riski ölçüm metodlarının geliştirilmesine dair geleneksel metodlarla ve modern yöntemlerle ilgili ayrıntılı bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümün sonunda kredi riskinin kontrolünün ve yönetiminin nasıl olması gerektiğı hakkında bir çalışma yapılmış, yapılacak kontrol ve raporlama çalışması ile kredi riski yönetim faaliyetinin sonuçlandırılabilceğinden bahsedilmiştir.

Çalışmamızın dördüncü bölümü olan uygulama bölümünde de ticari bir bankanın ticari bir müşterisi üzerinde uygulamış olduğı geleneksel ve modern risk yönetim tekniklerinin kullanımı üzerine gerçek bir uygulama yapılmış, böylece toplanan verilerin gelişmiş bankaların risk ölçüm yöntemlerinde nasıl kullanıldığına dair bir fikir verilmeye çalışılmıştır. Bankaların geleneksel olarak yaptığı mali, şahsi ve ekonomik durumları ile ilgili bir çalışma sonucunda çıkan sonuçların modern yöntemlerle birleştirilmesi gerçekleştirilmiş ve bankaya çalışmış olduğı kredi müşterisinin durumu hakkında net bir fikir edinme yolu açılmıştır. Uygulama çalışmamızın hemen ardından gelen sonuç bölümünde, kredi tahsis edilen bir işletmeye hangi aşamalardan sonra tahsis kararı verildiğı, hangi kantitatif ve kalitatif verinin kullanıldığı, ne tür yöntemlerle fiyatlandırmanın yapıldığı ve hangi koşullara bakılarak işletme ile kredi ilişkisini kesme kararı alındığı üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızın son bölümünü oluşturan sonuç bölümünde de incelememizin genel bir değerlendirmesi yapılarak, elde edilen sonuç doğrultusunda bankaların kalitatif ve kantitatif ölçüm modellerini geliştirirler ve bu modelleri uygulayabilirlerse kredi risklerini yönetim konusunda başarılı olabileceklerine yönelik bir savunma yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR, TARİHSEL GELİŞİM VE KREDİ RİSKİ YÖNETİMİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

Çalışmamızın bu ilk bölümünde bankacılık ile ilgili temel kavramlar, açıklamalar ve yorumlar üzerinde durulmakta, bankacılığın tarihsel gelişiminden bahsedilerek dünyada ve Türkiye’de bankacılığın öneminden ve bankaların doğası gereği taşıdıkları riskin yönetimine dair yapılan çalışmalardan söz edilmektedir. Ayrıca bu bölümde bankacılıkta kredi riski yönetiminin ortaya çıkışı, bankaların karşılaştığı diğer riskler, bankacılıkta önemli kurumlar ve karşılıklar ile ilgili hükümler üzerinde durularak konunun bütünlüğü hakkında genel bir yorum sağlanmaya çalışılmaktadır.

1.1. Temel Kavramlar

Temel kavramlar içerisinde bankanın tanımı ile ilgili olarak işletme terimi ve banka işletmesinden, günümüz bankalarının temel işlevleri ve ekonomik açıdan öneminden, risk, risk yönetimi, kredi ve kredi riski yönetimi kavramlarından bahsedilmektedir.

1.1.1. Bankanın Tanımı ve Temel İşlevleri

“Banka terimi İtalyanca **Banco** kelimesinden gelmektedir. Bugünkü ekonomik ve ticari ilişkiler içinde çok önemli bir yer tutan banka, para ve kredi konularına giren her çeşit işlemi yapan ve düzenleyen, özel veya kurumsal kişilerle işletmelerin bu alandaki her türlü gereksinimlerini karşılayan ekonomik bir birimdir.”¹

¹ Servet Eyüpgiller, **Bankacılar İçin Banka İşletmeciliği Bilgisi**, Ankara, Bankacılar Serisi, No: 18, 1999, ss. 2-3.

Bankalar halktan para toplayan ve bu paraları yatırımcılara aktaran kuruluşlardır. Diğer bir ifadeyle bankalar, tasarruf sahipleri ile yatırımcılar arasında para ticaretine aracılık eden kuruluşlardır.² Bankacılık, çok kısa ve özlü bir tanımlamayla, risk yönetimi faaliyeti olarak nitelendirilebilir. Burada riskin anlamı, üzerinde anlaşılan, beklenen ya da istenilen edimlerin yerine getirilmemesi, gelişmelerin gerçekleşmemesi veya beklenmeyen gelişmelerin ortaya çıkması dolayısıyla zarara maruz kalınmasıdır.³ “Türk mevzuatına göre banka adı, Türk Bankalar Kanunu’na uygun olarak Türkiye’de kurulan kuruluşlar ile yurtdışında kurulu bankaların Türkiye’deki şubelerini ifade etmektedir.”⁴ Bankalar; likidite ve sermaye ihtiyacını göz önünde tutarak, mevduat kabul eden, fon satın alan ve topladığı bu kaynakları firmalara ticari kredi olarak veren, şahıslara ticari ve tüketici kredisi olarak aktaran, uzun vadeli devlet tahvili ile özel sektör tahvillerine yatıran finans kuruluşlarıdır.⁵

“Bankalar evidareleri ve firmaların belli bir süre harcamadıkları paraları mevduat şeklinde toplayarak ve başka şekillerde borçlanarak sağladıkları ödünç verilebilir fonları kredi vermek, menkul değerler satın almak, iştirakte bulunmak suretiyle işletirler. Para yaratarak, ekonominin likidite ihtiyacının önemli bir bölümünü karşılarlar; ödemelere aracı olmak, para havale etmek, emanet kabul etmek, kasa kiralamak gibi hizmetler arzederler. Bankalar ekonomideki ödünç verilebilir fonları ticaret, sanayi ve tarıma, yapı ve onarım işlerine, esnaf ve sanatkarlara, devlete ve evidarelerine kredi şeklinde dağıtarak, bir kısım iktisat ünitelerinin likidite fazlası ile diğerlerinin likidite ihtiyaçlarının karşılanmasına, tasarruf edilen paraların piyasaya akmasını sağlamak suretiyle ekonomik faaliyetlerin sürekliliğine ve genişlemesine hizmet ederler.”⁶ “Dolayısıyla bankaları sadece para üzerinde ticaret yapan işletmeler ya da sermayeyi az faizle alıp çok faizle işleten kurumlar gibi basit açıklamalarla tanımlamak yanlış olur. Bugünkü çağdaş banka,

² Mehmet Hasan Eken, **Bankalarda Finansal Risk Yönetimi Ders Notları**, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2001, s. 1.

³ Engin Aras, “Bankalarda Risk Yoğunlaşması ve Dolaylı Krediler”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, No:9, Ekim-Kasım 1999, s. 24.

⁴ Türkiye Bankalar Birliği, **Bankalar Kanunu** (Kanun No: 4389), 1999, Madde 2, s. 6.

⁵ Eken, **a.g.e.**, s. 1.

işlemlerin çok çeşitli ve karmaşık olması, araçlarının genel ekonomideki etkinliği ve yönetimindeki özellik ve güçlük nedeniyle klasik çağların bankalarından çok değişik ve seçkin bir kurum niteliği kazanmış bulunmaktadır.”⁷

“Bankacılık doğası gereği krizlere elverişli bir sektördür. Zira bankacılık birçok paradoksun ortasında tam denge noktasını tutturmayı gerektirmektedir. Birinci olarak; bir ticari işletme olarak bankaların kar etme güdüsü ile tasarruf sahiplerinin mevduatlarını güvence altında tutma talebi kar-risk-güvenlik paradoksunu oluşturmaktadır. İkincisi; sosyal fayda ilkesi gereği ekonomiye mümkün olan en fazla kaynağı en ucuz maliyetle aktarma fonksiyonu kar marjlarının ve aktif karlılığının düşük olmasına yol açmakta bunun telafisi ancak yüksek finansal kaldıraç ve işlem hacmi ile mümkün olmaktadır. Bu ise kredi ve sermaye risklerini yükseltmekte sonuçta bir sosyal maliyet doğmaktadır. Üçüncü konu; hem güven kurumu olan bankaları geçici likidite sıkıntılarının yol açabileceği panik çöküşleri sebebiyle iflas etmekten korumak hem de tasarruf sahiplerinin uğrayabilecekleri kayıpları bir ölçüde telafi etmek amacıyla oluşturulan mevduat sigortalarıdır. Mevduat sigortaları krizleri önlemede ve doğabilecek zararları hafifletmede çok önemli işlevler görmekte ama öte yandan bankaları daha fazla risk almaya, tasarruf sahiplerini de bankalar arasında risk ayrımı gözetmemeye teşvik edebilmektedir.”⁸

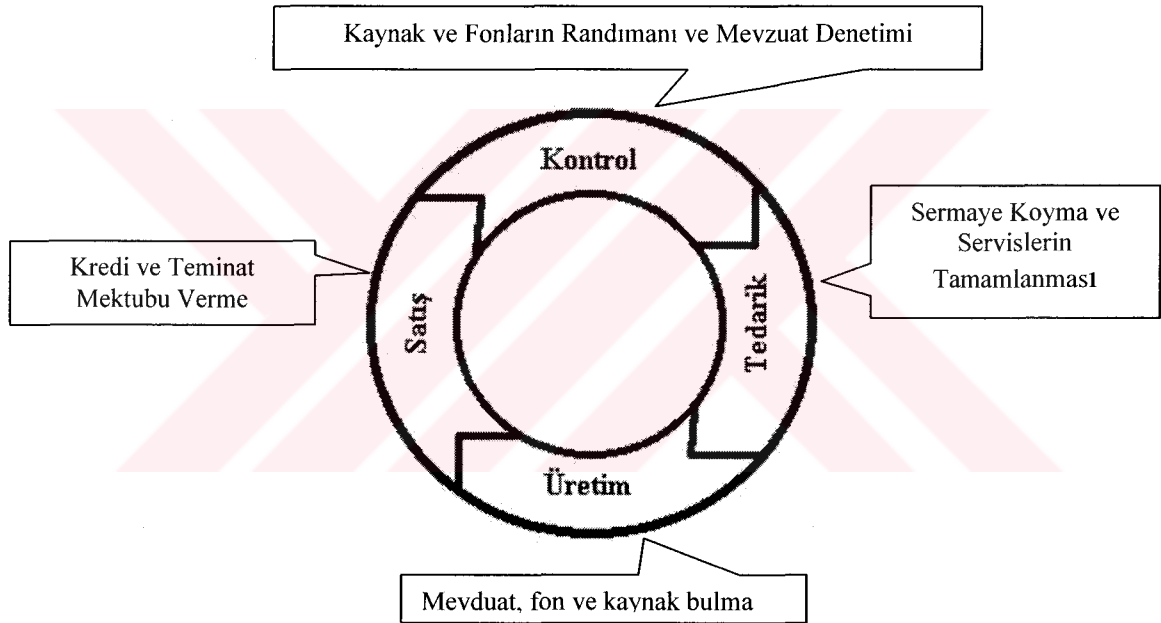
1.1.1.1. İşletme Terimi ve Banka İşletmesi

İhtiyaçların giderilmesi gayesiyle faaliyette bulunan her iktisadi kuruluşa, eski deyimle **Cüz’ü Tam**’a işletme denir. Uğraş çeşitleri bakımından işletmeler ticaret işletmeleri, sanayi işletmeleri, tarım işletmeleri, hizmet işletmeleri ve bankacılık işletmeleri şeklinde beş gruba ayrılmaktadır. Banka işletmeciliği, kendine özgü para, kredi ve sermaye işleriyle meşgul olan iktisadi birimlerin kuruluş, organizasyon, yönetim ve her türlü faaliyeti ile bunların hesap ve kayıtları konusundaki kuralları içeren bir işletmecilik dalıdır. Ticaret, sanayi ve tarım

⁶ Avni Zarakolu, **Bankacılar İçin Para ve Kredi Bilgisi**, 11.bs., Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1999, ss. 59-60.

⁷ Eyüpgiller, a.g.e., s. 3.

işletmelerinden açıkça ayrılan banka işletmelerinin, hizmet işletmelerinden ayrılması özel bir bilgi birikimini gerektirir. Zira bu kuruluşlarda, banka ve müşterilerinin karşılıklı olarak sadece hizmet arz ve talebi değil, aktif ve pasif değerlerin devir veya yüklenilmesi sözkonusu olur. İşletme faaliyetleri bazı safhalara ayrılabilir. Bunlar sermaye ve hammadde sağlanması anlamına gelen **tedarik**, yeni bir madde meydana getirmek veya bir işin sonuçlandırılması anlamına gelen **mal ve hizmet üretimi**, üretilen malların pazarlanması ve satılması anlamına gelen **satış ve sürüm** ve alınan madde ve hizmetlerden sonra üretilmesi öngörülen mallarla, uygulamada elde edilmiş malların karşılaştırılması anlamına gelen **kontrol** şeklinde özetlenebilir.⁹

Şekil 1.1. Banka İşletmesinin Çalışma Tekerleği

Kaynak: Servet Eyüpgiller, *Bankacılar İçin Banka İşletmeciliği Bilgisi*, Ankara: Bankacılar Serisi, No: 18, 1999, s. 5.

Banka işletmelerinin faaliyetleri genellikle Şekil 1.1’de gösterildiği üzere gruplandırılır. Tedarik aşaması sırasında; sermaye koyma, teşkilatlanma, servislerin tamamlanması ve halka duyurma yapılır. Üretim aşaması sırasında; mevduat

⁹ M. İbrahim Turhal, “Bankacılık Krizleri”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No: 4, Aralık 1998-Ocak 1999, s. 25.

toplama, fonlar ve kaynaklar bulma, müşteri ilişkileri kurma gibi işlemler gerçekleştirilir. Satış aşaması sırasında; kredi verme, teminat ve itibar mektubu verme ve mali ilişkiler kurma gibi bankanın kar edebilmesi için gerekli olan faaliyetler gerçekleştirilir. Kontrol aşaması sırasında da; toplanan özkaynaklarla, fonlar ve yabancı kaynakların randımanının araştırılması, bankacılık usul ve mevzuatına uygunluğun denetlenmesi gibi faaliyetler yerine getirilir.¹⁰

1.1.1.2. Günümüz Bankalarının Temel İşlevleri ve Ekonomik Önemi

Bankaların esas etkinlikleri, halkın elinde duran gereksinim fazlası parayı değerlendirmek amacıyla halktan toplayıp iş yapmak isteyen ancak kaynak bulamayan girişimcilere bu kaynağı belli bir bedel karşılığında kullandırmaktır. Böylelikle mevduat sahibi, banka ve girişimcinin çıkarları birbirlerini tamamlamış olur ya da hiç olmazsa birbirlerine yaklaştırılmaya çalışılır. Öte yandan gelişen ve çarpıklaşan ekonomik yaşamın gereklerine uygun olarak bankalar, birtakım parasal ve ekonomik hizmetleri de yine belli bir bedel karşılığında olmak üzere müşterilerine sunarlar. Hatta günümüzde çoğu banka daha az riskli ve daha çok karlı olması nedeniyle bu yönde uzmanlaşmayı yeğlemektedir.¹¹

Bankalar doğaları gereği iki temel özelliğe sahiptir:

- Bilanço büyüklüklerine göre sermaye miktarlarının çok küçük olması,
- Temel olarak pasif kalemlerinin çoğu talep edildiği taktirde sahibine ödenmek durumunda olmasıdır.

Bu iki temel özellik bankalar için güven adı verilen çok önemli bir konuya işaret etmektedir. Bankalar ancak toplum üzerinde bir güven tesis edebilirse halktan mevduat toplayabilecek ve toplanan bu mevduatı uzun süre bünyesinde

⁹ Eyüpgiller, a.g.e., s. 3.

¹⁰ Eyüpgiller, a.g.e., ss. 5-6.

¹¹ Turgut Sungur, **Bankacılar İçin Banka Tekniği İşlemleri**, 4. bs., Ankara, Bankacılar Serisi, No: 23, 1999, ss. 1-3.

tutabilecektir. Halkın güvenini kaybeden bir banka eninde sonunda sahip olduğu mevduat tabanını kaybedecektir.¹²

Bankalar para sahipleri ile iş sahiplerini, yani sermaye ile müteşebbisi karşılaştırırlar. Parasını yatırıma verdiği faizle kişiden aldığı faiz arasındaki farktan kazanç sağlayan banka, hem para sahiplerine atıl parasını çalıştırma hem de müteşebbislere sermaye sağlama ve yatırım yapma imkanı yaratır. Sermaye birikimini temin eden bankalar ekonomik hayata önemli katkıda bulunurlar.¹³ Bankalar, diğer işletmelerden farklı olarak rantabilite, likidite ve riskin dağılımı prensiplerine daha fazla bağlı kalmak zorundadırlar. Bankalar parayı mümkün olduğu kadar ucuz bir faizle, hatta yerine göre faizsiz temin ederek, en yüksek faizle tüccar, ziraatçı, sanayici kişi ve firmalara satarlar. Bu borç verme genellikle bir teminata bağlanır. Bu teminat maddi olabileceği gibi kişisel itibar şeklinde de olabilir. Elindeki parayı mümkün olduğu kadar çok kişi ve firmaya dağıtmaya, kasasında her para çekilişini cevaplandıracak kadar nakit para bulundurmaya çalışırlar.

Bankalar, kamuya ait para ve fonları toplamaları yönünden, kamu otoritesi tarafından çok sıkı denetime tabi tutulurlar. Birçok ülkede herhangi bir işletmenin iflas etmesi devlet müesseseleri tarafından hiç de ilginç görülmemesine rağmen, bir bankanın iflas haline yaklaşması bile düşünölmek istenilmeyen bir hadise olur. Bankalar yasamız bu maksatla Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nu ve Bankalar Yeminli Murakıpları Teşkilat'ını kurmuştur. Bu teşkilat mensupları tarafından, bir bankanın mali bünyesinin taahütlerini karşılamayacak derecede zaafa uğramış bulunduğunun saptanması halinde bu bankaya Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu tarafından el konulabilir. Bu hassasiyet hemen hemen diğer ölkelerin hepsinde vardır. Örneğin; İtalya'da Bakanlar Müfettişliği, Almanya'da Bakanlar Murakabe Dairesi, Danimarka'da Bankalar Komiserliği aracılığı ile denetlemeler yapılmaktadır.¹⁴

¹² Eken, a.g.e., s. 1.

¹³ Eyüpgiller, a.g.e., ss. 11-12.

¹⁴ A.e., ss. 18-19.

“Toplum içinde alınan ve verilen kredilerin önemli bir bölümüne bankalar aracı olur. Çünkü yukarıda açıklandığı gibi, kredi güvene dayanır.”¹⁵

Eğer bankalar olmasa idi, büyük işletmelerin ve devletin büyük çaptaki kredi taleplerini karşılayabilmek için yüzlerce tasarruf sahibine başvurulması gerekirdi. Evidareleri ve firmaların tasarrufları bazı istisnalar dışında büyük çapta kredi taleplerini karşılayacak boyutta değildir. Bankalar kendilerine yapılan mevduatın vadelerinden daha uzun vadelerde kredi verebilirler. Çünkü bankaya para yatıranların büyük bir bölümü mevduatlarını vadesi gelince geri çekmezler. Bankalara her gün çeşitli yerlerden yeni para yatırılır. Eğer bankalar geçici olarak paraya ihtiyaç duyarlarsa, bunu merkez bankalarından sağlayabilirler.

Bankaların krediye aracı olmaları, firma ve işletmelerin paraya olan gereksinimlerinin karşılanmasını kolaylaştırır. Çünkü, her iktisadi branşta para ve krediye olan ihtiyaç aynı seyri izlemez. Tarım işletmelerinin, inşaatın, çeşitli sınai firmaların, ticaretin para ve krediye ihtiyaçları aynı zamana rastlamaz. Bu durum az para ile çok iş görme olanağını sağlar. Para piyasasının akışkanlığını artırır. Mevcut paralar bankalarda toplanarak, oradan ihtiyaç duyulan yerlere akar. Kredi yolu ile bir kısım ev idaresi ve firmaların likidite fazlalığı ile diğer bir kısım ev idaresi ve firmaların likidite açığı kapatılmış olur.

Bankalar çeşitli ölçütlere göre sınıflandırılabilir; tasarruf bankası, yatırım bankası, ticari banka, yerel banka, uluslararası banka, toptancı banka ve perakendeci banka isimleriyle bankaları duymak mümkün olmamakla beraber, günümüzde bankaları bu sınıflamaya tabi tutmak oldukça zor görünmektedir. Zira, tüm bankalar şu veya bu şekilde tüm bankacılık hizmetlerini vermeye çalışmaktadır. Bir tasarruf bankası aynı zamanda yatırım bankacılığı ve ticaret bankacılığı hizmeti de verebilmektedir. Bankalar ekonomik açıdan modern ekonomilerin kendilerinden vazgeçemeyecekleri kurumlardır. Bir ülkede bütün demir yollarının, kara ve deniz

¹⁵ Zarakolu, a.g.e., s. 60.

taşımacılığının tamamen ya da kısmen işlememesi taşıma için ne ise, bankaların işlememesi de mübadele ve ödemeler açısından odur.¹⁶

1.1.2. Risk ve Risk Yönetimi Kavramları

a. Riskin Tanımı

“Risk, genel olarak bir faaliyetin içerdği belirsizlik ve zarar olasılığıdır. Bir işletmede tipik olarak karşılaşılan riskler arasında fiyat dalgalanmaları, kur değişimleri, talep kaymaları ve malzeme temini olanaksızlıkları gibi riskler belirtilebilir. Riskin sigortacılıktaki tanımı ise, belirli bir kaza veya tehlikeli durum sonucunda doğması muhtemel olan zarardır. Geniş anlamda ise risk tehlikenin derecesini ifade etmektedir.”¹⁷

b. Risk Yönetimi Nedir?

“Risk yönetimi, işletmenin kendisinin veya başka bir kuruluşun varlıklarını ve kazançlarını tehdit eden, tehlikeye sokan risklerin tanımlanması, ayırma tabi tutulması, ölçülmesi ve ekonomik anlamda kontrol edilmesidir.”¹⁸ “Modern kullanılışı ile işletme yönetiminin bir dalıdır. İşletmenin normal faaliyet süreci içerisinde karşılaşılabileceği risklerin giderilmesi, minimize edilmesi ve bunların sigorta ettirilmesi gibi konularla ilgilenir. Örneğin bir risk yöneticisi; kazaların önlenmesi, bina ve tesis güvenliği, kredi yönetimi ve en uygun sigortanın yaptırılması gibi işleri üstlenir.”¹⁹

¹⁶ A.e., ss. 61-62.

¹⁷ Halil Seyidoğlu, *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*, Ankara, Güzem Yayınları, No: 4, 1992, s. 727.

¹⁸ Faik Çelik, “Türk Bankacılığında Risk Yönetimi Yönetmeliği Dönemi ve Piyasa Riski Ölçüm Metodları”, *İktisat Dergisi*, No: 417, 2002, s. 61.

¹⁹ Seyidoğlu, a.g.e., s. 727.

“Tarım toplumlarında hava şartları en önemli risk faktörü iken sanayi toplumuna geçiş ile birlikte mal fiyatlarındaki ani oynamalar yeni bir risk faktörü olarak ortaya çıkmıştır. Hizmet sektörünün gelişimi mevcut riskler devam ederken yeni risklerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur ve iletişim teknolojisinde elde edilen ilerlemeler firmaların aynı anda pek çok riskle karşı karşıya kalmasına sebep olmuştur. Tüm dünyada rekabetin en sert biçimde sürdüğü günümüzde, çok büyük meblalara [meblağlara] ulaşan finansal yatırımlar için de risklerin belirlenmesi ve ölçülmesi hayati bir önem arz etmeye başlamıştır. Bu durum risk yönetiminin bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmasına ve buna ilişkin sistemlerin oluşmasına neden olmuştur.”²⁰

1.1.3. Kredi ve Kredi Riski Kavramları

a. Kredi

“Kredi para ile ödeme vaaadinin değiştirilmesidir.” Bu bakımdan kredi güvenceye dayanan bir işlemdir. Kredi; tasarruf edilen paraların piyasaya akmasını, malların en yararlı biçimde kullanılmasını sağlamak suretiyle ulusal ekonomik açıdan büyük önem taşır.²¹ Kredi piyasasından, kredi arz ve talebini karşılaştıran ortam ya da organizasyon anlaşılmaktadır ve bu piyasa mal piyasalarına göre bazı farklı özellikleri olan bir piyasadır. Bankalar belli bir itibara sahip olan kimselere kredi açarlar. Mal piyasasında fiyatı ödeyen herkese mal satıldığı halde, kredi piyasasında oluşan faizi ödemeye razı olan herkese kredi verilmez. Bankalar ve diğer işletmeler borcuna sadık olan ve ödeme gücü bulunan kimselere kredi verirler; verdikleri kredilerin kredi alanın ödeme gücü ile sınırlı olmasına özen gösterirler.²²

Sanayileşme hareketi ile birlikte, tüketim maksadıyla alınan kredi yerine üretim maksadıyla alınan kredi önem kazanmıştır. Köylü işletmelerin modern üretim metodlarını uygulayabilmeleri için emek yoğun üretim yönteminden sermaye yoğun

²⁰ Çelik, a.g.e., s. 61

²¹ Zarakolu, a.g.e., ss. 50-51.

²² A.e., ss. 147-148.

Üretim yöntemine geçmeleri gerekir. Üretilen malların i ve dış pazarlarda sürümünü sağlayan ticari faaliyetin etkinliğinin arttırılması ve taşıma hizmetlerinin geliştirilmesi gibi faaliyetler sermayeye gereksinim duyar. Sermaye ihtiyaını özkaynakları ile karşılayamayanlar kredi talep ederler. Halkın kısa ya da uzun bir süre kullanmadığı paraları gelecek bir tarihte geri ödeme vaadinde bulunarak almak isterler. Böylece paralarını ödeme vaadine karşı vermek isteyenler ile ödeme vaadinde bulunarak para almak isteyenler arasında bir piyasa oluşur.²³

Bankalar, kredi talep edenlerin itibarlarını ölçerek, verdikleri kredilerin vadelerinde tahsilini güven altına alarak bu itimadı sağlarlar. Fakat kredi işlemlerinin bir bölümü bankalar dışında da yapılır. İşletmeler, evidareleri ile devlet arasında kredi alınır ve verilir. Ayrıca dn para verme işlerine girişerek para kazanmak isteyenler de vardır.

“Banka kredileri ve banka dışı krediler çeşitlidir. Kredi eşidi kadar kredi piyasası vardır. Bunların bir araya gelmesiyle mahalli, ulusal, uluslararası kredi piyasaları meydana gelir. Kredi piyasaları bazı özellikler gösterir. Örneğin, piyasa faiz haddini ödemeye razı olan herkes istediği kadar kredi alamaz.” “Devlet çeşitli şekillerde kredi piyasasına müdahale eder; kendi piyasasını düzenler. Örneğin, en yüksek faiz haddini tespit edebilir; farklı faiz uygulamasını önerebilir. Kredi ihtiyaçları devletçe öngörülen düzen içinde yeterli derecede karşılanmadığı takdirde, düzene uymayan kredi alış verişleri meydana gelebilir. Böylece, **organize kredi piyasaları dışında organize olmayan kredi piyasaları doğar.**” Bu piyasalarda kanunun izin vermediği yüksek faizle kredi alınır.

“lkemizde bankaların kanuni faiz haddinde kredi taleplerini karşılayamamaları, banka dışında organize olmayan bir kredi piyasasının doğmasına sebep olmuştur.”²⁴

²³ A.e., s. 53.

²⁴ A.e., ss. 147-148.

b. Kredi Riski

Genel tanımıyla kredi riski; herhangi bir işlemde taraflardan birinin işlemin diğer tarafa olan yükümlülüklerini yerine getirememesi olasılığını ifade etmektedir.²⁵

Kredi riski, bir kredinin vadesinde ödenmemesi ya da nakde dönüşen banka taahhüdünün anında tahsil edilememesi olasılığı olarak tanımlanabilir. “Bankalar açısından risk her kredi işleminin kaçınılmaz bir unsurudur.”²⁶ Kredi riski herhangi bir karşı tarafın, beklenen ana para veya faiz ödemesini gerçekleştirememesi sonucu oluşan kayıplardır ve buna direkt kredi riski de denmektedir. “Riske maruz miktar direkt ana para veya faiz ödeme miktarıdır.”²⁷ “Bankacılık esas itibarıyla risk alma üzerine kurulu bir sisteme dayanır. Fertlerden ve kurumlardan toplanan fonlar, üçüncü şahıs veya kuruluşlara kullanılırken risk faktörü daima ön plandadır.”²⁸

“Kredinin klasik bankacılığın temel fonksiyonlarından biri olması nedeniyle kredi riski bankacılık literatürü içinde ilk tanımlanan risktir.” “Kredi riski, bu ödemelerin ya hiç ya da zamanında yapılamaması nedeniyle net karda ve hisse piyasa değerinde oluşabilecek potansiyel değişimlerdir.” “Bankalar sahip oldukları toplam aktiflere göre çok küçük bir oranda özkaynak bulundurduklarından kredilerin çok küçük yüzdesinde bile meydana gelecek kayıplar bankayı batma noktasına getirebilir.” Bankaların kredi müşterilerinden kaynaklanan risklerinin yanı sıra sermaye piyasalarında gerçekleştirdikleri faaliyetler de kredi riskine maruzdur. Banka portföylerinde bulunan tahviller, finansman bonoları ve hatta türev ürünler de kredi riski yaratabilmektedir. Bu portföylerde meydana gelen kredi riski yine karşı tarafın yükümlülüğünü yerine getirememesi olasılığından kaynaklanmaktadır. Kredi riski borçlunun sadece geri ödememesini değil aynı zamanda kredibilitesindeki zayıflamayı da kapsamaktadır. “Bir müşterinin kredibilitesinin zayıflaması doğrudan

²⁵ Basle Committee on Banking Supervision, **Principles for the Management of Risk**, Basle, 2000, pp. 1-2.

²⁶ Niyazi Berk, **Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi**, 3. bs., İstanbul, Beta Yayın Dağıtım, 2001, s. 183.

²⁷ Kaan Aksel, “Kredi Riski Yönetimi”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, No: 18, Mayıs-Haziran 2001, s. 71.

²⁸ Faik Çelik, Mehmet Behzat Ekinci, “Türkiye’de Bankacılık Krizlerinin Önlenmesinde Risk Yönetiminin Yetersizliği, Stratejik Bir Yaklaşım”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, No: 23, Mart-Nisan 2002, s. 16.

ödeme gücüğü içine girmesi anlamına gelmemekte birlikte, bu olasılığın yükseldiğini belirten bir göstergedir.”²⁹ Bu tez çalışmasında gerek anlatım gerekse uygulamada bankanın kredi müşterilerinden kaynaklanan riskleri üzerinde durulacaktır.

c. Kredi Riskinin Sebepleri

Bankalar verdikleri krediler nedeniyle çeşitli yönlerden risklerle karşı karşıyadırlar:

- Kredinin teminatı yeterli değildir. Buna göre ya kefil sağlam değildir ya da alınan maddi güvence yeterli değildir.
- Kredinin müşterisi tarafından alınan kredinin yatırıldığı iş sürekli değildir. Ya kısa süre kullanma modası olan bir mala ya da gerçek değeri yanlış belirlenmiş bir işe yatırılmıştır.
- Borçlu iyi niyetli değildir. Ödememek niyeti ile kredi almış ve bu nedenle yanıltıcı ve ticari ahlak dışı girişimlerde bulunmaktadır.
- Ani ve derin enflasyon nedeniyle verilen kredinin tahsil vadesi geldiğinde büyük bir değer kaybı olmuştur. Tahsil edilen paranın satın alma gücü eski değerinin altına düşmüştür.

Banka işletmelerinde bu gibi risklerle karşılaşılması için önceden bazı önlemlere başvurulur. Buna riskin dağıtımı denir. Yöneticilerce her kredi verilğinde göz önünde bulundurulmuş bazı kurallar vardır ki, bunlar riski azaltmayı amaçlar.³⁰ “Kredi işlemlerine bağlı olan riskleri etkili şekilde kontrol altına alabilmek için çeşitli risk unsurlarını özenle belirlemek gerekir. Kredi işlemlerinin sonucu olarak doğabilecek risk kaynakları şöylece sıralanabilir:

- Kredinin ödenmeme riski (kredi kaybı, geriye dönmeme),

²⁹ M. Övünç Şişman, “Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Kantitatif Risk Ölçüm Teknikleri”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Hülya Talu, İstanbul, 2001, s. 28.

- Likidite riski (zamanında ödenmeme),
- Sunulan teminatlardan kaynaklanan riskler,
- Faiz değişme riski,
- Para değerine bağlı satınalma gücü riski,
- İşletme yöneticilerinin hatalarından kaynaklanan riskler,
- Yabancı para üzerinden kullandırılan kredilerde kur ve ülke riski.”³¹

1.2. Bankacılığın ve Risk Yönetiminin Tarihsel Gelişimi

Bankacılığın ve risk yönetiminin tarihsel gelişimini hem dünyadaki ortaya çıkışı hem de ilk faaliyetleri açısından incelemek gerekmektedir. Dünyadaki gelişim sürecinden sonra Türkiye’deki tarihçesinden ve ilk faaliyet alanlarından kısaca bahsedilecektir.

1.2.1. Dünyada Bankacılığın ve Risk Yönetiminin Gelişimi

a. Bankacılığın Gelişimi

Dünyanın her yerinde ekonomik yaşamın en yaygın kuruluşlarından biri olan bankaların tarihsel kökeni çok eskilere dayanmaktadır. Gerçekten de yapılan kazıların ortaya çıkardığı Mezopotamya’da Uruk kenti yakınlarındaki **Kızıl Tapınak** (MÖ 3400-3200) bilinen en eski banka yapısıdır. Tapınakta günahlarından kurtulmak ve tanrısal kayırlmaya ulaşmak isteyenlerin bağışlar işletilerek bankacılık faaliyeti yapılmıştır. Bu yüzden tapınaktaki Uruk papazlarının tarihin ilk bankacıları olarak anılmaları gerektiği sonucuna varılmaktadır. Daha sonra Babil İmparatorluğu zamanında da önemini arttıran bankacılığın kurallarını ilk kez ünlü Hammurabi, kendi yasaları arasına yerleştirmek gereksinimi duymuştur.³² Hammurabi yasalarında para ikrazına, mal tevdiatına ve komisyon mukavelesine dair hükümler vardı.³³ “Haçlı seferleri sırasında gelişimini sürdüren bankacılık, yeni denizyollarının

³⁰ Eyüpgiller, a.g.e., s. 170.

³¹ Berk, a.g.e., ss. 213-214.

³² Sungur, a.g.e., ss. 2-3.

bulunması, böylelikle evrensel ticaretin daha da genişleme olanağı bulmasıyla XV. yüzyıl sonlarından itibaren yeni ufuklara yönelmiş, özellikle Floransa, Venedik, Cenova gibi İtalyan kentlerinde çok önemli aşamalar kaydetmiştir.”³⁴ “Banka adına ilk müessesenin Venedik’te kurulduğu bilinmektedir. Daha sonraları 1401’de Genova Bankası denilen **Casa di San Giorgio** adındaki banka kurulmuştur.”³⁵ “Modern anlamda bankacılık etkinliği gösteren ilk banka 1609 yılında Hollanda’da kurulan Amsterdam Bankası olmuş, o günden bu yana bankacılık, gelişen tekniği ve giderek yaygınlaşan işleviyle dünya ekonomisinin en önemli parçalarından biri durumuna gelmiştir.”³⁶

19. yüzyılda Batı Avrupa ülkelerinde büyük mevduat bankaları kurulmuş, merkez bankaları gelişmiş, yatırım ve kalkınma bankaları meydana gelmiştir.³⁷ Zamanımızda bankacılık, sanayi, tarım, ticaret, ulaştırma, yapı-onarım vb. alanlarda modern işletmelerin genişlemesi, nüfus başına üretimin artması, kentleşme, piyasaların genişlemesi sonucunda para ve krediye ihtiyaç artmıştır.³⁸

b. Dünyada Risk Yönetiminin Önemi

Özellikle 1980’lerden itibaren başlayan küreselleşme dalgası, ülkeler arasındaki finansal akışı kolaylaştırmış ve parasal ve finansal araçların serbestçe akışı önündeki engelleri önemli derecede azaltmıştır. “Bir Alman yatırımcı TC Hazine Bonoları almakta yada bir Türk vatandaşı New York borsasından hisse senedi alabilmektedir.” Sermaye daha düşük getirili ama daha az riskli ülkelere yüksek kar beklentisi olan az gelişmiş ülkelere akmaya başlamıştır. “Başka bir deyişle gelişmiş ülkelerin diğer ülkelerdeki yatırımları artmıştır.”³⁹

³³ Eyüpgiller, a.g.e., s. 7.

³⁴ Sungur, a.g.e., s. 2.

³⁵ Eyüpgiller, a.g.e., s. 9.

³⁶ Sungur, a.g.e., s. 2.

³⁷ Zarakolu, a.g.e., s. 65.

³⁸ A.e., s. 65.

³⁹ Çelik, a.g.e., s. 61.

“Risk yönetimi bankalar için stratejik bir konudur. Bankalar, güçlü risk yönetimi sayesinde bir yandan risklerini kontrol ederek yitimlerini (kayıplarını) azaltır; diğer yandan da, riske ayarlı karlılık analizi ışığında daha karlı ürünlerde büyüyerek paydaşlara değer katarlar.” Güçlü risk yönetimi olan bankalar aldıkları piyasa, kredi ve operasyonel riskleri ayrıntılı inceler, olası krizlerde kayıplarını azaltmak için önceden önlemler alır, aldıkları risk ile kazançları karşılaştırır ve riski almaya değip değmeyeceğini önceden değerlendirirler. Bunları yapan bankalar, aldıkları her türlü riski ölçmek için çeşitli analitik yöntemler geliştiren, ölçümlerle riskleri izleyen ve raporlayan, alınan riski sermaye kaynakları çerçevesinde değerlendiren ve risk ölçümlerinin riski kontrol etmek ve yönetmek açısından kullanılabilmesi amacıyla banka içinde gerekli organizasyonu, politika ve süreçlerini oluşturan bankalardır.⁴⁰

“Güçlü risk yönetimi sadece analitik modellerin geliştirilmesi ile olmaz; üst yönetimin bu konuyu benimsemesi zorunludur. Banka üst yönetimi saptanan risklere göre önlemler almazsa, risk yönetimi kesinlikle başarılı olamaz.” Risk analiz ve ölçümlerini, denetleyicilere ve düzenleyicilere sadece raporlama amacıyla yapan bankalarda güçlü risk yönetimi olduğu kesinlikle söylenemez. Güçlü risk yönetimi olan bankalarda üst yönetim; risk yönetimi ve sermaye yeterliliği açısından yasal denetlemeye, kreditoirlere ve derecelendirme kuruluşlarına, kar hedefi açısından da hissedarlara karşı sorumluluklarını en verimli şekilde yerine getirebilir. Bu bankalar aldıkları risklerden olası kayıpları sermayeleri ile karşılaştırarak pozisyon limitlerini belirlerler ve bu sayede risk özkaynaklar içinde alınmış olur.⁴¹

Ancak Amerikan Banka Otoriteleri bankaların şüpheli borçlar için ne kadar karşılık ayırmaları gerektiği konusunda bir noktaya varamamaktadır. Amerikan Borsası’nın SPK’sı olan The Securities & Exchange Commission, kötü borçlanmalar birikmedikçe bir kenara fon ayırmayan bankaları desteklememektedir. Bunu istemesinin sebebi atıl kalacak fonların kazancı arttırabilmek için kullanılabilmesidir.

⁴⁰ Ahmet Erol, Mehmet Fındıkçı, “Bankalarda Risk Yönetimi”, *Türmob Mükellefin Dergisi*, No: 105, Eylül 2001, s. 21.

⁴¹ A.e.

Amerikan Banka Otoriteleri ve SEC, 2000 yılında bu konu üstündeki farklı görüşleri ortadan kaldırmak için bir protokol imzalamıştır. Ancak bu protokolün de fazla etkili olduğu söylenememektedir. Bu yüzden hem Avrupa’da hem de Amerika’da bankaların kendilerini zorlayacaklarına ilişkin pek çok endişe bulunmaktadır. “Amerika’da borsa hüsrana uğramadıkça, ya da ekonomi bir durgunluk sürecine girmedikçe belki de sorunların üstesinden gelinebilecektir.” Ancak her iki bölgede keşkeler ve eğer doğru çıkmazsalar vardır ve bunlar gerçekleşmezse bankalar da savunmasız kalacaktır.⁴² Finansal hizmetler sektörünün yaşadığı değişim süreci, bankaların iki alanda başarılı yönetim tarzı geliştirmelerini zorunlu kılmaktadır. Bunlardan bir tanesi etkin kar yönetimidir. “Bu yönetim alanında, karlılık beklentisi yüksek olan piyasalara ilişkin anahtar kurumsal yetkinliklerin desteklenmesi ve buna yönelik olarak kilit role sahip işlerde teşvik yapısının belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu yönetim performans yönetimi olarak da ifade edilmektedir. Diğer yönetim alanı ise etkin bir risk yönetimidir. Bu alanda risklerin tanımı, ölçümü, bunlardan sakınılması, transferi ve yönetimi üzerinde durulmaktadır.”⁴³

“Risk Yönetimine ilişkin ilk belirlemeleri BIS-Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlement) yapmıştır.” Bu kurum batı ülkelerinde faaliyette bulunan yabancı bankaların kendi ülkelerinde daha az ölçüde sermaye yükümlülüklerine tabi olması nedeniyle özellikle İngiltere ve Alman Merkez Bankalarının çabalarıyla yabancı bankaların bu yöndeki avantajını yok etmek amacıyla kurulmuş ve bu ülkelerde bankacılık yapılması için asgari sermaye koşulları getirilmiştir. “Bu görev de BIS’e verilmiştir. BIS ilk düzenlemesini 1988 yılında, uluslararası bankaların sermaye tabanının risk ağırlıklı aktiflerin yüzde 8’i olması şeklinde gerçekleştirmiştir.”⁴⁴ Bu konu Bölüm 1.4’te **Önemli Kurumlar ve Karşılıklar ile İlgili Hükümler** adı altında işlenmiştir

⁴² Ahmet Atik, “Amerika’da ve Avrupa’da Bankacılığın Son Durumu ve Türkiye’de BDDK Uygulamaları; Başı Sıkıntıda Olan Bankalar-II”, *Yaklaşım Dergisi* , No: 106, Ekim 2001, s. 109.

⁴³ Erol, Fındıkçı, *a.g.e.*, ss. 19-20.

c. Dünyanın En Gelişmiş Bankaları Riski Nasıl Yönetiyor?

Ekonomik çevredeki değişmelerin son yıllarda kredi işlemleri üzerine doğrudan etkileri olmaktadır. Dünyanın en gelişmiş bankalarını önlem almaya iten bu gelişmeler ana çizgileri ile aşağıdaki gibi sıralanabilir.⁴⁵

- Özellikle teknolojik gelişme sonucu artan sermaye gereksinimi,
- Talep azalışı ve maliyet artışının yol açtığı global krizler,
- İşletmelerde özkaynak donanımının düşmesi,
- Dış finansman şekilleri içerisinde kredili finansmanın öneminin artması,
- İhracat azalışı, lüks ithalat artışına bağlı ödemeler dengesi sorunu,
- İflasların ve işsizliğin artması, satınalma gücü azalışına bağlı talep gerilemesi.

“Büyük bankalar bu konuya stratejik açıdan baktıklarından, altyapı, sistem ve insan kaynaklarına yoğun yatırım yapmaktadırlar. Tüm riskleri bir portföy halinde yönetmek için entegre risk sistemleri geliştirmişlerdir. Bazı bankalarda piyasa, kredi ve operasyonel riskleri ayrı ayrı risk yöneticileri yönetirken; bu konudaki en ileri bankalarda bütün risklerin yönetimi bir Risk Yöneticisi gözetimi altındadır. Bankalar yıllık raporlarında aldıkları riskleri nasıl ölçtüklerini, nasıl yönettiklerini piyasa uzmanları ve hissedarlarla paylaşırlar.” “Kredi riskinin analizinde Analitik Derecelendirme ve Puanlama (Grading and Scoring), Beklenen Zarar, Beklenmeyen Zarar (Expected Loss/Unexpected Loss) hesapları yapılır.” Tüm bu risk analizleri sonucunda bankadaki her ürün, her birim ve her müşteri için gerekli olan ekonomik sermaye belirlenir. Kazançlar da göz önüne alınarak, riske ayarlı gelirin ekonomik sermayeye oranı (RAROC: Risk-Adjusted Return On Capital) hesaplanır ve bu analiz banka karlılığını optimize etmek için kullanılır. Gelişmiş bankalar risk yoğunluklarını ortadan kaldırmakta, öz sermaye giderlerini azaltmakta, yeni ürünler geliştirerek portföylerini çeşitlendirmekte, istedikleri riskleri tutup, istemedikleri

⁴⁴ Çelik, a.g.e., s. 61.

⁴⁵ Berk, a.g.e., s. 197.

riskleri transfer etmekte ve riske ayarlı getirisi yüksek olan ürünlerde büyüyüp, riske ayarlı getirisi küçük ürünlerde küçülerek daha karlı hale gelmektedir.⁴⁶

1.2.2. Türkiye’de Bankacılığın ve Risk Yönetiminin Gelişimi

a. Bankacılığın Gelişimi

“Ülkemizde bankacılık esas itibariyle Cumhuriyet döneminde gelişmiştir.” Cumhuriyetin kurulmasından sonra bir yandan tarım, sanayi ve ticaretin gelişmesi ve ülkenin imarı için gerekli kredi kurumlarının kurulması ve etkili bir organizasyona kavuşturulması için çaba harcanırken, öte yandan sanayi, ticaret, ulaştırma ve imar işlerine yapılan yatırımlar sonucu ekonomide modern kesimin genişlemesi, nüfus ve nüfus başına üretimin artması; hızlı kentleşme ve piyasaların gelişmesi para ve kredi ihtiyacını arttırmış, yarım yüzyıl içinde çeşitli alanlarda özel ve kamuya ait kuruluşların kredi ihtiyacını karşılamaya çalışan her türlü bankacılık hizmeti arzeden çeşitli bankalar kurulmuştur.⁴⁷

b. Risk Yönetiminin ve Kredi Riskinin Gelişimi

“Her bankanın portföyüne ve risk yönetim uygulamalarına göre riskin göreceli büyüklüğü değişir. Genelde gelişmiş piyasalarda ticari bankaların aldığı en büyük risk, kredi riskidir.”⁴⁸ Türkiye’de 2000’li yıllara kadar bankaların işi genel anlamda çok kolay olmuştur. Topladıkları mevduatı hazineye borç vererek risklerini teorik olarak en düşük yerde toplamışlardır. Bu nedenle de risk konusuna fazla zaman ayırmalarına gerek olmadığı düşünülmüştür. İş böyle olunca risklerin kontrol ve denetimi konusunda da gerekli özen ve hassasiyet gösterilmemiş, tek bir cümleyle ifade etmek gerekirse risk yönetimi tamamen ihmal edilmiştir. Geleneksel bankacılıkta risk yönetimi özellikle kredi, likidite ve faiz oranına odaklanmıştır. Gelişmiş ülke bankalarında en önemli risk kredi riski olmasına rağmen ülkemizde durumun böyle olmadığı görülmektedir. Türk Bankaları’nın görsel olarak kredi

⁴⁶ Erol, Fındıkçı, a.g.e., ss. 24-25.

⁴⁷ Zarakolu, a.g.e., ss. 93-94.

⁴⁸ Erol, Fındıkçı, a.g.e., s. 23.

portföyleri düşük olduğundan pek çok banka da seçkin şirket ya da müşteriyle çalıştığından en büyük risk ülkemizde kredi riski değil, faiz oranı ve yabancı para kurunun volatilitelerinden doğan piyasa riski olduğunu göstermiştir. Son dönemlerde Türk bankalarını sarsan krizler de bunlardır.

Kredi riskinin gelişmiş ülkelere göre daha az olmasına rağmen, küreselleşen dünyada, dünyaya ayak uydurmak AB'ye bu bazda da uyum sağlayabilmek için son zamanlarda bankaların kredi riski ve yönetimi konusunda yoğunlaştığını görüyoruz.

“İstikrar programı ileride başarılı olursa, risklerin büyüklüğü konusunda değişimler olacaktır. Uygulanan istikrar politikası çerçevesinde, ileride aktif vadelerinin uzaması, aktif-pasif vade uyumsuzluklarının artması piyasa riskini arttırırken, piyasadaki faiz oranlarının ve volatilitelerinin azalması da riski azaltıcı etki yapacaktır. İleride, reel faiz oranlarındaki düşüş tasarruf eğilimini azaltırken, ekonomideki canlanma kredi istemini arttıracaktır. Yani, Türk Bankaları kredi portföylerini büyütecek; dolayısıyla, daha fazla kredi riski alacaklardır.” Kredilerin fonlamasını dış kaynaklı para ile yapan bankalar, olası bir piyasa durgunluğunda açtıkları kredilerin sorunlu olmasına ek olarak, yabancı para darlığında piyasa riski ile karşılaşacaklardır. Piyasa riski şu anda, büyük farkla, en büyük risktir ama birkaç yıl içinde piyasaların karakteri ve bankaların piyasaya uyum ve büyüme stratejileri çerçevesinde nispi büyüklüğü değişebilir.⁴⁹

c. Zayıf Risk Yönetiminin Sonuçları

“Risk yönetimi zayıf olan bankalar, olası krizleri göz önüne almaz, olası krizlerde uğrayacakları zararları tespit etmez ya da risk ölçümlerine değer vermezler. Dolayısıyla, gerekli önlemleri alamaz ve kimi zaman da kendi özkaynaklarına göre çok fazla risk alırlar. Ülkemizde de son zamanlarda olan mali krizlerde pek çok bankamız döviz kuru, likidite darlığı ve aktif/pasif vade uyumsuzluğu riskinden dolayı çok büyük kayıplara uğramıştır. Zayıf risk yönetimi olan bankalar bu tür krizlerin olasılığını göz önüne dahi alamamış ve olası kayıpların büyüklüğünü sermaye

yeterliliği çerçevesinde hiç değerlendirmemişlerdir.” Böyle bankaların riski ölçen modelleri olsaydı, bu bankalar olası krizlerde kayıpların büyüklüğünü sayısal olarak bilir ve bu kayıplarını sermayeleri ile karşılaştırabilirdi. Ölçüm sistemleri iyi olan bankalarda dahi, banka üst yönetimi tespit edilen risklere karşı gerekli önlemleri almadıkça, risk yönetimi başarılı olamamaktadır. Ülkemizde güçlü risk yönetimi bu konuyu stratejik olarak gören bankalarımızın uzun zamandır gündemindedir.⁵⁰

1.3. Kredi Riski Yönetimi

Kredi riski yönetimi kredi riski ile bağlantılı olarak kurumsal ve finansal olumsuz değeri tanımlamak, yönetmek ve minimize etmek için kurumların kullandığı iş, yöntem ve kontrol şeklidir.⁵¹ Risk yönetimi performans ölçümünü sağlamak ve getiri artışı sağlamaktan çok, kayıpları telafi edici bir araç olarak kullanılmaktadır. Çağdaş bankacılık anlayışında kredi riski yönetimi bankacılık sisteminin temel taşıdır.

1.3.1. Bankacılıkta Kredi Riski Yönetimi Anlayışının Gelişimi

“Finans sektörü dışında faaliyet gösteren ve iş profili, rekabetçiliği ve yönetim becerisi finansal performansına göreceli olarak çok çabuk ve doğru olarak yansıyan firmaların tersine, bankaların gerçek finansal durumlarını ortaya koymak çok zordur. Bankacılığın bilgi-yoğun ve dönersellik özelliği taşıyan yapıları, gelir sağlayan aktiflerinin getiri durumunu ancak üzerinden belirli bir zaman geçtikten sonra değerlendirmeye elverişlidir.” Örneğin, bankalar sorunlu kredilerin vadelerini uzatıp bunları döndürerek ve piyasa fiyatından yüksek faizlerle mevduat toplayarak zararın ortaya çıkmasını engellerler. “O nedenle bankalar likid [likit] olduğu müddetçe teknik olarak ödeme güçlüğüne düşmüş olsalar dahi faaliyetlerine devam ederler.” Ancak iyi paranın yerine kötü parayı koyarak zararın farkedilmesini geciktirmek ve yüksek faiz oranlarıyla piyasadan toplanan ek mevduat, ileride

⁴⁹ A.e., s. 24.

⁵⁰ A.e., s. 22.

⁵¹ Gürdoğan Yurtsever, “Türk Bankacılığında İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemlerine İlişkin Yeni Yaklaşımlar-Bir Uygulama Örneği: Tekstil Bankası AŞ”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Feryal Orhon Basık, İstanbul, 2001, s. 34.

saklanamaz hale gelerek ortaya çıkacak zararın boyutunu arttırmaktan başka bir işe yaramayacaktır.⁵² “Riske aracılık ederek bankalar kredi riskine maruz kalmaktadırlar. Küçük tasarruf sahipleri öteden beri kredi riskini tek başlarına alma kapasitesine sahip olamamışlardır. Zira yatırımcının ihtiyaç duyduğu 100 milyar lirayı tek başlarına veremeyecekleri gibi, örneğin 1'er milyar sahibi 100 küçük tasarruf sahibinin bir araya gelerek böyle bir kredi talebini karşılamaları da mümkün görünmemektedir.” Öte yandan, bu mümkün olsa bile yatırımcının ne kadar riskli olduğu, faiz oranının ne olacağı, ne tür güvencelerin kimler tarafından alınacağı, geri ödemelerin nasıl yapılacağı gibi hususların aydınlığa kavuşturulması belki de hiç mümkün olmayacaktır. Büyük tasarruf sahipleri ise böyle bir riski tek başına almak istemeyeceklerdir. “Çünkü kendisi de bir kredi faaliyetinin baştan sona aksaksız yürümesini sağlayabilecek bir mekanizmaya sahip değildir. Bu nedenle ve bankaları güvenli bulmaları dolayısıyla tasarruf sahipleri birikimlerini bankalarda mevduat olarak değerlendirmeyi tercih ederler. Aynı şekilde, bir yatırımcı da 100 milyarlık bir yatırımını gerçekleştirmek için 1'er milyar sahibi 100 değişik kişi ile muhatap olarak aynı işlemi 100 defa gerçekleştirmek istememektedir. Yatırımcı ihtiyaç duydukça fon talep edebileceği büyük ve sürekli bir veya birkaç fon kaynağını tercih edecektir.”

Bu nedenlerden ötürü finansal sektöre ihtiyaç duyulmuş ve bankalar tasarruf sahipleri ile yatırımcılar arasında aracılık görevini yerine getirir hale gelmişlerdir. Bu işlevlerin bir sonucu olarak bankalar kredi riskine maruz kalmışlardır. “Kuşkusuz bankalar taşıdıkları bu riskin bedeli olarak bir kazanç elde ederler. Bankaların bu kazançları tasarrufa ödenen faiz ile krediden alınan faiz arasındaki farktır. Bu fark kar marjı olarak isimlendirilmektedir.”⁵³ Finansal kurumlarda yaşanan zorluklar kötü kurumsal yönetimden kaynaklanır. Kötü yönetim bankacılık ve iş dünyasındaki değişime yeterince adapte olamamak olarak tanımlanabilir. Belirli koşullarda yeterli olan kredi analizi, istihbarat çalışmaları, likidite, faiz, kur ve piyasa riskleri yönetimi uygulamaları başka şartlarda son derece yetersiz kalabilir. Yanlış kredi politikaları, özellikle de ödeme yeterliliği düşük ve riskli müşterilere açılan krediler, kredilerin

⁵² Standart & Poor's The Emerging Market Origination Team, “Finansal Sistemin Kırılganlığının Temel Sebepleri”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, No: 18, Mayıs-Haziran 2001, ss. 61-62.

⁵³ Eken, **a.g.e.**, s. 1.

takibinde zaafa düşülmesi ve kredilerin çeşitlendirilememesi sonucu risk yoğunlaşmasına yol açılması, kredi patlamalarının ve onu takip eden krizlerin ana nedenidir.⁵⁴

“Gelişmiş ülkelerde ticari bankaların almış oldukları en büyük risklerden biri olan kredi riskinin geçmişte bankalar arasında geleneksel tanımı, müşteriye kullandırılan bir kredinin problemlili hale gelmesi, diğer bir deyişle karşı tarafın yükümlülüğünü yerine getiremeyerek krediyi geri ödememesi ile sınırlı kalmıştır. Bu riskten kaçınmak için geleneksel yaklaşımda bankalar ilk aşamada öncelikle iyi kredi verme üzerine yoğunlaşmıştır. Bankalar bünyelerinde kredi tahsis, onay ve izleme sürecini çeşitli kontrol noktaları koymak suretiyle oluşturmuştur. Bu süreç içinde bankalar, her bir firmayı tamamen kredi ve piyasa konusunda tecrübeli uzmanlarının firma hakkındaki istihbarat ve görüşlerine dayalı olarak değerlendirmişlerdir. Buna bağlı olarak da genelde piyasada iyi olarak tanınan büyük ya da orta ölçekli firmalar bankaların kredi tahsis etmek istediği firmalar olmuş, diğer firmalarla ise risk değerlendirmesi sağlıklı olarak yapılamadığı için kredi riskine girilmemesi tercih edilmiştir.”⁵⁵ Örneğin ABD’de, kötü kredi geçmişine sahip kişilere verilen borçlar potansiyel bir korkudur.⁵⁶

“Bankalar tahsis ettikleri kredileri güvence altına almak amacıyla borçlu firmadan güçlü teminatlar istemek suretiyle kredi riskine karşı korunma yoluna gitmiştir. Alınan teminatlar belirli marjlarla girilen riskin üzerinde tutulmuş, teminat miktarı azaldığında firmadan kredi riskinin azaltılması talep edilmiştir.” Kredi fiyatlaması ise firmanın krediyi geri ödeyememe riski dikkate alınmadan sadece fonlama maliyetinin üzerine belirli bir oran eklenerek belirlenmiş ve kredi vadesi boyunca bu oran sabit tutulmuştur. “Dolayısıyla piyasa koşullarına bağlı olarak fiyat açısından rekabet avantajı yaratılmamıştır. Geleneksel yaklaşımda bir müşterinin borcunu ödeyemeyerek temerrüde düşme riski rastlantısal bir olay olarak algılanmış, temerrüt olasılığının istatistiksel analizi konusunda yapılan çalışmalar çok kısıtlı

⁵⁴ Standart & Poor’s, a.g.e., s. 62.

⁵⁵ Ebru Ogan Erdoğan, Burak Dolgun, “Dünyada ve Türkiye’de Kredi Riski Uygulamaları”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Mayıs-Haziran 2001, No: 18, ss. 78-79.

kalmıştır. Bankalar kredilerini vade sonuna kadar bilançolarında taşımak zorunda olduklarından ve geri ödemeleri sadece borçlanandan tahsil edebildikleri için, kredi riskine girilen firma zor duruma düştükten sonraki takip ve izleme aşamaları üzerinde daha çok vakit harcanmıştır. Tahsili mümkün olmayan alacaklar, karşılık ayırmak suretiyle bilanço ve kar/zarar üzerine yansıtılmıştır. 1980’li yılların sonlarına doğru ve 1990’lı yılların başında farklı ülkelerden birçok bankanın, ekonominin hızlı büyüme gösterdiği dönemlerde yüksek karlar, daralma gösterdiği dönemlerde ise önemli ölçüde zararlar raporlamaları üzerine, benzer ekonomik dönemlerde aynı sektör veya gruptaki firmaların güçlendiği veya zayıfladığı, kredilerin birbirleriyle olan korelasyon etkisinin dikkate alınmadığı, dolayısıyla yukarıda bahsedilen nedenlerle birlikte geleneksel kredi riski yaklaşımının yeterli olmadığı tartışmalarını doğurmuştur.” Aşağıda belirtilen nedenlere bağlı olarak kredi riski analizinin, ölçümünün ve yönetiminin önemi artmıştır:

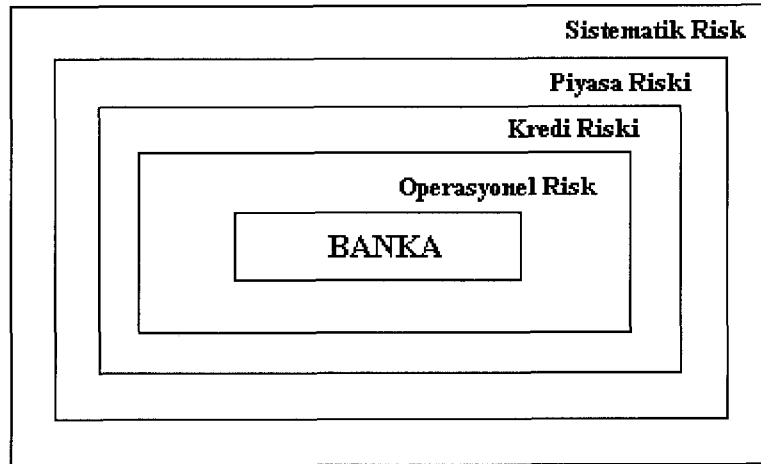
- Globalleşme ve özellikle yaşanan ekonomik durgunluk ile birlikte firmalar rekabet edemez duruma düşmüşler ve iflaslar gündeme gelmiştir.
- Özellikle sermaye piyasalarının hızlı gelişimi ile birlikte büyük firmaların yanında orta ölçekli firmaların da sermaye piyasalarından direkt olarak kaynak temin edebilme imkanı artmıştır. Bu durum iç piyasada çalışan küçük ölçekli firmaların bankalar ile kredi ilişkisine girmelerine neden olmuştur.
- Finans sektöründe yaşanan rekabetin hızla artmasıyla birlikte müşterilere uygulanan marjlar hızla daralmış ve risk-getiri ilişkisi önem kazanmıştır.
- Türev ürünlerin hızla artmasıyla bankaların taşımış oldukları kredi riski, bilanço da yer alan risklerin çok üzerine çıkmıştır.
- Teknolojinin hızlı gelişimi ile birlikte, veri toplama ve birikiminin kolaylaşması ve buna bağlı yeni modeller ve tekniklerin hayata geçirilmesi kredi portföy analizlerinin önemini arttırmıştır.
- Uluslararası uygulamalar özellikle BIS düzenlemeleri, bankaların kredi riski ölçümü yönetiminde yönlendirici olmaya başlamıştır.

⁵⁶ Atik, a.g.e., s. 107.

“Bu gelişmeler paralelinde etkin kredi riski yönetimi, müşteri verimliliğinin ön plana çıktığı, kredilerin bir portföy olarak izlendiği, portföyün beklenen değerinden ne kadar sapabileceğinin istatistiksel yöntemler ile hesaplandığı, risk-getiri ilişkisinin ölçüldüğü, sermaye ile ilişkilendirildiği ve kredi fiyatlamasında risk unsurunun dikkate alındığı daha kapsamlı bir yaklaşım olarak belirlenmiştir.”⁵⁷

1.3.2. Bankaların Maruz Kaldıkları Diğer Riskler

“Bankacılık faaliyetleri ve işlemleri çok sayıda bilinmeyi içermektedir. Bilinmeyenler birçok farklı formda ortaya çıktığından riskler de doğal olarak oldukça fazla sayı ve forma ulaşmaktadır.” Kar maksimizasyonu amacı çerçevesinde faaliyette bulunan tüm organizasyonlar gibi, bankalar da ana çerçeve olarak makro ekonomik ve mikro ekonomik riskler ile karşılaşmaktadır. Ayrıca faaliyette bulundukları ekonomik, sosyal, politik ve kültürel yapıdaki değişim ve gelişmelere bağlı bir dizi riskler de sözkonusu olmaktadır. Bununla beraber bankaların kendilerine has özellikleri diğer risk türlerini de gündeme getirmektedir. Bankaların karşılaştıkları riskler son derece geniş ve karmaşık olsa da Şekil 1.2’de gösterildiği gibi incelenebilmektedir:

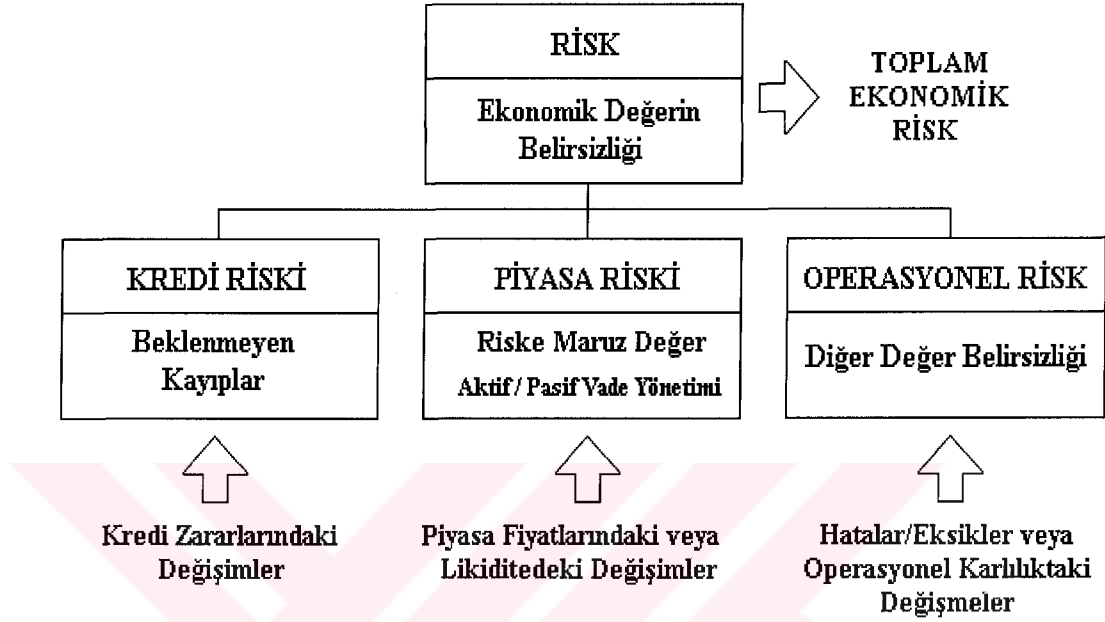

Şekil 1.2. Bankaların Karşılaştıkları Riskler

Kaynak: Ahmet Erol, Mehmet Fındıkçı, “Bankalarda Risk Yönetimi”, *Türmob Mükellefin Dergisi* (Eylül 2001), No: 105, ss. 19-20.

⁵⁷ Erdoğan, Dolgun, a.g.e, ss. 78-79.

Şekil 1.3'te bir bankanın toplam riskini belirlerken ana hatları ile izlenmesi gereken strateji gösterilmiştir:

Şekil 1.3. İzlenmesi Gereken Strateji

Kaynak: Ahmet Erol, Mehmet Fındıkçı, "Bankalarda Risk Yönetimi", *Türmob Mükellefin Dergisi* (Eylül 2001), No: 105, s. 23.

Buna göre; kredi zararlarındaki değişimler beklenmeyen değeri etkiler ve toplam kredi riski ortaya çıkar, piyasa fiyatlarındaki ve likiditesindeki değişimler riske maruz değeri ve aktif ve pasiflerin vade yönetimini etkiler ve toplam piyasa riski ortaya çıkar, iş ortamından kaynaklanan riskler sonucu oluşan hatalar ve karlılıktaki değişimler diğer değer belirsizliklerine sebep olur ve toplam operasyonel risk ortaya çıkar. Tüm risklerin yer aldığı toplam ekonomik risk faktörü sayesinde banka karşılaşması muhtemel riskleri önceden görebilir ve bu problemlere karşı tedbirini önceden alabilir. Bankacılıktaki riskler iç ve dış kaynaklı riskler olarak iki ana başlıkta ele alınabilir. İç kaynaklı riskler işletmelerin kendi yapıları ve operasyonlarından kaynaklanır. Dolayısıyla, gerekli mekanizmanın sağlanmasıyla kontrol edilebilmeleri mümkündür. İçsel riskler en dar kapsamlısından en genişine doğru sıralandığında; operasyonel riskler, kredi riskleri ve piyasa riskleri olarak;

dışsal riskler de yasal risk, sistematik riskler, ülke riski, transfer riski, itibar riski ve karlılık riski olarak ifade edilebilir.⁵⁸

a. İç Kaynaklı Riskler

(1) Operasyonel Riskler

Operasyonel riskler karlılığı etkileyen **iş ortamı** riskleridir. Bunlar bankanın kendi faaliyetlerinden kaynaklanan ve bankayla sınırlı olan risklerdir.⁵⁹ Banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve sahtekarlıkların gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilememesinden, bilgi teknolojisi sistemindeki hata ve aksamalardan, yangın ve sel gibi felaketlerden kaynaklanabilecek kayıplardan ya da zarara uğrama ihtimalinden ortaya çıkabilecek risklerdir.⁶⁰ “Operasyonel risk, düzgün bir iç denetim ya da iç kontrol yapısının ve bunun gerektirdiği yetkilerin banka içinde dağıtım mekanizmasının tesisi, bankanın tüm faaliyet sistemlerinin detaylı bir şekilde test ve kontrol edilmesi, iç ve dış sistemler arasında tam bir uyumun kurulması suretiyle” yönetilir.⁶¹ Bu risk insan unsurundan, sistemin başarısız olmasından veya yeterli kontrol mekanizmalarının olmamasından kaynaklanır.⁶²

(2) Kredi Riskleri

Bankadan borç alan tarafın yapılan anlaşma gereklerine uymayarak geri ödeme yükümlülüğünü yerine getirememesi durumunu gösteren risklerdir.⁶³ Kısaca “kredi riski, bankanın kredi alacaklarını zamanında ve tam olarak tahsil edememesi

⁵⁸ Erol, Fındıkçı, **a.g.e.**, ss. 20-21.

⁵⁹ **A.e.**

⁶⁰ Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, **Bankaların İç Denetim Sistemleri ile Risk Kontrol ve Yönetim Sistemlerinin Kurulmasına ve Faaliyetine İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik**, Ocak 2001, s. 19.

⁶¹ **A.e.**, s. 21.

⁶² Abdülkadir Kahraman, “Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Beklentiler”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, No: 15, Ekim-Kasım 2000, s. 17.

⁶³ Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, **a.g.e.**, s. 19.

riskidir.”⁶⁴ “Kredi riski, banka bünyesinde belirlenen kredi limitlerinin düzenli bir şekilde yeniden gözden geçirilmesi ve yeni limitler verilmesi, senaryo analizleri, ve saptanmış bulunan kredi limitlerine kıyasen, maruz kalınan kredi risk tutarlarının gözlemlenmesi faaliyetleri gerçekleştirilerek” yönetilir.⁶⁵

(3) Piyasa Riskleri

“Piyasa riski; faiz oranı, döviz kuru gibi piyasa fiyatlarındaki hareketler sonucu ve likidite darlığından doğabilecek olası değer kayıplarıdır.”⁶⁶ Gelişmekte olan ülkelerin en çok karşılaştığı risk olan piyasa riski, mali piyasadaki dalgalanmalardan kaynaklanan fiyat değişmelerine bağlı olarak bilanço içi ve bilanço dışı işlemler sebebiyle faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski ve kur riski gibi riskler ihtiva etmektedir.

Alım satım portföyündeki piyasa riskini değerlendirmek için kısaca RMD olarak adlandırılan **Riske Maruz Değer** (VAR: Value-at-Risk) ve kriz senaryoları yöntemleri kullanılır.⁶⁷ RMD yaklaşımı, varlıkların ve portföylerin piyasa riskini sayısal olarak ortaya çıkarmaya yarayan olasılık tabanlı bir ölçüm sistemidir. RMD genellikle maksimum olası zararı tahmin etmek için kullanılır.⁶⁸ RMD hesaplaması Ekim 1994’te JP Morgan adlı şirketin tüm Riskmetrics veritabanını piyasadaki katılımcılara açmasıyla daha kolay bir hal almıştır. RMD için kolay bir örnek verilebilir çünkü RMD bir portföyün bir kayıptan en fazla ne kadar etkilenebileceği üzerinde durur. Örneğin V, portföyün RMD’si olsun. V bu durumda iki parametrenin bir fonksiyonu olacaktır. Bunlardan biri zaman aralığı (gün) adı verilen N, diğeri de güven derecesi olan X. Düzenleyiciler banka sermayesini hesaplarken, N=10 ve X=99’u kullanırlar. Dolayısıyla önümüzdeki 10 gün içinde %1 olasılıkla

⁶⁴ Erol, Fındıkçı, **a.g.e.**, s. 21.

⁶⁵ Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, **a.g.e.**, s. 20.

⁶⁶ Erol, Fındıkçı, **a.g.e.**, s. 23.

⁶⁷ **A.e.**, s. 24.

⁶⁸ Christopher L. Culp, Ron Mensink, Andrea M.P. Neves, “Value At Risk for Asset Managers”, **Derivatives Quarterly**, Vol: 5, No: 2, January 8, 1999, p. 1.

portföyümüz değerini yitirecektir.⁶⁹ “Piyasa riski, fiyatların dalgalanma düzeyi ve Riske Maruz Değer-VaR hesaplamaları gibi, kendi içinde tutarlı risk ölçü ve kriterleri kullanılarak, kontrolün ifasına ilişkin uygun usuller tesis edilerek ve saptanmış bulunan risk limitlerine olan uyum gözlemlenerek, banka organizasyon yapısı içinde riskin kaynaklarının araştırılması ve öğrenilmesi ve tüm organizasyon kademelerinde piyasa riskine ilişkin tutarlı bilginin sağlanması yoluyla” yönetilir.⁷⁰ Piyasa riskinin sebep olduğu diğer bağlantılı riskler şu şekilde sıralanmaktadır:

i. Faiz Oranı Riski

Faiz oranlarındaki hareketler nedeniyle bankanın finansal durumuna bağlı olarak maruz kaldığı, yeniden fiyatlandırma riskinden oluşan zarar riskini göstermektedir.⁷¹ “Kredi mukavelesinin yapıldığı tarihteki faiz oranları, para piyasasındaki değişiklikler nedeniyle yükselebilir.” Bu sebeple faizlerin artış tarihinden vade sonuna kadar düşük faizle para kullanılarak zarara uğranılmış olur.⁷² Bankalar aracılık işlevleri sonucu olarak, vadeye aracılık fonksiyonunu yerine getirirler. “Bankalar bu fonksiyonu yerine getirirken Faiz Oranı Riski’ne maruz kalmaktadırlar.” Tasarruf sahiplerinin paralarını 1 ay vade ile borç vermek istediklerini, aynı şekilde yatırımcıların ise 1 yıl vadeli olarak kredi talep ettiklerini varsayarsak, tasarruf sahipleri ile yatırımcıların arasında bir aracıya tekrar ihtiyaç duyulacaktır. Bu aracılık işlevini yerine getiren bankalar, tasarruf sahipleri ile yatırımcıların üstlenmek istemedikleri faiz oranı riskini taşımaktadırlar. “Yani kısa vadeli borçlanıp uzun vadeli kredi verirler.”⁷³ Bankaların gelir gider tablosunda faiz geliri ve faiz gideri sonucunda oluşan net faiz geliri ya da gideri; kredi riskine, likidite riskine, faiz oranı riskine ve döviz kuru riskine sebep olur.⁷⁴

⁶⁹ John C. Hull, **Introduction to Futures and Options Markets**, Prentice-Hall International, Inc., Vol. III, 1991, pp. 338-339.

⁷⁰ Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, **a.g.e.**, s. 20.

⁷¹ **A.e.**, s. 19.

⁷² Eyüpgiller, **a.g.e.**, s. 171.

⁷³ Eken, **a.g.e.**, s. 2.

⁷⁴ **A.e.**, s. 3.

ii. Kur Farkı Riski

“Özellikle dış kaynaklı kredilerle döviz üzerinden borçlanmalarda, yerli para değerinin düşmesi halinde oluşacak olumsuz kur farkı işletme için risk oluşturur.”⁷⁵ Eğer bankalar uluslararası faaliyette bulunuyorlarsa veya birden fazla para birimi cinsinden borçlanıp birden fazla para birimi cinsinden kredi veriyorlarsa, o zaman döviz kuru riskine maruz kalmaktadırlar. “Amerikan Doları cinsinden birikimi bulunan bir tasarrufçu, bu birikimini bu para cinsinden değerlendirmek isteyebilecektir.” Öte yandan Euro ile ihracat yapan bir ihracat sahibi Euro cinsinden borçlanmak isteyebilecektir. Bu durumda banka tasarrufçu için bir Amerikan Doları hesabı açacak ve fabrikatöre Euro cinsinden kredi verecektir. “Yani döviz kuru riskini satın alacaktır.” Bu durumda Amerikan Doları/Euro paritesinde meydana gelen dalgalanmalar bankaların kar marjını negatif yönde etkileyebilecektir. Bu riskin bertaraf edilebilmesi için bankalar ilave bir kazanç sağlamalıdır ki hedefledikleri kar marjını yakalayabilsinler.⁷⁶

iii. Hisse Senedi Piyasası Riski

“Bankanın portföyündeki menkul değerlerin borsadaki değerlerinde ani düşüşler veya yükselmeler olabilir. Ekonomik kriz ve depresyon dönemlerinde bu portföylerden büyük riskler doğabilir.”⁷⁷

Bilanço aktiflerinde ise Türk Lirası olan hazır değerler likidite riskine, krediler ve menkul kıymetler de başta gelir riski ve fiyat riski olmak üzere genel olarak kredi riskine maruz kırırlar. Döviz olan krediler ve menkul kıymetler ise gelir ve fiyat riskine ek olarak hem kredi riskine hem de döviz kuru riskine maruz kırırlar.⁷⁸

⁷⁵ Eyüpgiller, a.g.e., s. 171.

⁷⁶ Eken, a.g.e., ss. 2-3.

⁷⁷ Eyüpgiller, a.g.e., s. 171.

iv. Likidite Riski

“Bankanın yükümlülüklerindeki azalışı iyi düzenleyememesi ya da aktiflerindeki artışı karşılayacak şekilde yeterli kaynak bulundurmaması neticesinde ödeme yükümlülüklerinin banka tarafından tam olarak ve zamanında karşılanamaması” sonucunda oluşan risk türüdür.⁷⁹ Likidite riski, borçların fonlanabilme imkanının, pozisyonların likiditeleri ile aktif bir biçimde uyumlulaştırılması ve değişik aktif grupları ve finansal enstrümanlara ilişkin riskleri sınırlama bakımından likidite bulundurma prensiplerinin geliştirilmesi ve bunlara uyumun kontrolü suretiyle yönetilir. Bankanın likidite planını yaparken gerçekleştirilecek nakit girişlerinde meydana gelebilecek gecikmeler likidite oranının düşmesine veya bankanın nakit akımında darboğaza girmesine neden olabilir.⁸⁰ Bankalar, taahhütlerini zamanında yerine getirebilmek amacıyla mevcutlarında nakit değerler ya da nakde dönüşme kabiliyeti yüksek finansal araçlar bulundurmak zorundadırlar. “Eğer bir banka, taahhütlerini karşılayabilecek sözkonusu araçlara sahip değilse, likidite riski ile karşı karşıya demektir.” Bu risk, özellikle bankanın kısa vadeli varlıklarının kısa vadeli taahhütlerini karşılayamama durumunda ortaya çıkar.⁸¹ “Bankalar ağırlıklı olarak vadesiz ya da kısa vadeli fon toplarlar ama kredileri daha uzun vadeli ve standart bir vade uyumu olmayan sözleşmelerle kullandırır.” Vade uyumsuzluğu bankanın kısa vadeli fonlarını uzun vadeli yatırımlara dönüştürmesini yansıtırken, bankaya yönelik piyasa algılamasındaki değişimlere bağlı olarak likidite riskini ortaya çıkarır.⁸² Likiditeye aracılık fonksiyonunun bir sonucu olarak bankalar likidite riskine maruz kalmaktadırlar. “Bankalar, tasarruf sahipleri ile yatırımcıların taşımak istemedikleri riski üstlenmekte ve karşılığında bir bedel almaktadırlar. Çünkü bankalar riski bertaraf etmek için kaynaklarının belli bir bölümünü hazır değer şeklinde ya da atıl olarak tutmakta ve dolayısıyla daha az kazanmaktadır. Bu nedenle kar marjlarında bir azalma meydana

⁷⁸ Eken, a.g.e., s. 4.

⁷⁹ Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, a.g.e., s. 19.

⁸⁰ Eyüpgiller, a.g.e., s. 171.

⁸¹ Çelik, Ekinci, a.g.e., s. 16.

⁸² Standart & Poor’s The Emerging Market Origination Team, a.g.e., s. 60.

gelebilmektedir. İşte bankaların likidite riski için aldıkları bedel bu azalmayı kompanse edebilmelidir.”⁸³

b. Dış Kaynaklı Riskler

(1) Yasal Risk (Hukuki Risk)

“Yetersiz ya da yanlış yasal bilgi ve doküman elde edilmesi neticesinde alacakların değer kaybederek geri dönmesi ya da yükümlülüklerin beklenilenin üzerinde gerçekleşmesi, mevcut yasaların banka ile ilgili yasal sorunların çözümünde yetersiz kalması, sözleşmelerin yasal olarak karşı tarafı zorlayabilecek hukuki niteliğe sahip olamaması, mahkeme tarafından bankanın özel bir durumuna ilişkin olarak bankacılık sektörünü kısmen ya da tamamen olumsuz etkileyebilecek nitelikte bir yargı kararı verilmesi, bankacılık ve diğer ticari işletmeler ile ilgili yasaların değişmesi gibi nedenlerle bir kayba uğranması” riskini belirtir.⁸⁴

(2) Sistematik Risk

Sistematik riskler finans sisteminin bütününü etkileyebilecek ölçekteki gelişmelerin yol açtığı ve sektördeki birçok kuruluşu ödeme gücüne düşüren risklerdir.⁸⁵ Bir tür iç kaynaklı risk olan sistematik olmayan risk ise yatırım yapılan bir varlığın kendi yapısından kaynaklanmaktadır.

(3) Ülke Riski

“Uluslararası kredi işlemlerinde, krediyi alan kişi ya da kuruluşun bulunduğu ülkenin haiz olduğu ekonomik, sosyal ve politik yapı nedeniyle borcun geri ödenememe ihtimalini” gösteren risktir.⁸⁶ Ülke riski, bir ülkedeki kredi yükümlüleri

⁸³ Eken, **a.g.e.**, s. 2.

⁸⁴ Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, **a.g.e.**, s. 19.

⁸⁵ Erol, Fındıkçı, **a.g.e.**, s. 21.

⁸⁶ Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, **a.g.e.**, s. 18.

ya da o ülkeye yapılan yatırımlar açısından önemli etkiler yaratabilecek şekilde ülkenin ekonomik, siyasi ve sosyal koşullarıyla bağlantılı tüm riskleri içermektedir.⁸⁷

(4) Transfer Riski

“Uluslararası kredi işlemlerinde, krediyi alan kişi ya da kuruluşun bulunduğu ülkenin ekonomik durumu ve mevzuatı nedeniyle döviz borcunun aynı türde döviz ile geri ödenememe ihtimalini” gösteren risktir.⁸⁸

Dolayısıyla transfer riski adı verilen risk; daha çok kredi alanın dış kredi borçlarını ödemesi için gerekli yabancı parayı sağlama ve diğer sözleşme yükümlölüklerini karşılama yetisini içerir.⁸⁹

(5) İtibar Riski

Bankanın faaliyetlerindeki başarısızlıklarından dolayı ya da bankanın mevcut yasal düzenlemelere uygun davranmaması sonucu kendisine duyulan güvenin azalması ve itibarının zedelenmesi ile ortaya çıkabilecek kaybı gösterir.

(6) Karlılık Riski

Bankalar verdikleri kredilerden belli bir randıman beklerler. Önceden tahmin edilen randıman çeşitli nedenlerle arzu edilen seviyede tahakkuk etmeyebilir.

Bu risklere ilave olarak; politik, sosyal ve ekonomik riskler, özkaynak riski, aktiflerin kalitesi riski, fiyatlama riski ve yönetim riski gibi çeşitli risklerden de söz edilebilir.⁹⁰

⁸⁷ TBB, “Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler”, **Türkiye Bankalar Birliği Araştırmaları**, Temmuz 1999, (Çevrimiçi) http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/risk_yonetim.doc, 08.08.2002.

⁸⁸ Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, **a.g.e.**, s. 18.

⁸⁹ Türkiye Bankalar Birliği, **a.g.e.**, s. 7.

⁹⁰ Eyüpgiller, **a.g.e.**, s. 172.

1.4. Önemli Kurumlar ve Karşılıklar ile İlgili Hükümler

“Güçlü düzenleyici çerçeve hayati öneme sahiptir.” Çok gelişmiş finansal sistemlerde bile bankalar mali yapıları ile ilgili bilgileri yeterince yüksek seviyede açıklamamakta, dolayısıyla bu durum mevduat sahiplerinin yatırım kararları üzerinde kısıtlayıcı bir etken olmaktadır. “Önleyici bir denetim yapısı bu yüzden bankacılık sektörünün doğasında bulunan bozuk teşvik uygulamalarını aşağıda sayılan unsurları sağlayarak azaltmakla sorumludur.”⁹¹

- Uygun düzenlemelerin, kapsamlı incelemelerin ve düzenleyici hükümlerin efektif uygulanması sayesinde oluşturulacak sağlıklı bankacılık uygulamaları,
- Katı ve disiplinli lisans standartlarıyla sağlanacak uygun banka yönetimi,
- Mümkün olabilecek en yüksek seviyede şeffaflık ve açıklık.

1.4.1. Basle Komitesi’nin Düzenlemeleri

Basle Komite, 1974 yılı sonunda uluslararası döviz ve bankacılık piyasalarında meydana gelen önemli krizleri takiben **Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulamaları Komitesi** adı altında kurulmuştur. Halen 12 üye (Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İsveç, İsviçre, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri) ile çalışan komite, üye ülkeler arasında denetim konularında işbirliğine olanak sağlayacak bir forum oluşturmayı, daha geniş bir bakış açısıyla da dünya çapında denetimin geliştirilmesini, bankacılık denetim kalitesinin artırılmasını amaçlamaktadır.⁹²

Basle Komitesi, uluslararası alanda faaliyet gösteren bir bankacılık ve denetleme komitesidir.⁹³ Komitenin aldığı kararların yasal bir yaptırımı yoktur; daha çok ülke denetim ve düzenleme otoritelerine detaylı düzenlemeler yapma olanağı

⁹¹ Standart & Poor’s, a.g.e., s. 62.

⁹² Aydan, Aydın, “Sermaye Yeterliliği ve VAR: “Value At Risk””, Eylül 2000, **Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık ve Araştırma Grubu**, (Çevrimiçi) http://www.tbb.org.tr/arastirmalar/sermaye_var.doc, 03.12.2001.

⁹³ Atik, a.g.e., s. 110.

sağlayacak yol gösterici denetim standartları ve tavsiyeleri niteliğindedir. Ancak komitenin yaptığı çalışmalar ortak bir standartlaşma çalışmasını temin edebilmesi nedeniyle gün geçtikçe dünya çapında yaptırımı olan düzenlemeler haline gelmektedir.

Çağdaş bankacılık anlayışında özkaynak, bankanın aktifleri ile pasifleri arasındaki mutlak değer farkı olarak tanımlanmakta ve özkaynak ile aktif büyüklüğü ilişkisinden yola çıkarak kaldıraç kavramına odaklanmaktadır. Özkaynağın temel misyonu bankanın pasif ve bilanço dışı yükümlülüklerinin karşılanmasına dönük olarak aktif ve bilanço dışı risklere karşı korunma sağlamasıdır.⁹⁴ 1988 yılında sadece uluslararası alanda faaliyet gösteren büyük bankalara yönelik olarak yayınladığı sermaye tabanının risk ağırlıklı aktiflere olan oranına bir alt sınır getiren ve sermaye yeterlilik rasyosu (asgari yüzde 8) olarak bilinen uygulama, sadece bu bankalar tarafından değil, tüm bankalar tarafından, mali yapılarının gücünü gösteren bir araç olarak kabul görmüştür. Ancak zaman içinde ortaya çıkan gelişmeler bu yaklaşımın bazı açılardan yetersiz kaldığı görüşünü kuvvetlendirmiştir.⁹⁵

- Risk temelli sermaye yaklaşımında kullanılan sermaye kavramı, bir bankanın beklenen ya da beklenmeyen kayıplarını karşılama kapasitesini yeterince ifade etmemektedir (örneğin, kredi karşılıkları konjonktürün iyi olduğu dönemlerde karşılaşılan riskin gerektirdiğinin üstüne çıkmakta, tersine gelişmeler olduğunda da yetersiz kalmaktadır).
- Kullanılan risk ölçütü doyurucu değildir. Varlıkların riski değerlendirilirken kredi riskindeki farklılıklar yeterince göz önüne alınmamıştır. Bunun sonucu olarak bankalar risk temelli sermaye oranlarını tutturabilmek için mali araç değişikliği yaparak arbitraj yoluna gitmişlerdir.

1988 düzenlemesi belirli bir yapıda kalmak değil, zaman içinde geliştirilmek üzere tasarlanmış ve zaman içinde uzlaşmanın eksik tarafları ortaya çıkmaya

⁹⁴ Behzat Yıldırım, **Risk Yönetimi**, Kentbank AŞ, Yayınlanmamış Bankacılık Notları, İstanbul, 2000, s. 21.

⁹⁵ Aydın, **a.g.e.**, s. 3.

başlamıştır.⁹⁶ Basle Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi Nisan 1993'te piyasa risklerini esas alan **The Supervisory Treatment of Market Risks** isimli raporunu yayınlamıştır. Rapor belli bir süre tartışmaya açık kaldıktan sonra Nisan 1995'te gözden geçirilmiş yeni hali görüşülmüştür. Bu raporda bankaların piyasa risklerini üstlenimlerine dair belli bir istatistiki güven aralığında portföylerinin uğrayabileceği tahmini maksimum zarar hesaplanmaya çalışılmış, modelin ne kadar etkin olduğunun tespit edilebilmesi için geriye doğru test edilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Bununla beraber içsel model olarak RMD'nin kullanılabilmesi için gereken nicel ve nitel özelliklerden bahsedilmiştir. Günümüzde kredi modellerinin kullanımı günlük risklerin yönetiminde her ne kadar çok yaygın olmasa da risk yönetimi alanına yatırım yapmayı gerekli gören bankaların bu sayede önemli derecede faydalar sağladıkları ortadadır. Basle Komitesi ise geliştirilen kredi risk modellerinin geleneksel yönetim anlayışlarına karşı büyük avantajlara sahip olduğuna inanmakta ve bu modellerin gün geçtikçe bankacılık sektöründeki yerinin ve öneminin artacağına, bankaların bu alanda sürekli yatırım yapmaya devam edeceklerine kesin gözüyle bakmaktadır. Basle Komitesi'nin bu sonuca varırken dikkate aldığı iki temel prensibi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi komitenin bu araştırma sonucunda yayınlacağı düzenlemenin bankalar arası rekabeti arttırıcı ve dolaylı olarak yenilik arayışlarını destekleyici bir etkisi olması gerektiğidir. İkinci prensip ise komitenin yayınlacağı yasal düzenleme süreçlerinin bir bankanın risk yönetimi aktiviteleri ile birlikte kullanılacak biçimde düzenlenmesi gerektiğidir. Kurumlar kendi kredi risk modellerini geliştirip kullanırken, risk yönetimi ve ölçümü için yardımcı bir yöntem olarak da bu düzenlemeyi kullanmalıdırlar. Banka yönetimleri belirlenen riski karşılayacak ekonomik sermaye miktarının yeterliliğini analiz etmek için kendi içsel modellerinin verdiği sonuçlara bakarlar ve yasal sermayelerinin yeterliliğini değerlendirirken de 1988 Basle Anlaşmasında belirtilen risk ağırlıklarını kullanırlar. Yasal düzenlemeler, kurumları kendi risk yönetim çerçeveleri içinde modelleri kurmaları konusunda desteklemeli ama hiçbir zaman zorlayıcı olmamalıdır.⁹⁷

⁹⁶ Türkiye Bankalar Birliği, **Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi**, 1999, s. 2.

Ocak 1996'da bankaların açık döviz pozisyonları, borçlanma araçlarının ikinci elde alınıp satılması, iştirakler, ürünler ve opsiyonlar nedeniyle üstlendikleri piyasa risklerini de düzenleme içine dahil edebilmek üzere yeni bir düzenleme açıklamıştır. Haziran 1999'da ise Komite, 1988 düzenlemesinin yerine geçmek üzere asgari sermaye gereklerine, kurumların sermaye yeterliliğinin ölçümüne ve iç denetimine, güvenli ve etkin bankacılığın uygulanabilmesine, şeffaflığın güçlendirilebilmesi için piyasa disiplininin etkin kullanımına ilişkin üç ayaklı yeni bir teklifi tartışmaya açmıştır. "Uluslararası piyasalardaki gelişmeler ve bankacılık sektöründeki ihtiyaçlar doğrultusunda Ocak 2001'de Basle Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi (BIS), 1988'den beri yürürlükte olan ve en son 1996'da değiştirilen düzenlemesinin yerini alacak ve 2004'ten itibaren uygulanması planlanan Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi'ne ilişkin taslak bir paket açıklamıştır. BIS'in yeni yayınladığı bu öneri paketi ile bankalara kendi içsel risk derecelendirme modellerini kullanarak kredi riski için ayırmaları gereken minimum sermaye tutarını hesaplayabilme imkanı veren önemli bir değişiklik getirilmektedir."⁹⁸

Basle Komitesi'nin Basle II olarak adlandırılan Ocak 2001 önerisine göre, Haziran 1999 taslağında açıklanan üç ayaklı yapı korunmuş ancak detaylarda değişikliklere gidilmiştir. Ocak 2001 ve Haziran 1999 tasarılarının temel farklılıkları aşağıdaki gibidir.⁹⁹

- Kredi riskinin standartlaştırılmış yönteme göre hesaplanmasında, kurumların risk ağırlıkları mevcut risklerine yakınlştırılmış, bankaların ve kurumların ülkelerinden daha iyi bir risk notu alabilmelerine olanak tanınmıştır. 1988 Basle Uzlaşısı, ülke ve merkez bankalarının yükümlölüklerinin değerlendirilmesinde OECD üyesi olup olunmamasına bakmaktaydı. Aynı zamanda banka yükümlölükleri için de aynı yöntem geçerli kılınmıştı. Bu değerlendirmede OECD üyesi olan ülkeler doğrudan daha az riskli olarak görölmekteydi. Bu

⁹⁷ Global Association of Risk Professionals, **Response to Basle's Credit Risk Modelling: Current Practices and Applications**, September 1999, pp. 8-9.

⁹⁸ Erdoğan, Dolgun, **a.g.e.**, ss. 79-80.

⁹⁹ Basle Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi, **Yeni Sermaye Uzlaşısı Belgesi**, Ocak 2001, ss. 1-3.

durum OECD üyesi olan ancak kredi riski aslında daha yüksek bulunan ülkeler açısından avantajlı, buna karşılık, OECD üyesi olmayan ancak kredi değerliliği yüksek bulunan ülkeler için bir dezavantaj oluşturmaktaydı. Buna göre ülke ve merkez bankalarının yükümlülüklerinin değerlendirilmesinde uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarının notlarının geçerli olması tavsiye edilmektedir.

- Kredi riskinin içsel derecelendirme yaklaşımına göre ölçülmesinde temel ve gelişmiş olarak iki yöntem oluşturulmuş, daha fazla sayıda bankanın bu yöntemi uygulayabilmesine olanak sağlanmıştır. Temel yöntemde banka her bir borçlunun ödememe olasılığını tespit etmekte, gözetimciler diğer bilgileri sağlamaktadır. Gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yöntemde göre de, gelişmiş bir sermaye yapısına sahip bir bankaya diğer gerekli girdileri sağlama izni verilmektedir. Bu yöntemler sayesinde bankanın her bir borçlu için yapacağı hesaplar, gelecekteki olası bir zarar tahmini cinsinden ifade edilecek, bu da asgari sermaye gereklerinin temelini oluşturacaktır.
- Asgari sermaye gereğinin hesaplanmasında operasyonel riskin de dikkate alınması öngörülmektedir:

$$\text{Banka Sermaye Yeterlilik Rasyosu} = \frac{\text{Toplam Sermaye}}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski} + \text{Oper. Risk}}$$

(Böyle oransal bir “düzenlemenin yapılmasının amacı bankaların sermaye arttırmalarının ve özkaynaklarının riski karşılayabilecek belirli bir düzeyde idame ettirilmesinin sağlanması ve bu konuda sermaye yetersizliğinden doğabilecek riskin azaltılmasıdır.”¹⁰⁰)

(ABD’de büyük bankalar için bu oran %10.4’tür ve bu oran ortalama bir rakam gibi görülen düzenlemenin minimum olarak ele aldığı miktardan yüzde 2.4 oranında daha

¹⁰⁰ Can Akın Çağlar, “Mevcut Yasal Düzenleme Bankalarda Yeterli Sermaye Bulundurulmasını Ölçmede Yeterli mi?”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No: 1, Haziran-Temmuz, s. 18.

fazladır. Eğer bankalar; görünen veya gizli, çok daha fazla risk üstlenirlerse, daha fazla sermayeleri olmalıdır.¹⁰¹⁾

- Düzenlemenin temelini oluşturan **sermaye gereklerinin denetimi** ve **piyasa disiplini** unsurlarına ilişkin daha detaylı kriterler belirlenmiştir. Sermaye gereklerinin denetiminde amaç, bankaların doğru bir şekilde değerlendirilmiş risklerine karşılık tutmaları gereken sermayeyi belirleyecek birer içsel yönteme sahip olduklarından emin olabilmektir. Yeni yapıda piyasa disiplini ise bankaların daha şeffaf bir yapı sergilemeleri ile sağlanacaktır. Piyasa katılımcılarının bankaların risk yapıları ve sermaye yeterliliği pozisyonları konusunda daha fazla bilgi sahibi olabilmeleri için şeffaf bir yapı gerekmektedir.

Güncellemede en çok dikkati çeken değişiklik komitenin düzenlemeleri yürürlüğe koymak için belirlediği son tarihi 2004'ten 2005'e ertelenmesi olmuştur. Komite yaptığı bu güncellemede Yeni Basle Sermaye Düzenlemesi'ni dayandırdığı üç esasa (minimum sermaye gerekliliği, denetleyici inceleme ve piyasa disiplini) bağlı kalmaya devam ettiğini vurgulamaktadır. Komite'nin gözden geçirilmesi ihtiyacını vurguladığı ilk konu, bankaların kendi iç ölçümlerine göre tutmak zorunda oldukları sermaye miktarıdır. Bu vurguyla, daha gelişmiş risk değerlendirme tekniklerini uygulamaları için bankaların daha büyük bir çaba içine girmeleri hedefleniyor. İkinci bir konu ise, yetersiz sistemler ve sahtekarlık gibi sapmalar yüzünden artan operasyonel riskleri karşılayabilmek için gerekli olan sermaye miktarıdır. Komite, bunun için ayrılan %20'lik düzenleyici sermayenin çok büyük olduğunu ve bunun aşağı çekileceğini söylüyor. (Ocak 2001'de yayınlanan istişare metninde öngörüldüğü gibi operasyonel riskler için ortalamada toplam sermayenin %20'sini oluşturacak şekilde sermaye ayrılması içeriliyordu. Ancak Aralık 2001'deki istişare çalışmasında yeni yapılan düzeltmelerle şu an %12 seviyesine çekilmiş bulunmaktadır.¹⁰²⁾

¹⁰¹ Atik, **a.g.e.**, s. 108.

¹⁰² Kaan Aksel, "Yeni Basle Anlaşması-Basle II", **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, No: 23, Mart-Nisan 2002, s. 48.

“Bu yeni yaklaşım, bankaların ayırmak zorunda oldukları yasal sermayeyi, bankaların risk pozisyonlarını dikkate alarak ayırdıkları ekonomik sermayeye yaklaştırmaktadır. Bankalar, kredi riski için ayırmaları gereken sermaye tutarını, kendi içsel risk derecelendirme modellerini kullanarak ayırabilmek için yasal düzenleyicilere başvuracak, düzenleyicilerin onayını alan bankalar kendi içsel risk derecelendirme modellerini kullanabileceklerdir. BIS tarafından yayımlanan taslak düzenleme, gelecekte kredi riskinin ölçülmesi konusunda bankalar tarafından gelişmiş içsel risk derecelendirme modellerinin kullanılacağı ve portföy yönetiminin de buna bağlı olarak daha sağlıklı yapılabileceğinin bir göstergesidir.”¹⁰³

1.4.2. BDDK’nın Rolü ve Yasal Düzenlemeler

“Her ülkede bankacılık sektörünü düzenleyen kurumlar bulunmaktadır. 4389 sayılı yeni Bankalar Kanunu gereğince kurulan ve 01.09.2000 tarihinde göreve başlayan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Türkiye’de bankacılık düzenleme ve denetleme işini yürüten kurumdur ya da regülatördür.”¹⁰⁴ “4389 ve 4491 sayılı kanunlar ile Bankalar Kanunu’nda esaslı değişiklikler yapılmış ve bu değişiklikler sonrasında Türkiye’de düzenleme ve denetleme görevi yeni oluşturulan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’na verilmiştir. Kurumun kanunun verdiği yetkiye dayanarak yapacağı denetim ve düzenlemelerden biri de risk yönetimidir.”¹⁰⁵

Hızla globalleşen dünyada bankacılık alanında yeni yapıların araştırıldığı ve denendiği bilinmektedir. “Bundan dolayı Türk bankacılık sisteminin de uluslararası standartlara uygunluğunun sağlanması gerektiği, 4389 sayılı Kanun’un gerekçesinde yer almıştır.” Bu amaç ile Bankalar Kanunu’nun 9’uncu maddesinin 4’üncü bendindeki hükme göre bankalar, işlemleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esas ve usulleri Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından

¹⁰³ Erdoğan, Dolgun, a.g.e., ss. 79-80.

¹⁰⁴ Eken, a.g.e., s. 9.

¹⁰⁵ Kahraman, a.g.e., s. 17.

Çıkarılan yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ile risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla yükümlüdürler. BDDK Teşkilat Yönetmeliği'nin 13'üncü maddesinde belirtildiği üzere; ana hizmet birimlerinden biri olan İzleme Dairesi Başkanlığı'nın görevi, risk yönetim teknikleri ve analiz yöntemlerinde kullanılacak veritabanında yer alacak bilgilerin tanımlamalarını yapmaktır. "Yine aynı yönetmeliğin 20'nci maddesinde belirtildiği üzere; ana hizmet birimlerinden bir diğeri olan Risk ve Gözetim Teknikleri Araştırma Dairesi Başkanlığı'nın görevi ise şunlardır:¹⁰⁶

- Mali sektörde risk ölçüm ve yönetim teknikleri üzerinde araştırmalar yapmak,
- Model ve teknikler geliştirmek, iç denetim, risk ölçüm ve yönetimi ile gözetim teknikleri ve ilgili istatistiksel araçların kullanımı konusunda ilgili birimlere teknik destek sağlamak,
- Yukarıdaki konularda politika önerilerinde bulunmak,
- Kurum Başkanı tarafından verilen diğer görevleri yapmak."

BDDK, bankacılık sektörünün etkinliğini ve rekabet kabiliyetini arttırmak için kamu bankalarının sektör üzerindeki bozucu etkilerinin ortadan kaldırılmasına, bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesine, aracılık maliyetlerinin düşürülmesine, grup bankacılığına ve mali olmayan faaliyetlerin en aza indirilmesine yönelik çalışmalar yürütmektedir. "BDDK, bankacılık sektöründe kalıcı güvenin sağlanması yönelik olarak çeşitli yasal düzenlemeler" gerçekleştirmiştir. "Erken uyarı ve erken müdahale sistemlerinin geliştirilerek sektörün ekonomi üzerinde yaratağı zararların asgariye indirilmesi de yazılı hedefler arasında"dır.¹⁰⁷ Yakın gelecekte BDDK elindeki mali ve teknik imkanların etkin kullanımıyla ve sektör temsilcileriyle kuracağı ilişkilerle ya kendini ispatlayacak ya da konumunu tartışmaya açacaktır.¹⁰⁸

¹⁰⁶ A.e., s. 18.

¹⁰⁷ Atik, a.g.e., ss. 111-112.

¹⁰⁸ A.e.

Uluslararası piyasalardaki gelişmeler, finans piyasalarındaki küreselleşme, BIS'in düzenlemeleri ve Türkiye'nin de AB'ye katılma konusundaki ciddi çalışmaları; Türk bankacılık sektörünün de gelişmiş piyasalara uyum sağlamak yönünde yapısal bir değişikliğe gitmesini, gelişmiş risk yönetimi kültürü ve uygulamalarını benimsemesini ve yerleştirmesini zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede Şubat 2001'de BDDK tarafından yayımlanan ve uluslararası düzenlemelere paralel olan, **Bankalarda İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemlerinin Kurulmasına ve Faaliyetine İlişkin Yönetmelik** ile Türk bankacılık sektörü için çok önemli bir adım atılmıştır. Her ne kadar sözkonusu yönetmelikle kredi riski ölçüm standartları açık olarak belirtilmemiş olsa da piyasa riskinden sonra kısa zaman içerisinde kredi riskinin de ölçümünün yeni BIS düzenlemelerine uygun olarak uluslararası standartlarda belirlenmesi ve uygulamaya geçilmesi kaçınılmazdır. Türkiye'de uygulanmaya çalışılan yeni istikrar programının başarılı olması ve piyasalardaki volatilitenin belli bir dengeye oturması durumunda enflasyon ve reel faizlerin düşmesi, yatırımların ve büyümenin artması ile birlikte ekonomide canlanmanın yeniden sağlanması, Türk bankacılık sektöründe bankaların kredi portföylerinde ciddi bir büyüme ve beraberinde alınan kredi riskinde de artış gösterecektir. Bankaların bu döneme risk yönetimi açısından hazırlıklı olarak girmeleri sektörün sağlıklı gelişimi açısından oldukça önemlidir.¹⁰⁹

1.4.3. Merkez Bankası Risk Santralizasyon Müdürlüğü

"TC Merkez Bankası idare merkezinde Bankacılık ve Krediler Genel Müdürlüğü'ne bağlı olan bu müdürlük santralizasyon işleriyle görevlidir." Merkez Bankası Risk Santralizasyon Müdürlüğü; "bankaların müşterilerinin kredi ve risk durumlarını toplamak, toplanan bu bilgilerden firma kredilerini ve risklerini santralize ederek bu konuda bankalara bilgi vermek; bankaların müşterilerine açmış oldukları ve kullandırdıkları kredilerin çeşitlerine, niteliklerine, iktisadi faaliyet gruplarına göre bölgeler, iller ve bankalar itibarı ile dağılımını tespit etmek; Türkiye çapında elde edilen bilgileri bir değerlendirmeye tabi tutarak karşılaştırmak; kredi ve

¹⁰⁹ Erdoğan, Dolgun, a.g.e., ss. 79-80.

risk bildiri cetvelleri üzerinde gerekli kontrolü yapmak,” sonuçları Elektronik Bilgi İşlem Müdürlüğü’ne devrederek bu müdürlükle işbirliği yapmak suretiyle kredi ve risklerin güncel hale getirilmesini sağlamak; iflaslar hakkında bilgi toplamak gibi işlerle sorumlu ve yetkilidir. Her banka şubesi bu kuruluşa **risk icmal cetveli** ve **kredi ve risk bildiri cetveli** olmak üzere iki cetvelle bilgi vermek zorundadır. Kredi ve risk santralizasyonu ile ilgili cetvelleri banka şubeleri düzenleyip kendi genel müdürlüklerine intikal ettirirler. “Genel müdürlükler de ilk kontrolleri yaptıktan sonra bu bilgileri doğrudan doğruya Merkez Bankası idare merkezindeki Risk Santralizasyonu Müdürlüğü’ne gönderirler.”¹¹⁰

1.4.4. Kredi Riski Yönetiminde Karşılıkların Önemi

Karşılıklar, tasfiye olunacak alacaklar (zarar niteliğindeki krediler) için ve bunların detayı olan kanuni takipteki alacaklar için, değersiz alacaklar için veya donuk krediler için ayrılır. Karşılıklarda zarara dönüşme olasılığı oldukça fazladır. Bankalar dışındaki diğer firmaların bir alacağa karşılık ayırabilmeleri veya gider kaydederek yok edebilmeleri için Vergi Usul Kanunu’nun 288-322’nci maddelerindeki koşullara ve usule uyulması gerekir. “Bankalar Yasası’nın 11’inci maddesinin 12’nci fıkrası, bankaları, kredileri ile diğer alacaklarından doğmuş veya doğması beklenen ancak miktarı kesin olarak belli olmayan zararlarını karşılamak amacıyla karşılık ayırma zorunda bırakmış ve karşılık ayrılacak kredi ve alacakların nitelikleri ile bunlara ilişkin esas ve usullerin BDDK’nın önerisi üzerine Bakanlar Kurulu kararıyla düzenleyeceğini hükme bağlamıştır. Halen yürürlükte olan 4.5.1988 gün ve 88/12937 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’na göre;

- Kredi değerliliğinin yitirilmiş olması,
- Vadesinde ödenmeyen kredilerde temerrüt hali,
- Kredi meblağı üzerinde özel takibe geçilmesi (yani tahsili şüpheli hale gelmesi),

¹¹⁰ Eyüpgiller, a.g.e., ss. 173-174.

- Kanuni takibe intikal etmesi hallerinde, ilgili Bakanlar Kurulu kararı ve 4 sayılı tebliğ uyarınca gerekli karşılıklar ayrılarak, aynı yılın kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider olarak kabul edilirler.”¹¹¹

Donuk kredilerin, özel takip, idari takip ve kanuni takip aşamalarında ayrılabilen karşılık oranları yukarıda işaret edilen kararın 6’ncı maddesinde belirtilmiştir.

Karşılıklar Tablo 1.1’e göre ayrılır. Bu uygulama ile bankaların dönüşü mümkün olmayan kredilerinin işleyen krediler gibi bilançolarda gösterilmesi sağlanmaya çalışılmış ve bunlara faiz işletilerek fiktif karlar sağlanmış gibi görülmüş, böylece banka bünyesinin zaafa uğraması önlenilmek istenilmiştir.¹¹²

Tablo 1.1. Teminat Grupları

Karşılığın Ayrılacağı Süre	I. Grup	II. Grup	III. Grup	IV. Grup	Teminatsız
Alacağın Tasfiye Olunacak Alacaklar Hesabına Alındığı Tarihi Takip Eden 3’üncü Ayın Sonunda	%0	%5	%10	%15	%20
6’ncı ayın sonunda	%0	%10	%20	%25	%40
12’nci ayın sonunda	%0	%25	%35	%50	%60
18’inci ayın sonunda	%0	%25	%50	%75	%80
24’üncü ayın sonunda	%0	%25	%50	%75	%100

Kaynak: Servet Eyüpgiller, *Bankacılar İçin Banka İşletmeciliği Bilgisi*, Ankara: Bankacılar Serisi, No: 18, 1999, s. 62.

¹¹¹ A.e., ss. 59-62.

¹¹² A.e., ss. 62-63.

Tasfiye olunacak alacaklar hesabında takip edilen alacaklar için teminatlarına göre ayrılması zorunlu olan asgari **özel karşılık oranları** dört ana grup halinde aşağıda gösterilmiştir. Birinci grup teminatlar için karşılık ayrılmamaktadır.¹¹³

a. Birinci Grup Teminatlar

- Hazine ve Kamu Ortaklığı İdaresi'nce veya bunların kefaletiyle çıkarılan bono ve tahviller,
- Altın ve diğer kıymetli madenler,
- Türkiye'de faaliyette bulunan bankaların kendi kredi sınırları dahilinde verecekleri kefaletler ve teminat mektupları,
- OECD ülkelerinde faaliyet gösteren ve bankalar kanununun 38/5-H bendine göre belirlenen bankaların bu maddeye göre tespit olunan limitler dahilinde garantileri,
- OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarının kefaletleri,
- OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarınca ya da kefaletiyle ihraç edilen menkul kıymetler,
- Firmaların kamu kurumları nezdindeki doğmuş istihkak alacaklarının temliki.

b. İkinci Grup Teminatlar

- Borsaya kote edilmiş hisse senetleri,
- Varlığa dayalı menkul kıymetler,
- Özel sektör tahvilleri,
- Paraya dönüşümü kolay menkul kıymetler ile malı temsil eden kıymetli evrak, piyasa değerini aşmayan tutarda rehinli her türlü mal ile menkuller,
- Ekspertiz değeri yeterli olmak kaydıyla, belediye sınırları ve mücavir alan dahilindeki tapulu gayrimenkullerin ipotekleri.

¹¹³ Garanti Bankası, **Yayınlanmamış Eğitim Notları**, Eğitim Müdürlüğü, Haziran 1998, s. 47.

c. Üçüncü Grup Teminatlar

- Kredibilitesi yüksek gerçek ve tüzel kişilerin kefaletleri,
- Gerçek müşteri senetleri.

d. Dördüncü Grup Teminatlar

- İlk üç grup dışında kalan teminat türleridir.

Bankalar, nakdi kredileri ile birinci grup teminata bağlı tasfiye olunacak alacakları toplamının %1'i ve teminat mektupları, aval ve kefaletleri ile diğer gayrinakdi kredileri toplamının %0.2'si oranında **genel karşılık** ayırmak zorundadırlar. Mart, Haziran, Eylül ve Aralık aylarının son günleri itibariyle hesaplanan karşılık miktarları gider yazılarak pasifte genel kredi karşılıkları hesabında muhasebeleştirilir. VUK'a göre değersiz veya şüpheli hale gelen alacaklar genel karşılık ve özel karşılık için istenen hükümler beklenmeksizin gider yazılır veya bu alacaklar için %100 oranında karşılık ayrılır. Karşılıklar Kararnamesi'nin amacı; bankalarca verilen kredilerin, niteliklerine uygun olarak muhasebeleştirilmesi ve değerlendirilmesini düzenleyerek mali tabloların açıklık ve doğruluk ilkelerine göre hazırlanmasını sağlamaktır.¹¹⁴ "Kanuni karşılıklar politikası, Merkez Bankası'nın, bankaların kabul ettikleri mevduata karşılık bulundurmakla yükümlü oldukları kanuni karşılıklar oranını (kasa likiditesi ve munzam karşılık oranını) değiştirmek suretiyle bankaların ödünç verebilecekleri fonların miktarını etkilemeye yönelik bir politikadır. Merkez Bankası'nın kanuni karşılık oranını yükseltmesi, bankaların kredi verme olanaklarını azaltır; düşürmesi de bankaların kredi verme olanaklarını artırır. Örneğin, Merkez Bankası kanuni karşılık oranını %20'den %30'a çıkardığı zaman, bankaların ödünç verebilecekleri fonların miktarı kabul ettikleri mevduatın %80'inden %70'ine düşer. Merkez Bankası kanuni karşılık oranını %30'dan %25'e düşürdüğü zaman, bankaların ödünç verebilecekleri fonların

¹¹⁴ Garanti Bankası, a.g.e., s. 47-48.

miktarı kabul ettikleri mevduatın %70'inden %75'ine yükselir.”¹¹⁵ Karşılıklar Kararnamesi'ne göre temerrüde düşme hükümleri aşağıda belirtilmiştir:

- a. Borçlu cari hesap şeklinde kullanılan kredilerde;
 - (1) Hesap limitinin en az 30 gün sürekli olarak aşılması,
 - (2) Dönem faizlerinin faiz tahakkuk tarihini izleyen 30 gün içinde ödenmemesi,
 - (3) Anapara ve faizlerinin hesabın vadesinin geldiği veya kapatıldığı tarihi izleyen 30 gün içinde ödenmemesi,
 - (4) Zamanında tahsil edilemeyen faizlerle anaparanın tasfiyesi amacıyla kredinin yenilenmesi veya limitinin arttırılması.
- b. Nakdi kredilerin anapara ve faizlerinin izleyen 30 gün içinde tahsil edilememesi,
- c. Taksitli kredilerde, aylık taksitlerden birini izleyen iki taksidin ödenmemesi veya bir taksidin vadesinden itibaren 60 gün içinde tahsil edilememesi,
- d. Gayrinakdi kredilerin tazmin edilen bedellerinin tazmin tarihinden itibaren 30 gün içinde tahsil edilememesi.

Bankalar temerrüde uğrayan nakdi kredilerini bulundukları kredi hesabından çıkarıp, tasfiye olunacak alacaklar hesabına aktarmak zorundadırlar. Bu zorunluluk, gayrinakdi kredilerin 30 gün içinde tahsil edilemeyen tazmin bedelleri için de geçerlidir. Temerrüde neden olan kısmın bir ay içinde tahsili halinde alacak ilgili kredi hesabına aktarılır. Temerrüdün münhasıran likidite sıkıntısından kaynaklanmış olması halinde, borçluya likidite gücü kazandırmak ve banka alacağının tahsilini sağlamak amacıyla bir defaya mahsus olmak üzere temerrüde konu olan alacağa bir itfa planının bağlanması ya da gerektiğinde ilave kredi açılması mümkündür. Böylece sözkonusu alacak, krediler hesabına ya da yenilenen ve itfa planına bağlanan krediler hesabına aktarılır ve vadesinde veya itfa planına göre tahsil edildiği sürece özel karşılığa tabi tutulmaz.¹¹⁶

¹¹⁵ Zarakolu, **a.g.e.**, s. 304.

¹¹⁶ Garanti Bankası, **a.g.e.**, s. 46.

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIKTA KREDİ VE KREDİ YÖNETİMİ KAVRAMI

“Kredi eldeki para ile gelecekte ele geçecek paranın mübadelesi; başka bir deyimle, para ile ödeme vaadinin değiştirilmesidir. Kredi veren, para verip ödeme vaadi almakta, kredi alan para alıp ödeme vaadi vermektedir. Para her an kullanılabilir satın alma gücüne sahip olduğuna göre, yani para ile istenilen mal ve hizmet satın alınabildiğine göre, kredi verenin bugün mal ve hizmet satın almaktan vazgeçerek gelecekte mal ve hizmet satın almasını; kredi alanın gelecekte mal ve hizmet satın almaktan vazgeçerek bugün mal ve hizmet satın almasını mümkün kılar.”¹ Dolayısıyla “kredi tutarı ödenmesi beklenen tutardır ve vade sürecinin herhangi bir noktasında kayıp riskine maruzdur.”²

“İnsanlar, eldeki paraya gelecekte ele geçecek paraya nazaran ve eldeki mallara gelecekte elde edecekleri mallara nazaran daha fazla değer verdiklerinden böyle bir mübadelenin meydana gelebilmesi için ödeme vaadinin vazgeçilen paradan bu değer farkı kadar fazla olması zorunludur. Bu fazlaya faiz denir. Başka bir deyimle, faiz parasal sermayenin belli bir süre kullanılmasının fiyatı olup, ödünç verilen para miktarı ile geri ödenmesi vadedilen para miktarı arasındaki farka eşittir.

Kredi güvene dayanan bir işlemdir. Birisine borç veren bir kimse, borç verirken şu sorulara olumlu cevap arar:

- Borçlu borcunu vadesinde ödemek ister mi?
- Borçlunun vadesinde borcunu ödeme gücü var mıdır?

¹ Avni Zarakolu, **Bankacılar İçin Para ve Kredi Bilgisi**, 11. bs., Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1999, ss. 50-51.

² Kaan Aksel, “Kredi Riski Yönetimi”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, No: 18, Mayıs-Haziran 2001, s. 71.

- Borçlu borcunu vadesinde ödemediği takdirde, borçluyu ödemeye zorlamak mümkün müdür?

Kısaca, banka, borçlunun ödeme arzusu ve ödeme gücü olanağının bulunup bulunmamasına bakar. Kredinin dayandığı güven çoğu defa bir güvence ile sağlanır.”³ “Kredi yönetimi; ticaret, hizmet ve sanayi işletmelerinin mal ve hizmet sunum faaliyetlerini desteklemek amacıyla, bankalarca verilen ve bilançoların aktifine alacak olarak yansıyan işlemlerin yürütülmesidir. Kredi yönetiminin görevleri, müşterilerin kredilendirilmesi ve alacakların tahsili alanında yoğunlaşmaktadır.”

“Müşterilerin kredilendirilmesi; sunulan fonlara belli ödeme süreleri tanınmasını, kullanım ve geri ödeme koşullarını belirleyerek, alacakların güvenceye alınmasını gerektirir. Alacakların müşterilerden tahsil edilmesi, alacak sürelerini izleyerek, vadesi dolanları tahsil etmek ve gerektiğinde uyarı yöntemine başvurarak, kredilerin geri dönmemesi nedeniyle uğranılacak kayıpların en az düzeyde tutulması çabalarını gerektirmektedir. Kredi yönetimince müşterilerin kredilendirilmesi, banka işletmesinin hedeflerine uygun bir biçimde varabilmesi için; planlama, yürütme ve koordinasyon işlemlerini gerektirmektedir.”⁴ Bankalarda kredi yönetiminin temel işlevleri şu şekilde sıralanabilir:

- Kullandırılabilir toplam kredilerin belirlenmesi,
- Müşteri bulunması ve seçimi,
- Bilgi kaynaklarından firmalar hakkında bilgi edinilmesi,
- Müşterilerin kredi limitlerinin saptanması,
- Kredibilite, ödeme süreleri ve kredi güvencelerinin belirlenmesi,
- Müşterilerin kredilendirilmesi,
- Alacakların gözetimi ve kontrolü,
- Kredinin dönüşüm hızının çabuklaştırılması,

³ Zarakolu, a.g.e., ss. 51-52.

⁴ Niyazi Berk, **Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi**, 3. bs., İstanbul, Beta Yayın Dağıtım, 2001, s. 7.

- Ödemelerin kontrol edilmesi,
- Ödemelere ilişkin uyarının gerçekleştirilmesi,
- Pazar gözlemlerinin ve pazar analizlerinin değerlendirilmesi.

“Krediler bölümünde iş akışı incelendiğinde, işlerin operasyon ve analitik olmak üzere iki temel bölümden oluştuğu görülür. Operasyon bölümü, kredi başvurularının incelenmesi, kredi dosyasının doldurulması ve raporların hazırlanması gibi işlerle ilgilenmektedir. Kredi işlemlerinin analitik yönü ise; kredi analizi, gözetimi ve kontrolü, eğitim verilmesi ve araştırma yapılması gibi işlemleri içerir.”⁵

2.1. Bankacılıkta Krediler ve Kredi Çeşitleri

“Bir banka faaliyet alanlarına göre kullandığı krediler hakkında kamuoyuna yeterli bilgi sağlamalıdır.”⁶ Bu bölümde kredinin niteliği ve bankalardaki çeşitleri üzerinde durulmaktadır.

2.1.1. Kredinin Niteliği ve Bankalardaki Uygulama

“Bankacılıkta kredi, belli koşullarla kişilere ödünç para verilmesi veya onların bir yükümlülükleri için garanti verilmesi anlamına gelmektedir. Bir kişiye kredi verilmekle ona hem mali bir olanak sağlanmakta hem de saygınlık kazandırılmaktadır. Krediyi çeşitli açılardan çeşitli ayrımlara tabi tutmak mümkündür. Bu ayrımlar kredinin niteliği, vadesi, veriliş amacı, güvencesi, iş konusu, izni, kaynağı ve tek düzen hesap planı şeklindedir.”⁷ “Ekonomik terminolojide kredi kelimesi, plasman adıyla da anılmaktadır. Plasman, bankaların nakdi kaynaklarını bir bedel karşılığında paradan para kazanmak amacı ile girişimde bulunan kimselere borç vermesidir.⁸ Plasman ile yatırımı aynı anlamda kullanmak

⁵ A.e., s. 23.

⁶ Basle Committee on Banking Supervision, **Best Practices for Credit Risk Disclosure**, Eylül 2000, s. 12.

⁷ Turgut Sungur, **Bankacılar İçin Banka Tekniği İşlemleri**, 4. bs., Ankara, Bankacılar Serisi, No: 23, 1999, s. 66.

⁸ Servet Eyüpgiller, **Bankacılar İçin Banka İşletmeciliği Bilgisi**, Ankara, Bankacılar Serisi, No: 18, 1999, s. 121.

doğru değildir. Ekonomik bir terim olarak yatırım, sermaye stoğuna yapılan ilavelerdir. Plasman ise yeni bir yatırım değil, mevcut yatırımların el değiştirmesidir. Sanayileşmiş ülkelerde plasman çoğunlukla hisse senetlerine yapılmaktadır.”⁹

“Bankaların esas işlerinden olan kredide en önemli husus alıcının ahlakı, ödeme gücü ve krediyi isteyene karşı olan güvendir. Vereceği krediye karşı güven derecesini istihbaratı ile saptayan banka, gerektiğinde güveni somut varlıklar ya da maddi olmayan karşılıklarla takviye edebilir. Kredi; teminat, mal veya para kredisi olabilir fakat bankalar daha çok para kredisi ile ilgilidirler.”¹⁰ İşletmelerin kredi kullanma sebepleri aşağıda belirtilmiştir.¹¹

- Mevsimlik çalışma sermayesi ihtiyacı,
- Uzun vadeli çalışma sermayesi ihtiyacı,
- Duran varlıkların finansmanı,
- Ödeme koşullarındaki değişmelerin finansmanı,
- Olağanüstü harcamaların finansmanı,
- Zarar eden işletmelerin kaynak ihtiyacı.

Kredi kullanımı için sayısız neden vardır. Kredilerin önemli bir bölümü çalışma sermayesinin finansmanına yöneliktir. Yani bir yıldan daha kısa sürelidir. Bu tür kredilerin yarısı mevsimsellik özelliğine haiz sektörlerde faaliyet gösteren veya projelere bağlı çalışan firmalar tarafından kullanılmaktadır. Finansal yapısı zayıf veya karlılığı yetersiz küçük şirketlere kısa vadeli krediler teminatlı olarak kullandırılır.¹²

“Kısa vadeli krediler, vadesiz ve vadeleri 2 yıla kadar olan kredilerdir. Orta vadeli krediler, vadeleri 2-5 yıl arasında değişen kredilerdir.”¹³ Tesis kredilerinin

⁹ Halil Seyidoğlu, **Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük**, Ankara, Güzem Yayınları, No: 4, 1992, s. 695.

¹⁰ Eyüpgiller, **a.g.e.**, ss. 121-124.

¹¹ Berk, **a.g.e.**, s. 8.

¹² **A.e.**

¹³ Sungur, **a.g.e.**, ss. 67-72.

bazıları, tarımsal gereç temini ve stok eritme gayesiyle verilen krediler kısa ya da orta vadeli kredilere girmektedir.¹⁴ “Orta ve uzun vadeli krediler, genellikle orta ve uzun vadeli finansman ihtiyacı için talep edilir ve işletme karları ile geri ödenirler. Örneğin, bir fabrika kurmak ya da mevcut fabrikayı genişletmek, makine satın almak için uzun vadeli kredi alan bir sanayi firması aldığı krediyi, satın alınan makine için ayıracağı amortismanlar ve elde edeceği karlarla geri öder. Bir daire satın almak için Emlak Bankası’ndan uzun vadeli kredi alan bir kimse, aldığı krediyi dairenin getireceği kira ile geri öder.”¹⁵

“Kısa vadeli kredilere daha çok mevduat ve ticaret bankaları, orta ve uzun vadeli kredilere ise, yatırım ve kalkınma bankaları aracı olurlar.”¹⁶ Uzun vadeli kredileri işletmeler genellikle eşit taksitler halinde geri öderler. Bu tür krediler sabit varlık alımı veya işletme sermayesinin süreklilik gösteren kısmının finansmanında kullanılırlar. Borçlanma amacına göre uzun vadeli krediler teminatlı veya teminatsız olabilirler.¹⁷ “Kısa vadeli krediler genellikle belli bir proje bazında kullanılır. Örneğin halka arza aracılık eden bir yatırım bankası veya aracı kurumun işin başlangıcından kağıtların yatırımcıya satılması arasında geçen süre içinde finansman ihtiyacı olabilir. Bu durumda kredi, sözkonusu pay senetleriyle teminatlandırılır. Aynı şekilde inşaat şirketleri de yapım sırasında finansman ihtiyaçlarını bu tür kredilerle karşılarlar. Uzun vadeli krediler ülkemizde yaygın kullanılmasa bile, batı bankalarının kredi portföyünde artan bir öneme sahiptir. Büyük bankaların ticari ve endüstriyel kredilerinin önemli bir kısmı bu tür kredilerdir. Batılı ülkelerde bankalar bu tür kredileri kullandırmayı sağladığı daha yüksek getiri yüzünden tercih etmektedirler. Fakat kısa vadeliyle karşılaştırıldığında uzun vadeli krediler bankaların riske girmelerine daha kolay yol açarlar.” Ancak uzun vadeli krediler şirketler için daha çekicidir. Batılı ülkelerdeki firmalarda bile uzun vadeli kredi kullanımı menkul kıymet ihracından daha fazla ilgi görmektedir. Çünkü diğer finansman alternatiflerine göre daha ucuz, daha süratli ve daha kolay kullanılmaktadır. Batılı ülkelerde bankaların uzun vadeli kredi kullandırmaya

¹⁴ Eyüpgiller, a.g.e., s. 122.

¹⁵ Zarakolu, a.g.e., s. 59.

¹⁶ A.e.

yönelmesinin bir başka nedeni ise kısa süreli kredi pazarının menkul kıymet ihracıyla rekabet etmek için çok dar kar marjıyla çalışmasıdır.¹⁸

“Mevduat ve ticaret bankaları genel olarak bu işleri yapacak organizasyon ve uzman kadroya sahip değildirler. Bu bankalar sahip oldukları kısa vadeli kaynaklar ile uzun vadeli kredi vermeyi fazla riskli bulurlar. Bu yüzden uzun vadeli kredi vermeye pek yanaşmazlar. Uzun vadeli kredi alış verişine yatırım ve kalkınma bankaları aracı olurlar. Uzun vadeli kredi, kısa vadeli krediye nazaran daha fazla risk taşır. Bu nedenle maddi bir güvence aramadan, sırf borçlunun imzasına güvenerek uzun vadeli kredi verilmez. Uzun vadeli kredi için en uygun maddi güvence ipotektir. Genellikle bu tür firmaların kredi gereksinimlerini, ellerindeki taşınmazları banka lehine ipotek ettirerek sağladıkları görülür. İpotek karşılığı açılacak kredi miktarı; ipotek edilen taşınmazların kapitalize değerlerine göre hesaplanır. Bu miktar genel olarak, taşınmazın kapitalize değerinin %75’ini aşamaz.”¹⁹

2.1.2. Bankalarda Kredi Çeşitleri

Bankalar toplamış oldukları mevduatı kredi olarak kullandıkları zaman karşılıklarına birçok alan çıkmaktadır. Bankalar, nakdi ya da gayrinakdi oluşu sebebiyle niteliğine göre; kısa, orta ve uzun vade oluşu ile süresine göre; yatırım, teçhizat ve işletme kredileri oluşu sebebiyle veriliş amacına göre kredi kullandırmaktadırlar. Ayrıca bankalar, güvenceli ve güvencesiz oluşuna göre; ticari, sınayi, tarım, konut, tüketici kredisi olarak işkonusuna göre; şubenin ya da genel müdürlüğün onayı ile verilen izin konusuna göre; bankanın kendi içinden ya da başka bir kredi kuruluşundan sağladığı fonlar ile müşterilerine kullandıkları kaynağa göre; mevduat sahiplerine hesaplarını karşılık göstermek kaydı ile avans alma olanağı sağlayan tevdiat konusuna göre; şahsi ve ayni teminatlı oluşu sebebiyle teminatına göre; üretim, tüketim ve yatırım şeklinde oluşu sebebiyle kullanım şekline göre; kamu ya da özel sektöre veriliş sebebiyle borçlunun kişiliğine göre; ticaret, tarım,

¹⁷ Berk, a.g.e., s. 9.

¹⁸ A.e.

¹⁹ Zarakolu, a.g.e., ss. 111-112.

sanayi, konut, küçük sanatkar ve esnaf, turizm ve ulaştırma kredisi olarak kullanılan sektöre göre de kredi verebilmektedirler.

“Uygulamada en sık rastlanan kredi türleri nakdi kredilerden iskonto ve iştirak, açık kredi, kefalet karşılığı kredi, senet karşılığı kredi; gayrinakdi kredilerden ise teminat mektubu, aval kabul kredisi ve akreditif kredisidir. Saydığımız nakdi kredilerden iskonto ve iştirak kredileri dışındakiler borçlu cari hesap biçiminde çalışırlar. Bir başka açıdan iskonto, iştirak kredileri ile senet karşılığı krediler genel bir başlıkla senetli krediler diye anılmaktadırlar.”²⁰

“Kural olarak bankalar, nakdi kredilerden faiz, gayrinakdi kredilerden ise komisyon biçiminde para kazanırlar. Faiz, para kullandırmanın geliridir. Komisyon ise belli bir hizmetin görülmesi karşılığında sözkonusu olur. Nakdi kredilerin bazılarında faiz yanında komisyon tahsili de mümkün bulunmaktadır. Örnek olarak senet karşılığı kredi ve iskonto-iştirak kredisi gösterilebilir. Çünkü bu tür kredilerde müşteriye hem para verilmektedir hem de senetlerin tahsili işlemi dolayısıyla bir hizmette bulunmaktadır. Bankalar kredi ile ilgisi olmayan havale, kiralık kasa, senet tahsili gibi işlemlerden de komisyon kazanırlar. Nakdi kredilerde faiz hesaplanması genel faiz formülüyle yapılır. Tüm bankalarda kredi faiz hesaplanmasında kullanılan bu formül aynı zamanda mevduat faizi hesaplanmasında da geçerlidir. Ancak paydadaki yıllık gün sayısını belirleyen 365 sayısı yerine kredi faiz formülünde 360 kullanılır.”²¹ “Formül:

$$\text{Faiz Tutarı} = \frac{\text{Müşteriye Verilen Borç Para Tutarı} \times \text{Gün Sayısı} \times \text{Faiz Oranı}}{100 \times 360}$$

Kredi işlemlerinde faizler, müşteri ile aksine bir anlaşma bulunmaması halinde 31 Mart, 30 Haziran, 30 Eylül ve 31 Aralık olmak üzere üçer aylık

²⁰ Sungur, a.g.e., s. 88.

²¹ A.e., ss. 111-112.

devrelerde, kredinin bu tarihler dışında kapatılması durumunda ise kapamanın yapıldığı gün itibariyle anapara ile birlikte tahsil edilir.”²²

2.1.2.1. Nakdi Krediler

“Faiz yada faiz ve komisyon karşılığında ödünç para verilmesi biçiminde kullandırılan kredilerdir.” Bu tür krediler içinde en yaygın kullanılanlar iskonto-iştira ve borçlu cari hesaplar olarak kullanılırlar. İskonto ve iştira, bono yada poliçenin vadesinden önce banka tarafından alacaklısından satın alınması işlemidir. “Borçlu cari hesaplar ise, belli bir vadeye bağlı olmaksızın TTK’nın 87. maddesi hükümlerine göre açılma, belli bir limit içerisinde müşteriye para çekme ve yatırma yetkisi veren güvenceli yada güvencesiz kredilerdir.”²³

2.1.2.1.1. Ticari Krediler

Ticarette uğraşan kişilere, bu işleri dolayısıyla doğacak finansman gereksinimleri için açılan kredilerdir. Ticari krediler iş ve ticaret hayatında kullanılan kısa dönem finansal kaynaklar içinde önemli bir yere sahiptir ve özellikle orta ölçekli firmalarda olmak üzere kurumsal borç ve varlıkların güçlü bileşenlerinden birini oluşturmaktadırlar. Kredi borçluları çoğu zaman %35’e varan oranlarıyla birçok kurumsal bilançoda tüm varlıkların içinde önemli bir paya sahiptir ve dolayısıyla da risk en fazla bu krediler üzerindedir. Bu yüzden de ticari kredilerin yönetim ve analizleri kısa dönemlik finansal yönetimde ve tedarikçi-müşteri ilişkilerinde çok önemli bir adımdır. Örnek olarak, küçük bankalar ticari kredi verdiklerinde veya bunu ilan ettiklerinde bunu, kredi talep edenlerin finansal açıdan güvenilir ve sağlıklı olduklarının bir göstergesi olarak sunarlar. Böylece yeni müşterilerin ilgisini çekip pazar paylarının arttırırlar. Bir bankanın, ticari kredi verirken fonksiyonel olarak izlemesi gereken altı büyük sorumluluğu vardır:

²² TBB, “Ticari Krediler”, **Türkiye Bankalar Birliği Araştırmaları**, 21 Kasım 2001, (Çevrimiçi) <http://194.133.171.194/turkce/temel%5Fbankacilik/ticari%20krediler.doc>, Tarih: 22 Temmuz 2002.

²³ Sungur, a.g.e., s. 67.

- Müşterinin kredi riski analizi ve değerlendirmesi,
- Verilen kredinin, kredi dönemlerinin ve eğer varsa, kredi limitleri göz önüne alındığında uygulanabilir ve onaylanabilir hale getirilmesi,
- Müşteriler kredi ödeme zamanlarını kaçırdığında veya üzerlerine düşen görevleri yerine getirmediklerinde gerekli tahsilatların yapılması,
- Müşteri davranışlarının izlenmesi ve gerekli finansal ve yönetsel bilgilerin toplanması,
- Şüpheli alacakların ve müşterilerin ödeyememe risklerinin karşılanabilme garantisinin sağlanması,
- Yatırımların alacaklarla finanse edilmesi.

Organizasyonların önlerinde kredi riski yönetimlerini yürütmek için iki seçenek vardır. Bunlardan biri, firmanın kendi kaynaklarıyla ve kendi iş gücüyle idareyi sağlamak; bir diğeri de bunu, tam zıt olarak, firma dışından, bu işlerde uzmanlaşmış başka bir firmadan danışmanlık hizmeti alarak yapmaktır.²⁴ Eğer bir firmanın kredi müşterileri fazlaysa veya kredi satışları alacaklarında büyük bir orana sahipse kredi satışları üzerine bindirilmiş olan sabit maliyet çok sayıda müşteri hesabı üzerine dağıtılmış olur. Bu da firmanın kredi satışlarında daha ekonomik davranması açısından önemli bir aşamadır.²⁵

2.1.2.1.1.1. Borçlu Cari Hesap

“Tespit edilen bir limit çerçevesinde, müşteriye dilediği zaman para çekme ve yatırma olanağı sağlayan teminatlı veya teminatsız kredilerdir.”²⁶ Borçlu Cari Hesap, ticari ve parasal ilişkileri bulunan iki firmanın birbirlerine yaptıkları her alış ve satışı para olarak ödemeyip, bünyelerinde tuttıkları hesaplara borç ve alacak olarak kaydetmek, belirli devreler sonunda tasfiye etmek amacıyla açılan ticari hesaplardır. Bankalarda bu tür hesaplar alacaklı kalıntı bırakırsa **alacaklı cari hesap**, borçlu

²⁴ Barbara Summers, Nicholas Wilson, “Trade Credit Management and the Decision to Use Factoring: An Empirical Study”, *Journal of Business Finance and Accounting*, No: 27, January-March 2000, pp. 37-38.

²⁵ Barbara Summers, Nicholas Wilson, *a.g.e.*, s. 41.

²⁶ TBB, Ticari Krediler, *a.g.e.*, s. 1.

kalıntı bırakırsa **borçlu cari hesap** adını alır. Borçlu Cari Hesaplar, banka ile ilişkileri iyi, söz ve imzasına sadık, mali durumları güvenilir firmalara açılır. Hesaba geçen her borç veya alacak derhal faize tabi tutulur. Müşteriye, üçüncü kişilerle ilgili ödeme ve tahsillerinde kolaylık sağlanmış olur.²⁷

Borçlu Cari Hesap kredisi bankaya, kredi verdiği firmanın ekonomik ve mali durumunu kontrol etme olanağını verir. Toplu takas sayesinde, her işlemin ödenmesinin güçlük ve külfeti ortadan kalkar. Müşterinin bankadan olan alacağı bankanın müşteriden alacağına bir teminat teşkil eder. Cari hesap, zamanımızda özellikle ileri ülkelerde nakit kullanmadan ödemelerin esasını teşkil eder.²⁸

2.1.2.1.1.1. Açık Kredi

Açık krediler sadece kredi müşterisinin imzası karşılığında açılan güvencesiz kredilerdir. Bir kişiye açık kredi açılabilmesi için; uzun bir ticari geçmişe sahip olması, ticari ahlakının çok iyi olması, varlığının geniş olması, iş konusunun krediyi güvenli ve akışkan olarak kullanmaya elverişli bulunması, işlerde deneyim ve uzmanlık sahibi olması ve yeterli mevduat bulundurması gibi koşullar aranır.²⁹ Açık krediler, uygulamada daha çok ihracata hazırlık, akreditif teminatı ve kasa kolaylığı şeklinde kullanılmaktadır. Teminatsız olmaları nedeniyle riskli diye düşünülür. Ancak sadece seçkin müşterilere sunulduğundan risk başlangıçta ortadan kaldırılmaktadır.³⁰ Açık kredilerde tek güvence kredi müşterisinin kişiliğidir.

2.1.2.1.1.2. Kefalet Karşılığı Krediler

“Kefalet karşılığı kredi, kredi alanla birlikte başka bir kimsenin bankanın açtığı krediyi, vadesinde faizi ile birlikte geri ödemeyi kabul ve taahhüt ettiği bir kredidir.”³¹ Kefalet karşılığı kredi, açık kredide olduğu gibi müşterinin kredi

²⁷ Eyüpgiller, a.g.e., ss. 137-138.

²⁸ Zarakolu, a.g.e., ss. 125-126.

²⁹ Sungur, a.g.e., s. 89.

³⁰ Berk, a.g.e., s. 10.

³¹ Zarakolu, a.g.e., s. 101.

değerliliğine güvenilerek imzası karşılığında açılır, ancak kredi değerliliğine güvenilir ikinci bir kişi daha devreye girer. Bu ikinci kişiye kefil adı verilir. Böylece bu kredi en az iki imza karşılığında açılmış olur. Lehine kefalet karşılığı kredi açılacak kişilerde de açık kredide aranan koşullar bulunmalıdır. Ayrıca bu tür kredide lehine kefalet karşılığı kredi açılan kişi, bu krediye kefil olacak kişinin genel vekaletine sahipse, herhangi bir anlaşmazlığı önlemek bakımından, kredi sözleşmesinin gerçek kefil tarafından imzalanması, buna olanak bulunmayan durumlarda ise sözleşme vekile imzalatılmadan önce kefil olacak kimsenin yazılı onayının alınması gerekir. Birkaç kefil alınması ve kefalet tutarlarının da farklı olması durumunda, her birinin kefil oldukları tutarlar ayrı ayrı belirtilerek imzaları alınır. Kefil imzasının alınmasından önce kefil ya da kefillerin kefalet ehliyetine sahip olup olmadıkları incelenmelidir. Çünkü bir kimsenin kefalet ehliyetine sahip olabilmesi için medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olması haricinde kefalete engel bir durumun da bulunmaması gerekmektedir.

Kefil, kefalet tarihinden itibaren bir yıl boyunca kefaletten vazgeçemez. Kefaletten vazgeçmek istediği takdirde, vazgeçeceğini, kefaletin geçerli bulunduğu yılın sona ermesinden en az 15 gün önce noter aracılığı ile bankaya bildirmek zorundadır. Aksi takdirde kefalet, aynı koşullar içinde bir yıllık süre için uzatılmış olur. Kefaletten vazgeçen kefil, kefaletin hüküm ifade ettiği tarihten önce doğmuş borçların kefili olarak devam eder. Bu nedenle banka gerek görürse o tarihe kadar tahakkuk etmiş alacağını kefaletten vazgeçmiş olan kefilden isteyebilir.

Öte yandan kefalet, kefalet karşılığı kredi ilişkisinin esaslı koşulu olduğundan, bir kefilin ya da tüm kefillerin kefaletlerinden vazgeçmeleri durumunda banka, bu kefalete dayanan cari hesap ilişkisini feshedeceğini hesap sahibine bildirebilir. Bunun için kefilin, kefaletten vazgeçeceğine ilişkin beyanı alınır alınmaz, durum borçluya yazılı olarak bildirilir. Kefaletten vazgeçen kefil bulunamazsa, cari hesap ilişkisine son verileceğinin ihbar edilmesi gerekir.

Kefaletten vazgeçen kefile de, kefil olduğu tarihe kadar kefaleti altında verilmiş olan paraların tutarı yazı ile bildirilerek bu tutarın kendisinden isteneceği belirtilmelidir.³²

2.1.2.1.1.1.3. Senetli Krediler

Senet karşılığı krediler ticari senetlerin (bono, poliçe gibi) bankaya rehnedilmesi karşılığında açılan kredilerdir. Senet karşılığı vadeli satış yapan tüccar, alacaklı olduğu ama vadeleri gelmediği için bedelinden yararlanamadığı senetleri bankaya terhin cirosu ile rehin bırakır. Belli bir marj uygulayan banka örneğin senet bedelinin %90'ını tüccara kredi olarak ve kredi açma kuralları içinde öder. Bankaya verilen senetlerin bedelleri kredi alana ödendikten sonra vadesi gelen senedin bedeli borçlusu tarafından banka hesabına yatırılır. Yeniden teminata senet verilerek kredi limiti içinde bankadan yine para alınabilir, yani borç kaydedilir. Böylelikle cari hesap ilişkisi sürer.³³

“Kredi alan taraf, bankaya teminata verdiği senetlerin vadelerinde borçluları tarafından ödenip ödenmediklerini takip etmek ve vadesinde ödenmeyen senetleri bedellerini kendisi ödemek veya yerlerine teminata yeni senetler vermek suretiyle geri almak zorundadır. Aksi halde bankanın ödenmeyen senetlerin borçluları veya senetlerde sorumluluk kabul etmiş diğer şahıslar aleyhine protesto çekmek ve kanuni takibe geçmek zorunda olmadığını ve bu sebeplerden dolayı bankaya karşı herhangi bir talep ya da iddiada bulunulamayacağını kabul ve taahhüt etmektedir.”³⁴

Senetler karşılığında kredinin geniş bir uygulaması bulunmaktadır. Bu amaçla vadesi en çok 181 gün olan bonolar yaygın olarak kullanılır. Ayrıca kabul edilmiş poliçeler de teminata alınabilir. Çekler ise görüldüklerinde ödenmeleri gerektiğinden teminata kabul edilmez. Ticari banka kredilerinde dönen varlıkların da teminat olarak

³² Sungur, a.g.e., ss. 89-92.

³³ A.e., s. 106.

³⁴ Türkiye Vakıflar Bankası TAO., Kredi Genel Sözleşmesi, Madde 28/6, 2000.

gösterilmesi mümkündür. Bu amaçla alacak senetleri, ticari mal ve menkul kıymetler sıkça kullanılmaktadır.³⁵

Bankalar, senetlerin biçim ve koşullarını, ödenebilirliklerini, gerçek bir ticari alış verişe dayanıp dayanmadıklarını sürekli incelemek zorundadırlar. Çünkü bu krediler; pratikliği, randımanı, akışkanlığa olanak veren işleyiş özellikleriyle uygulamada en sık rastlanan kredi türlerinden biridir.³⁶

2.1.2.1.1.4. Ticari Mal Karşılığı Krediler

Sanayi hammaddeleri, tarım ürünleri ya da ticari malların bankaca rehin alınması suretiyle açılan kredilere mal karşılığı avans denir. Bu da bir güvenceli borçlu cari hesap niteliğindedir. Bu kredilere, ürettiği malı hemen satmayan, satış için belirli bazı mevsimleri beklemesi gereken tüccarlar tarafından, bir bekleme kredisi olarak başvurulur. Kredinin koşulları kesin olarak sözleşme ile saptanır ve müşteriden bir rehin bordrosu alınır.³⁷ “Zaman içinde değeri düşmeyen fiyatı istikrarlı ve kolayca paraya dönüştürülebilen malların rehni karşılığında da kredi kullandırılmaktadır. Muhtemel değer düşmesine karşılık banka lehine %20-30 arası marj uygulanır. Ticari mal karşılığı kredi bir defada avans şeklinde veya taksitlerle ödenebilir.”³⁸

2.1.2.1.1.5. Hisse Senedi, Tahviller ve Altın Karşılığı Kredi

“Ticari bankalar menkul kıymet pazarında alım-satımı kabul gören veya borsaya kote edilmiş pay senetleri ve tahvil karşılığında da kredi kullandırmaktadırlar. Devlet tahvillerinde %10, pay senetlerinde ise %25-50 arasında marj uygulanır.”³⁹ Sermaye şirketlerinden anonim, sermayesi paylara bölünmüş komandit ortaklıkların pay senetleri ile çeşitli ortaklıklar ve kamu kuruluşları

³⁵ Berk, a.g.e., s. 11.

³⁶ Sungur, a.g.e., s. 107.

³⁷ Eyüpgiller, a.g.e., s. 140.

³⁸ Berk, a.g.e., s. 11.

³⁹ A.e.

tarafından çıkarılıp Menkul Kıymetler Borsası'na kote ettirilmiş tahvillerin ve altın gibi kıymetli madenlerin rehin alınması suretiyle verilen krediler bu adla anılır. Bankalar Yasası'nın 12'nci maddesine göre, bankaların doğrudan doğruya ya da aracılı olarak sermayesine sahip oldukları kuruluş ve ortaklarının pay senetlerini satın alması, rehin olarak kabul etmesi ve karşılığında avans vermesi yasaktır.⁴⁰

2.1.2.1.1.1.6. Temlik Karşılığı Kredi

Müşteriler bir kişiden ya da devlet ve kamu kuruluşlarından alacaklarını karşılık göstermek ve bunu bankaya yazılı olarak noter senedi ile (TTK Mad. 163) devretmek suretiyle avans alabilirler. Böyle bir alacağın varlığı, kamu kuruluşları için maliye ya da yetkili saymanlıktan alacakları belgelerle, özel kişilerden alacaklar ise noter senediyle kanıtlanabilir.⁴¹

2.1.2.1.1.1.7. Diğer Maddi Teminat Karşılığı Kredi

Bu krediler en çok ipotek karşılığı kullandırılan krediler olmak üzere, nakit karşılığı ve diğer teminatlar olarak çeşitli türlere ayrılırlar. Özellikle ipotek karşılığı kullandırılan kredilerde ipoteğin birinci dereceden alınmış olması, ipoteğin beyanlar ve yorumlar bölümünde değerini düşürücü herhangi bir bağlayıcı kaydın bulunmaması ve ipoteğin sigorta ettirilmiş olması gereklidir.⁴²

2.1.2.1.1.2. İskonto ve İştira Kredisi

“İskonto ve iştira, henüz vadesi gelmemiş bir ticari senedin indirilecek belli bir bedel karşılığında satın alınmasıdır. Bankacılıkta iskonto-iştira kredisi, belli bir faiz ve komisyon karşılığında elinde bir senet bulunduran hak sahibinin bu senedinin vadesinden belli bir süre önce kendisine bankaca ödenmesidir. Böylece hak sahibi

⁴⁰ Eyüpgiller, a.g.e., s. 141.

⁴¹ A.e., s. 140.

⁴² Orhan Çolakoğlu, “Ticari Bankalarda Kredi Riskinin Analizi ve İzlenmesi”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışmanı: Doç. Dr. Dursun Arıkboğa, İstanbul, 1998, s. 13.

vadesi dolmadan sözgelimi 100,000 TL'lik bir senedi yine sözgelimi 75,000 TL'ye razı olarak bankaya satmakta ve böylece nakdi bir kredi olanağına kavuşmaktadır. İskontoda senedin borçlusu aynı yerededir. İştirada ise senet borçlusu başka bir kentte bulunmaktadır.”⁴³ Kısaca iskonto ve iştirada kredisi, ticari bir senede bağlı vadeli bir alacağın faiz, komisyon, paranın taşınması ücreti gibi diğer masraflar düşüldükten sonra banka tarafından senet hamiline ödenmesine denir.⁴⁴ Borçlusu aynı kentte olan senetlerin bu işleme tabi tutulmasında **iskonto**, borçlusu kent dışında olan senetlerin bu işleme tabi tutulmasında da **iştirada** sözkonusu olur.⁴⁵ Uygulamada senet kırdırılması olarak bilinen iskonto işleminin Merkez Bankası'nın reeskont politikasına uygun olması ve ayrıca senetlerin şekil şartları bakımından herhangi bir eksikliğin olmaması gerekir.⁴⁶

2.1.2.1.1.3. Döviz Kredileri

Ticari bankalar özellikle döviz kazandırıcı projelere döviz bazında parasal kredi kullanırlar. Döviz kredileri işletmeler tarafından dış ticaretin finansmanı için alınır.⁴⁷ Döviz kredileri bankalar tarafından genelde 6 ay vadeli olarak kullanılır. Tarım, turizm ve benzeri mevsimsel ticari faaliyetlere yönelik olarak tahsis edilen döviz kredilerinde, kredinin kullanım vadesinin mevsim dışına taşırılmaması gereklidir.

2.1.2.1.1.4. İthalat Kredisi

İthalat kredisi, ithalat teminatlarının bankalara peşin olarak yatırılması zorunluluğu karşılığında ortaya çıkmış bir kredi şeklidir. İthalatçı firma bankaya teminat bedelinin üzerindeki bir tutarda alacak senedi ciro etmekte ve karşılığında senet karşılığı avans almaktadır.⁴⁸

⁴³ Sungur, a.g.e., s. 106.

⁴⁴ Zarakolu, a.g.e., s. 103.

⁴⁵ Eyüpgiller, a.g.e., s. 138.

⁴⁶ Berk, a.g.e., s. 11.

⁴⁷ A.e., s. 12.

⁴⁸ Ümit Ataman, **Genel Muhasebe-Muhasebe Dönem İçi İşlemleri**, 9. bs., İstanbul, Türkmen Kitapevi, 1995, s. 243.

2.1.2.1.1.5. İhracat Kredileri

“Dış satımı finanse etmek için kullanılan kredilerdir.”⁴⁹ Ticari bankalar, yurtdışına yapılacak ihracatın üretimini gerçekleştirmek üzere müşterilerine borçlu cari hesap şeklinde çalışan ticari senetler karşılığı kredi sunarlar.⁵⁰ İhracat kredileri, Türk Bankacılığı’nın Eylül 2001 itibarı ile firmalara en fazla kullandığı kredilerdir. Aralık 2000 itibarı ile 5,933 trilyon TL olan ihracat kredileri Eylül 2001’de 10,198 trilyon TL’ye yükselmiştir. 2000 yılında yaşanan yavaşlamaya bağlı olarak gerileyen ihracat kredilerinin toplam krediler içindeki payı 2001 yılı Eylül ayında yüzde 23.2’ye (Aralık 2000: yüzde 18.6) çıkmıştır. İhracat kredilerinin payında gözlenen artış, bu kredilerdeki daralmanın, diğer kredi gruplarına göre daha sınırlı kalmasının yanı sıra Türk Lirası’nın değer kaybına bağlı olarak genelde yabancı para cinsinden kullanılan bu kredilerin Türk Lirası karşılığının yükselmesinden kaynaklanmıştır. Nitekim 2001 yılı Eylül ayında Haziran ayına göre reel olarak yüzde 7.2 oranında artan ihracat kredileri, aynı dönemde dolar bazında yüzde 1.3 oranında gerilemiştir.⁵¹

2.1.2.1.1.5.1. Eximbank Kaynaklı Krediler

Dış ticaretin önem kazanması ile birlikte finansman sorununun çözümüne yardımcı olması amacıyla ABD’de Eximbank kredileri fikri ortaya atılmıştır. 1945 yılından beri ABD Eximbank fonksiyonel olarak faaliyet göstermektedir. Eximbank’ın sunduğu hizmetler direkt krediler, iskontolu krediler ve garantiler şeklinde sıralanabilir. Büyük ölçekli ihracatı desteklemek amacı ile yurt dışındaki ithalatçıya kullanılan krediler direkt kredi olarak adlandırılmaktadır. Genellikle uçak, gemi alımı, nükleer enerji santrali yapımı ve kurulması uzun zaman alan büyük sanayi tesislerinin finansmanında direkt krediler kullanılır. Küçük ve orta boy firmaların ihracatının özendirilmesi amacıyla bir yıldan kısa vadeli iskontolu krediler kullanılır. Öte yandan ticari bankaların riskli olmaları nedeniyle

⁴⁹ Sungur, a.g.e., s. 69.

⁵⁰ Berk, a.g.e., s. 12.

⁵¹ BDDK, Bankacılık Sektörü Değerlendirme Raporu, Eylül 2001, s. 11.

kredilendirmedikleri müşterilerin uygun gördükleri lehine Eximbank garanti vererek ithalatçının kredi almasını sağlar. 1987'den beri Türk Eximbank da dış ticaretin finansmanında önemli bir görevi yerine getirmektedir. Batıdaki birçok Eximbank'tan farklı olarak Türk Eximbank kredi ve sigorta hizmetlerini bir organizasyonda birleştirerek ihracatçıya hizmeti bir bütün olarak sunmaktadır. Türk Eximbank; kredi, garanti ve sigorta programları ile müşterilerin uluslararası pazardaki rekabet gücünü arttırmakta ve risksiz bir ortamda rahatça karar almasını sağlamaktadır.⁵²

2.1.2.1.1.5.2. Merkez Bankası Kaynaklı Krediler

Bankalar ihracatçı vasfı taşıyan firmalara Merkez Bankası'nın kaynaklarından aldıkları limitler dahilinde ihracat kredisi kullanılmaktadır.⁵³ Bankalar piyasaya ve özellikle ihracatçılara kredi verebilmek için paraya gereksinim duyarlar. Ancak bazı durumlarda paraya ulaşmak için belli maliyetlere katlanmak zorunda kalabilirler. Bunlardan bir tanesi ellerindeki senetleri Merkez Bankası'na reeskont ettirmeleridir. Kısaca özetlersek, elinde senet bulunan bir kişinin acil para ihtiyacını karşılamak için o kişinin senedini iskontoya tabii tutarak alan banka, aynı para ihtiyacı kendi başına geldiği zaman aldığı bu senedi Merkez Bankası'na vererek reeskont ettirir.

Bankalar, iştira veya iskontoya aldıkları senetler karşılığında bir miktar para verirler. Senetler vadeleri gelene kadar banka portföyünde saklanıp vade sonunda para tahsil edilebilir. Fakat bankalar yeniden paraya ihtiyaç duydukları zaman senetleri vade sonuna kadar portföylerinde tutmayıp daha ucuz bir fiyatla Merkez Bankası'na yeniden kırdırırlar. Karşılığında aldıkları parayla likiditelerini yükseltirler ve aynı parayı tekrar kredi olarak verirler. Merkez Bankası'na iskonto edilmiş senedi yeniden bozdurmaya reeskont, Merkez Bankası'na ödenen fiyata da reeskont faizi denir. Merkez bankaları reeskont yaparak son ödünç verme niteliği kazanırlar.⁵⁴ “Bankalar geçici para ihtiyaçlarını karşılamak için Merkez

⁵² Berk, a.g.e., ss. 12-13.

⁵³ Çolakoglu, a.g.e., s. 19.

⁵⁴ Eyüpgiller, a.g.e., ss. 113-114.

Bankası'ndan reeskont ve avans kredisi alabildikleri gibi, portföylerindeki hazine bonusu ya da tahvillerin belli bir vade sonunda geri almak şartı ile Merkez Bankası'na satarak, repo yaparak, kısa vadeli kaynak sağlayabilirler. Özel amaçlı bankaların bazı konular için açtıkları krediler büyük ölçüde Merkez Bankası'ndan sağlanan kredilerle karşılanır. Örneğin, tarım satış ve kredi kooperatiflerine, iktisadi devlet teşekküllerine, tekel idaresine açılan krediler, Halk Bankası tarafından esnaf ve teşekküllerine verilen krediler gibi.”⁵⁵

2.1.2.1.2. Bireysel Krediler

Herhangi bir hizmetten yararlanılması ya da varlığın satın alınmasında, ticari amaçlar dışında tüketime yönelik olarak, belirlenmiş koşullarda ödenmek üzere kullandırılan krediler geniş anlamda bireysel kredi olarak adlandırılır. Tüketicilere kullandırılan krediler son yıllarda toplam banka kredileri portföyünün önemli bir payına ulaşmıştır. Tüketici kredileri ile ticari krediler arasındaki bazı farkların vurgulanması gerekir. Tüketici kredilerinin temel amacı, bir mal ya da hizmetin satışını özendirmek veya bir ihtiyacı karşılamaktır. Oysa ticari kredilerin temel amacı karlılıktır.

Ayrıca kredilerin teminatlandırılması açısından da farklılık görülmektedir. Ticari kredilerde teminat olarak, işletme rehni, teminat mektubu, ticari senetler ve şirket varlıklarının ya da şirket ortaklarının özel varlıkları kullanılırken; tüketici kredilerinde borçlunun potansiyel geliri ve satın alınan mal teminat oluşturmaktadır. Özellikle I. Dünya Savaşı sonrasında ABD’de artan konut ihtiyacını karşılamak amacıyla başlayan tüketici kredileri, 1950’li yıllarda orta gelir grubundaki artışla birlikte otomobil ve dayanıklı tüketim maddelerinin finansmanında kullanılmıştır.

⁵⁵ Zarakolu, a.g.e., ss. 132-133.

a. Tüketici Kredisi

“Tüketici Kredileri, ticari amaçlar dışında kişilere kredi verilmesi şeklinde uygulanmaktadır. Ticaret ve sanayi erbabı dışındaki kişiler ileri tarihteki gelirlerine karşılık tüketime yönelik mal ve hizmet alımlarını bu suretle karşılamak olanağına kavuşurlar.”⁵⁶ “Tüketicilerin ticari amaç taşımayan varlık ve hizmet alımlarına yönelik fatura ibraz edilmeksizin belirli bir vade, faiz ve ödeme koşulu taşıyan kredilerdir. Genel olarak standart eşit vadeler ve taksitler uygulanırken, sözleşme ile koşullar farklılaştırılabilen, sabit yerine değişken faiz oranı da uygulanabilmektedir. Genelde 3-12 aylık vadeler yaygın olarak kullanılırken, yoğun rekabet nedeniyle 36 aya varan vadeler de uygulanmaktadır.”⁵⁷ Kredi yapısı ve ekonomik dengeler açısından olduğu kadar müşteri açısından da zaman faktörü tüketici kredilerindeki en önemli parametredir. Zaman faktörünü temel alan üç farklı aktivite ile ilgili üç ayrı değer vardır. Bunlar:

- Müşteri talebinin efektif olduğu zaman aralığı,
- Malın kullanım periyodu,
- Ödeme periyodudur.

Bu zaman faktörlerinin etkileri, malın dayanıklılığı arttıkça, ödeme periyodu uzadıkça ve kalan ödeme adedi azaldıkça daha da artar.⁵⁸ Tüketici kredileri iş koşullarına yeni özellikler getirir. Firmalara yanıltıcı ve doğruluk payı olmayan kar ve satış artış oranları sunarak suni bir cesaretlendirme verir. Daha da önemlisi, endüstri üzerinde geçmişe dayalı etkiler yaratan talebin doyurulma sürecini hızlandırır. Ayrıca, üretici konumunda olan firmanın yeni oluşan talep koşullarına uyumunun sağlanması sürecinde belirli ticari bunalımlar yaratır. Bunun yanında, tüketici kredilerinin pasif ama olumsuz bir başka etkisi daha vardır. Her türlü konudan bağımsız olarak ortaya çıkan bir bunalım ve kriz ortamında, tüketici kredileri iş yaşamında çok tehlikeli bir duruma gelirler çünkü bu gibi durumlarda

⁵⁶ Eyüpgiller, a.g.e., ss. 141-142.

⁵⁷ Berk, a.g.e., s. 15.

toplumun satın alma gücü çok yüksek seviyelerde azalır ve henüz ödenmemiş durumda bulunan tüketici kredilerinin toplamına kadar inebilir.

Görüldüğü gibi, tüketici kredileri toplumun ekonomik refahını hem olumlu hem de olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Ama dengenin hangi yönde daha ağırlıklı olduğu tartışılmaktadır. Bir görüşe göre; tüketici kredilerinin şartları daha koruyucu ve yalın oldukça ekonomik refah daha da artar.⁵⁹ Türk bankacılığında ekonomik aktivitenin daralma ve tüketici güvenindeki zayıflığın devam etmesine bağlı olarak tüketici kredileri bakiyesi Eylül 2001 itibarı ile reel olarak gerilemiştir. Ancak, bu dönemde tüketici kredileri bakiyesindeki reel daralma hızında 2001 yılının ilk yarısına göre bir yavaşlama olduğu gözlenmektedir.

Şöyle ki; Eylül 2001’de tüketici kredilerindeki 9 aylık reel azalma yüzde 64.2 iken, yine Eylül 2001’de Haziran 2001’e göre 3 aylık reel azalma sadece yüzde 25.2 olarak gerçekleşmiştir. Tüketici kredilerinin yüzde olarak tüm kredilere oranı Aralık 2000’de yüzde 14.5 iken Eylül 2001’de yüzde 6.1 olarak gerçekleşmiştir.⁶⁰

b. Taşıt Kredileri ve Konut Kredileri

“Bireylerin binek oto, minibüs, midibüs, kamyonet gibi taşıt aracı ihtiyaçlarının finansmanı amacıyla kullanılan kredilerdir. Bankalar bu tür kredilerde ağırlıklı olarak oto bayileri ile çalışarak, kampanyalı işlemlerle ürünlerini pazarlamakta, belirli bir komisyon ve faiz oranları üzerinden yapılan anlaşma çerçevesinde bayiler müşterilerini taşıt kredilerine yönlendirmektedir.” Konut kredileri ise konut alımına yönelik ihtiyaçlarda kullanılan kredilerdir.

⁵⁸ N.R. Danielian, “The Theory of Consumers’ Credit”, J Stor, *The American Economic Review*, Vol. 19, Issue 3, 2001, s. 396.

⁵⁹ N.R. Danielian, *a.g.e.*, s. 411.

c. Kredili Mevduat

Sabit bir ödeme planına bağlanmayan, bakiyesinin artı ve eksi olarak çalışabildiği, hesabın eksiye dönmesi halinde müşterinin önceden belirlenmiş kredi limiti kapsamında otomatik olarak kredilendirildiği bir hesap türüdür.

d. Tüketici Finansmanına Yönelik Krediler

Özellikle dayanıklı tüketim malları (beyaz eşya, bilgisayar vb.) ve otomobil satışlarında görülen bir kredilendirilme uygulaması olup, üretici firma ve bayilik sisteminde nihai tüketicinin kredilendirilmesi, ancak ödemenin bayilere yapılması şeklinde işleyen bir yöntemdir. Bu yöntemde nihai tüketici ihtiyaç duyduğu ürünün finansmanından yararlanırken, ödemeyi bankaya veya bayiye yapmakta, bayi ise ürünün değerini bankadan peşin almaktadır. Günümüzde tüketici finansman uygulamaları genellikle tüketici finansman şirketleri ile yapılmakla birlikte (Koç Finans, Koç Fiat Tüketici Finansmanı AŞ, Wolkswagen Doğuş Tüketici Finansmanı AŞ vb.) bankaların kendi bünyelerinde de (Vestel beyaz eşya, bilişim ürünlerinin Denizbank tüketici finansman kredileri ile pazarlanması) gerçekleşebilmektedir.⁶¹

2.1.2.1.3. Kredi Kartları

“Bankaların yüksek faiz ödeyerek topladıkları fonları firmalara vererek değerlendirmekte sıkıntı çekmeleri, onları kaynaklarının giderek artan bir bölümünü hazine bonusu ya da tahvillere yatırmaya itmiş; ödünç verme işlerinde talep edilen faiz oranları ile mevduata ödenen faiz oranları arasında eskilerde var olan büyük farkın giderek azalmasının sebep olduğu kazanç kaybının da etkisi ile kredi kartı, bankamatik uygulaması gibi, tüketiciye yönelik bankacılık hizmetleri genişleterek, ek kazanç imkanları sağlanmasına çalışılmıştır.”⁶²

⁶⁰ BDDK, a.g.e., s. 11.

⁶¹ Berk, a.g.e., s. 15-16.

⁶² Zarakolu, a.g.e., s. 108.

Kredi kartları, kullanıcılarını para taşıma zorunluluğundan kurtaran, insanların paralarının çalınma veya kaybetme riskinden korumak için geliştirilmiş çağdaş bir araçtır. Her müşteri için ayrı ayrı tespit edilmiş limitler dahilinde, günün her saatinde ve her yerde kullanılabilme olanağı nedeniyle tüketimi arttırıcı, piyasayı hareketlendirici bir etkisi vardır. Ayrıca kullanıcıya bir prestij sağladığı da söylenebilir.⁶³ Çalışmamızın dördüncü bölümünde de işletme sahiplerinin kredi kartları bilgisine başvurulmuştur. İşletme kredisi veren bir bankanın yöneticilerinin kredi kartı limitlerinin üstünde bir harcama yapıp yapmadıkları izlenmiş ve elde edilen sonuç yöneticiler için verilecek puanlamaya bir baz teşkil etmiştir.

Önemli bir ödeme aracı olan kredi kartları ilk kez 1914 yılında ABD’de Western Union tarafından kullanıma sunulmuştur. 1924 yılında General Petroleum Company, ilk petrol kredisini ortaya çıkartarak, istasyonlarından kredili alım yapma olanağı sunmuştur. ABD’de 1950’li yıllarda kullanımı yaygınlaşan sistem giderek uluslararası nitelik kazanmıştır. Ülkemizde Visa ve Mastercard ağırlıklı uygulamalar bankalar tarafından 70’li yıllarda yaygınlaştırılmıştır.⁶⁴ Kredi kartları konusunda çeşitli eleştiriler de mevcuttur. Bunlarda birisi; ABD’de Mitehell Securities’de bir analizci olan Charles Peabody’nin özellikle kredi kartı borcu konusunda endişesini anlatmaktadır. Peabody, tüketicilerin güçlerinin yetmediği bir yaşam standardına kavuşmak için kredi kartı kullandıklarını düşünmektedir. Kredi kartları türünden çoğalan borçlar konusu, pek de umut verici değil demektedir.⁶⁵ Kredi kartlarını çıkaran ayrı bir kuruluştur. Bunlar; Visa, MasterCard ve American Express şeklinde özetlenebilir. Bankalar ikinci bir kademe olup kredi kartını çıkaran kuruma karşı direkt sorumludurlar. Bankalar da sözleşme ile güvendikleri müşterilerine bu kartlardan verirler.⁶⁶

Türk bankacılığında ekonomik aktivitenin daralma ve tüketici güvenindeki zayıflığın devam etmesine bağlı olarak kredi kartları bakiyesi Eylül 2001 itibarı ile

⁶³ Eyüpgiller, a.g.e., s. 142.

⁶⁴ Berk, a.g.e., s. 16.

⁶⁵ Ahmet Atik, “Amerika’da ve Avrupa’da Bankacılığın Son Durumu ve Türkiye’de BDDK Uygulamaları; Başlı Sıkıntıda Olan Bankalar-II”, *Yaklaşım Dergisi* , No: 106, Ekim 2001, ss. 106-107

⁶⁶ Eyüpgiller, a.g.e., s. 142.

reel olarak gerilemiştir. Ancak, bu dönemde kredi kartları bakiyesindeki reel daralma hızında 2001 yılının ilk yarısına göre bir yavaşlama olduğu gözlenmektedir. Şöyle ki; Eylül 2001’de kredi kartlarındaki 9 aylık reel azalma yüzde 31.6 iken, yine Eylül 2001’de Haziran 2001’e göre 3 aylık reel azalma sadece yüzde 8.1 olarak gerçekleşmiştir. Kredi kartlarının yüzde olarak tüm kredilere oranı Aralık 2000’de %6.8 iken Eylül 2001’de %5.5 olarak gerçekleşmiştir.⁶⁷

2.1.2.2. Gayrinakdi Krediler

Bir işin yapılması, bir borcun ödenmesi ya da bir yükümlülüğün yerine getirilmesi konusunda bankanın alacağı bir ücret ya da komisyon karşılığında yükümlü adına taahhütte bulunması, ona kefil olması biçiminde kullanılan kredilerdir. Bu tür kredilerde ödünç para verilmesi sözkonusu olmayıp, garanti verilmesi, yani borcun ödenmemesi ya da yükümlülüğün yerine getirilmemesi durumunda tazmin edilmesi taahhüdü vardır.⁶⁸ Gayrinakdi kredilerden akreditif kredisine, prefinansman kredisine, kabul kredisine ve teminat mektubu kredisine çalışmamızda sırasıyla aşağıda yer verilmiştir.

2.1.2.2.1. Akreditif Kredisi

“Bir bankanın üçüncü şahıs yararına, belli miktarda krediyi içeren, başka bir ülkedeki bir ajans ya da muhabirine yazdığı mektuba akreditif denir.”⁶⁹ “Akreditif , bir kimsenin talebi üzerine bir bankanın şube ya da muhabirleri nezdinde herhangi bir kimse veya firma lehine açılan bir kredidir. Örneğin; A ülkesinde bir ithalatçı firma B ülkesinde bir ihracatçı firmadan satın aldığı malların bedelini ödemek maksadı ile kendi ülkesinde bir bankaya müracaat ederek, bu bankanın B ülkesindeki muhabirleri nezdinde ihracatçı firma lehine bir kredi açtırır. İhracatçı firma malları sevkedince, alacağını lehine açılan kredi şartları içinde muhabir bankadan tahsil eder. Akreditif, Birinci Dünya Savaşı’nın meydana getirdiği güvensizlik ortamı içinde

⁶⁷ BDDK, a.g.e., s. 11.

⁶⁸ Sungur, a.g.e., ss. 67-68.

⁶⁹ Eyüpgiller,a.g.e., s. 142.

satıcının alıcıya, alıcının da satıcıya güvenmemesi sonucu meydana gelmiş ve zamanımızda büyük önem kazanmıştır.”⁷⁰ Ticari bankalar yurtdışından mal ithal eden müşterilerinin akreditif avans ödemesini üstlenirler. Böylece akreditifin açılışı ile malın yurda gelmesine kadar geçen süredeki finansman ihtiyacını karşılarlar.⁷¹

Akreditif mektubu dört firmayı ilgilendirir. Bunlar ithalatçı (küşat emrini veren), ihracatçı (akreditifden yana olan), küşat emrini yazan banka ve küşat emrini alan bankadır. Akreditif, ithalatçı ve ihracatçı tüccarların kişisel güvenirliliği yerine bir banka güveninin konulması suretiyle ihraç edilen mal bedelinin malın sevki anında hemen ihracatçı eline geçmesini sağlar. Bir ülkeden diğer ülkeye mal gönderilmesinin kapsayacağı süre içinde, tarafların caymaları sonucunda, tarafların zarara uğraması olasılığını ortadan kaldırır.

Akreditifin dış alıcı yönünden belli başlı yararları bulunmaktadır. Dış alıcı, getireceği malın bedelini çek olarak göndermişse, bunun yolda kaybolma olasılığı vardır. Ya da çeki veya parayı aldığı sırada dış satıcı zor durumda veya iflasa yakın bir durumda bulunabilir. Daha kötüsü, dış satıcı kötü niyetli ve güvenilmez kişiliği sebebiyle parayı aldığı halde malı göndermeyebilir. Bu olasılıkların güven altına alınması gerekmektedir. Bunu da akreditif sağlar.

Akreditifin dış satıcı yönünden de yararları vardır. Dış satıcı malı güven duygusu ile göndermiş ise, kötü karakterli alıcı mal bedelini ödemeyebilir, savsaklayabilir, ayağına kadar gelmiş malı beğenmez veya teslim almak istemeyebilir.

Ekonomik veya mali sebeplerle satış anındaki para değeri ile mal bedelinin gelişi arasında geçen zaman zarfında para değerini yitirebilir. Bu olasılıkları da güven kapsamına alan kredi çeşidi yine akreditiftir.⁷²

⁷⁰ Zarakolu, a.g.e., ss. 106-107.

⁷¹ Berk, a.g.e., s. 12.

⁷² Eyüpgiller, a.g.e., s. 144.

2.1.2.2.2. Prefinansman Kredisi

Dış ticaretin finansmanında kullanılan bu krediler, firmanın ya da onun adına bankanın bulduğu döviz kredilerinin vadeleri sonunda döviz olarak geri ödenmesi için bankanın verdiği dış garantiye dayanır. Söz konusu kredi ticari bankalara açılış komisyonu, dış satım komisyonu ve ilk üç aylık komisyon benzeri gelirler sağlamaktadır. Dış satımın iki aya kadar finansmanı, TL kredilerine göre maliyetin düşük olması, vadesinden önce kapatılması halinde faizsiz döviz kullanımı ve sağladığı döviz girdisine oranla maliyetin düşük olması gibi nedenlerle firmalar tarafından tercih edilmektedir.⁷³ Kredi alanlar bu krediyi alarak tahsis amaçlarına göre ihracat, ihracat sayılan teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerle ilgili mal ve hizmet alımında kullanacaklarını kabul ve taahhüt ederler.⁷⁴

2.1.2.2.3. Kabul Kredisi

“Kabul kredisinde banka imzasını ödünç verir; müşteri ile arasındaki kredi anlaşmasına dayanarak belli bir meblağa kadar üzerine çekilecek poliçeleri kabul eder. Kredi alan kişi, vadeden önce banka tarafından kabul edilen poliçenin karşılığını temin etmezse, banka kabulünü bizzat ödemek zorunda kalır. Fakat normal olarak kabul kredisini alan kişi vadeden önce poliçenin karşılığını bankaya öder. Böylece bankanın kasasından para çıkmadan kredi tedarik edilmiş ve tedarik edilen kredi ödenmiş olur.

Tanınmış bir banka tarafından kabul edilmiş bir poliçe, sağlam bir kredi ve ödeme aracıdır. Ödenmeme riski yoktur. Bu sebeple banka kabulü ferdi itibarın yetersiz kaldığı durumlarda kullanılır. Kabul kredileri genellikle teminatsız açılmaz. Çoğu kez satılan malları temsil eden belgeler açılan kabul kredisine karşılık gösterilir.”⁷⁵ Kredi kullanan taraf, herhangi bir nedenle ithalatın gerçekleşmemesi, transferin sağlanamaması veya diğer durumlarda bankaca verilen ve kabul edilen

⁷³ Berk, a.g.e., s. 12.

⁷⁴ Türkiye Vakıflar Bankası, a.g.e., Madde 29/1.

⁷⁵ Zarakolu, a.g.e., ss. 104-105.

poliçelerden doğabilecek tüm borç ve yükümlölükler ile mevzuat hükümlerine göre doğabilecek sorumlulukların kendisine ait olacağını kabul ve taahhüt eder.⁷⁶

İç ilişkiye göre poliçenin ödeme yükümlölüğü müşteriye, üçüncü kişiler karşısında ise sorumluluk bankaya aittir. Ticari bankalar açısından sadece muhtemel bir borç sözkonusudur. Diğer bir ifade ile bilanço dışı bir işlemdir. Kabul kredisinde fiilen bir ödeme yapılmadığından bankalar müşteriden faiz değil, üstlenilen risk nedeniyle kabul komisyonu talep ederler. İşlemin uygulama alanı ise daha çok kısa süreli dış ticaret işlemleridir. Özellikle sürümü ağır mallara hareket kazandırarak, dış satıcı ya da alıcıdan biri finanse edilir. Kısaca kabul kredisi dış ticarete paranın vadesinde transferini garantileyen bir gayrinakdi kredidir.⁷⁷

2.1.2.2.4. Teminat Mektupları

“Bankaların yurtiçinde ve yurtdışında bulunan gerçek ve tüzel kişiler lehine bir malın teslimi, bir işin yapılması ya da bir borcun ödenmesi gibi konularda muhatap kuruluşlara hitaben verdikleri ve sözkonusu yüklenimin yerine getirilememesi durumunda mektup bedelinin kayıtsız, koşulsuz ödenmesi yükümlölüğünü içeren garanti belgelerine teminat mektubu denir.”⁷⁸

Alıcı ve satıcı arasında güvenin sağlanmasında olduğu gibi, alacaklı ile borçlu, yaptıran ile yapan arasında itimadın sağlanması için de banka aracılığına ihtiyaç duyulabilir. Bankalar borçluya kefil olmak suretiyle bu güveni sağlarlar. Ancak teminat mektubu bankayı muhtemel bir ödeme riski ile karşı karşıya bırakır. Bu riski azaltmak için belli bir itibara sahip kimselere verilir. Teminat mektubu verilirken kredi işlemlerinde olduğu gibi, yerine göre maddi ve şahsi güvence istenebilir.

⁷⁶ Türkiye Vakıflar Bankası, a.g.e., Madde 32/6.

⁷⁷ Berk, a.g.e., s. 14.

⁷⁸ Sungur, a.g.e., s. 108.

Bankalar verdikleri teminat mektuplarına karşılık faiz yürütmezler ancak komisyon alırlar. Bankaların kredi vermeden sadece itibarlarını kullanarak sağladıkları bu türlü komisyonlar onları fazla teminat mektubu vererek kazanç teminine sevkedebilir. Bunu önlemek için bazı kanunlara bankaların verecekleri teminat mektubu miktarını sınırlandıran hükümler konmuştur.⁷⁹ Teminat mektubu vermekle banka kendi saygınlığını ve güvenilirliğini müşterisinin kullanmasına izin vermektedir. İlerde doğabilecek riskin güvencesi olması amacıyla banka ile bir kontragaranti (karşı garanti) sözleşmesi yapılır.⁸⁰

2.2. Bankacılıkta Kredi Yönetimi

Bu bölümde kredilerin açılmasındaki çeşitli aşamalardan bahsedilmiş; iş akım prosedürleri, krediyi açmaya yetkili organlar, kredi açılacaklarda aranan koşullar, kredi kullandırma ilkeleri, kredi değerlendirilmesi, kredi verilmesi yasak olan durumlar, yabancılara kredi verilmesi ile ilgili prensipler, kredinin tahsisi ve kredi türev ürünleri gibi konular üzerinde durulmuştur.

2.2.1. Kredilerin Açılmasında İş Akımı

Kredi açılmasında iş akımı, şube yetkilisi dahilinde kredi veya otorize kredi olmasına göre şu sırayı takip eder;

- Müşteri kredi isteği ile şubeye başvurur.
- Müşteriden gerekli belgeler alınır.
- İstihbarat yapılır.

İstihbarat; krediyi alanın iş konusu yeterliliğini, iş ahlakına uyup uymadığını (kötü alışkanlığı olup olmadığını), gayrimenkul varlığını ve diğer bankalarla olan ilişkisini ölçer. İstihbarat ile ilgili ayrıntılı bilgi, çalışmanın üçüncü bölümünde **Geleneksel Yöntemlerle Kredi Riski Analizi** konusunda açıklanmıştır.

⁷⁹ Zarakolu, a.g.e., ss. 109-110.

⁸⁰ Sungur, a.g.e., s. 108.

Belge ve bilgiler toplandıktan sonra bankanın mali tahlil servisinde değerlendirme yapılır. Teklif şube kredi komitesinde görüşülüp karara bağlanır.

Bankalar Kanunu'nun 11'inci maddesinin 11'inci fıkrasına göre, banka ve kamu kuruluşları dışında kalan firmalara açılacak miktarı BDDK'ca belirlenecek tutarın üstündeki kredilerin verilebilmesi için, müşteriden alınacak hesap durumu belgesi ile bilanço ve kar ve zarar cetvellerinin Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine uygunluğunun 3568 sayılı kanuna göre tasdike yetkili yeminli mali müşavirlerce tasdik edilmiş olması zorunludur.⁸¹

2.2.2. Bankacılıkta Kredi Açmaya Yetkili Organlar

18.06.1999 gün ve 4389 sayılı Bakanlar Kanununun 9. maddesinin 1 numaralı bendinin c fıkrasına göre kredi açma yetkisi Yönetim Kurulu'na aittir. Yönetim Kurulu bu yetkisini BDDK'ca belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde Kredi Komitesi'ne veya Genel Müdürlük'e devredebilir. Kredi Komitesi'nin oluşumu ile ilgili çalışma ve karar alma esasları BDDK'ca belirlenir.⁸²

Yönetim kurulu veya genel müdürlüğün verdiği izinle açılan krediye otorize kredi, şube müdürlüğünün kendi inisiyatifi ile verilen krediye şube yetkisinde kredi denir.⁸³

2.2.2.1. Krediler Müdürünün Sorumluluğu

Bankaların genel müdürlüklerinde kredi işlerine krediler müdürlüğü bakar. Krediler müdürü, şubelerin göndereceği piyasa ve faaliyet raporlarını inceler. Bankanın olanak ve kaynaklarını, şubelerin bulundukları yerlerin ekonomik hareketlilik bakımından önemini, şubelerin genel kredi limitlerini hazırlayışlarını ve şubelerin bankanın iş programının uygulanabilirliğini koordine eder ve genel

⁸¹ Eyüpgiller, a.g.e., s. 133-136.

⁸² Sungur, a.g.e., s. 72.

⁸³ Eyüpgiller, a.g.e., s. 125.

müdürlüğe topladığı bilgileri raporlar. Krediler müdürü ayrıca aşağıdaki görevleri de yerine getirir.

- Kredi limitlerini, şubelerden gelecek aylık vaziyet cetvelleri üzerinden takip ve kontrol eder.
- Genel kredi limiti bakımından göreceği aykırılıkları tespit eder.
- Firmaların mali durumlarını aşırıp aşmadıklarını inceler.
- Çeşitli şubelerle çalışan müşterilerin risklerinin bir şubede toplanmasını sağlar.
- Firmaların mali durumları hakkında alınan istihbarat ve mali bünyeleri hakkındaki incelemeleri değerlendirip, gerekli tedbirleri alır.⁸⁴

2.2.2.2. Şubelerde Kredi Komiteleri

Kredi verme yetkisi bulunan şube müdürlüklerine gelen istihbarat sonuçlarına göre kredi istekleri şube müdürlerinin başkanlığı altında üç kişilik **kredi komitesi** tarafından karara bağlanır. Bunlar müdür, müdür yardımcısı ve kredi işlerinden sorumlu ikinci müdürden oluşur. Gelen kredi istekleri müdür tarafından toplantıya çağrılan komitede görüşülür. Müdürün olumlu oy kullanması kesin koşuluyla kararlar oy çokluğu ile alınır. Komitenin diğer üyeleri karşıt oyda olsalar dahi müdür tüm sorumluluğu alarak kredi verme kararını alabilir. Her ne şekilde olursa olsun komitenin onayına sunulmamış istekler hakkında olumlu işleme geçilmez.

Şube müdürlüğü yeni faaliyet dönemine geçmeden önce, yine şube kredi komitesinin onayını almak kaydıyla, şubenin geçmiş yıl faaliyet raporu ile birlikte bir piyasa raporunu hazırlar ve genel müdürlüğüne gönderir. Bu raporlarla beraber genel olarak şube, kredi limitinde öngördüğü artışları içeren kredi tekliflerini de genel müdürlüğe ulaştırır. Genel müdürlük kredi servisi bu teklifler üzerinde kendi istihbarat ve görüşlerini ekleyerek idare merkezi kredi komitesi veya yönetim kurulunda görüşülüp karara bağlanmasını sağlar.⁸⁵

⁸⁴ A.e., ss. 126-127.

2.2.2.3. İdare Merkezi Kredi Komitesi

Bankaların idare merkezlerinde Bankalar Yasası'nın 9'uncu maddesi uyarınca bir kredi komitesi vardır. Mevcut uygulamaya göre kredi komitesi, yönetim kurulunun kendi arasından seçtiği iki asil, iki yedek üye ile genel müdür veya vekilinden oluşmakta ve komitenin işlem ve kararları yönetim kurulunca her zaman denetlenmektedir. Kredi açma işleminde en geniş yetki yönetim kurulunundur. İdare merkezi kredi komitesine, genel müdürlüğe, bölge veya şube müdürlüklerine devredilecek kredi açma yetkilerinin kapsam ve sınırları yönetim kurulunca saptanır.⁸⁶

2.2.3. Kredi Açılacaklarda Aranılan Koşullar

Kredi isteyen kişilerin medeni haklarını kullanmaya yetkili, yani reşit ve mümeyyiz olmaları gerekir. Reşit ve mümeyyiz olmayanların ancak kanuni mümessillerine kredi açılabilir. Ticari işletmeyi reşit ve mümeyyiz olmayanlar adına işleten veli ve vasi tüccar sayılmaz. Tüccar sıfatı temsil edene aittir. Fakat kanuni mümessil ceza hükümleri açısından tüccar gibi sorumludur. Şahıs firmalarında firma sahiplerinin, şahıs şirketlerinde (kollektif, kooperatif, sermayesi paylara bölünmemiş komandit gibi) sınırsız sorumlu ortakların, sermaye şirketlerinde de (anonim, limited şirket gibi) yöneticilerin genel ve ticari ahlaklarının çok iyi olması; dürüst, sözüne güvenilir, çevrelerinde sayılan ve sevilen kişiler olmaları gereklidir. Bunların ayrıca firmaların işlerini başarı ile yürütecek yetenekte, deneyimli, uzmanlık sahibi, temkinli, piyasa değişikliklerine uyabilen, işini iyi örgütlemiş kimseler olmasına dikkat edilmelidir.

Krediler genel olarak gerçek ve tüzel kişiler adına açılır. Tüzel kişilikleri olmadığı halde uygulamada adi şirketlere de kredi verilir. Kendilerine bankalarca kredi verilebilen kişi ve kuruluşlar gerçek kişiler, tüzel kişiler ve adi şirketlerdir. Tüccar, sanayici ve esnaf olmayan kimselere kredi açılması bazı durumlarda

⁸⁵ A.e., ss. 127-128.

mümkündür. Bu durum emekli, dul ve yetim çeklerinin iskonto edilmesi, tacir vasfını taşımayanlara hisse senedi, tahvil, altın, nakit gibi karşılıkların rehniyle kredi açılabilmesi, memurlara iskonto yapılması, yurtdışında çalışan işçilere ve belirli özellikteki köylülere kredi verilmesi şeklinde olmaktadır.⁸⁷

2.2.4. Kredi Kullandırma İlkeleri

Kredi kullandırırken bir bankanın göz önünde tutması gereken üç esaslı ilke vardır. Bunlar güvenlik (emniyet), akışkanlık (seyyaliyet) ve verim (randıman)'dir.

a. Güvenlik (Emniyet)

Güvenlik, kredi verme işleminin temel ilkesidir. Kredi, bankaların belli bir süre sonunda geri alabilmek amacıyla kişilere verdikleri borç olduğuna göre bu borcun geri gelmesi, bankanın kredi verme işlevini sürdürebilmesi için esaslı ilk koşuldur. Aksi halde banka kredi kaynaklarını kurutmuş olacaktır. Kredinin sağlamlığını bankalar; iyi istihbarat, teminatlı çalışma, kısa vade ve riskin yayılması yoluyla sağlamaya çalışırlar.⁸⁸

“Bu prensibe göre müşterilerin kredilendirilmesi, bankanın finansal güç ve yapısını olumsuz etkilememelidir. Kredilendirmede bankayı güvenceye almanın temel koşulu, kredi kararının güncel ve güvenilir bilgilere dayandırılmasıdır. Bu bakımdan bankaların istihbarat ve mali analiz merkezi ile şubelerde bulunan müşteri ile ilgili bilgilerin dikkatle analizi ve değerlendirilmesi gerekir. Böylece yeteri kadar tanınmayan bir müşteriye verilen kredinin geri dönmeme riski minimize edilir. İstihbaratın çeşitli kaynaklarla test edilmesi ile potansiyel riskin bankanın mali yapısını tehdit etmesi önlenir.”⁸⁹

⁸⁶ A.e.

⁸⁷ Sungur, a.g.e., ss. 73-75.

⁸⁸ A.e., ss. 82-84.

⁸⁹ Berk, a.g.e., s. 112.

İyi istihbarat, kredi verilmeden önce ve kredi kullanılırken firmanın yapısı, faaliyetleri hakkında mali tahlil ve piyasa araştırılması yapılarak yeterli bilginin elde edilmesi ve değerlendirilmesidir. Böylelikle sağlam ve varlıklı firmalara kredi kullanırılır. İstihbaratı yeterli görülmeyenlere kredi verilmez. Verilmiş kredilerin de tutarları azaltılmaya, teminatların artırılması gibi önlemlerin zamanında alınmasına çalışılır. Çalışmamızın dördüncü bölümünde uygulama için seçilmiş işletme için özellikle iyi istihbarat üzerinde durulmuştur.

Teminatlı çalışma, verilen kredinin firmanın kredi değerliliğinin dışında çeşitli güvencelere bağlanması anlamını taşır. Alınan güvencelerin kredi riskini karşılayacak değerde olması gerekir. Bunun için ekspertizlerin sağlıklı olmasına, alınan imzaların kuvvetli olmasına, güvence işleminin hukuki açıdan tam olarak yapılmış bulunmasına özen ve dikkat gösterilmelidir.

Kısa vade, kredinin geri ödenmesinin çabukluğudur. Vade süresi uzadıkça belirsizlikler arttığından, tahminlerde yanılma olasılığı fazlalaşır. Bir firmanın 3 ay sonraki durumu daha kolay tahmin edilebileceği halde, 1 yıl sonundaki durumunu kestirmek çok zordur. Bu bakımdan kısa vadeli kredi kullanırmak riski azaltır. Riskin yayılması, kredinin çok sayıda firmaya ve çeşitli iş kollarına dağıtılmasıdır. Böylelikle belli firmalarda ve sektörlerde oluşacak sıkıntılar kredi riskinin tümünün tehlikeli duruma gelmesini önler.⁹⁰ Bir portföy yöneticisi için riskin dağıtılması sadece birden fazla birkaç varlığa (10-15 kadar) aynı anda yatırım yapmak gibi oldukça basit bir işlemle gerçekleştirilebilmektedir. Yalnız burada dikkat edilmesi gereken nokta, yatırım yapılan bu varlıkların riskleri arasında bir korelasyon olmamalıdır. Eğer korelasyon varsa, bu taktirde risk dağıtım işlevi tam olarak yerine gelmemiş olacaktır.

Bankalar açısından finansal risklerin dağıtılması bilançonun hem aktif hem de pasif tarafı göz önüne alınarak dikkate alınmalıdır. Basitçe, kredi verilen sektör ve müşteri sayısını arttırmak aktif tarafındaki kredi riskinin dağıtılmasına olanak

⁹⁰ Sungur, a.g.e., ss. 82-84.

verecektir. Aynı şekilde, pasif tarafında mevduat hesaplarının artırılması ve başkaca fon kaynaklarının kullanılması fonlama riskini dağıtmış olacaktır. Kuşkusuz risk dağıtımını çerçevesinde bütün müşterilerin karakteristik özellikleri de dikkatli bir şekilde analiz edilmelidir.⁹¹

Gruplaşmış kredi kayıtları olan bir bankanın daha çeşitlendirilmiş portföyü olan bir bankaya göre kredi riskine maruz kalma olasılığı daha fazladır. İhtiyatlılık prensibine göre bankalar risklerini mümkün olduğunca farklı ekonomik sektörlerle çeşitlendirmeli ve tarım, enerji, gayrimenkul, deniz taşımacılığı gibi yüksek finansman kaldırıcına sahip sektörler ile mal fiyat değişimlerine karşı hassas sanayilere açılan kredilerdeki yoğunlaşmalardan mümkün olduğunca kaçınmalıdır. Tecrübeler hangi sektörün daha kırılgan olacağı tahmininin yapılmasının güç olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla hiçbir sektör portföy çeşitlendirmesi prensibi dışında tutulmamalıdır. Bu sorunun bir diğer göstergesi de ülke riskidir. Öyle ki büyük ölçekli bankalar dahi yerel ya da bölgesel bazlı risk yoğunlaşmalarından acı dersler almışlardır.⁹²

b. Akışkanlık (Likidite ya da Seyyaliyet)

“Kredinin kullanıldığı iş alanının özelliği itibarıyla kısa sürede geri ödenebilmesi, iş mevsimlerine uygun olarak hareket göstermesi, dolu ve donuk bir biçimde firmanın adeta bir sermaye ögesi gibi sürekli kullanımda bulunmamasıdır. Akışkanlık ilkesinin sağlamlığı yine kısa vade, riskin yayılması yoluyla, ayrıca kredinin amaçlarına ve iş mevsimlerine uygun bir biçimde kullandırılmasıyla mümkün olur.”⁹³ Kısaca, seyyaliyet olarak da ifade edilen likidite; kredinin kısa sürede geri ödenmesi, donuklaşmaması, firmaların faaliyet yapısına ve sezona uygun ve hareketli kullandırılmasıdır.⁹⁴

⁹¹ Mehmet Hasan Eken, **Bankalarda Finansal Risk Yönetimi Ders Notları**, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2001, s. 12.

⁹² Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Otoritesi, **Büyük Risklerin Ölçülmesi ve Denetlenmesi**, Ocak 1991, s. 9.

⁹³ Sungur, **a.g.e.**, ss. 82-84.

⁹⁴ Berk, **a.g.e.**, s. 112.

c. Verimlilik

Verim; kredinin pazar şartlarına göre karlı kullandırılması, kredi faizinin yanı sıra yeterli düzeyde komisyon ve gelirin sağlanması anlamına gelir.⁹⁵ Kredilerin faiz yanında diğer gelirleri de getirecek karlı alanlarda kullanılması verim ilkesinin esasını oluşturur. Eğer bu mümkün olmuyorsa banka kredi kullanacak kişinin mevduatını ya da komisyon karşılığı yaptıracağı işleri kendisinde toplanmasına çalışır. Bir bankadan kredi kullanan kişinin örneğin mevduatını başka bir bankada tutmasının ne denli olağandışı olduğu çok açıktır. Dahası bankalar kredi kullandırdıkları kişinin eşinin, dostunun, çevresinin olanaklarını da kendilerinde toplamaya çalışırlar.⁹⁶ Tüm bu ilkelerle beraber aşağıdaki önerilerin de dikkate alınması gerekmektedir.⁹⁷

- Krediler, güvenceleri ayrıcalık gösteren iş türlerine dağıtılmalıdır. Bu suretle ekonomik krizlerden etkilenme olasılığı azaltılmış olur.
- Verilecek kredi yasalara ve bankanın kredi yönergelerine uygun olmalıdır.
- Kredi limiti, verimliliği çok yüksek olan kredi piyasasına öncelikle tahsis edilmelidir.
- Kredi isteyen firmanın sermayesi, moralitesi, ortakların mal varlıkları ve göstereceği güvencesi kabul edilebilir olmalıdır.
- Kredilerin seyyaliyetine bakılmalı ve daha önce verilmiş olan kredilerin koşullarına uygun işleyiş gösterip göstermediğine dikkat edilmelidir.
- İştira ya da iskonto edilecek senetlerin Merkez Bankası'nın reeskonta kabul edebileceği vadelerden daha uzun vadeler taşımamasına özen gösterilmelidir.
- Kredi verilecek firmaların banka şubesinin gözetim ve istihbarat bölgesi dışında olmamasına dikkat edilmelidir. Aksi halde verilen kredinin tahsil olmadığında meydana gelebilecek beklenmedik olumsuz gelişmelerden haber alınamaz ve bu sebebiyetle risk fazlalaşır.

⁹⁵ A.e.

⁹⁶ Sungur, a.g.e., ss. 82-84.

⁹⁷ Eyüpgiller, a.g.e., ss. 129-130.

- Bankaların vergi kimlik numaralarını belgelemeyen müşterilerine kredi ve yatırım hesabı açmaları yasaktır.

2.2.5. Kredi Değerlendirilmesi

Her kredi teklifi işlemin büyüklüğüne ve karmaşıklığına uygun olarak kredi analistlerince yapılacak dikkatli bir analize tabi tutulmalıdır. Elde edilen bilgi, kredinin değerlendirilmesi ya da rating verilmesi için temel oluşturur.⁹⁸ Bankacı müşterisinin somut nitelikleri ile birlikte soyut ve moral yönlerini de göz önünde tutmak zorundadır. Bu tarzda özel ve gizli yönler öğrenilirken son derece dikkatli olunmalı, müşterinin alınganlığına meydan vermeyecek ve onu küstürmeyecek şekilde davranılmalıdır. Bu bir yetenek ve tecrübe işidir. Kredi isteklerini değerlendirme başlıca iki grupta incelenebilir. Bunlar bankadan daha önce kredi almış olan firmalar ve bankadan ilk kez kredi almak isteyen firmalardır.⁹⁹ Çalışmamızda her iki firma türü de aşağıda anlatılmıştır.

2.2.5.1. Bankadan Daha Önce Kredi Alan Firmaları Değerlendirme

Bankada kredisi bulunan bir firma için bir araştırma yapılacak olursa, öncelikle bu firmanın ticari ve parasal durumunda olumsuz bir gelişme olmamalıdır. Bir şirketin parasal durumundaki olumsuz gelişmenin en büyük habercisi bankadaki kredilerin hareketsiz ve donuklaşmış olmasıdır. Bir banka bir şirkete kredi verirken verdiği kredinin bu şirkete gelir sağlayabileceğine inanmalıdır. Burada şirkete gelir sağlanmasından kasıt, kredi alan şirketin para ile para kazanabileceğinin banka tarafından anlaşılmasıdır. Eğer kredi alan şirket bankaya senet verip kredi alan bir şirketse, bu şirketin sık sık kredi yenileme ya da vade uzatma isteklerinde bulunmamış olması gerekmektedir.

⁹⁸ “Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler”, **Türkiye Bankalar Birliği Araştırmaları**, Temmuz 1999, (Çevrimiçi) http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/risk_yonetim.doc, 08.08.2002, s. 12.

⁹⁹ Eyüpgiller, **a.g.e.**, s. 130.

Bilindiği gibi bankalar verdikleri kredinin teminatı olarak senet almaktadırlar. Ancak bu senetlerin de kredi alan firmanın uğraş konusuna yakın meslekte olan bir tüccarın imzasını taşımasına dikkat edilmelidir.

Örneğin, uğraş konusu kundura yapımı olan bir firmaya, inşaat taahhüt işleriyle uğraşan bir firmanın senetlerine karşılık kredi verilmemeli ya da böyle bir firmanın düzenlediği poliçe kabul edilmemelidir. Ayrıca Merkez Bankası'nın Risk Santralizasyon Müdürlüğü'nden alınan cetvellerden, tüccarın mal varlığının diğer bankalardaki risklerini de karşılayabileceği anlaşılmalıdır.¹⁰⁰

2.2.5.2. Bankadan İlk Kez Kredi Alan Firmaları Değerlendirme

İlk kez kredi almak isteyen firmalardan bankaların bir takım beklentileri vardır. Bankalar, kendilerine kaynak sağlayıcı işlemlerin de (mevduat vb.) kendi bankalarından yapılmasını beklerler. Eğer şirket mevduat işlemlerinde başka bankalarla çalışıyorsa, krediyi veren banka hiç değilse krediyi verdikten sonra bu tür işlemlerin kendi bankasına aktarılmasını bekleyecektir.

Ayrıca bankalar bir şirkete ilk kez kredi kullanırken, istenen kredinin müşterinin ticari amaç ve uğraşında kullanılmak koşuluna bağlanmasına dikkat etmelidirler.

Örneğin, oğluna düğün yapmak için alınmış bir kredinin bankaya dönme olasılığı para kazanmak üzere bir yatırıma ya da mal alımına yatırılan kredinin geri dönme olasılığından çok düşüktür. Ayrıca kredi verilecek kişi yada firmanın, Bankalar Yasası'nın 11'inci maddesinde kredi alması yasaklananlardan olmamasına dikkat edilmelidir.¹⁰¹ Bankaların kredi vermesinin yasak olduğu durumlar aşağıda belirtilmiştir.

¹⁰⁰ A.e., s. 133.

¹⁰¹ A.e.

2.2.6. Bankacılıkta Kredi Sınırları ve Kredi Verilmesi Yasak Olan Durumlar

Kredi kullandırma ilkelerinden güvenlik konusu içinde anlatılan riskin yayılması kavramına ilişkin 4389 sayılı Türk Bankalar Kanunu'nun 11. maddesinde aşağıdaki önlemlerin alındığını görmekteyiz:

- Bir banka gerçek veya tüzel bir kişiye doğrudan veya dolaylı olarak özkaynaklarının yüzde 25'inden fazla kredi veremez, kefaletlerini kabul edemez.
- Bir gerçek veya tüzel kişiye doğrudan veya dolaylı olarak banka özkaynaklarının yüzde 10'undan fazla bir oranda verilen krediler ile kabul edilen kefaletler büyük kredi sayılır ve kabul edilen kefaletler hariç olmak üzere bunların toplamı özkaynakların sekiz katını aşamaz.

Bir bankanın dolaylı kredi ilişkisi içinde bulunan gerçek veya tüzel kişilerin tümüne açacağı kredilerin toplamı, banka özkaynaklarının %50'sini aşamaz.¹⁰²

2.2.7. Yabancılar Kredi Verilmesiyle İlgili Prensipler

a. Yurt İçinde

Türkiye'deki yabancılar kredi açılmasında herhangi bir yasal sakınca bulunmamaktadır. Ancak bir yabancı Türkiye'de ekonomik faaliyette bulunabilmesi için gereken sermayeyi döviz olarak Türkiye'ye getirmesi, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan izin alınması ve verilen bu izin çerçevesinde çalışmalarda bulunması gerekir. Bu bakımdan Türkiye'de ekonomik faaliyet gösterecek olan yabancılarla kredi ilişkisi kurulmadan önce sözkonusu izin belgesi görülmeli ve buna göre hareket edilmelidir. Türkiye'de faaliyette bulunacak yabancıların Yabancı Sermayeyi Teşvik Mevzuatı ve Petrol Yasası'ndan yararlanmak istedikleri takdirde anılan mevzuat çerçevesinde izin almaları gerekir.

¹⁰² Sungur, a.g.e., ss. 77-78.

Ekonomik faaliyetle ilgisi olmayan geçici nitelikteki taleplerle karşılaşılması durumunda izin belgesi sözkonusu olmayacağından işin niteliğine göre gerekli kredinin açılmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

b. Yurt Dışında

Bankalar yurtdışında TL kredi açamazlar. Ancak çeşitli kaynaklardan sağladıkları döviz ve döviz tevdiat hesapları kaynaklarının belli bir tutarını geçmeyecek ölçülerde nakdi ve gayrinakdi yabancı para kredisi açabilirler. Bankalar ihracatın, ihracat sayılan satış ve teslimlerin, döviz kazandırıcı faaliyetlerin finansmanı için Türkiye’de yerleşik kişilere en fazla 1 yıl vadeli döviz kredisi açabilirler. Döviz kredileri aynı zamanda 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu çerçevesinde Türkiye’de faaliyet gösteren finansal kiralama şirketlerine yine en fazla 1 yıl vadeli olarak açılabilmektedir. Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında döviz kredisi alması öngörülen Türkiye’de yerleşik kişilere ve kamu kuruluşlarınca Teşvik Belgesiz yatırım malı alımlarının finansmanı için, yurt dışında iş yapan Türkiye’de yerleşik Türk müteşebbislerin yurt dışındaki işleriyle ilgili olarak ve uluslararası yurtiçi ihalelerle ilgili işleri ya da Savunma Sanayi Müsteşarlığı’nca onaylanan savunma sanayi projelerini üstlenen Türkiye’de yerleşik kişilere de döviz kredisi açılabilmektedir. Bankalar yurtdışındaki bankalara da kredi açabilirler. Yabancı bankalara kontragaranti, teminat mektubu, kabul ve akreditif teyitleri sayesinde gayrinakdi kredi açılabilmektedir.¹⁰³

2.2.8. Firmaların Kredilendirilmesi

Bir bankanın kredi verebilmesi için öncelikle belli bir müşteri portföyü oluşturması ve bu portföyle ilgili çeşitli kaynaklardan bilgi toplaması gerekmektedir. Bankanın müşteri hakkında bilgi topladıktan sonra kredinin yapısını ve koşullarını belirlemesi, kredinin fiyatlandırmasını yapması, sözleşmeyi, teminatları ve verilecek limiti düzenlemesi gerekmektedir. Sözleşmeyi düzenlerken kısıtlayıcı maddelere de

¹⁰³ A.e., ss. 75-77.

önem vermesi gerekmektedir. Tüm düzenlemeleri yaptıktan sonra nihai bir karara varmalı ve eğer karar kredi verilmesinden yana olursa bir teklif paketinin hazırlanması gerekmektedir. Bu aşamadan sonra da kredinin sunumu ile kredilendirme aşaması sona ermektedir.

2.2.8.1. Firma ile Bağlantının Kurulması Aşaması

2.2.8.1.1. Hedef Pazarın Tanımı

Bankalar benzer özellikler gösteren müşterileri bir arada görebilmek için pazarı bölümlere ayırırlar. Hedef gruplarına dayalı işletme politikası kararları örgüt yapısında aşağıdaki bölümlemeyi ortaya çıkarır:¹⁰⁴

- Bireysel müşteriler hedef grubu,
- Serbest meslek hedef grubu,
- Küçük ve orta boy işletmeler hedef grubu,
- Büyük ticaret işletmeleri hedef grubu,
- Kurumsal müşteriler hedef grubu,
- Büyük sanayi işletmeleri ve holdingler hedef grubu.

2.2.8.1.2. Müşteri İlişkileri ve Müşteriye Güven Sağlama

“Etkin bir risk yönetim sürecinin en kritik noktalarından biri de bankaların müşterileri ile olan ilişkileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bankaların kuracakları risk yönetim sistemleri müşteri memnuniyetini sağlayacak niteliklere sahip olmalıdır. Daha yüksek kazanç beklentisiyle bir banka müşterileri ile olan iyi ilişkilerini zedelememelidir. Bu tür bir davranış kısa vadede belki o bankaya para kazandırabilecektir. Ancak, uzun vadede müşteriler o bankaya olan güvenini yitirebilecektir. Sonuçta banka müşterilerinin başka bankalara gittiğini görecektir ve

¹⁰⁴ Berk, a.g.e., s. 31.

pazar payının azaldığına şahit olacaktır. Bankaların güven esasına göre çalıştıkları ve müşteri memnuniyetinin başarıya giden yol olduğu unutulmamalıdır.”

Eğer bankalar yönetemedikleri bu riskleri bir şekilde tasarruf sahiplerinin veya borçluların üzerinde bırakırsa, o zaman risk yönetimi için gerekli olan bilgi ve donanımına sahip olmayan müşteriler bu risklerden zarar göreceklerdir. Sonuçta, uzun vadede müşterilerini kaybeden banka yine zararlı çıkacaktır. Bu nedenle, bankalar bu riskleri müşterilerinin üzerinde bırakmaktan kaçınmalıdırlar. Müşteriler; finansal piyasalar, ekonomik gelişmeler ve yatırım faaliyetleri konularında yeterli bilgiye sahip olmadıkları için ve bu faaliyetlerden kaynaklanan risklerin yönetiminde yetkin olmadıkları için bankalara gelmektedirler.

Bu nedenle bankaya parasını yatıran tasarruf sahibi daha düşük bir faiz gelirine razı olmakta, borçlular ise daha fazla bir faiz giderine razı olmaktadır.¹⁰⁵

2.2.8.1.2.1. Müşteri Gruplarına Yönelme

Finansal güçlerine göre müşteriler düşük, orta ve yüksek müşteriler şeklinde üç grupta incelenmektedir. Buradaki ayrıma temel olarak müşterilerin pazarlık gücü ele alınmaktadır. Bunun sebebi sunulan hizmetin türü ve kapsamı müşterilerin pazarlık gücünü belirleyen en önemli faktördür. Ayrıca fiyat oluşumunda ya da fiyatın değiştirilmesinde de pazarlık gücünün önemli bir rolü vardır.¹⁰⁶ Eğer kredi alan işletme yüksek müşteri sınıfına giriyorsa, bankanın müşteri ile olan pazarlık gücü düşük, işletme düşük ya da orta sınıftaysa pazarlık gücü yüksek olacaktır.

2.2.8.1.2.2. Firma Hakkında Bilgi Alınan Kaynaklar

Bankalar müşteriler hakkında bilgiyi bir takım kaynaklardan elde ederler. Bu kaynaklar; araştırma kurumlarından, bankaların kendi topladıkları bilgilerden,

¹⁰⁵ Eken, a.g.e., ss. 10-11.

¹⁰⁶ Berk, a.g.e., s. 29.

firmaların finansal tablolarından, müşteri ziyaretlerinde edinilen bilgilerden ve diğer kaynaklardan oluşabilir. Aşağıda tüm bu kaynaklar detaylı bir şekilde incelenmiştir:

a. Derecelendirme Kuruluşlarının Verileri

ABD ve başka batılı ülkeler borsalarında taşınır değerler, yatırımcılar için önemli bir gösterge olan derecelendirme (rating) işlemine tabi tutulurlar. Rating işlemi hangi aracı kurumun ya da aracın güvenli olduğu konusunda yatırımcıya yön verir. Böylelikle yatırımcı kuruluş tarafından verilen nota göre hangi kuruluşların pay senedi, tahvil ya da bonosunun alınmasının güven verici olduğu konularına açıklık getirecektir. Türkiye’de de artık rating kuruluşları için tebliğ çıkarılmış ve faaliyetleri düzenlenmiştir. SPK’nın derecelendirme faaliyetleriyle derecelendirme kuruluşlarına ilişkin esaslar tebliğine göre bundan böyle yatırım ortaklık ve fonları rating yaptıracaklardır.¹⁰⁷ Gerek banka işletmeleri olsun gerekse normal işletmeler olsun belli aralıklarla bu kuruluşlara kredi notu veren dünyada isim yapmış önemli derecelendirme kuruluşları vardır. Bu kuruluşların en önemlileri Moody’s ve Standart & Poor’s’tur.

Bir uluslararası değerlendirme kuruluşunun değerlendirmelerinin esas alınabilmesi için tarafsızlık, bağımsızlık, saydamlık, kredibilite, uluslararası erişim, yeterli insan kaynağı ve ulusal gözetim ve denetim yetkesi tarafından tanınmışlık olarak belirlenen yedi ölçütü sağlaması gerekmektedir.¹⁰⁸

Hürriyet Gazetesi’nden alınan bilgiye göre Moody’s, Türkiye’nin mobil iletişim şirketleri arasında abone sayısı en yüksek şirket olan Turkcell İletişim Hizmetleri AŞ’nin %12.75 faiz oranlı 400 milyon ABD Dolarlık tahvil notunu Caa1’den B2’ye, %15 faiz oranlı 300 milyon ABD Dolarlık tahvil notunu ise

¹⁰⁷ Ali Sait Yüksel, **Bankacılık Hukuku ve İşletmesi**, 8. bs., İstanbul, MÜ Nihat Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, s. 367.

¹⁰⁸ TBB, **Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi**, 1999, ss. 4-5.

Caa2'den B3'e çıkarmıştır; Moody's Turkcell'in görünümünü ise negatiften durağana yükseltmiştir.¹⁰⁹

Bu tür derecelendirme kuruluşları bir şirketi incelerken onun piyasadaki konumuna (liderlik gibi), operasyonel ve finansal gücüne, hızlı abone ve müşteri artışına, maliyet bazlı operasyonlar ile borç geri ödemesine bakmaktadırlar. Bu kapsamda Turkcell tüm bu istenilenleri tek tek yerine getirmiş ve Ocak 2002'den Temmuz 2002'ye kadar olan dönem içinde de 420 milyon ABD borç geri ödemesi gerçekleştirmiştir.¹¹⁰

Pozitif puanların en önemli sebebi Turkcell'in 24.07.1998 tarihinde gerçekleştirmiş olduğu 300,000,000 Amerikan Doları tutarındaki tahvil ihracına karşılık en son 1 Şubat 2002'de 7. taksit olarak yaptığı 22,500,000 Amerikan Doları tutarındaki anapara artı faiz ödemesi ile ölçülmektedir. Bununla beraber 22.12.1999'da şirketin yaptığı 400,000,000 Amerikan Doları tutarındaki tahvil ihracına karşılık en son yine 1 Şubat 2002'de 5. taksit olarak yaptığı 25,000,000 Amerikan Doları tutarındaki anapara artı faiz ödemesi de büyük bir etkidir. Turkcell, Moody's için arzu edilen performansı gerçekleştirdiğinden dolayı Temmuz 2002'de Moody's tarafından kredi notu kademe olarak yükseltilmiştir. Çeşitli ülkelerde işletmelerin kredibilitesini inceleyen araştırma kurumları bulunmaktadır. Bu tür kurumların bulunmadığı durumlarda mesleki örgütler, ticaret ve sanayi odaları gibi kurumların bilgilerine başvurulabilir.

b. Banka Bilgileri

Bankaların sunabileceği bilgilerde daha çok kısa ve kesin yoruma gereksinim duyulur. Bankalar Kanunu'nun da sınırlayıcı etkisi bankaların müşteri sırlarını banka dışına vermelerini önler. Ayrıca müşterilerinin birden fazla banka ile ilişkilerinin varlığı, bankaların bu konuda ayrıntılı bilgi edinmelerini güçleştirmektedir. Bu

¹⁰⁹ Hürriyet Gazetesi, **Turkcell İletişim Hizmetleri AŞ'nin Tahvil Notu**, 7 Temmuz 2002.

¹¹⁰ Turkcell İletişim Hizmetleri AŞ, "Derecelendirme Notu ile İlgili Bilgi", 09 Temmuz 2002, (Çevrimiçi) http://www.turkcell.com.tr/habera/turkcellin_notu.html, 10.07.2002.

nedenle de bankalardan alınabilecek bilgiler daha çok tamamlayıcı niteliktedir. Ancak özellikle ödeme güçlüğü ve hileli müşteriler durumlarında bankalar bilgi vermekten kaçınmazlar.

c. Firmanın Finansal Tabloları

Bilindiği gibi muhasebe, işletmelerde rakamsal hareketleri izleyen ve kayıtları tablolar halinde düzenleyip sunan bir bilgi işlem sistemidir. Muhasebenin temel görevi; başta işletme yöneticileri olmak üzere ilgili çıkar gruplarının alacağı kararlara yardımcı olabilecek bilgileri sunmaktır. Özellikle birkaç yılın değerlerini ardarda karşılaştırmada, bilançolar önemli varlık ve finansman yapısını içerdiklerinden yararlı bilgiler edinilmektedir. Hem mutlak değerler ve hem de oran analizleri ile likidite, borçlanma, karlılık ve varlık yapısına ilişkin sonuçlara varılabilir. Kar-zarar tablosundaki satışlar, maliyetler ve getiri durumunun bilançodaki rakamlarla karşılaştırılması, satışların karlılığı, alacakların, stokların, kısa vadeli borçların ve toplam varlıkların devir hızların belirlenmesi mümkündür.

d. Müşteri Ziyaretinde Edinilen Bilgiler

Eldeki bilgiler değerlendirilerek firma hakkında bir sonuca varılamıyorsa ya da firma ile bankanın çıkarları gereği ilişki kurulması isteniyorsa, firmanın yerinde incelenmesine gereksinim duyulur. Firma ziyaretinde firmanın teknik ve sosyal yapısı, yönetimin kalitesi ve firma sahipleri ya da temsilcilerinin mesleki nitelikleri hakkında oldukça yararlı bilgi ve izlenimler edinilmektedir.

e. Diğer Kaynaklar

Müşteri hakkında ayrıca günlük basın ve ekonomik yayınlardan da bilgi alınabilmektedir. Özellikle genel konjonktür ve işkoluna ilişkin bilgiler işletmenin rekabet durumunu aydınlatır. Bu tür faaliyetler iyi bir arşiv sistemini ve kredi bölümü arasında işbölümünü de gerektirebilir. Özellikle uluslararası pazarlar ve çok uluslu şirketlerin bağlı kuruluşları, dış basın ve temsilcilikler de başvurulacak kaynaklar

arasında yer alır.¹¹¹ Örneğin, Araştırma Kurumları adı altında açıkladığımız ilk maddemizde Moody's adlı derecelendirme kuruluşunun Turkcell İletişim Hizmetleri AŞ örneğini verirken günlük basından yararlanmıştık. İşletmenin kuruluşu, ticari faaliyetlerinin niteliği, sorumluluk ilişkileri ve işletmeyi temsile yetkili kişiler hakkında ticaret sicilinden özellikle tapu, trafik ve liman müdürlüğünden taşınır ve taşınmaz mal varlıkları içinde gerekli bilgiler alınabilir. Ayrıca işletmeye mal satan firmalar da iyi bir bilgi kaynağıdır.¹¹²

2.2.8.1.3. Çalışmalar Doğrultusunda Kredi İhtiyacının Belirlenmesi

Firmalara kendi iş alanları ile ilgisi olmayan konular için kredi verilmemeli, özellikle büyük tutarlardaki krediler gerçek kullanım alanları saptanarak izlenmelidir. Örneğin, sanayi kesiminin kısa vadeli kredi talepleri hammadde ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olmalı, yatırım kredisine olan ihtiyaçları orta ve uzun vadeli kredi şeklinde düşünülmeli, uzun vadeli fon gereksinimleri kısa vadeli kredilerle karşılanmamalıdır. Emtia kredileri belirlenen mevsiminde tasfiye edilmeli (kapatılmalı), ihracat kredileri ihracat bedelleriyle ödenmelidir.¹¹³

2.2.8.2. Kredi Yapısının ve Koşullarının Belirlenmesi

“Güvence, likidite ve verimlilik Türk Bankacılık sisteminde uzun yıllar temel alınan kredi prensipleri olarak bilinir. Çeşitli dönemlerde sözkonusu prensiplerin aşırı uygulanması, bazı verimli potansiyel projelerin kredilendirilmemesi sonucuna yol açmıştır. Son zamanlarda bazı ticari ve kamusal bankaların bu ilkelere uymadan kullandıkları kredilerin geri dönmemesi ulusal ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. Ticari bankaların kredilendirmede bu ilkelere özenle uymaları gerektiği, ayrıca aşağıda sıralanan diğer prensiplerin de dikkate alınmasının, bu konuda alınan kararın isabetliliğini arttıracak da belirtilmelidir:

¹¹¹ Berk, a.g.e., ss. 76-78

¹¹² A.e.

¹¹³ Kentbank AŞ, Kurumsal Pazarlama El Kitabı, Kentbank Yayınları, 2000, ss. 33-35.

- Kredi kurumu; sektör, bölge ve işletme ölçeğine göre optimal müşteri portföyü oluşturmaktadır.
- Kredinin açılma amacı geri ödenme temel koşulunu da içermelidir.
- Faaliyetlerin niteliği ve sektörün özelliklerine göre firma yeterli bir özkaynak ile donatılmış olmalıdır.
- Verilen krediler projeden sağlanan gelirler ve gerektiğinde güvenceler olmak üzere iki yoldan tahsil edilebilmelidir.
- Kredi kararı aceleyle getirilmeden rahat ve özgür bir ortamda alınmalıdır.
- Yeterince tanınmayan yeni müşterilere verilecek kredi kararları kapsamlı bilgilere ve ayrıntılı incelemelere dayandırılmalıdır.
- Kullanılan kredinin firmaca belirtilen amaca uygun kullanılıp kullanılmadığı özenle izlenmelidir.
- Müşterilere uygulanacak faiz oranı ve kredi limiti risk sınıfına göre belirlenmelidir.

Kredinin fiyatlandırılması ve teminatlandırılması karşılıklı anlaşma ve müşteri ile görüşmede belirlenir. Gerçekte ise bankacılar müşterileri ile kredinin fiyatlaması ve teminatlandırılması konularında genellikle pazarlıkla bir sonuca ulaşmak zorundadır.

Müşterinin içinde bulunduğu zor durumu kullanarak banka yüksek fiyat talep ederek, gereksiz teminatlar isteyerek, şartları da müşterisine kabul ettiriyorsa, ileride bu müşteri başka bir bankadan daha işlem yapma fırsatını bulduğunda o banka ile çalışacak ve kendisine ağır şartlar ileri süren bankaya bir daha dönmeyecektir. Bu yüzden müşteri ile anlaşma bankalar için çok önemlidir. Bankacılar müşterilerinin ihtiyaç ve isteklerini özenle belirlemeli ve her iki tarafı da memnun edecek çözümler üretmelidir.”¹¹⁴

¹¹⁴ Berk, a.g.e., ss. 113-114.

2.2.8.3. Kredinin Fiyatlandırılması

ABD’de 1980’lerin başlarına kadar “prime rate” (seçkin oran) olarak adlandırılan bir faiz oranı ticari kredilerin çoğunda kullanılmıştır. Bu oran bankalar arası para piyasalarında aktif olan dokuz büyük banka tarafından belirlenir. Bu bankalar seçkin oranı genişleyen veya daralan kredi hacimlerine göre ayarlamıştır. 1970’lerin sonlarına kadar ticari kredilerin %90’ının fiyatlandırılmasında bu oran kullanılmıştır. 1980’lerin sonlarında ise ticari kredilerin fiyatlandırılmasındaki bu oran %20’lerin altına düşmüştür. Günümüz bankacılığında kredi faizlerini açık piyasa işlemlerinde oluşan oranlar belirler. Bu durum bankacılık piyasalarının uluslararası nitelik kazanmasının, pay senedi ve finansman bonolarının daha fazla kullanılmaya başlanmasının bir sonucudur.¹¹⁵ Bankalar genelde kredi fiyatlaması bakımından müşterilerini üç gruba ayırır.

- Seçkin müşteri,
- Öngörülen değer müşterisi,
- İlişki müşterisi.

Öngörülen değer müşterisi ve ilişki müşterisi bankalar için daha yüksek fiyatlarla kredi verdikleri müşterilerdir. Çünkü bu müşterilerin banka ile rekabet güçleri yüksek değildir. Bankaların bazı müşterileri en düşük faiz oranlarından kredi kullanırlar. Bu müşteriler bankaların en büyük, kredi değerliliği en yüksek olan müşterileri, yani seçkin müşterileridir. Bu tip müşteriler hisse senetli finansman bonusu, yabancı bankalar gibi birçok finansman kurumlarına kolayca ulaşırlar. Bu tip müşterilerle çalışabilmek için bankalar rekabet fiyatı uygulamak zorundadırlar. Her müşterinin öngördüğü fayda veya değer farklıdır. Teorik olarak yukarıda sözü edilen seçkin müşterilerin talep eğrilerinin elastikiyeti sonsuzdur, çünkü hiçbiri piyasa fiyatı üzerinde ödeme yapmak istemeyecek, aksine piyasa fiyatı altında kalan fiyatlamalar

¹¹⁵ A.e., s. 162.

talep edeceklerdir. Bunun sebebi de seçkin müşterilerin kaynak yaratmada bankalar dışında birçok seçenekleri olmasıdır.¹¹⁶

Bankalar belirli bir dönemde sunulacak kredilerin faiz marjlarını planlarken, kaynağın maliyetini özenle planlamaları gerekir. Ancak kredi istemi değerlendirilirken, likidite veya karlılık koşulları bakımından elverişli görüldüğünde, bankalar müşteriye değişik kolaylıklar sağlayabilmektedirler. Merkez Bankası'nın öngördüğü ilkelere uymak koşuluyla marjlar müşteriler lehine düşük tutulabilmektedir. Ancak toplam kredi işlemlerinde aktif ve pasif faiz oranlarını belirleyen koşulların belirsizlik göstermesi böyle bir planlamayı güçleştirmektedir. Planlamada pasif faiz oranları arasında bankanın olumlu bir fark belirlemesi gerekmektedir. Pasif mevduatı faizi, munzam karşılık ve disponibilitate oranlarının yol açtığı maliyetlerin yanı sıra personel giderleri, bina ve kira giderleri, büro, tesis-donanım ve bakım giderleri, iletişim giderleri, pazarlama giderleri, verilen komisyonlar, temsilcilik giderleri, personel eğitim ve geliştirme giderleri ve diğer giderler gibi maliyet unsurları da hesaba katılmalıdır.

Müşteri bankacılık hizmetlerini sıkça kullanıyor, düzenli olarak kredi alıyor ve gelecekte de kredi talebinin aynı eğilimi sürdürmesi bekleniyorsa, banka ile firma arasında kuvvetli bir ilişkiden söz edilir ve böyle bir müşteriye maliyet artı küçük bir katkı marjı ile kredi kullandırılır. İlişki müşterilerinde kazanç işlem bazında değil, müşteriye sunulan toplam bankacılık hizmetleri bazında düşünülür.

Bankaların müşterilerini kredilendirmelerinde fiyatın (faiz oranının) tek belirleyici değişken olması düşünülemez. Bu değişkenin yanı sıra, kredi isteklisi ile banka arasındaki ilişki de önemli bir rol oynar. Diğer pazar koşulları sabitken, küçük bir faiz farkı için uzun süreli iş bağlantılarına son verilemeyeceği gibi, yeni müşteri kazanılmasında da fiyat esnekliği rekabet ortamında kredi kurumuna başarı sağlar.¹¹⁷ Aşağıda fiyatlandırmayı etkileyen faktörlere yer verilmiştir:

¹¹⁶ A.e., s. 176.

¹¹⁷ A.e., ss. 163-165.

a. Kredi Vadesinin Fiyatlandırmaya Etkisi

Kredi süresi kredi maliyetlerini etkileyen bir diğer önemli faktördür. İşletmeler gerçekte uzun süreli kredileri tercih ederler. Bunun nedeni kısa vadeli kredilerin süresinin uzatılmamasının işletme üzerindeki olumsuz etkileridir. Kredi kurumlarının genellikle kısa kredi sürelerini tercih etmelerinin nedeni, sürenin artmasına paralel olarak kredinin geri ödeme riskinin artması ile açıklanmaktadır. Bundan başka kredi kullanıcısının ödeme yükümlülüklerini yerine getirememesi durumunda gelecekteki faiz ve taksit ödemelerinin süresi uzadıkça belirsizlik artmaktadır. Bu bakımdan kredi uzmanları kredilendirmede işletmelerin aşamayacakları sınırlar koyarak, bankayı güvenceye almayı uygun görürler.¹¹⁸

“Son yıllarda, para piyasalarında oranların günden güne büyük dalgalanmalar göstermesi bankalara kredi faizlerini bu dalgalanmaya göre ayarlama zorunluluğu getirmiştir. Piyasada oranlar yükseldiği zaman bankaların kredilerini fonlama maliyetleri de buna paralel olarak artar. Bu yüzden bankalar kredi faizlerini para piyasalarının dalgalanmasına göre ayarlamayı tercih etmektedirler.”¹¹⁹

“Dünya para piyasalarında kısaca LIBOR olarak bilinen “Londra Bankalar Arası Faiz Oranı” (London Inter Bank Offering Rate) çok sık kullanılır. Avrupa’da birçok kısa vadeli ticari kredi faizi Libor’u esas alır. Amerikan ve diğer dünya bankalarında, Avrupa para piyasalarına ulaşabilme imkanı sonucunda Libor günümüzde en yaygın olarak kullanılan temel oran (base rate) haline gelmiştir.”¹²⁰

b. Geri Ödeme Koşullarının Fiyatlandırmaya Etkileri

Kredi fiyatının belirlenmesi banka ve işletme için kural olarak sadece süreye değil, aynı zamanda ödeme şekillerine de bağlıdır. Müşterinin vadeden önce geri ödeme hakkı bulunduğu kredi süresince kendisine daha uygun koşullarda ve

¹¹⁸ A.e., ss. 166-167.

¹¹⁹ A.e., s. 175.

¹²⁰ A.e., s. 176.

düşük faizle ödünç veren bir başka kredi kurumunun olanaklarından yararlanması beklenir. İşletme açısından düşük faiz üstünlükleri; daha yüksek bir kredi tutarına olanak sağlaması ya da teminatlarda kolaylık sağlanmasıdır. Ayrıca -sözgelimi beklenmeyen gelir artışları nedeniyle- artık gerek görülmeyen dış kaynağın vaktinden önce geri ödeme olanağının bulunması, işletmelerin finansman giderlerinin yeniden gözden geçirilmesine olanak sağlar.

Süresinden önceki geri ödeme hakkı; kredi alana, kararlaştırılmış süre ve ödeme şekillerini değiştirme olanağı sunarak, işletmeye esneklik sağlar. Özellikle yüksek ve sabit faiz oranının kararlaştırıldığı ya da uzun süreli dış kaynağa azalan gereksinme kredi süresince engellenmediği zamanlarda işletme gerektiğinde, borcun şeklini değiştirerek ya da tutarını azaltarak, maliyetlerden tasarruf edebilir. Böylece diğer koşullar değişmedikçe, işletmenin yüksek maliyetlerden kurtulması başarının artmasına olanak sağlar.

Tersine sözleşme ile kararlaştırılan vadenin sona ermesinden önce, bankaya da verilen kredi tutarını geri isteme hakkı verebilir. Böyle bir koşulun yer almasının düşünülebilecek nedenleri; sabit faiz oranını artan bir pazar faiz oranına uyumlu hale getirmek ya da müşteriye sunulan kredi kaynağının azalmasıdır. İşletmenin kredi değerliliğinin kötüye gitmesi, uzun süreli olarak sunulan kredinin vadesinden önce geri istenmesine yol açar. Böyle bir sözleşme iptal hakkının her kredi sözleşmesinin tamamlayıcı unsuru olduğu da belirtilmelidir.¹²¹

c. Kredi Riski Maliyetinin Fiyatlandırmaya Etkisi

Kredi riski maliyetlerinin temel özelliği, verilen her kredinin aynı ortama risk maliyeti oranı ile hesaplanmayacağıdır. Zira maliyetler her pazar bölümü için müşteri yapısına göre farklılaşır. Geçmişteki ödenmeme durumunun bilinmesi risk maliyetlerinin hesaplanmasını kolaylaştırır. Ancak bir pazar bölümünde riskin gelişmesine ilişkin bekleyişlerin kesin bir biçimde hesaba katılması oldukça güçtür.

¹²¹ A.e., ss. 167-168.

Ancak sigortacılıktaki gibi bankacılıkta da geçmişteki değerlerin ağırlıklı ortalamasının geleceğe ilişkin bir tahmini, soruna göreceli bir çözüm getirmektedir. Risk maliyetleri bir sigorta primi şeklinde hesaplanan beklenen geri ödememe değerlerinin karşılığıdır. Ne var ki beklenmeyen büyük tutardaki ödememe durumlarında prim yetersiz kalmakta, bunun için gizli yedeklerin yanı sıra özkaynağa başvurulması gerekmektedir.¹²² Çalışmamızın uygulama bölümünde de beklenmeyen kayıpların tahmin edilmesine ve bu kayıplarla ilgili karşılık ayrılmasına yönelik bir çalışma yapılmaktadır.

d. Fiyatlandırmada Faiz Dışı Faktörler

Kredinin gelir sağlayabileceği başka noktalar da vardır. Bunların en önemli ikisi müşterinin bankada bulundurmak zorunda olduğu en düşük mevduat (compensating balance) ve taahhüt ücreti (commitment fee)'dir. En düşük mevduat, müşterinin banka hesabında belli bir tutarın üzerinde vadesiz mevduat veya düşük faizle vadeli mevduat tutmaya zorlar. Ayrıca müşterinin bir yılda kullandığı kredinin ortalama tutarının belli bir düzeyde olmasını isteyebilirler. Bu tutar müşterinin toplam kredi limitinin bir yüzdesi şeklinde ifade edilir. Yıllık bazda bankalar genelde verdikleri kredinin %10-%20 arasında bir tutarının kullanılmasını beklerler ve en çok rastlanan oran %15'tir. En düşük mevduat şartının gerekçesi müşterilerin bankanın bilançosunda her iki tarafta da sürekli yer almasını sağlamaktır. Müşteriler her zaman mevduat hesaplarında belli bir para tutarlar. Tabii ki bankalar müşterilerinin kendilerinden kullandıkları kredileri başka bir bankaya mevduat olarak yatırmalarını istemezler. Ayrıca bu yöntem bankaların geleneksel görevi olan mevduat toplama fonksiyonlarını yerine getirmelerini sağlar.¹²³

Banka kredilerinin büyük kısmı bir defada kullanılıp daha sonra kapatılan ve bir daha kullanılmayan krediler niteliğinde değildirler. Müşteriler her an kullanabilecekleri belli bir kredi limitinin kendilerine tahsis edilmesini ve gelecekteki bir tarihte ihtiyaç duyduklarında bu krediyi kullanabilmeyi arzu ederek bankadan bu

¹²² A.e., s. 169.

¹²³ A.e., s. 179.

konuda yazılı bir taahhüt isterler. Söz konusu yazılı taahhüt, müşterinin bir taahhüt ücreti (commitment fee) ödemesiyle mümkündür. Teorik olarak taahhüt ücreti, bankaya nakit tutma maliyeti veya ileri borçlanma maliyetinin bir fonksiyonudur.¹²⁴

2.2.8.4. Sözleşmelerin, Teminatların ve Kısıtlayıcı Maddelerin Düzenlenmesi

“Müşterinin krediyi vadesinde ödememesi durumunda teminatın paraya çevrilerek kredinin kapatılmasında kullanılabilmesi için gerekli dökümanların hazırlanmasında bankalar çok dikkatli davranırlar. Gayrimenkullerin nakde çevrilmesi şahsi teminatlara göre çok daha detaylı prosedürler ve dökümanlar gerektirir.”¹²⁵

Banka; sözleşme esasları içinde tesis edilmesi ve verilmesi gerekli bütün teminatların, müşterinin rehinli olan veya olmayan aktiflerinin, akreditif konusu emtiasının yangına, nakliye, bankanın gerekli göreceği diğer her türlü riske ve olağanüstü hallere karşı banka lehine olarak, bankanın dilediği bir sigorta şirketine sigorta ettirilmesini ve daha önce sigorta ettirilmiş ise buna ait poliçelerin bankaya devredilmesini müşteriden isteyebilir. Banka, mevcut sigortaları yeterli görmediği takdirde, teminatların tekrar bankanın isteyeceği bir sigorta şirketine yeniden sigorta ettirilmesini de müşteriden isteyebilir. Teminatların sigorta ettirilmesi veya süresi biten sigortaların yenilenmesi için ödenecek prim, masraf ve her türlü vergiler müşteriye aittir. Müşteri teminatların sigorta edilip edilmediğini, sigortalı malın niteliğine göre sigorta ettirilmesi gereken riskleri karşılayıp karşılamadığını, sigortanın süresini, süresi biten sigortaların yenilenip yenilenmediğini takip ile yükümlüdür.¹²⁶ “Banka, sigorta bedelini ve bu bedele esas olacak değeri, piyasa rayicini de göz önünde bulundurarak serbestçe tayin etmeye yetkilidir. Teminatların değerlerinden düşük bir bedelle sigorta ettirilmiş olmasından doğacak zararlar müşteriye aittir. Müşteri bundan dolayı bankaya karşı herhangi bir iddia ve talepte

¹²⁴ A.e., s. 180.

¹²⁵ A.e., s. 116.

¹²⁶ Türkiye Vakıflar Bankası, a.g.e., Madde 15/1.

bulunmamayı kabul ve taahhüt eder. Ancak banka, sigorta bedelinin sigorta değerinden aşağı olmasını kabul ederse; müşteri, sigortacının sigorta bedelini aşmamak kaydıyla zararın tamamından sorumlu olmasını sağlayacak şekilde hareket eder ve eğer zarar oluşursa prim farkını ödemeyi üstlenir.”

Banka ile sigorta şirketi arasında çıkacak ihtilaflarda, bankanın dava, icra takibi ve diğer hususlar için yapmak zorunda kalacağı masraflar ile bu dava veya takipler dolayısıyla ödemek zorunda kalacağı vekalet ücreti, vergi, harç ve masrafları müşteri kurum bankaya ödemeyi kabul ve taahhüt eder. Bu ihtilaflarda dava veya takipleri banka müşteriye ihbar etmek zorunda değildir. Sigorta şirketinin acze düşmesinden ve hangi sebeple olursa olsun hasar halinde tazminat alınamamasından, teminatların hiç sigorta ettirilememesinden, teminatların değerinden az veya banka alacağını karşılayamayacak bir bedelle sigorta ettirilmesinden veya bazı risklere karşı sigorta ettirilmemesinden, süresi biten sigortaların yenilenmemesinden veya süresinin uzatılmamasından bankanın hiçbir sorumluluğu olmayacaktır. Müşteri bu hallerde bankadan hiçbir talepte bulunmamayı ve her halde borcunu ödemeyi kabul ve taahhüt eder.¹²⁷ Firmanın gayrimenkulleri teminat olarak gösterildiğinde, banka bu mallar üzerine ipotek koyar ve tapuya bu ipoteği kaydettirir. Bu şekilde banka kendisini üçüncü kişilere karşı garantiye alır. Burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta varlıkların vergilerinin zamanında ödenmiş olmasıdır. İpotek konacak varlığın bir uzman tarafından incelenerek gerçek değerinin saptanması gerekir. Türkiye’de rüşvetle mücadele burada büyük önem kazanmaktadır. Bu mücadele gelecekte ipotek edilmiş gayrimenkullerin yasal olmayan yollarla değerinin üstünde tutulması biçiminde gerçekleşen sıkıntıları da ortadan kaldıracaktır.

Ayrıca tapu kayıtları incelenerek varlığın tam yerinin saptanması ve üzerinde bulunduğu arazinin bir başkasına ait veya ipotekli olmamasına dikkat edilmelidir. Teminat olarak alınan varlık müşteri tarafından sigortalı ve bir hasar esnasında sigorta lehtarı banka olmalıdır. Teminatın pay senedi, tahvil, bono gibi değerli kağıtlar olması durumunda banka müşterisiyle rehin sözleşmesi (pledge agreement)

¹²⁷ A.e., Madde 15/2, 2000.

düzenler. Bu sözleşmeye dayanarak vadesinde ödenmemesi durumunda banka rehnedilen varlıklara sahiptir.¹²⁸

“Müşteriye sunulan kredilerin amacı dışında kullanılması, böylece krediyi geri ödemeyecek duruma gelmesi mümkündür. Kredinin vadesi uzadıkça daha önce belirtilen riskler giderek artar. Kredi sözleşmeleri banka ile müşteri arasında bir dizi kısıtlayıcı kurallar koyan anlaşmalardır. Kredi kullanan firma yöneticileri daha yüksek kar uğruna ticari riski yüksek olan işlere girebilir. İşler iyi giderse krediyi faizi ile birlikte vadesinde bankaya öderler. Ancak tersi durumda firmanın elinde borçlarını ödeyebilecek kadar varlığı kalmazsa, bankalar paralarını geri alamayabilirler. İşte bankalar bu gibi risklerden korunmak için borç verdikleri firmalarla imzaladıkları kredi sözleşmelerine bazı kısıtlayıcı maddeler koyarlar. Orta ve uzun vadeli kredi sözleşmelerinde bu kısıtlayıcı maddelere sıkça rastlanır. Kısa vadeli krediler için standart genel kredi sözleşmeleri yeterli olabilir.

Genel kredi sözleşmelerinde olumlu ve olumsuz maddeler (affirmative and negative covenants) yer alır. Olumlu maddeler borçlunun periyodik olarak yerine getirmesi gereken şartları belirler. Her üç aylık dönemlerde finansal tabloların bankaya verilmesi, teminatın sigortalanması ve düzenli olarak anapara ve faiz ödemelerinin yapılması gibi maddeler bu tür maddelerdir. Olumsuz maddeler ise firmanın belli bir borçlanma oranını geçmesini engelleyen maddelerden, gösterebileceği faaliyetleri kısıtlayan maddelere kadar geniş bir yelpazeyi kapsar.”

Kısıtlayıcı maddelere aşağıda iki örnek verilmiştir:

- Kredi alan, her mali yıla ilişkin denetlenmiş mali hesaplarını mümkün olan en kısa sürede (mali yılın bitimini izleyen 180 gün içinde) bankaya ibraz edecektir.¹²⁹
- Kredi alan, sözleşmeden doğan taahhütlerini yerine getirmesini olumsuz yönde etkileyeceğini düşündüğü bir halin ortaya çıkması veya bir temerrüt olayının

¹²⁸ Berk, a.g.e., s. 116.

¹²⁹ A.e., s. 118.

vukuu halinde, olayları ve sebepleri ve bunlarla ilgili olarak alınan önlemlere dair bir açıklama ile bankayı bilgilendirecektir.¹³⁰

Temerrüt, kredi sözleşmelerinin geçerli olduğu herhangi bir anda ortaya çıkabilecek belirsiz bir olay olduğu için temerrüde sebep olacak riskler üzerindeki potansiyel değişimler mutlaka kontrol edilmeli ve yönetilmelidir.¹³¹

Kredi kurumları kısıtlayıcı maddeleri belirlemeden önce tam olarak ne elde etmek istediklerini belirlemelidirler. Amaçlarına göre kısıtlayıcı maddeler şu şekilde sınıflandırılabilirler:

- Nakit akımı kontrolü,
- Krediyi geri çağırabilme ve yeniden yapılandırabilme,
- Finansal tabloların kontrolü.

Uygulamada en sık rastlanan nakit akımı kontrolüdür. Çünkü banka, müşterinin anapara ve faizi ödeyebilecek kadar nakit yaratacağından emin olmak ister. Ticari bankalar firmanın faaliyet alanlarını inceleyerek, kredinin yarattığı kaynağın nerelerde kullanılacağını belirlemek isterler. Firmanın faaliyet alanları risk taşıyorsa, banka firmanın yeni riskli pazarlara girmesini ve riskli ürünlere geçmesini engelleyici maddeler koyar. Krediyi geri çağırabilme hakkı tanıyan maddeler firmanın finansal yapısında veya tablolarında oluşabilecek değişiklikleri sınırlar ve firma bu sınırları aşarsa, bankaya krediyi geri çağırma hakkı verir. Geri çağırıldığında firma krediyi ödeyemezse, bankanın firma varlıklarına elkoyma hakkı doğar. Ayrıca geri çağırma bankaya kredinin faizi ve teminatını arttırma veya daha kısıtlayıcı maddeleri firmaya kabul ettirme şansı verir. Finansal tabloların kontrolü firmanın bilanço kalemlerinin finansal güç ve yapısının zayıflamasını engeller. Bankalar bu durumda aşağıda belirtilen yatırım verim oranına bakarlar:

¹³⁰ Türkiye Garanti Bankası AŞ Malta Branch, **Telekom Sektöründen Bir Şirket ile Yapılan Kredi Sözleşmesi**, 22.11.2000, Madde 14.

$$\text{Yatırım Verim Oranı} = \frac{\text{Net Kar}}{\text{Net Satışlar}} \times \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Toplam Varlıklar}}$$

Yatırım verim oranına batılı ülkelerde özel önem verilmektedir. İşletmenin verimindeki başarıyı belirleyen faktörlerin başında teknik üretim gücü ya da kapasitesi gelir.¹³²

2.2.8.5. Kredi Riskinin Limit Yapısı

Az sayıda müşterilerin bile banka için ödeme güçlüğüne neden olabilecek kadar büyük kayıplar yaratabilme olasılığı kredi riskini bankalar için önemli kılmaktadır. Aynı müşteriye, aynı sektördeki firmalara ya da aynı ülkeye verilebilecek kredi için bir üst limit belirlenir ve normal koşullar altında bu limitler dahilinde işlem yapılır.¹³³

Kredi risk limitlerinin; kredi riskinden doğan kayıpları sınırlamak ve kredi risk sermayesini paylaşmak olmak üzere iki temel amacı mevcuttur.¹³⁴

Kredi limitlerinin belirlenmesinde işletme içi belirleyici faktörlerin en önemlisi finansman olanaklarıdır. Sunulmak istenen kredi sadece firma satışlarını özendirmeyi amaçlamayıp, finansman yapısının da dikkate alınmasını gerektirir. İşletmenin özkaynak ve toplam varlık karlılığı da kredi limitini belirleyen bir başka etkidir. Bilindiği gibi işletmenin hedeflerine başarılı bir biçimde ulaşabilmesinin temel koşulu rekabet ortamında uzun süreli bir karın sağlanmasıdır.

Diğer bir ifade ile bağlanan sermayenin tekrar kazanılması, arttırılması ve kullanılmasıdır. “Return on investment” (ROI) olarak da adlandırılan karlılığın hem

¹³¹ Mark Reimers, Michael Zerbs, *Enterprise Credit Risk Using Mark-to-Future*, Algo Research, Vol. II, September 1999, p. 191.

¹³² Berk, *a.g.e.*, ss. 118-119.

¹³³ M. Övünç Şişman, “Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Kantitatif Risk Ölçüm Teknikleri”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Hülya Talu, İstanbul, 2001, s. 29.

¹³⁴ Aksel, *a.g.e.*, s. 77.

öz kaynaklar ve hem de dış kaynaklar açısından gerçekleştirilmesi, kredi limitini belirleyen önemli bir faktördür.¹³⁵

2.2.8.6. Kredi Kararı (Verilmesi / Verilmemesi)

Kredi tahsisi için firmanın farklı yönlerden incelenmesi gerekmektedir. Genel ekonomik şartlardaki ve firmanın operasyonlarındaki değişiklikler işletmelerin nakit akışlarını etkiler. Bu nedenle bankalar her kredi talebi için borçlunun krediyi geri ödeme kapasitesini inceler. Kredinin tahsisi, kredi komisyonu veya her ikisinin ortak kararı ile yapılır. Bu süreçte karar vericilerin firmanın minimum yeterlilik şartlarını sağladığına kanaat getirmiş olmaları gerekmektedir.¹³⁶ Sorunun teklif aşaması kredi isteklileri tarafından kredi talebinin formüle edilmesi ya da işbirliği çerçevesinde finansman isteğinin ortaya çıkışıdır. Çözüm bulunması aşaması ile farklı davranış alternatifleri içeren asıl problem çözüm süreci başlamaktadır. Kredi türü, geri ödeme biçimi, faiz, teminat gibi koşullar gözardı edilerek, esas kredi verme bakımından sadece temel prensip alternatifleri olan kredi verilmesi ya da kredinin verilmemesi sonuçları ortaya çıkar. Karar aşamasında eldeki bilgiler sorunun çözümü yönünde değerlendirilerek incelememizde en güç noktayı oluşturan dar anlamda kredi değerlendirilmesi aşamasına gelinir. Bu aşamayı gerçekleştirme ya da yerine getirme faaliyetleri izlemektedir. Burada herşeyden önce kredi sözleşmesi düzenlemekte ve imzalanmaktadır. Bankaların firmalarla ilişkilerinde sözkonusu olan kredilerin önemli bir bölümü önceki görüşmelerde kararlaştırılan kredilerin devamı niteliğindedir. Kredi süresinin uzatılmasında değişik durumlarla karşılaşilmektedir. Müşteri ile kredi görüşmesinde kredi kurumları, yüksek riskli olması ve daha önce kredi tecrübesi olmaması nedeni ile kredi isteğini reddedebilir. İşletmelerin yeterli bir öz kaynak ile donatılmamaları ve likit varlıklarının yetersizliği durumunda kredi süresinin uzatılmamasına sıkça rastlanmaktadır. Verilen kredilerin düzenli bir şekilde geri ödenmesine kuşku duyulması ya da işletme politikası veya ekonomik

¹³⁵ Berk, a.g.e., ss. 114-115.

¹³⁶ Şişman, a.g.e., s. 29.

koşullardan dolayı bankanın kredi hacmini sınırlaması veya kredi bileşimi değiştirmesi durumlarında banka süre uzatımı isteğini yerine getirmeyebilir.¹³⁷

2.2.8.7. Kredi Teklif Paketinin Hazırlanması

Kurumsal Pazarlama üzerinde 3 yılı aşkın bir süredir çeşitli bankalarda yetkili olarak çalışan Sn. Nilay Akkaya'dan alınan bilgiye göre; firmanın kredi teklif paketi hazırlanması için gerekli olan tüm evraklar temin edildikten sonra şube tarafından firmayı genel müdürlüğe tanıtıcı sunum hazırlanır. Öncelikle firmanın, bankanın diğer şubeleriyle kredi ilişkisinin olup olmadığının kontrolü yapılır. Bunun sebebi firma bankanın başka bir şubesi ile çalışıyorsa o firma ile mevcut şube herhangi bir kredi ilişkisine giremez. Mali analiz ve istihbarat bölümüyle koordineli çalışılarak firmanın diğer bankalardaki limit, risk ve teminatları; karşılıksız çek-protesto, piyasa araştırması, diğer olumsuzluklar, sermaye ve ortaklık yapısı, ortakların eğitim düzeyi, mal varlığı dökümü, varsa kardeş kuruluşların mali verileri, firmanın alacak ve borç ilişkisine girdiği firmalar ile çalışma şekli, stoklarının cinsi ve kalitesi araştırılır.

2.2.9. Kredinin Tasfiyesi

Kullandırılan krediye ilişkin anapara, faiz, komisyon, vergi ve fon payı şeklindeki kesintilerin tamamının tahsil edilmesi ile o kredinin riski sıfırlanmış olur. Kredi ilişkisinin tasfiyesi ise riski sıfırlanmış olan kredi hesabına ilişkin limitin tekrar kullanılmamak üzere iptal edilmesi ile olur. Kredi ilişkisi:

- Haciz, iflas, konkordato, ödemeyi tatil, kısıt altına alınma, devamlı protesto, ticari terk, ölüm, mahkumiyet, aşırı borçlanma gibi nedenlerle gerçek ve tüzel kişilerin durumlarında meydana gelen olumsuz değişiklikler,
- Kredinin işleyiş biçimi açısından banka kredi politikalarına uymaması,

¹³⁷ Berk, a.g.e., ss. 114-115.

- Banka likiditesindeki olumsuz gelişmeler gibi nedenlerle imzalanan sözleşme veya taahhütname hükümleri doğrultusunda banka tarafından tasfiye edilebilir.

Kanuni takibe geçilebilmesi ve kredinin müşteriden geri talep edilebilir hale gelebilmesi için öncelikle kredinin kapatılarak, kat ihtarnamesi ile borçludan istenmesi, bir başka anlatımla müşterinin temerrüde düşürülmesi gerekir. Borcun geri ödenmesini talep eden ihtarnameler genellikle noter aracılığı ile gönderilir.¹³⁸

2.2.10. Kredi Türev Ürünleri

Bir bankanın faaliyetlerine bağlı olarak kredi riskini doğuran diğer başka etmenler de sözkonusudur. Bunlar hem bankacılık ve ticaret defterlerinde hem de bilanço ve bilanço dışı hesaplarda yer almaktadır. Bankalar gün geçtikçe krediler dışında da değişik finansal enstrümanlara ilişkin kredi riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar; örneğin interbank işlemleri, kabuller, ticaret finansmanı, döviz işlemleri, swap işlemleri, bonolar, opsiyonlar, vadeli işlemler, garanti ve kefaletler.¹³⁹ Bir dönem yeni riskler arasında sayılan faiz ve kur riskleri çoktan geleneksel risklere dönüşmüş, bu risklerin yönetilebilir kılınmasını sağlamak amacıyla geliştirilen yeni ürünler, piyasa riski olarak adlandırılan çok daha karmaşık bir risk grubu adı altında sınıflandırılan riskleri gündeme getirmiştir.¹⁴⁰ Kredi türev ürünleri; kurumların kredi riskini oluştuğu iş birimlerinden ayırıp başka taraflara satmayı sağlamak için, kredi riskini diğer risklerden ayırdetmek için, vadelerin arasındaki dengesizlikleri ortadan kaldırmak için, belirli sektör yoğunlaşmalarına karşılık kredi konsantrasyon riskinden kaçınmak için, tutarı azaltarak belli bir getiriden emin olmak için kullanılırlar.¹⁴¹ Çalışmamızın ana konusu bankanın açtığı kredilerin yönetimi olduğu için bankanın faaliyetlerine bağlı olarak kredi riskini ortaya çıkaran diğer etmenler olan kredi türev ürünleri konusunda yukarıda ana hatları ile bilgi verilmiştir.

¹³⁸ Türkiye Bankalar Birliği, **a.g.e.**, ss. 6-7.

¹³⁹ **A.e.**, s. 2.

¹⁴⁰ Hayrettin Kaplan, "Sermaye Yeterliliği Yeterli mi?", **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, No: 7, Haziran-Temmuz 1999, s. 18.

¹⁴¹ Aksel, **a.g.e.**, s. 67.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKACILIKTA KREDİ RİSKİ YÖNETİMİ

Merkezleri ve etkiledikleri çevre bakımından küresel pazarların büyük çapta birbirlerine yaklaşmaları ve birbirinden bağımsız risk faktörleri arasındaki sınırların yavaş yavaş şeffaflaşması ve yok olması risk yönetiminin üzerine aldığı rolü daha önemli bir hale getirmiştir. Bununla beraber endüstriyel alandaki gelişmeler göz önüne alındığında, risk yöneticilerinin firma genelinde ortaya çıkan riskleri yönetmede günümüzde sadece işlemsel ve operasyonel yaklaşımlara güvenmeleri de yetersiz olmaya başlamıştır. Bu durum risk yönetiminde sayısal yöntemlerin kullanımına daha çok ağırlık verilmesine neden olmuştur. Sayısal yöntemler içeren yönetim araçları yönetimi bağımsız ama bunun yanında daha kesin, daha tutarlı ve daha güncel bilgilerle beslediği için yönetim çevrelerinin yoğun dikkatini çekmiştir.¹

Kredi tasarısına ilişkin düşüncelerin temel çıkış noktasını müşteri ile ticari bağlantının kurulması, müşterinin kredilendirilmesi, kredi riski analizi, kredi kontrolü ve portföy yönetiminde işbirliği sağlamada ilgili bankanın ve işletmelerin belirgin karakterinin ortaya konması oluşturur. Bu işbirliğinin başarılı olması; bankanın pazardaki gücüne ve kredi işlemlerinin karlılığa etki derecesine, rutin iş akışının yürütülmesine ve organizasyon yapısının hedef pazara yönelmeye olanak vermesine bağlıdır. Batı bankacılık uygulamasının deneyimleri, bu alanda sistematik bir uygulama ile engellerin aşılabileceğini ortaya koymuştur.²

“Finansal kurumların yönetim karmaşıklığı, değişen piyasa koşulları nedeniyle önemli ölçüde artmıştır. Bu durum, finansal kurumların özellikle bankaların fon kaynaklarının ve kullanımlarının yönetiminde karşılaştıkları riskleri

¹ Response to Basle's Credit Risk Modelling: Current Practices and Applications, September 1999, s. 6.

² Niyazi Berk, Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi, 3. bs., İstanbul, Beta Yayın Dağıtım, 2001, s. 63.

azaltmak için yeni teknikler kullanılması gerektiğini ortaya çıkarmıştır.”³ Kredi risk yönetiminin amacı uygun parametreler içinde bankanın maruz kalabileceği riskleri yöneterek bankanın risk ayarlı getirisini maksimize etmektir.⁴

“Kredi riskinin bankalar için özel önem taşımasının temel nedeni de, zararın boyutunun ilgili bankanın mali yapısını olumsuz etkileyecek, bozacak ve hatta bankanın varlığını ve geleceğini tehlikeye sokacak noktalara varabilmesi ihtimalidir. Bu çerçevede, bankaların, faaliyetleri esnasında, karar ve işlemlerinde, bu riski sağlıklı bir şekilde ölçecek ve kontrol edilebilir, yönetilebilir boyutlarda tutacak mekanizmaları geliştirmeleri, çalışmaları ve kontrolleri yapmaları beklenir ve istenir.”⁵

“Bankaları diğer organizasyonların faaliyetlerinden ayıran en önemli husus, aracılık ve ödeme fonksiyonları sunmasıdır. Ana ürün veya hizmet, fon fazlası ve fon açığı olan ekonomik birimler arasında üstlendikleri finansal aracılıktır. Ödeme sistemi bankaların bu ana rolünü kolaylaştırmaktadır. Bu çerçevede bankaların temel faaliyeti veya işi, bilanço ve bilanço dışı işlemlerden kaynaklanan risklerin yönetimidir.”⁶

3.1. Bankacıların Kredi Riski Yönetimine İlişkin Yorumları

Kredi riski yönetimi kavramı ile ilgili olarak teorik bir bakış açısının yanı sıra pratik uygulamaların nasıl yürütüldüğü hakkında bir bilgiye sahip olabilmek için konusunda uzman bankacılardan Garanti Bankası Risk Yönetimi Müdürü Sn. Ebru Ogan Erdoğan ve bir bankanın Kredi Yönetimi Uzmanı Sn. Nilay Akkaya’nın değerli görüşleri bu çalışmaya eklenmiştir. Türkiye’de kredi riski yönetimi kavramı

³ Gürman Tevfik, “Bankalarda Faiz Oranı Riski Yönetimi”, **Merkez Kütüphane**, İstanbul, 1995, s. 32.

⁴ Türkiye Bankalar Birliği. “Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler”, **Türkiye Bankalar Birliği Araştırmaları**, Temmuz 1999, (Çevrimiçi) http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/risk_yonetim.doc, 08.08.2002, s. 2.

⁵ Engin Aras, “Bankalarda Risk Yoğunlaşması ve Dolaylı Krediler”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, No:9, Ekim-Kasım 1999, s. 24.

⁶ Ahmet Erol, Mehmet Fındıkçı, “Bankalarda Risk Yönetimi”, **Türmob Mükellefin Dergisi**, No:105, Eylül 2001, s. 19.

üzerine konusunda uzman ve bu tez çalışması içerisinde de yer yer çeşitli kaynaklardan makalelerine yer verdiğimiz Garanti Bankası Risk Yönetimi Birimi Müdürü Sn. Ebru Ogan Erdoğan'la Garanti Bankası'nın İstanbul Maslak'ta bulunan Genel Müdürlüğü'nde bir görüşme gerçekleştirdik. Sn. Erdoğan'dan alınan bilgiye göre Türkiye'de kredi risk yönetimi bakımından standartlaşan herhangi bir ölçüm tekniği bulunmamaktadır. Bankaların devlete borç verip riskini sıfırladığı ve garantili para kazandığı dönemler artık son dönemdeki düzenlemelerle çok gerilerde kalmıştır. Dolayısıyla Türkiye'deki bankaların artık kredi portföyüne yönelmeleri gerekmektedir. Bu davranış biçimi Türk bankalarında kredi portföyünün artmasına sebep olacaktır. Böylece bankaların doğaları ve verilen hizmetin niteliği gereği kredi riskleriyle karşılaşmaları kaçınılmaz bir durum arzedecektir.

Gelişmiş ülkelerdeki bankalarda kredi kültürü daha fazla oturmuş bir yapıya sahip olduğu için genel olarak standartlaşan bir model olmamasına rağmen çeşitli özel bankaların kurduğu modeller hayli ilgi görmektedir. Çünkü Avrupa'daki Credit Suisse gibi bankalar CreditRisk+ patenti ile bu modelleri son birkaç yıldır diğer bankalara ve kurumlara satmaktadır. J.P. Morgan adlı derecelendirme kuruluşu da 1997 yılında Creditmetrics™ patenti ile piyasaya bir kredi riski yönetim paketi sunmuştur. Bu paket bu şirketin Riskmetrics™ patentli modelinin daha gelişmiş bir uyarlamasıdır. Amaç mümkün olan en verimli risk yönetimi modelini geliştirip yeni gelişen bu yönetim tekniğini pazarlayabilmektir. Böylece bu paketler diğer bankalar tarafından satın alınacak ve banka risk departmanları bu paketleri kendi müşteri gruplarında uyarlayarak daha standart bir ölçüm modeli ortaya çıkartacaklardır. Bu doğrultuda bankalar bu paketleri satın alarak modelin geçerli olduğu süre içinde maliyetine bir defa olmak üzere katlanacak ve farklı modeller geliştirmek için ekstra atıl zaman ve para harcamayacaklardır. Ancak her modelin de her bankaya rahatlıkla uyum sağlayabileceği görüşü şu an itibarı ile gerçeklik arzetmemektedir. Bunun için de Türk bankalarının kendilerine en uygun modeli seçmesi, gerekiyorsa yeni modeller geliştirmesi ve bu modelleri kendilerine en yüksek avantajı sağlayacak şekilde kullanmaları gerekmektedir.

Kredi riski modellemesinin piyasa riski modellemesinden açıkça daha zor olduğu varsayılmaktadır. Kredi işlemlerinin göreceli seyrekliği ve ilgili varlıkların düşük likiditeleri kredi risk modelleri geliştirenlerin işlerini zorlaştıran etmenlerdir. Ama olması gereken, yasal sermayenin analizinde bu tarz verilerin modellerin herhangi bir adaptasyon sorunu yaratmaması gerektiğidir. Bu yüzden geleneksel varsayımlarla bileşik birçok istatistiksel teknik veri seyrekliği konusu üzerine yoğunlaşır.⁷

Türkiye’de herşeyden önce finansal tabloların doğru yansıyıp yansımadığı bir soru işareti durumundadır. Türkiye’de kredi talep eden şirketler genelde kendilerini olduklarından daha iyi göstermektedirler. Bu da bankaları finansal tablolara dair iyi işleyen bir model geliştirseler dahi yanılgıya itmektedir. Bankalar genelde yanılgıya düşmektedir çünkü kredi talep edenin durumunu mutlak değerler bakımından takip etmemektedirler. Düzgün işleyen bir risk yönetimi sisteminin yalnız finansal tablolara değil; şirketlerin mutlak değerler adı verilen imajına, ürün yelpazesine, dağıtım birimlerine, ürünlerinin kullanıcılar tarafından takdir edilip edilmediğine, hissedarlarının profesyonellik durumuna ve tecrübelerine bakması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bunlarla beraber başarılı bir kredi riski yönetim sistemi şirketin taahhütlerini yerine getirip getirmediğine, karşılıksız çek ve protestolu senet kayıtlarının bulunup bulunmadığına, vergi ve SSK ödemelerinde sorun yaşamadığına, diğer bankalarla olan kredi ilişkilerinde şirketin zorlukla karşılaşp karşılaşmadığına, kredi borcu ödemelerinde temerrüde düşüp düşmediğine bakması gerekmektedir. Tüm bu bahsedilenlerin yanında kredi verilen şirketlerin mevzuat değişiklikleri ile zora girmeyecek, genel ekonomik durgunluktan etkilenmeyecek ya da çok az etkilenecek, politik ve ekonomik risk taşımayan bir ülkede faaliyet gösterecek, dış piyasada rekabet gücü yüksek olacak, sektörün liderleri arasında bulunacak, bankalar konusunda seçici davranacak, ihtiyacından fazla kredi limiti bulunacak, kredileri genelde yatırım amaçlı kullanacak şirketler olmasına özen gösterilmesi gerekmektedir.⁸

⁷ Response to Basle’s Credit Risk Modelling, a.g.e., s. 9.

⁸ Ebru Ogan Erdoğan, Garanti Bankası Risk Yönetimi Birimi Müdürü, **Kredi Riskleri Konusunda Görüşme**, İstanbul, 2002.

Kurumsal Pazarlama üzerinde 3 yılı aşkın bir süredir çeşitli bankalarda yetkili olarak çalışan Sn. Nilay Akkaya'dan alınan bilgiye göre; bankalar kredi verirken devlet sektörü yerine sanayi ve ticaret sektöründe faaliyet gösteren firmaları destekleyecek davranış biçimi içerisinde olmalıdır. Sınai ve ticari kesimde yer alan küçük ve orta ölçekli firmalar kredilendirilerek riskin yaygınlaştırılması ve minimize edilmesi gerekmektedir. Kredileri belli firmalarda yoğunlaştırmak yerine, risk daha geniş yelpazeye yayılmalı; seyyal ve verimli kredi ilişkisi sağlanmalıdır. Sn. Akkaya'nın dediğine göre sektörlerin gelişimi ve rekabet gücü yakından izlenmeli, sektörler arasında dengeli dağılım sağlanmalı ve her sektörde yer alarak kredilendirmede seçici davranılmalıdır. Riskin geri dönüşünün ne şekilde sağlanacağını araştırılarak, uzun vadeli işlemlerden kaçınılarak mümkün olduğunca kısa vadeli işlemlere yönelinmeli, firmanın akışı incelenmeli ve geri ödeme kaynakları saptanmalı ve buna göre gerekli teminatlar oluşturulmalıdır. Kredi kullandırımı sonrası takip ve kontrolünün yapılarak geri dönüşünün sağlıklı olması sağlanmalıdır.⁹

3.2. Stratejik Risk Yönetimi

Stratejik risk yönetimi ve kontrolü üst düzey bir yaklaşıma odaklanmıştır ve şu ana aktiviteleri içerir:¹⁰

- Kredi teklifinin risk politikaları ve limitleri göz önüne alınarak formüle edilmesi,
- Farklı iş alanları ve risk olasılıklarına yönelik, üst yönetimin de öngördüğü limitlere dayalı bir sermaye tahsis yönetiminin sağlanması,
- Kurulan politika ve limitler ışığında, risk yönetim süreci içinde bulunan tüm birimlere yönergeler getiren bir koordinasyon ve denetim ağının yapılandırılması,
- Risk model ve yöntemlerinin geliştirilip doğruluklarının ölçülmesi,

⁹ Nilay Akkaya, Özel Bir Bankanın Kurumsal Pazarlama Uzmanı, **Kredi Riskleri Konusunda Görüşme**, 2002, İstanbul, 2002.

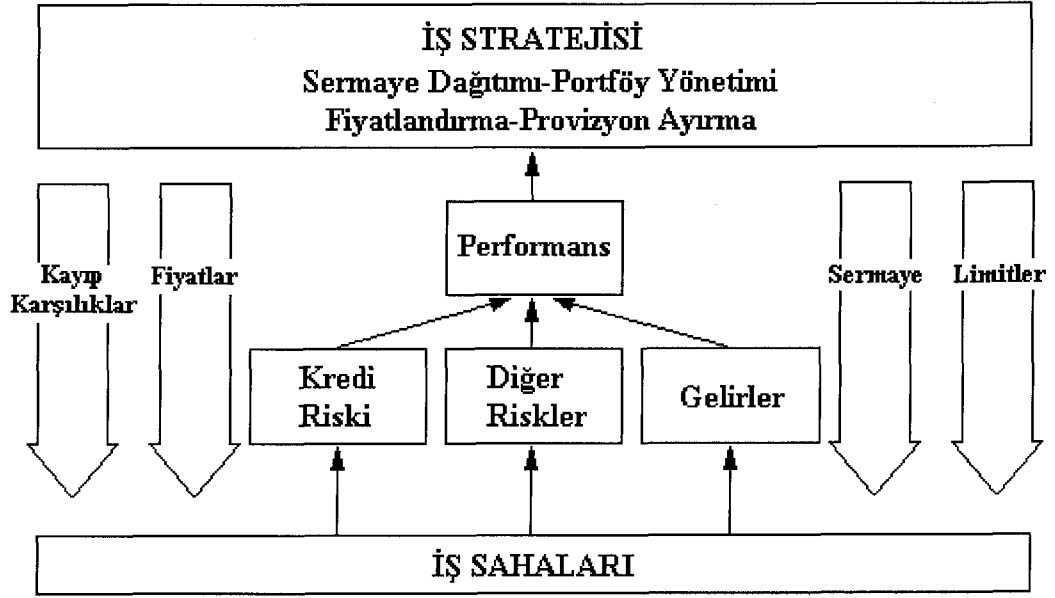
¹⁰ Macfin SRL **Risk Management Organisation in Banking: Study on International Best Practice-Report Summary**, Roma, January 1999.

- Farklı iş alanlarında oluşan kredi risk açıklarının birleştirilip konsolide edilmesiyle, risk gelişiminin tüm yönleriyle izlenmesi ve raporlanması,
- Risk minimizasyon önerilerinin formüle edilmesi ve çarelerin çeşitlendirilmesi,
- Risk kültürünün, teknik bilgi ve risk kontrolünün denetimi ışığında geliştirilmesi.

Kredi risk yönetiminin geleneksel rolü, tek bir karşı tarafa olan kredi tutarının oluşmasını engelleyerek, potansiyel kayıpları limitlemektir. Bununla beraber, kredi risk yönetimine aşağıdaki işlemler için kullanılabilecek bir **iş geliştirme aracı** olarak bakılmalıdır:

- Değişen ekonomik durumların etkisini değerlendirerek ve kontrol çalışmalarını daha fazla duyarlılığa haiz alanlarda yoğunlaştırarak, bir kuruluşu evvelden ön görülmeyen kayıplardan korumak.
- Kazançlardaki dengeleri korumak için, tüm organizasyon içinde değişken satış kaynaklarını belirleyerek, bunların bütçeleme ve stratejik planlama üzerindeki etkisini azaltmak
- Sermayeyi doğru ve tutarlı bir performans bazlı ölçüme dayandırarak, organizasyonun kazanç potansiyelini arttırmak

Kredi riski enformasyonunun stratejik amaçlı olarak kullanımı Şekil 3.1’de görüldüğü gibi mümkündür:

Şekil 3.1. Stratejik Risk Yönetimi

Kaynak: Kaan Aksel, “Kredi Riski Yönetimi”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, (Mayıs-Haziran 2001), No: 18, s. 66.

Stratejik kullanım; istenen risk seviyesinin tespiti, performans ölçümü, sermaye dağıtımı, portföy yönetimi, karşılık ayırma ve fiyatlandırma yöntemleri ile tanımlanmıştır. İstenen risk seviyesinin tesbiti; şu anki mevcut kredi risk miktarı ölçülerek ve gelecekte oluşabilecek kredi risk miktarı projekte edilerek, her organizasyon taşıyabileceği kredi riski seviyesini belirleyebilir. Performans ölçümü ise eğer riskler tüm organizasyonda daha tutarlı bir çerçevede ölçülebiliyor ise bunlar performans ölçüm amacıyla kullanılabilir. Herhangi bir performans ölçümünde risklerin işin içine katılması, organizasyonda elde edilen getirilerin alınan risklerle ilişkilendirilip ölçülmesini sağlar. Sermaye dağıtımı ise yüksek performans gösteren iş alanlarına sermaye ayrılması ile üst yönetim yüksek karlılık gösteren alanlara yöneldiğinden getirilerini maksimum düzeye çıkarabilir. Portföy yönetimi ise bir organizasyonun kredi portföyünün stratejik kararlar doğrultusunda değerlendirilmesi ve şekillendirilmesi işlemidir. Değişik kredi kategorilerinin performansını değerlendirerek, bir organizasyon ya da bir banka hangi endüstri sektöründe ve coğrafi bölgelerde ve hangi şirket kategorilerinde kredi riski taşımayı istediğini belirleyebilir. Karşılık ayırma ise; kredi tutarlarının ölçümü, temerrüde düşme

ihtimalinin ve temerrüde düşmenin gerçekleşmesi durumunda beklenen kaybın tahmini sayesinde organizasyonlar beklenen kayıpları öngörebilirler, dolayısıyla beklenen kayıplar karşılığında provizyon ayırabilmekte ve getiri tahminlerinde bunu hesaba katabilmektedirler. Beklenen kayıpları öngörerek ve bunları karşılıklarla ilişkilendirerek, organizasyonlar getirilerini sabit hale getirirler. Fiyatlandırma ise; eğer bir organizasyon beklenen ve beklenmeyen kredi kayıplarını hesaplayabiliyor ise, bundan yararlanarak kredi hizmetlerini belirli bir karşı taraf göz önüne alındığında oluşacak riskleri yansıtacak şekilde fiyatlandırmayı başarabilir. Örneğin, eğer bir organizasyon belirli bir karşı tarafın bütün yükümlülüklerinin %40'ında temerrüde düşeceğini ön görüyor ise bu karşı tarafla yaptığı tüm kredi anlaşmalarının %60'ı için istenen getirinin tüm anlaşmalardaki kaybı karşılayabiliyor olması gerekir. Teoride, eğer kredi riski doğru tahmin edilebiliyor ise ve fiyatlandırmaya bu yansiyorsa, yapılacak işlerde karşılaşılan kredi riskleri için belirli bir limit seçmek gerekmez. Ancak şu da unutulmamalıdır ki; riskler ön görülenin çok ötesinde gerçekleşebilir. Dolayısıyla her durumda, organizasyonları öngörülme-yen aşırı kredi kayıplarından korumak amacıyla limitlere ihtiyaç vardır.¹¹

Birçok bankaya göre, bir firmaya verilen kredinin zaman içinde değer kaybına uğramasını, banka özkaynağı karşılamalıdır. Böylelikle toplam gelir, özkaynak karlılık oranlarını da kapsayan toplam giderlerden fazla ise, bankaların kazanç sağladığı belirtilebilir. Ancak bu yargıya varmadan önce, kredinin riskini göz önüne almak gerekir. Kredi riski bankanın riskli varlıklarının ortalamasından daha yüksek ise, banka kredi getirisinin bu riski karşılamak için yeterli olup olmadığını araştırmalıdır. Yeterli olmadığı durumlarda banka daha yüksek kredi faizi talep etmelidir.¹² Beklenen kredi kayıplarının dağılım marjı yoluyla anlaşmalara fiyatlandırılması aşağıdaki gibidir.

İstenen Faiz Marjı = Beklenen kredi kayıpları + Kredi devri maliyeti + Net Kar

¹¹ Kaan Aksel, "Kredi Riski Yönetimi", **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, No:18, Mayıs-Haziran 2001, ss. 66-67.

¹² Berk, a.g.e s. 178.

- İstenen dağılım, alış/satış anlaşmalarındaki marj olmalıdır.
- Kredi devir maliyeti, bir ürünü vade sonuna kadar incelemede tutma ve müşteriye servis maliyetleri dahil olmak üzere yönetim maliyetidir.
- Net kar, bir kuruluşun vergi ve beklenmeyen kayıpların çıkarılmasından sonra geriye kalan kardır.

3.3. Kredi Riski Ölçüm Metodlarının Geliştirilmesi

Ölçüm metodları geliştirerek ve yönetim enformasyon gerekleri tüm organizasyon bazında belirlenerek tutarlılık sağlanır. Risk yönetimi fonksiyonu ölçüm metodları geliştirmekten ve yönetim için gerekli enformasyon ihtiyaçlarını gözden geçirmekten sorumludur.¹³

“Kredi riski analizleri, kredi talep eden kişi veya kuruluşun kredi değerliliğinin derecesi hakkında karar verebilmek için gerekli görülen tüm enformasyon kaynaklarının değerlendirilmesini içerir. Analiz, kredi talep edenlerin sadece mali tablolarının incelenmesini değil sözkonusu firmaların geçmişteki performansından yola çıkarak cari performansı ile beraber bankalar için en gerekli olan gelecekteki firma performansını etkileyecek olumlu ve olumsuz faktörlerin değerlendirilmesini kapsar.”¹⁴

Bankanın kredi riski analizi yapmasının amacı üç önemli sonuca ulaşabilmektir. Bu sonuçlar:

- Bankanın doğru kredi tahsis kararını vermesine yardımcı olması,
- Bankaya yanlış kredi tahsis kararı vermesini önlemesine yardımcı olması,

¹³ Aksel, a.g.e., s.70.

¹⁴ Orhan Çolakoglu, “Ticari Bankalarda Kredi Riskinin Analizi ve İzlenmesi”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışmanı: Doç. Dr. Dursun Arıkboğa, İstanbul, 1998, s. 40.

- Tahsis edilmiş bir kredinin beklenen kayıplarının yanı sıra beklenmeyen kayıplarını da hesaplayarak gelecekte olması muhtemel kredi kayıplarına karşı önlem alması.¹⁵

3.3.1. Geleneksel Yöntemlerle Kredi Riski Analizi

Geleneksel yöntemlerle kredi riskinin analizi her türlü istihbaratı sağlamak suretiyle Türk Bankacılık sisteminin ağırlıklı olarak kullandığı yöntemlerin başında gelmektedir. İstihbarat, bankanın müşterileri ve müşterilerinin faaliyet gösterdikleri piyasalar hakkında kredi kullandırımına yol gösterecek bilgilerin bir sistem halinde değerlendirilmek üzere toplanıp bir kayıt düzeninde izlenmesidir. Bankalar, kredi ve hizmet ilişkisi içerisinde bulunacakları ya da bulundukları firmanın kredi değerliliğinin tespiti ve riskin azaltılması amacıyla; gizlilik, tarafsızlık, doğruluk ve süreklilik ilkeleri altında bilgi toplarlar ve bu bilgileri değerlendirirler. Bütün bu işlemler için iyi bir istihbarat örgütü oluştururlar ve bu örgütün yapacağı çalışmalar sonucunda kredi işlemleri ile ilgili bir tehlike, risk olasılığı var ise alınması gereken önlemleri önceden saptamaya çalışırlar.¹⁶

İstihbaratta amaç kredi talep eden firmanın hukuki, mali ve ahlaki durumlarını, iş yeterliliği ve girişimciliğini, sektörün ve ekonominin genel durumu çerçevesinde, değişik ve inandırıcı kaynaklardan saptamak ve izlemek, firmanın krediyi geri ödeme kapasitesine ve arzusuna sahip olup olmadığını saptayarak kredi riskini azaltmaktır. Şirketlerin istihbaratı; resmi kaynaklardan, yarı resmi kaynaklardan ve özel kaynaklardan elde edilir. Resmi kaynaklardan elde edilen istihbarat; ticaret sicili kayıtlarını ve Türk Ticaret Sicili Gazetesini, esnaf ve küçük sanatkarlar sicilini, gemi sicilini, vergi dairesini, tapu kayıtlarını, trafik kayıtlarını, mahkeme ve icra-iflas dairelerini, kanun, kararname, tebliğ ve sirkülerleri, SSK kayıtlarını, diğer kamu kuruluşlarını, TCMB kayıtlarını kapsamaktadır. Yarı resmi kaynaklardan sağlanan istihbarat; noterleri, meslek odalarını, mesleki birlikler ve dernekleri, borsaları ve

¹⁵ A.e., s. 41.

¹⁶ Kentbank AŞ, Mali Analiz ve İstihbarat Ders Notları, Mali Analiz ve İstihbarat Müdürlüğü, Haziran 1999, s. 4.

diğer bankaları kapsamaktadır. Özel kaynaklardan sağlanan istihbarat ise; firmanın mali durum tablolarını, firmanın banka ile olan ilişki ve işlemlerini, firma ile karşılıklı görüşmeleri, piyasa araştırmalarını ve diğer kaynakları kapsamaktadır.¹⁷

3.3.1.1. Yönetim Analizi

Yönetim analizinde işletme sahiplerini değerlendirmek, ekonomiye ve işkoluna ait göstergelerden ve diğer tekniklerden yararlanmak gerekmektedir.

3.3.1.1.1. İşletme Sahiplerinin Değerlendirme Göstergeleri

Kredibilite incelemelerinde, işletme sahibinin değerlendirilmesine özellikle küçük ve orta boy işletmelerde özel önem verilmektedir. Burada işletmede yetki ve sorumlulukların tek ya da az sayıda kişide toplanması ve subjektif risk sözkonusu olmaktadır. Büyük işletmelerin aksine küçük ve orta boy işletmelerde yetki genellikle tek kişide, işletme sahibinde yoğunlaşmaktadır. Böylece işletmenin başarısı, işletme sahibinin kapasite ve yeteneklerine bağlıdır. İşletmelerin değerlendirilmesinde ağırlık noktasını rasyonel maddi kredi incelemeleri yerine işletme sahibinin kişisel kredibilitesi, kapasite ve hataları oluşturmaktadır. Kişisel göstergelerle kredi için başvuranın anlaşmalara bağlı kalma yeteneği ve isteği araştırılmaktadır. Bu bakımdan kişisel kredi değerliliğini belirlemede özellikle küçük ve orta boy işletmeler için aşağıdaki nitelikler göz önünde tutulur.

- Kişisel ve ticari özellikler,
- Geçmişteki ticari özellikler,
- Yönetim teknikleri ve teknik nitelikler,
- Tıbbi özellikler,
- Sermaye yapısı.¹⁸

¹⁷ Mustafa Aktaş, **Kredi Değerlemede Finansal Analiz**, İstanbul, Kentbank AŞ Mali Analiz ve İstihbarat Müdürlüğü, 1999, s. 14.

¹⁸ Berk, a.g.e., ss. 80-81.

Yukarıda bahsedilen göstergeler özellikle profesyonel yönetime sahip olmayan şahıs işletmeleri ve küçük ölçekli işletmeler için genel bir değerlendirme kriteri sunmaktadır. Ancak giderek daha çok şirketin profesyonel yönetime geçtiği, uluslararası şirketlerin çok uluslu şirket haline geldiği ve global şirket olarak anılan bazı şirketlerin cirolarının, az gelişmiş birkaç ülkenin GSMH'sinin toplamından daha fazla olduğu dikkate alındığında yapılacak yönetim analizi daha geniş kapsamlı ve teknik düzeyde olmalıdır. Buna göre profesyonel yönetime sahip işletmelerde aşağıdaki kriterler değerlendirilmelidir.¹⁹

- Yönetim felsefesi ve stratejik eğilimler,
- Beklenmedik olaylar karşısında alınan kararlar,
- Kısa dönemli programlar ile uzun dönemli planlar arasındaki denge,
- Organizasyon yapısı ile yönetim stratejileri arasındaki ilişki,
- İç denetleme ve finansal kontrol sistemleri,
- Finansal politikalardaki esneklik derecesi,
- İşletmenin çeşitli birimlerinde gerçekleşen karlılık düzeyi,
- Şirket başarısında rol oynayan kişilerin varlığı.

3.3.1.1.2. Ekonomiye ve İşkoluna İlişkin Göstergeler

“Kredilendirmede işletme seçimini etkileyen koşulların başında genel ekonomik veriler gelir. Ekonomik çevre, kredi kararlarında ve kredi politikasının belirlenmesinde önemli bir belirleyicidir. Bu bakımdan kredi işlemlerinin gelişimi hem kısa süreli konjonktür hareketleri ve hem de uzun süreli toplumsal ve yapısal değişimlerden etkilenir. Ekonomik çevrenin karmaşıklığı ve bu çevrenin son yıllardaki hızlı değişimi nedeniyle kredi incelemelerini güçleştiren faktörler şu üç temel noktada toplanabilir.”²⁰

- Rekabet durumu ve teknolojik gelişmenin hızla artması ile küçük ve orta işletmeler için modernizasyon ve otomasyon önem kazanmaktadır.

¹⁹ Çolakoglu, a.g.e., s. 47.

- Ekonomideki yapısal değişme süreci işletmelerin finansman politikalarına yansımakta ve finansman yapısında değişmelere yol açmaktadır. Bu süreç işletmelerde gitgide özkaynak payının düşmesi şeklinde gelişmektedir. Yüksek orandaki borçlanmaların da açıkça gösterdiği gelişmenin sonucu olarak, dış kaynak finansmanı özkaynak finansmanının önüne geçmiştir.
- Satıcı kredilerinin yanı sıra bankalarca sunulan kredi olanakları en yüksek payı oluşturmaktadır. Kredili finansmana başvuran işletmelerin sayısının artmasına paralel olarak işletme iflaslarının çoğalması, bankaların doğrudan etkilenmesine neden olmuştur.

İşletmenin varlık ve sermaye yapısı ile finansman ve gelir durumu, ilgili sektöre kuvvetle bağımlı olduğundan, işkolu işletmenin yapısını etkileyen en önemli dışsal faktörlerden biri olarak görülebilir. İnceleme döneminde işkolundaki konjonktür durumunu ve son yıllardaki gelişimi öncelikle belirlendikten sonra gelecekteki gelişmeye ilişkin görüşler ortaya konur. Kredi isteklisi firmanın gelişme eğilimi, sektör gelişmesi ile karşılaştırılması yapılarak sektör içindeki durumu belirlenir. Bu karşılaştırma işletmeye ilişkin bilgilerin değerli bir tamamlayıcısı olup, gelecekteki gelir yaratma kapasitesi en iyi şekilde açıklanır.²¹

Türkiye ekonomisinde yaşanan krizler sebebiyle işletme seçimini etkileyen en önemli kriterlerden birisi olan genel ekonomik verilerdeki olumsuz gelişmeler işletme sermayelerini doğrudan etkilemiş, tüketici ve yatırımcı güveninin zayıflığını koruması ve ekonomik aktivitedeki gerilemenin devam etmesine bağlı olarak bankacılık kesiminin kredi hacmini düşürmüştür. Kredi hacmi Eylül 2001 itibarı ile Haziran 2001'e göre yüzde 0.6 oranında azalmış ve kredi hacmindeki 9 aylık daralma yüzde 15.3 seviyesine yükselmiştir. 2000 yılı sonunda yüzde 50.6 olan mevduat bankalarının kredi / mevduat oranı, 2001 yılı Haziran ayında yüzde 41.3'e, 2001 yılı Eylül ayında da yüzde 38.3'e düşmüştür.

²⁰ Berk, a.g.e., s. 75.

²¹ A.e., s. 84.

Türk Bankaları'nın Eylül 2001 itibarı ile toplam kredilerindeki değişimi Tablo 3.1'den, bu kredilerin takibe dönüşme oranlarındaki ve karşılıklardaki artışı da Tablo 3.2'den daha net görülebilmektedir:

Tablo 3.1. Türkiye'de Gruplar İtibarı ile Krediler, Eylül 2000-Eylül 2001

	Trilyon TL				Yüzde Pay				Reel Yüzde Değişme		
	2000 Eylül	2000 Ara.	2001 Haz.	2001 Eylül	2000 Eylül	2000 Ara.	2001 Haz.	2001 Eylül	Eyl.01/ Eyl.00	Eyl.01/ Ara.00	Eyl.01/ Haz.01
Kamu	7,728	8,757	8,137	8,158	26.1	27.5	20.8	18.6	-39.6	-42.8	-11.0
Özel	18,330	18,492	25,456	29,494	62.0	58.1	65.0	67.2	-7.9	-2.1	2.8
TMSF	679	2,138	1,706	1,681	2.3	6.7	4.4	3.8	41.7	-51.7	-12.6
Yabancı	1,072	430	839	1,043	3.7	1.3	2.1	2.4	-44.3	49.1	10.4
Kalkınma ve Yatırım	1,748	2,028	3,046	3,532	5.9	6.4	7.7	8.0	15.7	6.9	2.9
Toplam(TMSF dah)	29,557	31,845	39,184	43,908	100.0	100.0	100.0	100.0	-15.0	-15.3	-0.6
Toplam(TMSF har)	28,878	29,707	37,478	42,227	97.7	93.3	95.6	96.2	-16.3	-12.7	0.0

Kaynak: BDDK, *Bankacılık Sektörü Değerlendirme Raporu*, Eylül 2001, s.10.

“2001 yılı Temmuz-Eylül döneminde kredi portföyünün daralmasında, kamu ve fon bankalarında takibe düşen alacakların önemli oranda yükselmeye devam etmesi de etkili olmuştur. Nitekim, brüt kredi hacmi (krediler + takipteki alacaklar), Eylül ayında Haziran ayına göre yüzde 3.3 oranında artmıştır. Böylece, Eylül ayı sonu itibarı ile bir önceki yıl sonuna göre, net kredi hacmindeki daralma yüzde 15.3 olurken, brüt kredi hacmindeki daralma yüzde 9.3 seviyesinde gerçekleşmiştir. Gruplar itibarı ile incelendiğinde 2001 yılı üçüncü çeyreğinde, kamu ve fon bankalarının kredi portföyü reel olarak önemli oranda gerilemeye devam etmiş; özel bankaların kredi hacmi ise 2001 yılının ilk yarısındaki daralmanın ardından bu dönemde reel olarak artış göstermiştir.”

Reel olarak artışı TEFE'deki artış ya da azalışla açıklamaktayız. Krediler tabloda TL bazında yer aldığı için enflasyon etkisini de ele almamız gerekiyor. Örneğin, özel sektörün kullandığı kredilerdeki reel yüzde 2.8 artış şöyle hesaplanmaktadır; DİE tarafından Haziran 2001'de TEFE 3,795.6, Eylül 2001'de de TEFE 4,276.7 olarak açıklanmıştır. Eylül 2001'de 3 aylık TEFE artışı yüzde 12.6

olarak gerçekleşmiştir. Özel sektör bankalarının kullandığı kredi tutarı 25,456 trilyon TL olduğuna göre, 3 aylık enflasyon etkisi bu tutarı 28,663 trilyon TL'ye yükseltmiş; dolayısıyla da 29,494 trilyon TL olarak açıklanan Eylül ayı rakamı enflasyon göz önüne alındığında sadece yüzde 2.8 artmıştır.

Kredilerin vade yapısı incelendiğinde; orta ve uzun vadeli kredilerin toplam krediler içindeki payı 2000 yılı sonuna kadar artış göstermiş ve Eylül ayı sonunda yüzde 38 olmuştur. Bu gelişmede özel bankaların yabancı para cinsinden açtıkları orta ve uzun vadeli kredilerdeki artış belirleyici olmuştur. 2000 yılı sonunda 4 katrilyon lira olan brüt takipteki alacaklar Eylül ayı sonunda 9 katrilyon liraya yükselmiştir. Eylül 2001 itibarı ile sektörün takipteki alacaklarının (brüt) yüzde 43.6'sını TMSF bünyesindeki bankaların, yüzde 38.1'ini kamu bankalarının, yüzde 16'sını da özel bankaların takipteki alacakları oluşturmaktadır.

Tablo 3.2. Takipteki Alacaklar, Karşılıklar ve Kredilerin Takibe Dönüşme Oranı

	Reel % Değişim				
	2000 Ara.	2001 Haz.	2001 Eyl.	Eyl.01 / Ara.00	Eyl.01 / Haz.01
Takipteki Alacaklar (Brüt) Trilyon TL)					
Kamu	1,153	2,058	3,424	82.4	47.6
Özel	1,170	1,262	1,439	-24.5	1.2
TMSF	1,570	2,799	3,921	53.4	24.4
Yabancı	15	43	59	136.2	23.0
Kalk. ve Yatırım B.	52	116	151	79.4	16.0
Toplam(TMSF dah)	3,960	6,277	8,994	39.5	27.2
Toplam(TMSF har)	2,390	3,479	5,073	30.3	29.4
Karşılıklar (Trilyon TL)					
Kamu	350	1,394	1,741	205.7	10.8
Özel	855	594	651	-53.3	-2.7
TMSF	1,260	2,400	3,393	65.3	25.5
Yabancı	10	23	34	118.8	33.1
Kalk. ve Yatırım B.	25	48	57	38.9	4.0
Toplam(TMSF dah)	2,500	4,460	5,876	44.3	16.9
Toplam(TMSF har)	1,240	2,059	2,483	23.0	7.0
Takibe Dönüşme Oranı (%) (*)					
Kamu	11.6	20.2	29.6		
Özel	6.0	4.7	4.7		
TMSF	42.3	62.1	70.0		
Yabancı	3.4	4.8	5.4		
Kalk. ve Yatırım B.	2.5	3.7	4.1		
Toplam(TMSF dah)	11.1	13.8	17.0		
Toplam(TMSF har)	7.4	8.5	10.7		

(*) Takibe Dönüşme Oranı: Takipteki Alacaklar/(Krediler+Takipteki Alacaklar)*100

Kaynak: BDDK, *Bankacılık Sektörü Değerlendirme Rap.*, Eylül 2001, s.12.

Takipteki alacaklar için ayrılan toplam karşılıklar 2000 yılı sonunda 2.5 katrilyon liradan 2001 yılı Eylül ayında 5.9 katrilyon liraya yükselmiştir. Temmuz-Eylül 2001 döneminde karşılıklarda gerçekleşen 1.4 katrilyon liralık artışın 993 trilyon lirası TMSF bankalarından, 346 trilyon lirası da kamu bankalarından kaynaklanmaktadır. Fon bankalarının karşılıklarındaki artışta, TMSF tarafından devralınan bankaların bilançolarının düzeltilmesi ile sorunlu kredilerin takip hesaplarına aktarılarak gerekli karşılıkların ayrılması etkili olmuştur.

Bu gelişmeler sonucunda karşılıkların takipteki alacaklara oranı Eylül ayında bir önceki yıl sonuna göre 2.2 puan artarak yüzde 65 olmuştur.²²

3.3.1.1.3. Diğer Analiz Teknikleri

Bankalar, kredi verdikleri işletmeler ile ilgili olarak kredi risklerini azaltabilmek için yukarıda anlatılan analiz tekniklerinin haricinde diğer analiz yöntemlerinden de faydalanmak zorundadırlar.

a. Pazar ve Sektör Analizi

“Firmaların faaliyet gösterdikleri sektörün özellikleri neticesinde oluşan pazar yapısı işletmenin başarısı üzerinde önemli bir role sahiptir. Sektörün rekabete açık bir yapıda olması, kar marjlarının düşük, üretilen mala talep esnekliğinin fazla, piyasanın ise doymuş olması halinde bu sektör içindeki kuruluşların kredi riskinin iktisadi yönden yüksek olduğunu söyleyebiliriz.”²³

Banka, işletmenin pazara ve sektöre göre analizini yaparak ortaya çıkabilecek sorunları belirlemeli ve buna göre gerekli önlemleri almalıdır.

²² BDDK, Bankacılık Sektörü Değerlendirme Raporu, Eylül 2001, s. 10-12.

²³ Çolakoglu, a.g.e., s. 71.

b. Kamu Kuruluşları ile İlişkinin Analizi

Bazı şirketler yaptıkları işin niteliği gereği kamu kuruluşları ile sıkı bir ilişki içine girmektedirler. Bu ilişki mal alımı veya satımı, ortak bir projede beraber çalışılması veya işle ilgili gerekli izin ve belgelerin temin edilmesi şeklinde olabilir.²⁴ Bu sebeple kamu kuruluşu ile işletmenin ilişkilerinin olumlu bir seyir izleyip izlemediğini banka analistleri çok iyi araştırmalıdır.

c. Hükümetin Ekonomi Politikasının İşletmeye Olan Etkisinin Analizi

İşletmenin ithalat ve ihracat yaptığı ülke ile yapılacak ticari anlaşmalar, uygulanan döviz kuru politikası, teşviklerin arttırılması, revalüasyon ve devalüasyon, emisyon hacmi, merkez bankasının etkinliği, vergi indirim ve istisnaları gibi faktörlerde alınacak olumlu kararlar işletmeleri olumlu yönde etkiler ve rekabet güçlerini arttırır. Ancak hükümetçe teşviklerin azaltılması, vergilerin ağırlaştırılması, ekonomiyi soğutan kararların alınması ve büyüme hızının düşürülmesi gibi politikalar işletmeleri olumsuz yönde etkiler.²⁵ Banka analisti, hükümetin ekonomi politikalarında oluşabilecek değişimlere karşı işletmenin ne düzeyde duyarlı olduğunu incelemeli ve zorunlu gördüğü önlemleri almalıdır.

d. Çevre Koruma Bilinci

Dünyamızda son yıllarda sorumsuz ve düzensiz bir ekonomik büyümenin sonucu olarak çevre kirliliği önemli ölçüde artmıştır. Devletin çevreye zarar veren bir işletmeye vereceği maddi cezalar ve halktan gelen büyük tepkiler işletmelerin faaliyetlerini durdurmasına kadar gidebilir hale gelmiştir. Örneğin ambalajlama ve ambalaj atıklarının yönetimi ile ilgili ulusal önlemlerin uyum sağlaması için AB'nin çabaları paralelinde Avrupa Komisyonu 1992 yılının Ekim ayında İhracat Ambalaj

²⁴ A.e., s. 72.

²⁵ A.e., s. 73.

Notası'nı hazırlamıştır.²⁶ Kredi riskini belirlerken bankalar işletmenin çevre ile ilgili faaliyetlerini ve projelerini gözden geçirmelidirler. Aksi takdirde ileride işletme aleyhine açılacak bir davadan banka olumsuz etkilenecektir. Türkiye AB'ye aday ülkeler arasında ambalaj ve geri dönüşüm konusunda zorunlu uygulaması bulunan Estonya ile birlikte iki ülkeden biridir. Örneğin, AB üyesi Yunanistan henüz uyum yasalarını tamamıyla yerine getirememiştir.²⁷

e. İşletmelerin İhracat Pazarının Analizi

İşletmeler ürettikleri malları sadece iç piyasada satabilecekleri gibi dış piyasalarda da mallarını pazarlayabilirler. İhracat yapma imkanı ve kapasitesi olan işletmeler kendi ülkelerindeki ekonomik yapıdan etkilendikleri gibi ihracat yaptığı ülkelerin ekonomilerinde meydana gelebilecek değişimlerden de etkilenirler. Bu tip işletmeler için döviz kurlarındaki değişimler, yapacakları ihracat bağlantılarında birinci derecede önem arzeder. İhracat yapan işletmeler ülkelerinde olabilecek krizleri ve darboğazları kolaylıkla atlatabilirler. Banka analisti yapılan ihracatın toplam satış içindeki payını ve ihracatın istikrarlık derecesini incelemelidir.

f. Teknik Açıdan Kredi Değerliliği

“Firmaların teknik açıdan değerlendirilmesi ile amaçlanan bir işletmede üretim sürecinde araç ve olanakların amaca uygun ve maliyet açısından hesaplı bir biçimde kullanılmasını belirlemektedir. Önceki yıllarda dikkatleri çeken personel maliyetlerinin minimum kılınmasının yerini şimdi teknik maliyetler almıştır. Bunun nedeni son yıllardaki rasyonalizasyon önlemleri ile personel yerine yoğun olarak bilgisayar ve makinaların kullanılmasıdır.

İşletme yönetimi, personel maliyetleri ile teknik maliyetlerin önemli bir bölümü oluşturduğu maddi maliyetler arasında iyi bir denge kurmalıdır. Özellikle

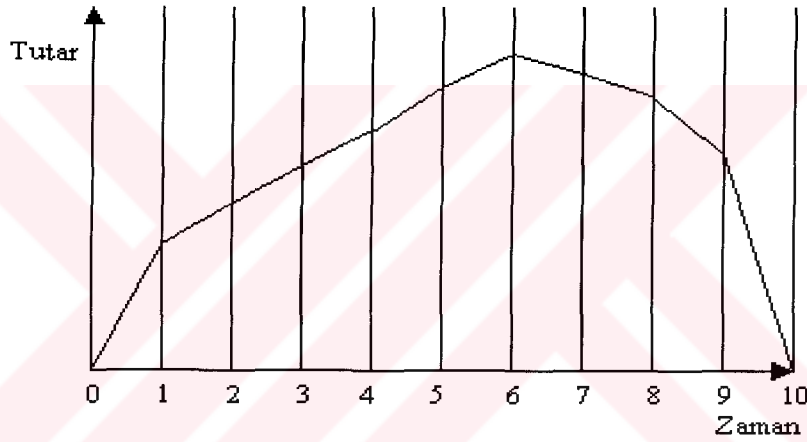
²⁶ Ambalaj Sanayicileri Derneği, *Aylık Bülten*, Ağustos 2001, s. 12.

²⁷ A.e., s. 8.

çeşitli dışsal etkenlerin yol açtığı ücret, vergi ve ticaret politikası değişimlerinin olumsuz etkileri, ancak teknik alandaki yeniliklerle giderilebilir.”²⁸

g. İşletmenin Pazarlama Sisteminin Değerlendirilmesi

Pazarlama bankaların kredi kararları için gerekli olan verilerin sağlanması ve kredi veren bankaya pazarlama kapasitesinin yeterliliğini kanıtlama işlevini de görmektedir. İşletmelerde üretilen ürünlerin başarı trendi Şekil 3.2’de gösterilmektedir.²⁹

Şekil 3.2. Ürün Pazar Geliştirme Aşamaları

Kaynak: Niyazi Berk, *Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi*, İstanbul: Beta Yayın Dağıtım AŞ, 2001, s. 98.

2-4 Arası: Büyüme adlı bu aşamada piyasa ürünü tanımakta, satışlar artmakta ve fiyatlar düşmektedir. Üretimde maliyetler satışların artması ile işletme sermayesi ihtiyacı da artar. Böylece işletmeler bankalardan kısa süreli ticari kredi isterler.

4-6 Arası: Sarsıntı adlı bu aşamada satışlar sürerken piyasada artan firma sayısı ile rekabet yoğunlaşmıştır ve fiyat kırma rekabeti olarak sürmektedir. Bu aşamada

²⁸ Berk, a.g.e., ss. 96-97.

²⁹ A.e., s. 98.

finansal yapısı zayıf firmalar piyasadan çekilmek zorunda kalırlar. Ticari bankalar bu durumda orta süreli kredi ile müşterilerini destekleme sorumluluğu duyarlar.

6-8 Arası: Olgunluk adlı bu aşamada piyasa doymuş ve satışın artış hızı durmuştur. Ürünlere talep devam etmekte ve güncel hayatın vazgeçilmez bir bölümünü oluşturmaktadır. Bazı firmaların pazardan çekilmesiyle sabit maliyetler azalmış ve kar marjları artmıştır. İşletmeler maliyeti düşük ticari kredi kullanmak isterler.

8-10 Arası: Düşüş adlı bu aşamada ürün ömrünü tamamlamış, aynı işlevi yerine getirebilecek daha kullanışlı yeni ürünler piyasaya çıkmıştır. Ürüne talep oldukça azalmıştır ve ürün hızla yok olmaktadır. Birçok firma düşen satışlar ve kar marjları karşısında piyasayı terketmektedir.

Başvuruları değerlendirirken kredi kurumlarının müşteri ürünlerinin hangi aşamada olduğunu incelemeleri, kredilendirilecek firma yöneticilerinin de ürünlerin satış yeteneğini bilmeleri gereklidir. Pazara yeni çıkacak bir ürünü üreten şirkete kredi vermek, ürünün piyasada tutunması riskini göze almayı gerektirir.

3.3.1.2. Finansal Analiz

Kredide riski belirleyici hususlardan en önemlisi firmanın mali yapısının tetkikidir. Bunu sağlamak üzere bankalarca firmanın mali durumunun incelenmesi gerekir. Mali analiz, analize uygun hale getirilmiş bilanço ve gelir tablosunun çeşitli kalemleri arasında ilişkiler kurulması, oran analizlerinden ve ek mali tablolar olan nakit akım tablosundan ve fon akım tablosundan yararlanılması ve elde edilen sonuçların yorumlanması ile gerçekleştirilir. Banka, kredi vermek suretiyle üstlendiği riski en azda tutabilmek için açılacak kredinin, sözleşmedeki süreler içinde geri alınıp alınamayacağını hesaba katarak bir analiz yapmak durumundadır.³⁰

³⁰ Kentbank AŞ, a.g.e., ss. 13-14.

Finasal bilginin büyük bir kısmı firmanın muhasebe tablolarından elde edilir.³¹ “Finasal analizin amacı, bir işletmenin faaliyetleri sonucu oluşan finansal tabloların incelenmesi ve değerlendirilmesidir.”³² Bankacının yaptığı analiz dış analizdir. Dolayısıyla bu analizi yapan analist verilere uzaktır. Ancak mali analist yine de mali tablolardaki verilerin güvenilir olmasını sağlamak zorundadır.³³ Bankaların finansal analiz yaparken kullandığı yöntemlerden olan bilanço analizi, gelir tablosu analizi, oran analizi, nakit akım analizi ve fon akım analizi aşağıda anlatılmaktadır.

3.3.1.2.1. Bilanço Kalemlerinin Analizi

Bilanço analizi geleneksel yönetime göre Türk Bankaları’nın en fazla kullandığı analiz türüdür. Güvenilir mali tablolar bankacılara her zaman doğru seçimi yapma ve kredilerini buna göre düzgün yönetme şansı vermiştir. Ancak unutulmamalıdır ki bilançolar sadece belirli bir tarihteki mali yapıyı göstermektedir ve banka analistleri kredilerini daha iyi yönetmek için olduğundan daha güzel gösterilebilecek bu tabloları gerçek değerlerine göre kurmalı ve düzenlemelidir. Bankalar bilanço analizi ederken özellikle işletmenin dönen varlıklarının tutarı ve vadesi ile kısa vadeli borçlarının tutarı ve vadesini karşılaştırmak suretiyle ortaya çıkan finansal yapı üzerinde önemle dururlar.

Zira bankalar kısa vadeli kredi sattıkları için finansal yapıda işletme sermayesinin, bir yıl içinde beklenen nakit girişleri ve beklenen nakit çıkışları neticesinde alacağı durumun kredi riskine etkisini belirleyerek kredi yargısındaki hata payını azaltırlar.³⁴ Bankalar bilanço analizi yaparken aktifler ve pasiflerle ilgili olarak aşağıdaki doğrulama kriterlerine bakarlar:

³¹ Robert W. Kolb, Ricardo J. Rodriguez, **Finansal Yönetim**, 1.bs., Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu, 1996, s. 21.

³² Niyazi Berk, **Finansal Yönetim**, 4. bs., İstanbul, Türkmen Kitapevi, 1999, s. 33.

³³ Kentbank AŞ, **a.g.e.**, s. 14.

³⁴ Çolakoğlu, **a.g.e.**, s. 45.

a. Varlıkları Doğrulama

Aktif kalemlerin içerisinde bulunan varlıkların doğruluğu ile ilgili olarak bankalarca gerek dönen varlıklar için gerekse duran varlıklar için en az aşağıdaki hususlar araştırılmalı ve gerekli düzeltmeler yapılmalıdır:

- Dönen varlıklar içerisinde hazır değerler kaleminin içinde bulunan kasa mevcudu; günlük nakit gereksinimlerini karşılayabilecek miktardan dikkati çekecek kadar büyükse gerekçesi araştırılmalıdır.³⁵ Kasadaki ulusal paraların itibari değeriyle, yabancı paraların da TCMB’ce alımı satımı yapılan dövizler için anılan bankanın belirlediği alış kuru ile, diğer yabancı paraların da Maliye Bakanlığı’nca ilan edilen kurlarla nasıl değerlendirildiği incelenmelidir.³⁶
- Dönen varlıklar içerisinde hazır değerler kaleminin içinde bulunan banka mevcudunun mutabakatı yapılmalıdır. Analize başlamadan bloke mevduat olup olmadığı araştırılmalı ve gereken işlemler yapılmalıdır.
- Dönen varlıklar içerisinde hazır değerler kaleminin içinde bulunan çekler için; keşide edilmiş ancak muhasebeleştirilmemiş çekler araştırılmalıdır.
- Bilançoda dönen varlıklar içerisinde bulunan menkul kıymetlerde meydana gelen değer düşüklüğü için karşılık ayrılmış olmalıdır.
- Dönen varlıklar içerisinde kısa vadeli ticari alacaklar kaleminde bulunan senetli alacaklar ile duran varlıklar içerisinde uzun vadeli ticari alacaklar kaleminin içinde bulunan senetli alacaklar reeskont edilmiş olmalı, senetsiz alacaklardan vade farkları belirlenerek gelirlerde düzeltme yapılmış olmalıdır. Şüpheli alacaklar için karşılık ayrılmış, değersiz alacak haline gelmiş alacaklar aktiften ve özkaynaktan karşılıklı olarak indirilmiş olmalıdır.³⁷ “Alacak hesapları henüz tahsil edilmemiş satış bedellerinin bir sonucu olarak işletmeye borçlanılmış fonlardır. Alacaklar firmanın iş yapmasının bir sonucu olarak doğal bir biçimde ortaya çıkarlar.”³⁸ “Alacakların vadelerinde tahsil edilmemesi ve yenilenmesi gibi durumlarda şirketin alacaklarının tahsil kabiliyeti belirsizlik arzettiğinden,

³⁵ Kentbank AŞ, a.g.e., s. 15.

³⁶ Çolakoglu, a.g.e., s. 46.

³⁷ Kentbank AŞ, a.g.e., s. 15.

analist tarafından yüksek cari ve likidite oranları aranmalıdır.”³⁹ Dönen ve duran varlıklar içerisinde yer alan ticari alacakların gerçek işlemlere dayanıp dayanmadığı araştırılmalıdır.

- Dönen varlıklar içerisinde bulunan stoklar hesabında herhangi bir değişikliğe tabi tutulmadan satmak amacıyla işletmeye alınan ticari mallar bulunur.⁴⁰
- Dönen varlıklar içerisinde bulunan stoklar kaleminde değeri düşen stok varsa bunların değer düzeltme işlemi yapılmış olmalıdır.⁴¹
- Dönen varlıklar içerisinde bulunan stok kaleminde işletmenin mülkiyetinde olmayan mallar stoklarda yer almamış olmalıdır.
- Duran varlıklar içerisinde bulunan mali duran varlıklar kaleminde değeri düşen iştirak hisse senetleri için ve hisse senetleri borsada kote olmayan iştiraklerin zararından firmanın payına düşen kısmı için karşılık ayrılmış olmalıdır.⁴² Bu kalemlerdeki değerlerin gerçeğe yakın olup olmadığı da incelenmelidir.⁴³
- Duran varlıklar içerisinde bulunan maddi duran varlıklar için uygun amortisman ayrılmış olmalıdır.⁴⁴ Bu varlıklar için kullanılan yeniden değerlendirme yöntemi, sigorta durumu, amortisman ayırma yöntemleri, piyasa rayiç değerleri ve satılabilirlik kabiliyetleri analiz edilmelidir.⁴⁵
- Maddi olmayan duran varlık kalemi, devam eden harcamaları göstermelidir.

b. Pasif Kalemleri Doğrulama

Pasif kalemlerin içerisinde bulunan yabancı kaynakların doğruluğu ile ilgili olarak bankalarca en az aşağıdaki hususlar araştırılmalı ve gerekli düzeltmeler yapılmalıdır:⁴⁶

³⁸ Robert W. Kolb, Ricardo J. Rodriguez, **a.g.e.**, s. 75.

³⁹ Çolakoglu, **a.g.e.**, s. 47.

⁴⁰ Ümit Ataman, **Genel Muhasebe-Muhasebe Dönem İçi İşlemleri**, 9. bs., İstanbul, Türkmen Kitapevi, 1995, s. 136.

⁴¹ Kentbank AŞ, **a.g.e.**, s. 15.

⁴² **A.e.**

⁴³ Öztin Akgüç, **Mali Tablolar Analizi**, 6.bs., İstanbul, Muhasebe Enstitüsü Yayınları, No:45, 1985, ss. 89.

⁴⁴ Kentbank AŞ, **a.g.e.**, s. 15.

⁴⁵ Çolakoglu, **a.g.e.**, s. 49.

- Kredi ve borçların tutarı konusunda alacaklılarla mutabakat yapılmalıdır.
- Dönem karı üzerinden ödenecek vergi ve kanuni yükümlülükler için, kıdem tazminatı ve benzeri yükümlülükler için, işlenmiş faizler ve gecikme cezaları için, işletmeye yönelmiş tüm riskler için karşılık ayrılmış olmalıdır.⁴⁷
- Kısa vadeli borçlar içinde bulunan banka kredileri bir yıldan kısa vadeli nakdi kredilerdir ve bunlar için analist; işletmenin kullanmış olduğu kredilerin türlerini, vadelerini, anapara ve faizlerinin ödeme dönemlerini ve kullanılan krediler için bankalarca istenen teminatları incelemelidir.⁴⁸ Kullanılan kredilerle ilgili yıl içinde devamlı yenileme ve vade uzatımı ile karşılaşıldıysa bunun nedenlerinin de araştırılması gerekir.⁴⁹
- Tahvillerin faizi, vadesi, teminatı ve geri ödeme planları incelenmelidir.⁵⁰
- Kısa vadeli satıcı kredilerinin dağılımının dengeli olup olmadığı, vadeleri, alınan iskontoların sektöre göre oranı önemli bilgiler sağlayacaktır.⁵¹
- Uzun vadeli satıcı kredilerinden sağlanan kredilerin işletme adına getirdiği yükümlülükler analiz edilmelidir.
- Kısa vadeli borç senetlerinin önemli bir tutara ulaşmasının nedenleri üzerinde analist önemle durmalıdır. İşletmenin borç senetlerinin önemli bir tutara ulaşması işletmenin ticari borçlarını zamanında ödeyemediğinin, borçların vadesinin uzatıma gidilmiş olduğunun, satıcıların sözkonusu firmaya karşı güvenlerinin zayıfladığının işaretidir.

İşletmelerin ticari borçlarını vadesinde ödeyip ödemediği aşağıda formüle edilmiş olan ticari borçların devir hızı oranı ile de analize tabi tutulabilir:⁵²

$$\text{Ticari Borçların Devir Hızı} = \text{Net Satışlar} / \text{Ortalama Ticari Borçlar}$$

⁴⁶ Kentbank AŞ, a.g.e., s. 15.

⁴⁷ A.e., s. 16.

⁴⁸ Çolakoğlu, a.g.e., s. 49.

⁴⁹ A.e., s. 50.

⁵⁰ A.e., s. 52.

⁵¹ Akgüç, a.g.e., s. 135.

⁵² Çolakoğlu, a.g.e., s. 52.

Pasif kalemlerin içerisinde bulunan özkaynakların doğruluğu ile ilgili olarak bankalarca en az aşağıdaki hususlar araştırılmalı ve gerekli düzeltmeler yapılmalıdır:

- İşletmenin sahip ya da sahiplerinin payı **özkaynak** olarak adlandırılır. Analist özkaynakları analiz ederken özellikle efektif özkaynağın değerini tutar olarak tespit etmelidir. Çünkü bilançoda yer alan özkaynak tutarı sadece rakamsal bir defter değeridir. Bu nedenle gerçek anlamda işletmenin sahip olduğu özkaynak bilançodaki özkaynak değerinin altında veya üstünde olması kuvvetle muhtemeldir. Analistçe bu değer gerçeğe en yakın değerde hesaplanması işletmenin layık olduğu kredi değerliliğinin tespit edilmesi yönünden önemli bir bakış açısı verir.⁵³
- Yeniden değerlendirme artışı gelirlere alınarak dönem karı yükseltilmemelidir.
- Şahıs şirketlerinde ödenmiş sermayenin gerçek varlıklara ve bu varlıkların gerçek değerlerine göre oluşturulmuş olması denetlenmelidir.⁵⁴

3.3.1.2.2. Gelir Tablosu Analizi

Gelir tablosu belirli bir dönemde firmanın gelirlerinin ve giderlerinin ayrıntısını tasnifli bir biçimde veren bir tablodur.⁵⁵

“Bankacılar 3-6 ay vadeli kredi taleplerinde bilanço kalemlerini analiz ederek bir karar verebilirken kredinin vadesi uzadıkça gelir tablosunun analizine daha fazla önem vermektedir. Analist tarafından gelir tablosunun incelemesinde firmaca kullanılan muhasebe usullerinin yıldan yıla değişikliğe uğrayıp uğramadığı özellikle araştırılmalıdır.”⁵⁶

⁵³ A.e., s. 53.

⁵⁴ Kentbank AŞ, a.g.e., s. 16.

⁵⁵ Robert W. Kolb, Ricardo J. Rodriguez, a.g.e., s. 26.

a. Satışların Analizi

- Satışların yıldan yıla gösterdiği artış trendinin analiz edilmesi ile satışlardaki artışın reel bir artış mı yoksa fiyatlar genel seviyesinin yükselmesinden mi kaynaklandığı saptanmalıdır.
- Satışların miktar ve fiyat olarak gösterdiği değişim de incelenmelidir.
- Satışlar analiz edilirken, satışların karlılığa etkisinin yönü de incelenmelidir. Analist, firmanın çeşitli yöntemlerle satış rakamlarını düşük veya yüksek gösterebileceğini unutmamalıdır.⁵⁷

Brüt Satış Karı / Net Satışlar rasyosunun yüksek olması, işletme lehine olup, bu rasyo ile işletmenin sektörel bazda gayri safi verimliliği hakkında bilgi sağlanır.⁵⁸

“Satışlarını reel anlamda arttıramayan, satışlar üzerinde yeterli düzeyde kar üretemeyen ve satışlarının tutarı toplam varlıklarının tutarının çok altında kalan firmaların kredi riski yüksektir.”⁵⁹

b. Satıştan İadelerin Tutarı ve Satışlara Oranı

- İadelerin artışı işletmenin üretim kalitesinde ve satış kabiliyetinde bazı sıkıntılarla karşılaşma durumunda olduğunun bir işareti olabilir.
- Satıştan iadeler fiktif olarak da arttırılabilir. Özellikle yıl sonlarında satışlarını yükseltmek isteyen firmalar, anlaşmalı satış yaparak, yılın kapanmasıyla sözkonusu satışı iade alarak, geçici bir satış yaparak cirosunu yüksek göstermiş olur. Analist satışlardaki ani değişiklikleri incelemelidir.⁶⁰

⁵⁶ Çolakoğlu, a.g.e., s. 54.

⁵⁷ A.e.

⁵⁸ Türkan Tan, Mevlüt Öztürk, **Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Staja Başlama Hazırlık Kılavuzu**, 1. bs., İstanbul, Alfa Yayınları, Mayıs 2002, s. 233-234.

⁵⁹ Çolakoğlu, a.g.e., s. 54.

c. Satılan Malın Maliyeti

- İşletmeler satılan malın maliyetini fiktif olarak yüksek veya düşük hesaplayarak brüt satış karı ile oynayabilirler.
- Stok değerlendirme yöntemlerinin değiştirilmesi, stok maliyetini hesaplama yöntemlerinin değiştirilmesi ile satılan malın maliyeti rahatlıkla değiştirilebilir.
- Satılan malın maliyetinin satışlar içindeki payının oran olarak artması kredi riskini artırır.⁶¹

d. Faaliyet Giderleri

- Bu giderler içinde yönetici maaş ve primleri, kiralar, satış ve pazarlama giderleri ve amortisman giderleri önemli bir paya sahiptir.

“Analist bu giderlerin faaliyet giderlerine oranını ve yıllar içinde gösterdiği gelişim trendini satışlarla kıyaslayarak firmanın karlılık yapısının değişim yönünden başarısını net olarak görebilir.”⁶²

e. Faaliyet Karı

“Net satışlardan satılan malın maliyeti ve faaliyet giderleri düştüğünde bulunan değerdir. Faaliyet karı işletmenin asıl faaliyetlerinin etkinlik derecesini ortaya koyar ve yıllar itibarı ile firmanın karlılığını ölçebilme olanağı vermesi nedeniyle önemli bir kaynaktır.”⁶³

f. Finansman Giderleri

“İşletmenin borçlandığı tutarlarla ilgili olarak katlanılan ve varlıkların maliyetine eklenmemiş bulunan faiz, kur farkları, kredi komisyonları ve benzeri

⁶⁰ A.e., s. 55.

⁶¹ A.e.

⁶² A.e., s. 56.

diğer giderleri kapsar.”⁶⁴ İşletmelerde finansman giderlerinin ayrı bir kalem içinde gösterilmesi analistin firmanın faiz yükünün ne düzeyde olduğunu net olarak görebilmesine imkan verir. Analist, yıllar itibarı ile finansman giderlerinin satışlar içindeki oransal payının aldığı değeri incelemelidir. Çünkü firmanın potansiyel nakit akışı finansman giderlerini karşılayamaz hale gelirse firma borçlarını ödeyememe veya iflas etme noktasına gelebilir.⁶⁵

g. Karlılık Amacı

“Risk yönetim sürecinin istenilen performansı gösterebilmesi için bankaların karlılık oranını, bankacılık düzenlemelerini, müşteri ilişkilerini, piyasaların özelliklerini ve risk dağıtımını göz önüne almaları tavsiye edilmektedir.”⁶⁶

Firmaların hayatta kalabilmeleri sağlayacakları karla mümkün olabilmektedir. Karın dönemler itibarı ile istikrarlı bir trend çizmesi diğer koşullar aynı olmak koşuluyla diğer firmalara göre daha az kredi riskinin bir işaretidir. Karın istikrarlı bir trende sahip olup olmadığını Net Kar (Vergi Sonrası Kar) / Özkaynak şeklinde ifade edilen ve özkaynağın karlılığını ifade eden mali rantabilite oranının yanı sıra Bilanço Karı (Vergi Öncesi Kar) / Özkaynak ve Vergi Öncesi Kar / Aktif Toplamı oranlarının alacağı değerlere göre tespit etmek mümkündür.⁶⁷

h. Vergiler

“Firmalar elde ettikleri kar üzerinden belli bir orana göre vergiye tabidirler. Ödenecek vergiler ödeninceye kadar belli bir süre bünyede tutulması nedeniyle kısa vadeli fon kaynağı olurlar. Ancak fon kaynağı kısa vadeli olduğundan firmaca ödenecek bir gider olması nedeniyle karşılık ayrılması gereken bir kalemdir. Analist

⁶³ A.e

⁶⁴ Ahmet Hayri Durmuş, Mehmet Emin Arat, **İşletmelerde Mali Tablolar Tahlili**, 4. bs., İstanbul, MÜ Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, 1997, s. 91.

⁶⁵ Çolakoğlu, a.g.e., s. 57.

⁶⁶ Mehmet Hasan Eken, **Bankalarda Finansal Risk Yönetimi Ders Notları**, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2001, s. 8.

⁶⁷ Çolakoğlu, a.g.e., s. 58.

vergi karşılığının ayrılmış olup olmadığını ve firmanın yatırımları nedeniyle sahip olabileceği vergi muafiyetinin işletmeye sağlayacağı faydayı incelemelidir.”⁶⁸

3.3.1.2.3. Oran Analizi

Finasal analiz teknikleri içinde en yaygın kullanılan analiz türüdür. Finansal tablo verilerini tablo toplamları ile ya da birbirleri ile ilişkilendirerek hesaplanan rasyolar, finansal analiz ve değerlendirmede uzun süreden beri kullanılmaktadır. Analizin amacı, tablo verilerini belirli ilişkiler şeklinde ortaya koyarak, firmaların finansal durumları hakkında yargıya varmaktır.⁶⁹

Oran analizi sayesinde firmanın çeşitli dönemlerdeki performansı ölçülerek, diğer firmalarla ve sektörün genel ortalamalarıyla karşılaştırma yapılabilir. Rasyolar, kolay kullanılabilmelerine karşın, ancak uygun bir şekilde seçilir ve doğru yorumlanırsa yararlı olurlar.

“Analizin yararlı olabilmesi için herşeyden önce birbirleriyle ilgili oranların bir arada değerlendirilmeleri, oranların ayrıca ilgili işletmenin geçmiş yıl oranları ile karşılaştırılması gerekir.”⁷⁰

a. Likidite Analizi

“İşletmenin borç ödeme gücü var mı?”, “İşletmenin borç ödeme gücü yeterli mi?” gibi sorulara cevap arar. İşletmenin çok düşük veya çok yüksek likidite oranlarına sahip olması dikkat çeken bir olaydır. Düşük likidite oranlarında işletme riski artmaktadır. Yüksek likidite oranlarında ise, dönen varlık kalemlerinin tutar açısından gerçek olup olmadıkları araştırılmalıdır. Diğer taraftan dönen varlıklar olduğundan yüksek değeriyle olabilir, satıldığı halde stoktan düşülmemiş mallar olabilir, tahsil edildiği halde bekletilen alacaklar bulunuyor olabilir. Likidite oranları

⁶⁸ A.e., ss. 58-59

⁶⁹ Berk, a.g.e., s. 93.

⁷⁰ A.e., s. 94.

bir işletmenin kısa vadeli borç ödeme gücünü ölçmeye yararlar. Bu oranlar aracılığı ile işletmenin dönen varlıkları ile kısa vadeli yabancı kaynakları arasında ilişkiler kurulur.⁷¹ Likidite oranları; cari oran, asit-test oranı ve hazır değerler (disponibilite) oranı şeklindedir:

- Cari Oran = Dönen Varlıklar / Kısa Vadeli Borçlar

İşletme sermayesi olarak bilinen bu oran, bir işletmenin her bir liralık kısa vadeli borcuna karşılık kaç liralık dönen varlığı olduğunu gösterir. Oranın 1'den büyük olması, işletmenin net işletme sermayesine sahip olduğunu, küçük olması ise çalışma sermayesinin noksan olduğunu ve alınan borçların duran varlıkların finansmanında kullanıldığını gösterir.⁷²

- Asit-Test Oranı = (Dönen Varlıklar – Stoklar) / Kısa Vadeli Borçlar

Bu oran, dönen varlıkların stok toplamı çıkartıldıktan sonra kalan kısmı ile kısa vadeli borçlar arasındaki ilişkiyi gösterir. Oran işletmenin satışlarının azalması durumunda borçlarını ödeyebilme gücünü gösterir. “İşletme stoklarını kullanmadan borçlarını ödeyebiliyor mu?” sorusunu cevaplar.

- Hazır Değerler Oranı = Hazır Değerler / Kısa Vadeli Borçlar

Hazır değerler toplamı ile kısa vadeli yabancı kaynaklar arasındaki ilişkiyi gösterir. Amaç işletmenin borçları karşısında nakit gücünü görebilmektir.⁷³

b. Mali Yapı Analizi

“İşletmenin mali yapısı sağlam ve dengeli mi?”, “İşletmenin özkaynakları yeterli mi?” ve “İşletmenin satış finansmanı nasıl?” gibi sorulara cevap arar. Mali

⁷¹ Nejat Bozkurt, **Muhasebe Denetimi**, 2.bs., İstanbul, Alfa Yayını, 1999, ss. 173-174.

⁷² A.e.

⁷³ A.e.

yapı oranları; borç/ özkaynak dengesinden, MDV'nin özkaynaklarla ilişkisinden, varlıkların finansmanından, satışların finansmanından ve faiz ödeme gücünden oluşur.

- Borç / Özkaynak Dengesi

$$(1) \text{ Borçların Özkaynaklara Oranı} = \text{Toplam Borçlar} / \text{Özkaynaklar}$$

Bu oran işletmenin borçları ile özkaynakları arasındaki ilişkiyi gösterir. Amaç işletmenin özkaynaklarının yüzde kaç kadar borçlandığını görebilmektir. Oranın yüzde 100'ün üzerinde olması işletmenin borçlarının özkaynaklarından fazla olduğunu gösterir. Bu durum, ortaklar ve alacaklılar açısından olumsuz bir görüntüdür. Genel olarak işletmenin kaynaklarının büyüklük açısından özkaynaklar, uzun vadeli borçlar ve kısa vadeli borçlar sırasında olması tercih edilir. Bu orandan beklenen genelde yüzde 150'yi geçmemesi yönündedir.

$$(2) \text{ Bankalara Borçlanma Oranı} = \text{Toplam Banka Borçları} / \text{Özkaynaklar}$$

Bu orandan beklenen genelde yüzde 100'ü aşmaması yönündedir.

$$(3) \text{ Kısa Vadeli Borçların Özkaynaklara Oranı} = \text{Kısa Vadeli Borçlar} / \text{Özkaynaklar}$$

Bu oran, işletmenin kısa vadeli borçlarının özkaynaklarla olan ilişkisini gösterir. Amaç işletmenin özkaynaklarının yüzde kaç kadar kısa vadeli borcu olduğunu ortaya koymaktır. Yüksek oranlarda kısa vadeli borç işletmenin ödeme dengesini bozacağından analistler tarafından dikkat edilmesi gereken bir noktadır.

- Maddi Duran Varlıkların Özkaynaklara Oranı = MDV / Özkaynaklar

Bu oran ile işletmenin maddi duran varlıkları ile özkaynakları arasında bir ilişki kurulur. Amaç maddi duran varlıkların finansmanında kullanılan kaynakların içeriğini belirleyebilmektir. Bu oranın yüzde 100'ün üzerine çıkması işletmenin maddi duran varlıklarının finansmanında borçlardan da yararlandığını gösterir. Bu aşamada bu yabancı kaynağın kısa veya uzun vadeli olup olmadığı da önemlidir. Analist incelemelerine özellikle bu oranların yıllar itibarı ile seyrine bakmakla başlar. Borçlarda meydana gelen önemli artışlar, gerçek olup olmama ve kullanım amaçları açısından incelenmelidir.⁷⁴

- Varlıkların Finansmanı

(1) Finansal Kaldıraç = Borçlar / Toplam Aktifler

“Bu oran işletmenin aktiflerinin yüzde kaçının borçla finanse edildiğini gösterir. Oranın yüksek olması kredi verenler açısından riski arttırıcı etkisi vardır. İşletmenin piyasaya satış, üretim ve mali yapı açısından hakim olduğu durumda etkisi olumlu olup tersi durumda işletmenin finansal yapı riskini dolayısıyla kredi riskini arttırır.

(2) Kısa Vadeli Borç Finansmanı = Kısa Vadeli Borçlar / Aktif Toplamı

Kısa vadeli borçların toplam aktiflere oranı işletmenin iktisadi kaynaklarının yüzde kaçının kısa vadeli borçlarla finanse ettiğini gösterir. Varlıkların kısa vadeli borçlanma yoluyla finansmanından yüksek oranlarda olması ve bu oranın yükseliş trendi içinde olması kredi riskini arttırıcı unsurdur.”⁷⁵

(3) Özkaynak Finansmanı = Özkaynaklar / Aktif Toplamı

⁷⁴ A.e., ss. 175-176., ss. 175-176.

⁷⁵ Çolakoglu, a.g.e., ss. 62-63.

İşletme varlıklarının ne kadarının firma ortakları tarafından finanse edildiğini gösterir.⁷⁶

- Satışların Finansmanı

- (1) Borçlar / Net Satışlar

Bankaların beklentisi bu oranın yüzde 50'yi geçmemesi yönündedir.

- (2) Banka Borçları / Net Satışlar

Bankaların beklentisi faiz haddini göz önüne almak suretiyle bu oranın en fazla yüzde 35 olması yönündedir.

- (3) Özkaynaklar / Net Satışlar

Bankalar bu oranın olabildiğince yüksek olmasını beklerler.

- Faiz Ödeme Gücü = $\frac{[\text{Ödenecek Faizler (Finansman Giderleri)} + \text{Bilanço Karı}]}{\text{Ödenecek Faizler (Finansman Giderleri)}}$

Banka analistleri bu oranı dikkate alırken genel beklenti yüzde 150 ve daha fazla olması yönündedir. Bankalar için bu oran yüzde 110'un altına inerse bu işletme finansman sıkıntısına girecektir.

c. Karlılık Analizi

“İşletme karlı mı?”, “Yeterli fon yaratıyor mu?” gibi sorulara cevap arar. Satış karlılığı, özvarlık karlılığı ve aktif karlılığı baz alınan kriterlerdir.

⁷⁶ Tan, Öztürk, a.g.e., s. 224.

- Satış karlılığı; brüt kar, faaliyet karlılığı ve net kar oranları ile bulunur:

$$(1) \text{ Brüt Kar Oranı} = \text{Brüt Satış Karı} / \text{Net Satışlar}$$

Bu oran işletmenin ana faaliyet konuları ile ilgili olarak elde ettiği karlılık yüzdesini gösterir. Bu oran işletmenin net satışları ve satışların maliyetinden etkilenir. Özellikle işletmenin faturasız satış yapma imkanı bulunmuyor ise, karı azaltabilmek için satışların maliyetini gerçek olmayan bir biçimde arttırmaya yönelirler. İşletmenin gerçek olmayan bir biçimde karlılık oranı ile ilgili bir düzenleme yapıp yapmadığını ortaya koymaya yarar.⁷⁷ Bu oran **gayri safi randıman** olarak adlandırılır ve bankaların bu orandan genel beklentisi yüzde 20 civarındadır.

$$(2) \text{ Faaliyet Karlılığı Oranı} = \text{Faaliyet Karı} / \text{Net Satışlar}$$

Bu oran yardımıyla işletmenin faaliyet giderleri karşılandıktan sonra eriştiği karlılık değerlendirilir. İşletme kar planlaması yapabilmek amacıyla faaliyet giderlerini gerçek olmayan bir biçimde arttırmış olabilir.

$$(3) \text{ Net Kar Oranı} = \text{Vergi Sonrası Kar} / \text{Net Satışlar}$$

Bu oran işletmenin sonuç karlılığını göstermesi açısından önemlidir.⁷⁸ “Bu oran işletmenin net satışlardan vergi öncesi kaç TL kaldığını verir.”⁷⁹

Bu oran ciro karlılığı ya da işletmenin genel verimliliği olarak da isimlendirilir. Genel olarak brüt kar oranından daha düşük netice verir ama bankaya daha gerçek bilgi sunar. Bankaların bu orandan genel beklentisi yüzde 5 civarında olmasıdır. Çalışmamızın gelir tablosu bölümünden karlılık amacı ile ilgili diğer oranlar ve yorumlar hakkında bilgi alınabilir.

⁷⁷ Bozkurt a.g.e., s. 177.

⁷⁸ A.e., s. 178.

⁷⁹ Çolakoglu, a.g.e., s. 66.

d. Faaliyet Analizi

- Alacak Devir Hızı ve Alacak Tahsil Süresi

$$(1) \text{ Alacak Devir Hızı} = \text{Net Satışlar} / \text{Ortalama Alacaklar}$$

İşlemenin ticari alacakları ile net satışları arasında ilişki kurularak, alacakların bir hesap döneminde kaç kere tahsil edildiği ortaya konulabilir. Genel olarak bu oranın yüksek olması işletmenin alacaklarını tahsil etmede zorluk çekmediğini gösterir. Oranın düşük çıkması, işletmenin tahsilat zorluğu çektiğini, alacakların bataklık durumunda olduğunu, tahsil edilmiş olan alacakların kayıtlarda bekletildiğini, başka hesaplarla ilgili tutarların alacakların içine gizlenmiş olabileceğini gösterebilir.⁸⁰

$$(2) \text{ Alacakların Tahsil Süresi} = 360 / \text{Alacak Devir Hızı}$$

Bu oran işletmenin alacaklarını kaç günde bir tahsil ettiğini yaklaşık olarak gösterir. Bulunan süre ile işletmenin vadeli satış süresi karşılaştırılarak alacakları tahsilde sıkıntı içinde olup olmadığı hakkında fikir verir.⁸¹

- Stok Devir Hızı ve Stok Devir Süresi

$$(1) \text{ Stok Devir Hızı} = \text{Satılan Malın Maliyeti} / \text{Ortalama Stoklar}$$

“Normalde bu oranın yüksek çıkması olumlu karşılanır. Orandaki önemli bir düşüklük dikkati çeker. İşletmenin satışlarında düşme olabilir, stoklar yüksek değerlendirilmiş olabilir, stoklar içinde satılamayacak mallar var olabilir, faturasız satıldığından stoklardan çıkılmayan mallar olabilir, işletme dışı alanlarda kullanılan

⁸⁰ Bozkurt, a.g.e., s. 176.

⁸¹ Çolakoglu, a.g.e., ss. 64-65.

krediler stoklara gizlenmiş olabilir, işletme zarardan kara geçebilmek için stoklarını gerçek olmayan bir biçimde şişirmiş olabilir.”⁸²

$$(2) \text{ Stok Devir Süresi} = 360 / \text{Stok Devir Hızı}$$

İşletme stoklarının kaç günde bir çıkış yaptığının göstergesidir.

- Özkaynak Devir Hızı = Net satışlar / Ortalama Özkaynaklar

Özkaynak devir hızı yüksek olması işletmenin özkaynağının verimli kullanıldığını gösterebileceği gibi yetersiz olabileceğinin de işareti olabilir. Bu sebeple ilk önce işletmenin efektif özkaynağı tespit edilmeli, sonra yeterlilik düzeyi incelenerek bulunan oran yorumlanmalıdır. Bir işletmenin özkaynağı yetersiz bir seviyedeyken, stok ve alacak devir hızı da yavaş ise bu durum sözkonusu işletmenin kredi riskinin yükselme eğilimi taşıdığının işaretidir.⁸³

- Aktif Devir Hızı = Net Satışlar / Ortalama Aktif Toplamı

Bu oran işletmenin sermaye yoğunluğunun veya aktif kullanımının bir ölçüsü olarak yorumlanabilir. İşletmenin bulunduğu sektörde sabit varlıklar aktif içinde önemli tutarlara ulaşıyorsa, aktif devir hızı düşük, aksi halde yüksektir. Bu işletmeler riski azaltmak için yüksek kar marjlarıyla çalışmak durumundadırlar. İşletmenin ürettiği ürünlere talebin azalması kredi riskini önemli ölçüde arttıracaktır.⁸⁴

3.3.1.2.4. Nakit Akım Tablosu Analizi

Finansal bir gösterge olarak nakit akışı belli bir dönemde yaratılan iç finansman potansiyeli, olası kar dağıtımları, yatırım finansmanının uzun sürede kullanılabileceği finansman araçları ve borçları geri ödeme gücü hakkında bilgi

⁸² Bozkurt, a.g.e., s. 177.

⁸³ Çolakoglu, a.g.e., s. 64.

⁸⁴ A.e., ss. 64-65.

edinilmesini sağlar.⁸⁵ “Nakit akımı, likidite yeteneğinin yanı sıra büyüme ve gelişme olanağına ilişkin bilgi de vermektedir. Bu bakımdan özellikle kredi kurumları bu analize son zamanlarda ilgi duymaktadırlar.”⁸⁶ “Firmalar belli aralıklarla ileriye dönük nakit akımı tabloları düzenlerler. Böylece gelecekteki herhangi bir zaman aralığında hangi düzeyde nakit ihtiyaçları ve fazlalıkları olacağını görebilir ve harcamalarını buna göre ayarlayarak, firmanın gereksiz aşırı finansmanından kaçınabilirler. Nakit akımının tahmin edilmesi özellikle aşağıdaki nedenlerden dolayı önemlidir.”⁸⁷

- Bir şirketin ömrü sadece karlılığa değil, aynı zamanda nakit akımına bağlıdır.
- Tehlike zamanının yaklaştığını şirket yönetimine önceden işaret verir.
- Borçlanma kararı almadan önce kendi likiditesini kullanmaya yöneltir.
- Yatırımların planlamasında yardımcı olur.

İşletmelerde nakit akışının ölçülmesinde nakit akım tablosu, finansal oranlar ve nakit bütçeleri adıyla üç yöntem kullanılır. Nakit akım tablosu işletmenin tahakkuk esasına göre muhasebeleştiği işlemleri nakit esasına dönüştürür. Nakit akım tablosundaki veriler değerlendirilerek belirlenen işletmenin finansal başarımlar yapısı; likidite, karlılık, verimlilik ve kıymet yaratma potansiyelini ortaya çıkarır.⁸⁸ Nakit akışının analizinde kullanılan diğer bir yöntem de finansal oranları kullanmaktır. Bu yöntemde kullanılan oranlar şöyledir:

$$\text{Kredinin Geri Ödeme Oranı} = \frac{\text{Kullanılabilir Nakit Akımı}}{\text{İstenen Kredi Tutarı}}$$

Kullanılabilir nakit akımı istenen kredi tutarına oranlanınca, bulunacak değer geri ödeme gücünü gösterir. Bu oran gerekli hedeflenen geri ödeme oranında yüksek

⁸⁵ Berk, *Finansal Yönetim*, a.g.e., s. 84.

⁸⁶ A.e., s. 59.

⁸⁷ Berk a.g.e., s. 85.

⁸⁸ Cengiz Erol, *Nakit Akım Yaklaşım Yöntemiyle Kredi Değerlendirmesi (Mali Tablolar Analizi)*, Ankara, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, No:167, 1991, s. 37.

olduğu sürece kredi kurumu açısından risk derecesi de aynı oranda düşer.⁸⁹ “Bu açıdan sözkonusu oranın en az 1 olması istenir.”⁹⁰

$$\text{Borçlanma Derecesi (BD)} = \frac{\text{Nakit Akışı}}{\text{Toplam Borçlar – Hazır Değerler}}$$

Nakit akımını net borçlanmanın yüzdesi şeklinde veren oran, bir işletmenin kendi otofinansman gücüne dayanarak borçlanma kapasitesini gösterir. Sözkonusu oran durgun işkollarında düşük, dinamik işkollarında ise yüksektir. Kredi kurumları açısından analiz sisteminde anlamlı sonuç veren diğer oran nakit akım oranıdır:

$$\text{Nakit Akım Oranı} = \frac{\text{Nakit Akımı} \times 100}{\text{Net Satışlar}}$$

Bu oran nakit akımının toplam üretim başarısı ya da satışlar içindeki yüzdesel payını vermektedir.

Başarının ölçüsü olarak net kar ya da işletme sonucuna dayanmayan ve yapısı nedeniyle işletmenin finansman ya da verim gücünü daha iyi yargılamaya olanak tanıyan, işletme sonuçları veya vergisel net gelir bazında ayrı bir gözlem olarak, bir tür geliştirilmiş karlılık oranını gösterir.⁹¹

3.3.1.2.5. Fon Akım Tablosu Analizi

Firmanın kredi değerliliğinin belirlenmesinde yararlanılabilecek araçların biri de fon akım tablosudur.

⁸⁹ Berk, a.g.e., s. 90.

⁹⁰ Çolakoğlu, a.g.e., s. 69.

⁹¹ Berk, a.g.e., s. 92.

Tablo 3.3. Fon Akım Tablosu

<u>Fon Kaynakları</u>	<u>Fon Kullanımları</u>
Dönem karı	Kar payı dağıtımı
Hesap döneminde ayrılan amortisman	Borçların geri ödenmesi
Sermaye arttırımı	Duran varlıklara yatırım
Yeni borçlanmalar	Sermaye azaltımı
Alacakların tahsili	Faaliyet sonucu uğranılan zarar
Duran ve dönen varlık azalışı	Varlık ve alacaklardaki artışlar

Kaynak: Niyazi Berk, *Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi*, İstanbul: Beta Yayın Dağıtım AŞ, 2001, s. 93.

Analiz; belirli bir dönemde firmanın fonları hangi kaynaklardan edindiği ve bu kaynakları ne amaçla kullandığı konusunda aydınlatıcı bilgi vermekte, bu da kredi analisti açısından firmanın gelecekteki fon gereksinimine ilişkin karar almasını kolaylaştırmaktadır. Bir firmanın ekonomik varlıkları fon kullanımını, buna karşılık borçları ve özkaynağı da fon kaynaklarını oluşturur. Buna karşılık aktif kalemlerdeki azalış ile pasif kalemlerdeki artış fon kaynaklarını, aktif kalemlerdeki artış ile pasif kalemlerdeki azalış fon kullanımı yerlerini belirler. Firmaların başlıca fon kaynakları ve kullanım alanları Tablo 3.3’te özetlenmiştir.

“Fon akımı tablosu belirli bir hesap döneminde gerçekleşen tüm işlemleri ve fon akımlarını değil, sadece dönem içinde meydana gelen net değişimleri ortaya koyar. Bu bakımdan ilgili dönemde sağlanan ve geri ödenen kısa süreli borçlar, fon akımı tablosuna yansımamaktadır. Bununla birlikte bu tablo bilanço ve gelir tablosunda açıkça görülmeyen fon akımlarını ortaya koyar. Böylece firmanın gelecekteki fon ihtiyacının tahminine olanak verir.”⁹²

⁹² A.e., s. 93.

3.3.2. Modern Yöntemlerle Kredi Riski Analizi

Bankalar kredi müşterilerinin bilanço ve gelir tablosu hesaplarını önemli bir inceleme aracı olarak kabul ederler ve bunların analiz ve eleştirisine önem verirler. Ancak bilanço ve gelir tabloları likiditenin gerçek durumunu yansıtmaz, geleceğe yönelik çok derin ve güvenilir bilgiler vermez. Çünkü bilanço düzenlenme tarihi bakımından belli bir tarihi yansıtır ve ileride olacak giriş ve çıkışların bilançodan okunabilmesi mümkün değildir.⁹³ Bankalar ayrıca oran analizi tekniğine de çok önem vermektedirler. Bu oranlar işletmenin geçmiş performansı ile birlikte sektördeki diğer firmalarla kıyaslandığında anlamlıdır. Ancak bu ölçütlerin de hiçbirisi mutlak anlamda doğru değildir. Örneğin yüksek bir cari oran her zaman daha iyiymiş gibi görünmektedir. Bu oran ne kadar yüksekse ödeme güçlüğü riski de o kadar düşüktür. Ama yüksek bir cari oran firmanın kaynaklarını etkin olmayan bir biçimde kullanmasına da yol açabilir. Finansal tabloları analiz ederken süsleme taktikleri karşısında her zaman dikkatli olmak gerekir. Örneğin cari oranı arttırmanın ya da iyileştirmenin basit bir yöntemi mali yılın son günlerinde uzun süreli bir kredi almak ve ertesi yılın ilk günlerinde bunu geri ödemektir.⁹⁴

Türkiye öylesine büyük bir kriz döneminden geçmiştir ki, basiretli şirket yöneticileri aranır hale gelmiş, mali tablolar üzerindeki güvensizlik bankaları işletmelerin kendi iç kontrol ve risk yönetimi birimlerinin raporlarından çok bağımsız denetim kuruluşlarının verdiği raporları dikkate almaya zorlamış, kısaca bankaları arzu edilen bir ölçüm ve izleme metodunu gerçekleştirmeye zorlamıştır. Bankalar, böylece modern yöntemler adı verilen içsel ve istatistiksel verilerle, geleneksel yöntemler adı verilen mali ve yönetsel verileri birleştirerek çeşitli istatistiksel hesaplamalar yapmış, bu hesaplamalar yoluyla işletmelere belli puanlar vermiş ve yine bu işlemler sayesinde geleceğe dönük çeşitli senaryo analizleri üretmeye başlamıştır.

⁹³ Ali Sait Yüksel, *Bankacılık Hukuku ve İşletmesi*, 8.bs., İstanbul, MÜ Nihat Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, s. 120.

⁹⁴ Robert W. Kolb, Ricardo J. Rodriguez, *a.g.e.*, s. 39.

Kredi risklerinin sınıflandırılması sayesinde kredi izleme fonksiyonu çok daha etkin çalışabilme imkanına kavuşacağından bu çalışmaya etkin bir erken uyarı sisteminin kurulmasında yardımcı olacak çeşitli sınıflandırma sistemleri açıklanmıştır. Kredi riskinin modern metodlara göre ölçümü bankadan bankaya değişirken, günümüzde modern bankacılık anlayışında gelecekte yaygın bir şekilde kullanılması düşünülen ve bu tez çalışmasında da gerek anlatım gerekse uygulama bazında ağırlık verilecek olan modeller **İçsel Risk Derecelendirme Modeli** ve **Scoring Modelleri**'dir.

3.3.2.1. Potansiyel Problemlerin Belirlenmesi

Senaryo analizleri ve stres testleri potansiyel olarak problem çıkabilecek alanların belirlenmesinde yardımcı olmaktadır.

3.3.2.1.1. Stres Testleri

Stres testleri, ekonomik koşullardaki olası değişmelerin bankanın maruz kalabileceği riskler üzerindeki istenmeyen etkilerin belirlenmesi ve bankanın sözkonusu değişikliklere karşı koyabilme gücünün değerlendirilmesini sağlamalıdır. Bankanın analize konu ettiği başlıca üç temel alan bulunmaktadır:

- Ekonomide ya da sanayide aşağı yönlü hareketler,
- Piyasa-risk olayları,
- Likidite durumu.

Stres testleri bir yada daha fazla sayıdaki ekonomik, finansal ya da yapısal değişkene ilişkin varsayımlardaki basit değişkenlerin kullanımından daha karmaşık finansal modellerin kullanımına kadar farklı uygulamalara sahiptir. Gelişmiş finansal modeller daha çok büyük ölçekli ve karmaşık faaliyetler olan bankalar tarafından kullanılmaktadır. Hangi stres testi kullanılırsa kullanılsın, testlerde kullanılan veri üst yönetimce düzenli olarak incelenmeli ve alınan sonuçlar öngörülen toleransların

üzerinde ise gerekli düzeltici önlemler alınmalıdır. Stres testlerinde kullanılan veriler aynı zamanda bankanın politikalarının ve limitlerinin belirlenmesi ve güncelleştirilmesinde de kullanılmalıdır. Banka önemli boyutta likidite problemlerine ve kayba yol açabilecek durum değişikliklerini saptamaya gayret etmelidir, örneğin ekonomideki aşağı yönlü dönüşümlerin tüm ekonomide mi yoksa sadece belli sektörlerde mi yaşandığını, hata ve kayıpların beklenen seviyenin üzerinde olup olmadığını ya da krediler ve piyasadaki gelişmelerin ilişkisini belirlemelidir. Böyle bir analiz konsolide bazda yapılmalıdır.

Stres testleri analizleri, yönetimin olağanüstü durumlarda nasıl hareket edeceğini belirleyen beklenmedik durum planlarını içermelidir.⁹⁵

3.3.2.1.2. Senaryo Analizleri

Senaryo analizi, tek olarak değiştirilen risk faktörü yerine, birden çok risk faktörünün aynı anda dikkate alınarak stres testi uygulanması şeklindedir. Örneğin mevduat/kredi faiz oranları ve döviz kurlarının birden değişmesi ya da bir deprem ya da saldırı halinde çeşitli senaryolar tasarlanarak analizler yapılabilmektedir. Senaryo analizlerinin standart bir şeklinin olmaması daha çok ülke koşullarından kaynaklanmaktadır.⁹⁶

3.3.2.2. Kredi Riskini Sınıflandırma Sistemleri

Bankalar, kredi kullanan ve kullanacak firmaların taşıdığı risklerin boyutunu ve gelişim trendini, geliştirecekleri kredi risk sınıfları sayesinde sağlıklı bir şekilde görebilecekler ve risk ölçümüne geçmeden önce bir fikir sahibi olabileceklerdir. Buna göre çalışmamızın bu bölümünde farklı özellikleri baz alan ancak temelde firmaların taşıdıkları riske göre sınıflandırılmasına olanak veren değişik kredi riski sınıflandırma sistemleri açıklanmıştır.

⁹⁵ Türkiye Bankalar Birliği, a.g.e., s. 17.

⁹⁶ Faik Çelik, “Türk Bankacılığında Risk Yönetimi Yönetmeliği Dönemi ve Piyasa Riski Ölçüm Metodları”, *İktisat Dergisi*, No: 417, 2002, s. 64.

3.3.2.2.1. 5C Sistemi

Karmaşık durumu etkileyen veri yapısının çok yönlülüğü nedeniyle teoride ve uygulamada değerlendirme kriterlerinin sistematik bir yapıda düzenlenmesi konusunda genel bir eğilim vardır.

Kredi değerlendirmelerinde ABD’de bu konuda 5C kuralından hareket edilmektedir. Adı geçen kuraldaki ‘C’ ile başlayan faktörler şöylece özetlenebilir:⁹⁷

- Character; karakter (işletme yönetiminin güvenilirliği ve dürüstlüğü).
- Capacity; yüksek kapasite (gelecekte yüksek bir karlılık ve pazar değeri gerçekleştirmede işletme yönetiminin yetenekleri).
- Capital; kapital-sermaye (işletmenin özkaynak yapısı).
- Collateral; teminat (krediye karşılık oluşturulan teminatlar).
- Conditions; koşullar (ekonomik, sektörel ve teknolojik koşullar).

Kredi alanın borçlanma kapasitesi ve geri ödemede kullanılacak kaynakları temel alan bu sınıflandırmada karakter, kapasite ve kapital temel unsurlar olarak kullanılmaktadır.

5C adındaki temel sınıflandırma faktörleri için; firmaların kredi değerliliğini belirlemede istatistiksel yöntemlere başvurmadan aşağıdaki bileşimler göz önüne alınarak (5C’nin içindeki 3 adet C için) güvenilir sonuçlar almanın mümkün olduğu görüşü mevcuttur.

Bu bileşimler Tablo 3.4’te gösterilmiştir.⁹⁸

⁹⁷ Berk, a.g.e., ss. 79-80.

⁹⁸ Niyazi Berk, **Bankacılığın Dışa Açılması ve Dış Kredi İlişkileri**, İstanbul, Yapı Kredi Bankası AŞ, İktisadi Araştırmalar Müdürlüğü Bankacılık Araştırmaları Dizisi No:4, 1985, ss. 98-99.

Tablo 3.4. 3C Sınıflandırması

Karakter + Kapasite + Sermaye	= En az kredi riski
Karakter + Kapasite + Yetersiz Sermaye	= Olumlu kredi riski
Kapasite + Sermaye + Yetersiz Karakter	= Şüpheli kredi riski
Karakter + Kapasite – Sermaye	= Sınırlı başarı
Kapasite + Sermaye – Karakter	= Tehlikeli risk
Karakter + Sermaye – Kapasite	= Düşük riskli kredi
Sermaye – Karakter – Kapasite	= Oldukça sınırlı başarı
Karakter – Kapasite – Sermaye	= Düşük riskli kredi
Kapasite – Karakter – Sermaye	= Hileli (aldatıcı) kredi riski

Kaynak: Niyazi Berk, *Bankacılığın Dışa Açılması ve Dış Kredi İlişkileri*, İstanbul: Yapı Kredi Bankası AŞ, İktisadi Araştırmalar Müdürlüğü Bankacılık Araştırmaları Dizisi, No: 4, 1985, ss. 98-99.

5C ya da 3C sistemi, kısa zamanda bir analiz gerçekleştirmek ve sayısal verilerden daha çok nitel kaynaklarla çözüme gitmeyi isteyen analistler kullanır.

3.3.2.2.2. Derecelendirme Kuruluşlarının Değerlendirme Sistemi

Risk değerlendirme ve derecelendirme sisteminin arzu edilen bir yapıda olabilmesi için işletmenin piyasadaki koşullarını, kredi ahlakını, üretilen mamullerini, ekonomisinin durumunu ve ülke riskini değerlendirebilecek düzeyde olmalıdır. Çalışmanın ikinci bölümünde bu derecelendirme sistemi ile ilgili daha detaylı bir bilgi verilmiş ve **Firma Hakkında Bilgi Alınan Kaynaklar** alt başlığında bu konu ile ilgili de bir örnek verilmiştir.

3.3.2.2.3. Dun & Bradstreet Sistemi

Ticari kredilerde riskin tahmini için 1841 yılında Amerika'da kurulan dünyanın en büyük ticari ve finansal bilgi bankası olan Dun & Bradstreet tarafından

bir derecelendirme sistemi oluşturulmuştur. D&B derecelendirmesi iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölüm olan finansal gücün değerlendirildiği kısım firmaların özkaynaklarının büyüklüklerini sınıflandırırken, ikinci bölüm firmanın ödeme gücü ve isteğini ölçen ve derecelendiren risk faktörü kısmıdır. Firmaların ticari ünvanlarından sonra gelen harfler ve sayılarla kredinin dahil olduğu risk sınıfı belirlenir. Harflerle gösterilen kısım firmaların finansal gücünü, sayılardan oluşan kısım ise risk faktörünü gösterir.

“Firmaların sahip oldukları ödeme yeteneği ve istekliliğinin sınıflandırılmasında aşağıdaki kriterler kullanılabilmektedir.”⁹⁹

- İşletmenin yaşı,
- İşkolunun gelişme görüntüsü,
- Geçmişteki ödeme davranışları,
- Yönetim yetenekleri (Geçmişteki yönetim başarısı),
- Genel finansal durum,
- İşletmenin hukuki yapısının sağlamlığı,
- Yıllık bilanço ve gelir tablosunun hazırlanması ve sunulması.

D&B’ce geliştirilen matematiksel model içinde uzmanların görüşleri, iş analiz kuralları ve yıllardan bu yana başarısızlığa uğramış firmalardan sağlanan bilgi ve tecrübe birikimi ve bakış açısı ile işletmelerin risk derecesini belirlenmektedir.

D&B firmaları sahip oldukları ödeme yeteneği ve istekliliğine göre sınıflandırması ise aşağıdaki tabloda verilmiştir:

⁹⁹ Çolakoğlu, a.g.e., s. 84.

Tablo 3.5. D&B'ye Göre İşletmelerin Güç ve İstek Sınıfı

Risk Faktörü	Şartlar	Risk Seviyesi
1	Güçlü	Düşük Risk
2	İyi	Ortalamanın Altında Risk
3	Orta	Ortalamanın Üstünde Risk
4	Zayıf	Yüksek Risk
-	Belirsiz	Tanımlanamayan Risk

Kaynak: Orhan Çolakoğlu, *Ticari Bankalarda Kredi Riskinin Analizi ve İzlenmesi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998, s. 84.

3.3.2.3. Kredi Riski Ölçüm Modelleri

Kurulan modelin kullanıldığı işletmelerde modeli kullanacak kalifiye elemanlara ve modelin işlemlerini sağlayacak doğru veri kaynağına gereksinim duyulur.¹⁰⁰ Artan rekabet koşulları içinde bankalar çeşitli modeller kurarak risklerini en doğru biçimde ölçmelidir. Bu sayede bankalar sermayelerini doğru bir seviyeye getirebilecek, ürünleri için en uygun fiyatlamayı yapabilecek ve kredilendirme aşamasını en etkin bir biçimde yönetebileceklerdir.¹⁰¹

3.3.2.3.1. İçsel Risk Derecelendirme Modeli

Bireysel kredilerin ve tüm portföyün kalitesinin izlenmesinde en önemli araçlardan birisi içsel risk rating sistemidir. İyi yapılandırılmış bir içsel risk rating sistemi bankanın maruz kalabileceği farklı kredi risklerinin derecelendirmesinde uygulanan en iyi yöntemlerden biridir. Bu sistem tüm kredi portföyünün karakterini, kredi yoğunlaşmalarını, problemlili kredileri ve kredi karşılıklarının yeterliliğini daha doğru olarak belirleme imkanı verir. Daha çok büyük ölçekli bankalarda

¹⁰⁰ Wolf, Urs. *Taking The Credit Risk Out Of Retail Credit Modelling*, July 2001, (Çevrimiçi) <http://www.erisk.com>, 02.04.2002.

uygulanmakta olan ayrıntılı ve gelişmiş içsel risk rating sistemleri iç sermaye dağılımının, kredi fiyatlarının ve işlemlere ilişkin karlılığın belirlenmesinde de kullanılmaktadır.¹⁰²

“İçsel risk rating sisteminde krediler risk göstergelerine göre çeşitli sınıflara konulmaktadır. En basit sistemlerde krediler elverişli ve elverişsiz krediler olarak ayırma tabi olmaktadır, daha gelişmiş sistemlerde ise elverişli krediler için farklı dereceler belirlemek suretiyle kredi risklerinin daha doğru biçimde sınıflandırılması yapılır.¹⁰³ Banka içi rating’e dayalı değerlendirme aşağıdaki temel özellikleri taşımaktadır:

- Beklenen kayıp ya da ödenmeme olasılığını esas alan risk sınıflarının belirlenmesi ve kredilerin risk sınıfına göre sıralanması,
- Bankalarda denetim amaçlı bir şemanın uygulanması açısından bir yöntem geliştirilmesi,
- Her risk sınıfı için ağırlık faktörlerinin tespiti,
- İçsel rating’in kalitesinin güvenceye alınması bakımından asgari kriter ve prensipler,
- İçsel rating’in bankalardaki uygulamasının kontrolü.”

Öte yandan 1999 yılında G-10 ülkelerinden 30 banka üzerinde yapılan araştırmalar yapı, yöntem ve kullanım açısından farklı rating sistemlerinin kullanıldığını göstermektedir. Farklılıkların önemli bir bölümü de yönetim kalitesi gibi nitel faktörlerin ve bilanço analizi alanında yoğunlaştığını göstermiştir. Ayrıca kredi portföyünün oluşturulmasında ve proje bazında kredi taleplerinin değerlendirilmesinde kullanılan ratinglerde de farklar görülmektedir.¹⁰⁴

¹⁰¹ Jef Aziz, Narat Charupat, **Enterprise Credit Risk Using Mark-to-Future**, Algo Research, Vol. I, September 1998, s. 175.

¹⁰² Türkiye Bankalar Birliği, **a.g.e.**, s. 14.

¹⁰³ **A.e.**

¹⁰⁴ Berk, **a.g.e.**, ss. 47-48.

Kredi riskinin ölçülmesinde amaç, kredilerin bir portföy yaklaşımı ile yönetilmesi, fiyatlamasının riskleri içerecek şekilde yapılması ve beklenmedik zararlara karşı bir güvence tesis edilmesidir. Kredi riskinin ölçülmesinde en önemli aşamalardan biri içsel risk derecelendirme sisteminin geliştirilmesidir. İçsel risk derecelendirme modelinin sonuçları, müşterilerin gelecekte temerrüde düşme olasılığı ile eşleştirilerek her bir müşterinin ve toplam kredi portföyünün beklenen zarar, beklenmeyen zarar tutarları hesaplanmakta ve nihai olarak portföyün riski ekonomik sermaye ile ilişkilendirilmektedir. Erken uyarının sağlanabilmesi için bankanın içsel risk rating sistemi kredi riskindeki muhtemel ve mevcut bozulmalara ilişkin göstergelere karşı hassasiyet göstermelidir. Ratingleri bozulan krediler ayrıca izlemeye alınmalıdır. Kredi portföyünün mevcut karakteristiğinin takip edilmesi ve bankanın kredi stratejisinde yapılması gerekli olan değişikliklerin belirlenmesine yardımcı olması açısından farklı departmanlardaki yöneticiler tarafından da dahili risk ratingleri kullanılabilir.¹⁰⁵

Beklenen zarar, kredi işlemi ile kredi borçlusunun gelecek bir yıllık dönem içerisinde temerrüde düşme olasılığı ile borçlunun temerrüde düştüğü anda mevcut kredi işleminden oluşan banka zararı dikkate alınarak hesaplanmaktadır. Kredi müşterisinin temerrüde düşme olasılığı hesaplamasında ise bankanın geçmiş verilerine dayanarak uluslararası standartlarda ve istatistiksel metodlar ile oluşturulan içsel derecelendirme modeli kullanılmaktadır.¹⁰⁶

3.3.2.3.1.1. Temerrüde Düşme Olasılığı

“Genel tanımla karşı tarafın yükümlülüğünü yerine getirememe riski olarak tanımlanan kredi riskinin sayısallaştırılabilmesi için olasılık kuramından faydalanılmaktadır. Ancak karşı tarafın yükümlülüklerini yerine getirememesi olasılığının hesaplanması kredi kullanan firmaların finansal yapılarına bağlıdır. Bu nedenle firmaların finansal yapılarının incelenmesi ve geçmiş tecrübelerden

¹⁰⁵ TBB, a.g.e., s. 14-15.

¹⁰⁶ Ebru Ogan Erdoğan, Burak Dolgun, “Dünyada ve Türkiye’de Kredi Riski Uygulamaları”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Mayıs-Haziran 2001, No: 18, s. 80.

yararlanılarak finansal yapıların temerrüde düşme olasılığı ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Bankalar bu amaca yönelik olarak firmaların kredi derecelerini kullanabilirler. Kredi derecelendirme kuruluşları tarafından verilen notlar temerrüde düşme olasılığını ifade etmektedir. Ancak bankanın kredi ilişkisine gireceği firmanın bir kredi notu olmayabilir. Bu nedenle bankalar kendi içsel derecelendirme sistemlerini kurmak durumunda kalmışlardır.”¹⁰⁷

Temerrüde düşme oranları, herhangi bir karşı tarafın ödeme zorluğuna girme ihtimalini gösterir. Bunlar her risk derecesi için hesaplanır ve piyasalara enformasyon sağlayan Moody’s ve S&P gibi kurumlar tarafından sağlanır. Temerrüde düşme halinde kredinin geriye dönme oranları, eğer karşı taraf ödeme zorluğuna girmiş ise kaybın boyutunu gösterir. Bunlar da risk dereceleri bazında hesaplanır ve hem dış hem de iç bilgi kaynaklarından sağlanabilirler.¹⁰⁸

Kredi riskini hesaplarken, temerrüde düşme olasılığını tahmin etmek için temerrüde düşme oranı ve temerrüde düşme gerçekleştiğinde ortaya çıkacak kaybın büyüklüğünü tahmin etmek için de geri kazanılma oranını bilmek gerekir. Temerrüde düşme olasılığı ve geri kazanılma oranı, dışardan sağlanan veriler ve kurum içi yapılan araştırmaları kullanarak ortaya çıkarılmış bir takım kalitatif ve kantitatif ölçümler kullanılarak belirlenmiştir. Kantitatif bilgiler aşağıdaki dış kaynaklardan sağlanabilir:

- Moody’s’ten,
- Standard & Poor’s’tan,
- Z- testi modellerinden,
- KMV’nin Beklenen Temerrüde Düşme Sıklığı sonuçlarından.

Fakat, dışsal veriler tüm şirketleri kapsamadığından ve oldukça subjektif yaklaşımlar içerdiğinden, bunları içsel araştırma sonuçları ile düzeltmek gerekir.

¹⁰⁷ M. Övünç Şişman, “Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Kantitatif Risk Ölçüm Teknikleri”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Hülya Talu, İstanbul, 2001, s. 73.

İçsel araştırma sonuçları tipik olarak geçmişten gelen temerrüde düşme olasılıklarını ve geri kazanma oranlarını içermektedir. Kalitatif bilgi istatistiklere dayanmaz fakat subjektif yaklaşımlara dayanan belirli verilere bağlıdır. İstenen bilgi şunlardan ibarettir:

- Geçmişteki ödemeler,
- Sektörün cirosu,
- Şirketin cirosu,
- Şirketin üç aylık, altı aylık ve yıllık performansı.

Buna göre temerrüde düşme ve geri kazanılma oranları ile ilişkili temel noktalar şunlardır:¹⁰⁹

- Dışsal veriler ve derecelendirme belli başlı şirketleri kapsadığından ve öznel olduklarından yetersizdirler.
- Çok az organizasyon temerrüde düşme oranları ve geri kazanılma oranlarını tahmin etmekte kullanılabilecek gerekli istatistiki bilgileri sağlamaktadır.
- Temerrüde düşme ve geri kazanılma oranlarının tahminleri, veri kaynaklarının kalitesine göre iyileşme gösterecektir. Eğer organizasyonlar geleceğe yönelik hesaplamalar için veri sağlayacaksa, şu an için gerekli olmayan, büyük miktarda veriyi saklamaları gerekmektedir.

İçsel risk dereceleri, müşterinin gelecek bir yıl içerisinde temerrüde düşme olasılığı (Expected Default Frequency-EDF) ile bağlantılıdır. Temerrüde düşme olasılığı, derecenin risk karakterini ifade etmektedir. Her bir risk derecesindeki, geçmiş dönemdeki deneyimler ve gözlemler dikkate alınarak tahmin edilip hesaplanmaktadır.¹¹⁰ Genel kredi sözleşmelerinde kredi alan taraf temerrüt durumunda ilgili bankaca kredilere uygulanan en yüksek faiz oranına bu oranın %50'sinin ilavesi suretiyle bulunacak oran üzerinden temerrüt faizi uygulanmasını kabul ve taahhüt eder. Bununla beraber bu faizin vergisini ve diğer eklentilerini ve

¹⁰⁸ Aksel, a.g.e., s.71.

¹⁰⁹ A.e., s. 77.

¹¹⁰ Erdoğan, Dolgun, a.g.e., s. 81.

bankanın yapacağı her türlü masraflar ile birlikte ödemeyi kabul ve taahhüt eder.¹¹¹ “Kredi riski nedeniyle meydana gelen kayıpların artması bankaları bu durumun tesadüfi olmadığı ve kredi fiyatlarına kredi riski nedeniyle meydana gelen kayıpların maliyetlerinin de eklenmesi gereğini kabul etmelerine neden olmuştur. Böylece belli bir dönem içinde meydana gelebilecek kayıpların ne olabileceği bankaların kredi süreçleri içinde cevap aradıkları bir soru haline dönüşmüştür. Kısacası bankalar kredi portföyleri için ortalama temerrüt oranını (expected default frequency) ölçmeye, bunun karşılığında kaybedecekleri değerin (expected loss) ne olacağını belirlemeye, bunun için karşılık ayırmaya ve bu maliyeti kredi fiyatlarına yansıtmaya başlamışlardır.”¹¹²

3.3.2.3.1.2. Temerrüt Anındaki Kullanım (Exposure at Default)

Beklenen zarar hesaplanmasında dikkate alınan bir diğer parametre de **Temerrüt Anındaki Kullanım**’dır. Müşteriye tahsis edilen toplam kullanılabilir kredi limitinden, müşterinin temerrüt anında kullandığı toplam kredi riskini ifade etmektedir. Kısaca bir kredi müşterisinin aldığı 100 TL limitin temerrüt anında ne kadarı kullanımda bunu göstermektedir. Söz konusu kullanım tutarı, firma problemli hale gelmeye başladığında firmanın ortalama kullanımının üzerine çıkmaktadır. Beklenen zarar, yukarıda bahsedilen yöntemler ve analizler ile yine geçmiş veriler kullanılarak hesaplanmaktadır.¹¹³

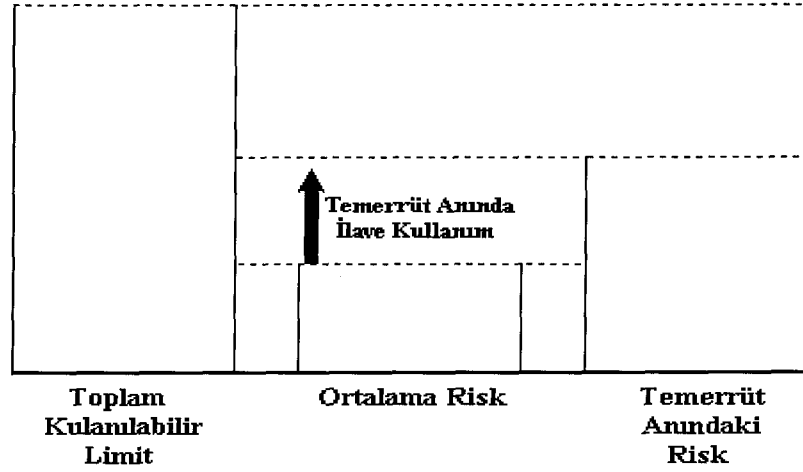
3.3.2.3.1.3. Temerrüt Anında Kayıp Olasılığı (Severity)

“Kredi riski yaratan pozisyonların, kredi riskinin gerçekleştiği anda hangi değerde oldukları çoğu zaman bilinmemektedir. Kullanılan krediler için kredi kullananlar için limit belirlenir. Ancak bu limitlerin %100 kullanımı gerçek hayatta her zaman mümkün değildir. Bu nedenle kredi limitlerini kredi riskine maruz tutar olarak kabul etmek aşırı tutucu bir yaklaşımdır.

¹¹¹ Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., **Kredi Genel Sözleşmesi**, 2000.

¹¹² Şişman, a.g.e., s. 72.

¹¹³ Erdoğan, Dolgun, a.g.e., s. 81.

Şekil 3.3. Temerrüt Anındaki Kullanım

Kaynak: Ebru Ogan Erdoğan ve Burak Dolgun, “Dünyada ve Türkiye’de Kredi Riski Uygulamaları”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi* (Mayıs-Haziran 2001), No: 18, s. 81.

Buna ek olarak kredilendirme işlemi belli kalitede teminat karşılığında gerçekleşmektedir. Yani kredi riski gerçekleşse bile bankanın kaybı kredi hacmi kadar olmayacaktır. Bankalar portföyleri içindeki müşteriler, sektörler ve değişik teminat tiplerine göre mevcut kredi hacminin temerrüt anında tahsil edemeyecekleri kayıp oranını (severity) hesaplamalıdır. Bu oranla kredi hacminin çarpımı temerrüt anındaki kaybı verecektir.

Diğer taraftan türev ürünler de kredi riskine maruzdur. Karşı tarafın yükümlülüğünü yerine getirememesi durumunda ilgili türev ürüne ait kontrat hayata geçemeyecektir. Eğer enstrümanın vade tarihinde piyasa fiyatlarıyla, kontratta belirlenen fiyatlar arasındaki fark herhangi bir taraf için kar sağlıyorsa, diğer tarafın yükümlülüğünü yerine getirememesi durumunda kar edecek olan taraf kar edeceği miktar kadar kredi riskine maruz kalacaktır. Ancak bu tutarın bugünden belirlenmesinde güçlükler yaşanmaktadır. Böylesi durumlarda, temerrüt anındaki kaybı hesaplamak için olasılık kuramından yararlanmak mümkündür.”¹¹⁴

¹¹⁴ Şişman, a.g.e., s. 74.

Moody's Risk Yönetimi Grubu Mart 2002'de **Loss Calc.** adını verdiği temerrüt anında kayıp modelini oluşturmuştur. Bu model, temerrüde düşen borçlar için beklenen kaybın hesaplanmasında yatırımcıların daha doğru karar almalarını sağlayacak bir araçtır. Model, temerrüde düşme oranlarını **Risc Calc.**, geri kazanım oranlarını da **Loss Calc.** kullanarak birleştirmektedir. Moody's'ten Roger Stein'e göre temerrüde düşme olasılığı kredi riski eşitliğinin sadece bir parçasıdır ve bu işle uğraşan uzmanlar kaybın şiddetini de bilmek zorundadır. **Loss Calc.** Moody's'in bundan 10 yıl önce kullanmaya başladığı LGD-Loss Given Default (Temerrüt Anında Kayıp) araştırması üzerine kurulmuştur. **Loss Calc.** geleceğe yönelik ki bu bir yıl ya da daha kısa zaman da olabilir- bir tahmin yapmak için tarihsel verileri kullanmaktadır. Bu veritabanı 1981 yılının verilerine kadar gidip 1800'den fazla geri kazanımlar üzerinde gözlemlerde bulunmuştur. Bu gözlemler gerek kamuya ait gerekse özel kesime ait bonolar, sendikasyon kredileri gibi enstrümanlar üzerinde yapılmıştır. Moody's'ten Greg Gupton ortaya çıkardıkları bu çalışma sonucunda şunları söylemektedir: "Biz bu model ile sadece borcun önemini değil aynı zamanda da makro ekonomik faktörlerin, endüstriyel etkilerin ve şirketin sermaye yapısının durumunu da ortaya çıkarttık. Böylece temerrüde düşme oranında oluşacak kaybın tahmin gücünü de önemli derecede arttırdık."¹¹⁵

Kredi işlemi ile ilgili olan temerrüde düşmüş kredide teminatlardan tahsil edilemeyen kayıp oranı (severity) hesaplamasında, kredi problemlili hale geldiği anda borçlunun vermiş olduğu teminatlardan tahsil edilebilecek tutar, tüm masraflar ile birlikte dikkate alınmaktadır.

Bankanın ekonomik alanda kaybı, sadece teminatlardan tahsil edilemeyen nominal tutarı değil, sözkonusu takip ve tahsil döneminde harcanan tüm masraflar ile paranın zaman maliyetini de içermektedir.¹¹⁶

¹¹⁵ Roger Stein, Greg Gupton, "Moody's Unveils Default Loss Model", **Credit**, Volume 3, Issue 03, March 2002, pp. 16-17.

¹¹⁶ Erdoğan, Dolgun, **a.g.e.**, s. 81.

3.3.2.3.1.4. Geri Kazanılma Olasılığı (Recovery)

Kredi riski hesaplamaları için, hem temerrüde düşme oranı hem de geri kazanılma oranı uygulanmalıdır. Temerrüde düşme oranı, karşı tarafın temerrüde düşme olasılığını, geri kazanılma oranı ise kredi miktarının, temerrüde düşme durumunda kaybedilebilecek olan bölümünü temsil eder. Temerrüde düşme ve geri kazanılma oranları, bireysel olarak karşı tarafa dayandırmak yerine kredi risk derecelerine dayandırılır.¹¹⁷

3.3.2.3.1.5. Beklenen ve Beklenmeyen Kayıp

“İçsel derecelendirme yöntemi ile müşterilerin kredi notuna göre, belirlenen zaman dilimi içinde temerrüde düşme olasılığı hesaplamasından sözedilmiştir. Bu olasılık ile temerrüt anındaki kaybın çarpımı beklenen kayıptır. Bankacılıkta genel eğilim bu kayıp karşılığında karşılık ayırmak ve karşılık maliyetini kredi fiyatlarına yansıtmaktır. Yine de bankanın öngöremediği kayıplar olacaktır. Bu kayıpların da sermaye ile telafi edileceği düşünülür.”¹¹⁸

a. Beklenen Kayıp

“Beklenen Zarar (Expected Loss, EL), müşteriye kullandırılan kredilerde oluşan ortalama zarar oranını, bir başka deyişle senelik hesaplanmış tarihsel kayıpların ortalamasını ifade etmektedir.”¹¹⁹ “Beklenen kredi kayıpları, mevcut kredi tutarları bu kredilere ilişkin temerrüde düşme oranları ve geriye dönme oranları eğer geçerliyse bir organizasyonun oluşması muhtemel kredi kayıplarını gösterir. Uzun vadede kredi kayıplarından dolayı organizasyonu korumak amacıyla beklenen kredi kayıplarına karşılık provizyon ayrılması gerekir. Beklenen kredi kayıpları,

¹¹⁷ Aksel, a.g.e s. 71.

¹¹⁸ Şişman, a.g.e., s. 75.

¹¹⁹ Erdoğan, Dolgun, a.g.e., s. 81.

sermayeden ayrılan karşılıklar sayesinde, kredi fiyatlandırmasında ve riske göre ayarlanmış performans ölçümlerinde beklenen/istenen getirilerle ilişkilendirilir.”¹²⁰

b. Beklenmeyen Kayıp

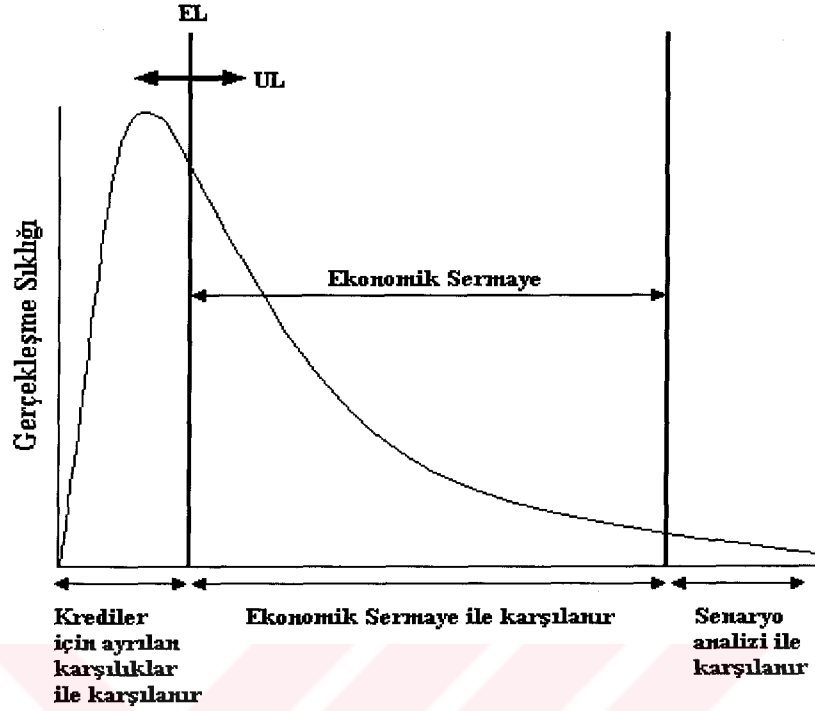
“Beklenmeyen kredi kayıpları, bir organizasyonun beklenen kayıplar üzerine ek olarak maruz kalacağı, daha evvelden belirlenmiş bir güven aralığı için (örneğin %95) beklenen kayıplar ölçümünün dağılımındaki belirsizliği ve sapmayı gösterir ki bunun sebebi gerçekleşen kayıpların beklenen kayıplardan az veya çok olabileceğidir. Beklenmeyen kayıp ölçümleri, kısa vadede oluşabilecek kayıplara karşı alınan bir önlemdir ve beklenen kredi kayıplarını aşabilir. Böyle bir durumdan korunmak için beklenmeyen kayıpları karşılayabilecek düzeyde yeterli risk sermayesinin ayrılması gereklidir.”¹²¹

Beklenmeyen zarar beklenen zarar değerinin değişkenliğini (volatility) ifade eder ve kredi riski için ayrılması gereken ekonomik sermayenin hesaplanmasına temel teşkil eder. Beklenmeyen zararlardan korunmak için bankalar tarafından ekonomik sermaye ayrılmaktadır. Riskteki artış, daha fazla sermaye ayırımı gerektirmektedir. Ekonomik sermaye gereksinimi, beklenen zarardaki standart sapmayı ifade eden beklenmeyen zarar tutarı dikkate alınarak hesaplanmaktadır. Muhafazakar bir banka, her bir ilave birim için daha fazla sermaye ayırmak durumundadır. Dolayısıyla bankanın sahip olmayı hedeflediği kredi riski için ayrılması gereken ekonomik sermaye tutarı da artmaktadır.¹²² Şekil 3.4’te kredi riski için zarar dağılımı gösterilmiştir. Birinci kısımda yer alan beklenen zarar krediler için ayrılan karşılıklarla, ikinci kısımda yer alan beklenmeyen zarar ayrılacak ekonomik sermayeyle ve üçüncü alanda görülen kayıp tutarı da senaryo analizleri ile kontrol altına alınmalıdır.¹²³ Çalışmamızın ağırlık noktasını beklenen ve beklenmeyen kısımlar için ayırmamız gereken sermaye tutarı oluşturacaktır.

¹²⁰ Aksel, a.g.e., s. 71.

¹²¹ A.e.

¹²² Erdoğan, Dolgun, a.g.e., s. 81.

Şekil 3.4. Kredi Riski İçin Zarar Dağılımı

Kaynak: Credit Suisse First Boston, *CreditRisk+: A Credit Risk Management Framework*, 1997, s. 25.

“Beklenmeyen kredi kayıpları belirsizliği ya da beklenen kayıpların ölçümündeki dağılmayı gösteren, gerçek kayıpların beklenen miktarlardan daha yüksek ya da alçak olmasından kaynaklanan kayıplardır. Beklenmeyen kredi kayıpları kısa zamanlı kayıpların beklenen kredi kayıplarını geçmesi durumunda korunmayı sağlayan bir yoldur. Beklenen ve beklenmeyen kredi kayıpları doğrudan kredi riskine ve piyasayla alakalı kredi riskine uygulanabilir.”¹²⁴ Eğer beklenen kredi kayıpları, mevcut kredi tutarları, bu kredilere ilişkin temerrüde düşme oranları ve geriye dönme oranları geçerliyse, bu organizasyonda oluşması muhtemel kredi kayıplarının ölçülebilmesini sağlar. Beklenmeyen kredi kayıpları ise beklenen kayıplara ilaveten bir kurumun karşı karşıya kalabileceği kayıpları belirli bir güven aralığında gösterir. Kurumu uzun dönemli kredi kayıplarına karşı korumak için, beklenen kredi kayıpları üzerinden karşılık ayrılmalıdır. Beklenen kredi kayıpları

¹²³ A.e., s. 82.

¹²⁴ Aksel, a.g.e., s. 75.

fiyatlandırmaya ve risk ayarlaması yapılmış performans kriterlerine, beklenen karlardan mahsup edilmek suretiyle katılmalıdır.¹²⁵ Beklenmeyen kredi kayıpları belirsizliği ya da beklenen kayıpların ölçümündeki dağılmayı gösteren, gerçek kayıpların beklenen miktarlardan daha yüksek ya da alçak olmasından kaynaklanan kayıplardır.

Tablo 3.6. Beklenen Kredi Risklerinin Formülü

Beklenen Kredi Kayıpları	=	Riske Maruz Tutar	x	Temerrüde Düşme Oranı	x	Kaybın Şiddeti
--------------------------	---	-------------------	---	-----------------------	---	----------------

Kaynak: Kaan Aksel, “Kredi Risklerine Karşılık Ekonomik Sermayenin Hesaplama Metodları”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, (Ocak-Şubat 2002), No: 22, s.70.

Şekil 3.5’te beklenen ve beklenmeyen kayıpların ilişkisi gösterilmiştir:

Şekil 3.5. Beklenen ve Beklenmeyen Kredi Kayıpları

Kaynak: Kaan Aksel, “Kredi Riski Yönetimi”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, (Mayıs-Haziran 2001), No: 18, s. 74.

¹²⁵ A.e., ss. 74-75.

3.3.2.3.2. Puanlama (Scoring) Modelleri

Kredi puanlama, çeşitli bilgilerin belli bir sonuca yönelik tahmin güçlerinin bulunarak ağırlıklandırılması ve sonuçta elde edilecek toplam puanın karar için kullanılması yöntemidir. Amaca uygun olarak farklı tahminler için kullanılabilir.¹²⁶ Bilgisayara dayanan **credit scoring** yöntemlerinin başlıca üstünlükleri şöyle özetlenebilir:

- Bu yöntemin uygulanması ile tüm şubelerdeki kredi analistlerinin tek bir sisteme göre karar verme olanağı doğmakta ve kredi denetimi kolaylaşmaktadır.
- Kredi kararlarında bilgisayarın kullanımı rutin işleri üstlenirken, sağlanan zaman tasarrufu sayesinde firmanın incelenmesi maliyetleri azalmaktadır.
- İstatistiksel karar yöntemlerinden yararlanma kararlara objektif bir nitelik kazandırmakta, böylece alınan kararın kalitesi artmaktadır.
- Yöntem, ayrıca kredi değerliliği incelemelerinde yeterli deneyimi olmayan banka personeline kolaylık sağlamaktadır.¹²⁷

3.3.2.3.2.1. Bathory Modeli

Kredi riskinin analizi için kullanılabilecek temel finansal verilerin başında firmaya ait finansal tablolardan elde edilen oranlar gelir. Krediler yönüyle etkili olabilecek oran modellerinin seçilerek istatistiki yöntemler eşliğinde incelenmesi sonucu firmanın taşıdığı kredi riski bulunabilir. Rasyolar yolu ile yapılacak olan kredi riskinin analizinde firmaların karlılık, sermaye yeterliliği ve likidite yapıları kriter olarak alınmıştır. Bu kriterlerin analizin temel veri kaynağı seçilmiş olması karlılık, sermaye yeterliliği ve likiditenin firmanın krediyi geri ödeyebilme kabiliyeti taşıyıp taşımadığının ana göstergesi olmasıdır.

¹²⁶ Ceyhun Cenk Özbel, **Koçfinans Kredi Başvuru Değerlendirme Sistemi (Scoring)**, İstanbul, Mart 2002, s. 1.

¹²⁷ Berk, a.g.e., s. 110.

Bu risk ölçüm modelinde öncelikle firmaların kredi risklerini risk sınıflarına göre aşağıdaki şekilde grupluyoruz:

- 1- Düşük Risk
- 2- Orta Risk
- 3- Yüksek Risk
- 4- Kredi verilmesi için daha fazla bilgi ve garanti gereken risk düzeyi/Kredi kullandırılmaması gereken düzeyde risk taşıyan firmalar.

Seçilen Model Rasyolar:

- 1- Net Kar / Sermaye (X1)
- 2- Net Maddi Duran Varlıklar / Toplam Pasif (X2)
- 3- Net Kar / Kısa Vadeli Borçlar (X3)
- 4- Çalışma Sermayesi / Açılan Kredi (X4)
- 5- Özkaynak / Kısa Vadeli Borçlar + Açılan Kredi (X5)
- 6- Net Varlıklar / Açılan Kredi (X6)
- 7- Toplam Aktif / Toplam Pasif + Açılan Kredi (X7)
- 8- Net Kar + Amortisman / Alıcılar (X8)

Yukarıda adı geçen rasyoların birleşiminin sabit bir katsayı ile çarpımı halinde risk tanımlama grubunu ölçebilecek formülü elde etmiş oluruz.

$$RG = k (\sum)_{X1,X8}$$

RG : Risk Tanımlama Grubu

k : Sabit Çarpan : %100 = %12.5 veya 0.125 (100/8)

X1–X8 : Rasyolar

Yukarıdaki veriler ışığında modeli şöyle yazabiliriz: $RG = 0.125 (\sum)_{X1,X8}$

Bulmuş olduğumuz modeli bir örnek üzerinde uygulayalım:

Tablo 3.7. Bathory Modeli

RASYO KODU	FORMÜLÜ	HESAPLAMA	SKOR
X1	NK / S	58,434/603,539	% 9.6
X2	NMDV / TP	590,775/1,280,944	% 46.1
X3	NK/ KVB	58,434/1,268,180	% 4.6
X4	ÇS / AK	(185,373)/5,000	% (3,707.4)
X5	Ö/KVB+ AK	590,775/1,273,180	% 46.4
X6	NV/ AK	590,775/5,000	% 11,815.5
X7	TA / TP + AK	1,871,719/1,285,944	% 145.5
X8	NK + AMOR. / AL.	73,035/253,636	% 28.7
TOPLAM			% 8,389*0.125=1,048

Kaynak: Orhan Çolakoğlu, *Ticari Bankalarda Kredi Riskinin Analizi ve İzlenmesi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998, s. 91.

Risk Gruplarının Skorlarının Puanlaması :

1. Düşük Risk : +700 üzeri
2. Orta Risk : +100 ile +699 arası
3. Yüksek Risk +1 ile +99 arası
4. Kredi verilmesi için daha fazla bilgi ve garanti gereken risk düzeyi / Kredi kullandırılmaması gereken düzeyde risk taşıyan firmalar : - sayılar

Söz konusu finansal veriler incelendiğinde firmanın 5,000 Sterlin’lik kredi kullanımı için iyi seviyede kredi riski taşıdığı ve bu tutardaki kredinin firmaya kullandırılması açısından herhangi bir riskin söz konusu olmadığı görülmektedir.¹²⁸

3.3.2.3.2.2. Z- Score Modeli

Batı bankacılığındaki kurumsal müşterilerin kredi istemlerinin değerlendirilmesinde yaygın olarak kullanılan analizin temelini E.I. Altman’ın

¹²⁸ Çolakoğlu, a.g.e., ss. 90-92.

geliştirdiği lineer diskriminant modeli olan **Z-Score Yöntemi** oluşturmaktadır. Bu yöntem ile günü gelmiş borçlarını ödeyemeyen bir işletmenin temerrüde düşme riski olasılığının bulunmasına çalışılmaktadır. Altman'ın 1945-1965 döneminde elde ettiği 33 işletme çiftine ilişkin istatistiki bilgiler ABD'nin sanayi kesimindeki işletmelerden seçilmiştir. Konjonktürel büyüklük ve sektör etkilerini giderebilmek amacıyla; sektör, bilanço toplamı ve bilanço yılı uygun olacak biçimde başarılı her işletmeye karşılık başarısız bir işletme seçilmiştir. İşletme çifti oluşturmanın amacı; bu oranlar ve başarısızlık riski arasında ilişkiyi, öte yandan istatistiksel değerlendirmeyi olanaklı kılmaktır.¹²⁹ Analizde istatistiksel yöntem olarak diskriminant analizi kullanılmakta ve birçok oran belirli ağırlıklarla birbirine bağlanarak, işletmenin kredi riskini ifade eden her işletme için bir nokta değeri hesaplanmaktadır. İyi ve kötü işletmelerin ayırt edilmesinde Altman aşağıdaki diskriminant fonksiyonunu kullanmaktadır:

$$Z = 1.2X_1 + 1.4X_2 + 3.3X_3 + 0.6X_4 + 1.0X_5$$

Diskriminant fonksiyonunda yer alan simgeler:

Z = Bir işletmenin nokta değeri

$$X_1 = \frac{\text{Net İşletme Sermayesi}}{\text{Toplam Varlıklar}}$$

$$X_2 = \frac{\text{Yedekler + Dağıtılmamış Karlar}}{\text{Toplam Varlıklar}}$$

$$X_3 = \frac{\text{Faiz ve Vergi Öncesi Kar}}{\text{Toplam Varlıklar}}$$

¹²⁹ Çolakoglu, a.g.e., ss. 93-95.

$$X_4 = \frac{\text{Özkaynaklar}}{\text{Toplam Borçlar}}$$

$$X_5 = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Toplam Varlıklar}}$$

Z'nin değeri ne kadar yüksekse borçlunun temerrüde düşme ihtimali de o kadar düşüktür. Bu sebeple Z'nin düşük ya da negatif bir değer alması borçlunun yüksek risk sınıfında olduğunun ve temerrüde düşme ihtimalinin arttığının bir göstergesidir.

Örneğin; X_1 'in 0.2, X_2 'nin 0, X_3 'ün -0.20, X_4 'ün 0.10 ve X_5 'in 2.0 olduğu bir durumda Z'nin toplamı 1.64 çıkmaktadır. Altman'ın kredi riski modeline göre Z puanı 1.81'den düşük olan bir işletme yüksek risk sınıfında bulunan bir işletmedir ve temerrüde düşme olasılığı çok yüksektir. Bu sebeple kredi kurumları işletmenin durumu düzelinceye kadar bu işletmeyle kredi ilişkisine girmemelidir.¹³⁰

3.3.2.3.2.3. Zeta Modeli

Altman'ın diskriminant analizi yöntemiyle geliştirdiği modelin tahmin gücü iflastan 1 ve 2 yıl öncesi için yeterli bulunmuştur. Ayrıca araştırmada birebir alınan iflas etmiş ve etmemiş işletme oranı gerçek ekonomik hayattaki duruma uymamaktadır. Mali başarısızlığa ilişkin kuramsal bir çerçeve geliştirilememiştir. Altman, 1968 yılında geliştirmiş olduğu Z modelini aşağıda belirtilen nedenlerden dolayı yetersiz bularak **Zeta Modeli**'ni geliştirmiştir. Altman'a göre Z modelinin günün koşullarına tam olarak uymamasının nedeni şunlardır:

- Z Modeli geliştirilirken, örneğe daha küçük işletmeler alınmıştır. Ama, bugün işletmelerin ölçeği geçmişe kıyasla daha büyüdüğünden, Z Modeli yetersiz kalabilmektedir.

¹³⁰ Anthony Saunders, **Financial Institutions Management: A Modern Perspective**, Vol III, 1997, pp. 196-197.

- Z Modeli geliştirilirken, örneğe sadece imalat sektöründeki işletmeler alınmış ve bu nedenle ticaret ve hizmet sektörüne modelin uygulanması sorunu ortaya çıkmıştır.
- Muhasebe düzeninin değişikliğe uğraması Z Modeli'nin güvenilirliğini sarsmıştır.
- Diskriminant analizindeki son gelişmeler daha iyi bir modelin geliştirilmesini mümkün kılmıştır.

Z Modeli'nin yukarıda sayılan eksiklikleri nedeni ile Altman, Hademan ve Narayan 1977 yılında yaptıkları çalışmada bu eksiklikleri ortadan kaldıracak şekilde 7 değişkenli Zeta modelini geliştirmişlerdir. Altman bu çalışmada kuadratik diskriminant analizini kullanmıştır. 53 iflas etmiş ve 58 iflas etmemiş işletmeyi kapsayan bu çalışmada imalat sektörünün ağırlığı %50 olarak alınmıştır. Zeta modelinin incelediği değişkenler şunlardır:

- 1- Faiz ve Vergi Öncesi Kar / Toplam Varlıklar,
- 2- Faiz ve Vergi Öncesi Kar'ın İstikrarlılığı,
- 3- Borç Servis Oranı,
- 4- Dağıtılmayan Karlar / Toplam Varlıklar,
- 5- Cari Oran,
- 6- Öz Sermaye / Toplam Kaynaklar,
- 7- İşletme Büyüklüğü (İşletmenin maddi varlıkları toplamı).

Faiz ve Vergi Öncesi Karın gösterdiği istikrar, 10 yıllık bir dönemi kapsayan zaman serisi analizi ile saptanmıştır. Faiz ve Vergi Öncesi Kar / Toplam Aktifler'in bağımlı değişken olarak kullanıldığı zaman serisi analizinde **tahminin standart hatası** değeri, FVÖK'nın istikrar göstergesi olarak kullanılmıştır. Borç Servis Oranı, faizleri karşılama oranı olarak tanımlanmıştır. Bilindiği gibi bu oran, FVÖK / Finansman Giderleri olarak hesaplanmaktadır. Söz konusu çalışmada, bu oranın normal dağılım ve sabit varyans varsayımlarına uygunluğunu iyileştirmek için oranın 10 tabanına göre logaritması kullanılmıştır. Zeta modelinin 2. ile 5. yıllar arasındaki

tahmin gücünün, Altman'ın 1968 yılında geliştirdiği Z modelinin tahmin gücünden daha fazla olduğu ve daha doğru sınıflandırma yaptığı görülmüştür. Bu modelin değişik sektörlerde de denenmesi olumlu sonuçlar vermiştir. Altman, Haldeman ve Narayan tarafından geliştirilen Zeta modeli ticari amaçla geliştirildiği için gerçek formülü açıklanmamıştır.¹³¹

3.3.2.3.2.4. Beaver Modeli

“Tek boyutlu istatistiksel yöntemler uygulanarak yapılan çalışma, 1954-1964 yılları arasında mali başarısızlığa uğramış 79 işletme ile 79 başarılı işletmeyi kapsayan bir araştırmadır. Eşlemeli örnekleme yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, eşleme kriterleri olarak endüstri ve varlık toplamı kullanılmıştır. Beaver'e göre firmaların kredi değerliliklerinin belirlenmesinde likit rezervlerin önemli bir rolü bulunmakta ve bu rezervlerin gücüne göre firmaların kredi değerlilikleri artmakta veya azalmaktadır. Beaver, analizinde aşağıdaki oranlara ağırlık vermiştir:

- 1- Nakit Akışı / Toplam Borçlar
- 2- Net Dönem Karı / Toplam Varlıklar
- 3- Toplam Borçlar / Toplam Varlıklar
- 4- Net İşletme Sermayesi / Toplam Varlıklar
- 5- Dönen Varlıklar / Kısa Vadeli Borçlar
- 6- Hiçbir kredinin alınmadığı zaman dilimi uzunluğu

Yukarıda tespit edilen oranlardan Nakit Akışı / Toplam Borçlar oranı mali başarısızlığı 1, 2, 3, 4 ve 5 yıl öncesine doğru sırasıyla %87, 79, 77, 76 ve 78 doğrulukla tahmin etmiştir.” Bu modelde başarılı işletmelerin oranlarının değeri başarısızlıklardan oldukça yüksek belirlenmiştir. Bunun yanında başarısız işletmelerin oranlarının başarısızlık dönemine yaklaştıkça hızla düştüğü de belirlenmiştir. “Beaver'in geliştirdiği modelin araştırma sonuçları aşağıda belirtilen noktalardan oluşmaktadır.

¹³¹ Çolakoğlu, a.g.e., ss. 93-95.

- Rezerv arttıkça ödememe olasılığı azalmaktadır.
- Satışlar sonucu net nakit akışı arttıkça ödememe olasılığı azalmaktadır.
- Toplam borç oranının yükselmesi ödememe olasılığını arttırmaktadır.
- İşletmenin giderlerinin artması da yine ödememe olasılığını arttırmaktadır.

Beaver'in modeline yapılan eleştirileri ise şöylece özetleyebiliriz:

- Uygulamada kötü kredilerin sayısı az olmakla beraber, bu kredilerin bankaya maliyeti iyi kredilerden daha fazladır. Kredi kararının verilebilmesi için iki etkinin birbirini dengelemesi gerekmektedir.
- Yöntem hakkında yargıda bulunabilmek için likit varlık akışı modeli açıkça formüle edilmemiştir. Model tek değişkenli olup sadece oranları dikkate almaktadır.¹³²

3.3.2.3.2.5. Kredi Riski Matrisi Modeli

Kredi riskinin ölçülmesi için kullanılan bu yöntemin temelinde çeşitli sayısal verilere dönüştürülmüş olan kriterlerin değerlendirilerek notlarla ilişkilendirilmesi metodu uygulanır. Bu metodla firma değerlendirilirken iki ana başlık göz önünde tutulur. Bunlar:

- Firmanın finansal verilerinin değerlendirilmesi

Bu başlık altında firmaya ait finansal tabloların analizi sonucu mali yapısının, varlıklarının, likiditesinin ve karlılığının değerlendirilmesi yapılır.

- Firmanın finansal olmayan verilerinin değerlendirilmesi

¹³² A.e., ss. 95-96.

Bu başlık altında kredinin kullanım amacının, alınan teminatın riskliliğinin ve ömrünün, geri ödeme kaynaklarının, kredi belgelendirmesinin yeterlilik düzeyinin, kredinin fiyatının ve müşterinin bankaya sağladığı mevduat verimliliğinin değerlendirilmesi yapılır. Bu belirtilerek kullanılan her kredi çeşitli risk sınıflarına dahil edilerek riskin ölçmeye temel oluşturacak olan rakamsal hali bulunur.

Bu tespitten sonra ise kredi risk matrisine bakarak bankanın geçmişte hangi tür kredilerde ve hangi risk ölçeğindeki firmalarda kaç kez kredinin geri ödenmeme durumu ile karşı karşıya kaldığı belirlenir.¹³³

3.3.2.3.3. Diğer Modeller

Beklenmeyen kayıplar için ne seviyede sermaye ayrılması gerektiği sorusu beklenmeyen kaybın tahminini gerektirmektedir. Beklenmeyen kayıp tahmin yöntemleri bankadan bankaya farklılık göstermektedir. Bu yöntemler arasında daha önce belirtildiği gibi JP Morgan'ın kullandığı CreditMetrics ve Moody's'in sahip olduğu KMV adlı kredi risk yönetimi şirketinin kullanmakta olduğu Portfolio Manager modelleri beklenmeyen kayıpları hesaplamaktadır.¹³⁴ CreditMetrics genellikle bir yıl gibi sabit bir zaman aralığında kredi işlemi sonucunda oluşan portföy kayıplarını hesaplamaya çalışmaktadır.¹³⁵ KMV, San Francisco merkezli bir şirkettir. 15 Nisan 2002'de Moody's Corporation 210 milyon ABD Doları'na KMV'yi satın almıştır. KMV dünyanın en büyük bankalarına, sigorta kuruluşlarına ve para yöneticilerine risk yönetimi danışmanlığı vermektedir.¹³⁶ McKinsey'in kullandığı Credit Portfolio View ekonometrik bir modeldir. Ancak bunların yanında daha basit yaklaşımları olan analitik yöntemler de kullanılmaktadır.¹³⁷

¹³³ A.e., s. 85.

¹³⁴ Şişman, a.g.e., s. 75.

¹³⁵ Nisso Bucay, Dan Rosen, **Enterprise Credit Risk Using Mark-to-Future**, Algo Research, Vol. II, March 1999, s. 241.

¹³⁶ Moody's Corporation, "Moody's Corporation Completes Acquisition of KMV", 15 April 2002, (Çevrimiçi) http://www.moodyskmv.com/newsroom/pr/pr_moody_kmv_finalized.html, 08.09.2002.

¹³⁷ Şişman, a.g.e., s. 75.

3.3.2.4. Kredi Riskinin Portföy Analizi ile Belirlenmesi

“Portföy yönetimi bir organizasyonun kredi portföyünün daha evvelden belirlenen stratejik amaçlar doğrultusunda şekillendirilmesi işlemidir. Portföy yönetimi kararları kredi risk limitleri doğrultusunda alınır ki bunlar verilmiş kredilerden dolayı riske maruz sermaye miktarlarının limitlenmesini amaçlar.”¹³⁸ Bankalar kredi talep eden firmaları risklerine, endüstrilere ve coğrafi borç yoğunluklarına göre analiz ederek toplam kredilerinin risklerini aşağıya çekmeye çalışırlar. Ancak bu çabalar modern portföy analizinin gerektirdiği sağlıklı gelişimi bankalara kazandırmaz. Nitekim bu çeşit bir kredi yönetimi ile başarının gelemeyeceği gerçek hayatta yaşanan acı deneylerle kanıtlanmıştır. Bankaların klasik kredi değerlendirmeleri ile başarılı olma düzeyleri, modern portföy kuramının sağladığı başarı düzeyine göre düşüktür. Ayrıca bankalar klasik yöntemler ile bankanın taşıdığı kredi riskinin sadece firmalar bazında ölçebilme imkanına sahipken portföy yönetimi ile sahip oldukları bütün kredilerin hem firma bazında hem de toplam bazda riskini ölçebilmektedirler. Ayrıca portföy yönetimi ile getiriye maksimize, riski ise minimize etme olanağına kavuşmaktadırlar. Bu sebeplerle; özellikle stratejik kredi yönetimi uygulayan bankalar portföy yönetimine gitmekte ve bu kuramın kredilere uygulanabilirlik derecesini artırma konusunda yoğun çalışmalar yapmaktadırlar.¹³⁹

3.3.2.4.1. Portföy Kuramının Gelişimi

“Portföy kuramının ilk gelişimi yapılacak bir yatırımda portföye alınacak finansal varlıkların sayısının artırılması (çeşitlendirilmesi) ile yatırımın, dolayısıyla portföyün riskinin düşürüleceği tezidir. Portföy oluşturmaın esas amacı riskin dağıtılmasıdır. Geleneksel portföy yaklaşımının **bütün yumurtaları aynı sepete koymamak** deyiminin finansal alanda uygulaması olarak da açıklayabiliriz. Geleneksel portföy yaklaşımında portföye dahil edilen finansal varlıkların getirileri arasındaki ilişkiler göz önüne alınmadan, sadece portföyde bulunan varlıkların

¹³⁸ Aksel, a.g.e., s. 69.

¹³⁹ Çolakoglu, a.g.e., ss. 96-97.

arttırılarak riskin azaltılabileceği düşünülmüştür. Ancak, modern portföy yaklaşımının devreye girmesiyle sadece portföy çeşitlendirmesine giderek riskin azaltılamayacağı çünkü, portföyde bulunan finansal varlıkların aynı ya da ters yönde hareket ettikleri ileri sürülmüştür.”¹⁴⁰ Uygulama bölümünde Portföy Kuramı yer almamakla birlikte, kredi riskinde arz ettiği önem itibarı ile bu bölümde kısaca anlatılmıştır.

3.3.2.4.2. Portföy Kuramının Kredilere Uygulanması

Özellikle stratejik kredi yönetimine geçen bankalar, kredilerini portföy oluşturarak yönetmektedirler. Kredi portföyünün oluşturulmasında yaygın olarak, riskleri minimize kılıp, karları maksimize eden bir matematiksel yöntem olan doğrusal programlama adı verilen yöntem kullanılmaktadır. Doğrusal programlama yöntemi ile kredi portföyünün oluşturulmasının ardından, yeniden oluşturulan banka kredi portföyünün korelasyon incelemesi yapılır. Buna göre değişkenler arasında pozitif ilişkinin olması değişkenler arasında bağımlılık olduğunun, negatif bir ilişki olması ise belirli bir bağımsızlık olduğunun göstergesidir. Değişkenler arasında ters bir ilişkinin varlığına işaret eden negatif korelasyonun olması durumunda portföyün riski azaltılabilir. Bu sebeple özellikle sektörler arasındaki korelasyonun bilinmesinin analitik yönden en büyük yararı, portföyün riskinin doğrudan doğruya kredilerin risklerinden hareketle tespit edilmesine imkan tanınmasıdır. Korelasyon incelemesi de yapıldıktan sonra ortaya çıkacak noksanlıklar düzeltilerek, bankanın riskini minimize karını maksimize eden kredi portföyü meydana getirilmiş olmaktadır.¹⁴¹

3.4. Kredi Riskinin Kontrolü ve Yönetimi

Risk yönetimi grubu risklerin izlenmesi ve analizi kapsamında; risk tutarlarının, limit ihlallerinin tanımlanmasını ve izlenmesini, muhtemel senaryo analizinin ve geriye dönük testlerin yapılmasını, sayısal ya da analitik analizler kapsamında; yeni finansal ürünler için modellemenin saptanmasını, yeni sayısal ve

¹⁴⁰ A.e.

analitik modellerin tasarlanmasını ve oluşturulan yeni modellerin denenmesini, model geliştirme kapsamında; sistem için yeni modellerin, risk analiz araçlarının ve tekniklerinin geliştirilmesini, geri bildirim konusu yapılmış tarihi veya geçmiş verinin idame ettirilmesini, risklere ilişkin verilerin ve bilgilerin kullanımını destekleyecek veri tabanlarının geliştirilmesini gerçekleştirir.¹⁴² Kredi riskinin izleme ve kontrolünü yapan birimlerin başında Kredi Teftiş Kurulu, Kredi Tahsis Bölümü, ve Bağımsız Bölümler gelir.

“Uygulamalarda mevcut kredilerin kontrolünün ve izlenmesinin, kurulan bağımsız bir bölüm tarafından yürütülmesinin en başarılı örgütlenme olduğu görülmektedir. Bu sayede; kredi izleme ve kontrol tamamen konu hakkında tarafsız bir bakış açısına sahip bir bölüm tarafından yürütülmekte, krediler çok daha geniş boyutlarda ve tekniklerle analize tabi tutulmakta, kredilerin kalitesi yükselmekte ve tahsil olacak alacakların tasfiyesinde etkinlik sağlanmış olmaktadır.”¹⁴³ Çözüm ya da izleme grupları olarak adlandırılan bu organizasyonlar bankadan ayrı, bağımsız bir organizasyon olarak çalışır ve problemlili kredilerin rehabilitasyonu için prosedürler geliştirirler. İzleme grupları, kredi ilişkisinde firma kredi organizasyonunun iş yükünü üstlenerek hafifletmekle görevli olan özel gruplardır. Bu görevi etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için izleme ünitelerinin banka organizasyonunda kredilendirme biriminden bağımsız yapılması gerekir. Çözüm grupları, banka ile organizasyonel bir bağlantı olmaksızın, bankaca sorumlu bir workout yöneticisi tarafından yönetilmelidir. Bu yönetici genellikle sorunlu kredilerde kredi izleme müdürüne veya doğrudan banka yöneticisine bilgi verir.¹⁴⁴

Bankanın yasal yükümlülüklerinin belirlenmesi, teminatların doğru değerlendirilip fiyatlandırılması workout grubunun uyguladığı stratejinin başarıya ulaşması için büyük önem taşır. Bu yüzden çözüm birimleri bu konulardaki en iyi uzmanlar, tasfiye yöneticileri hukukçular, gayrimenkul simsarları tarafından

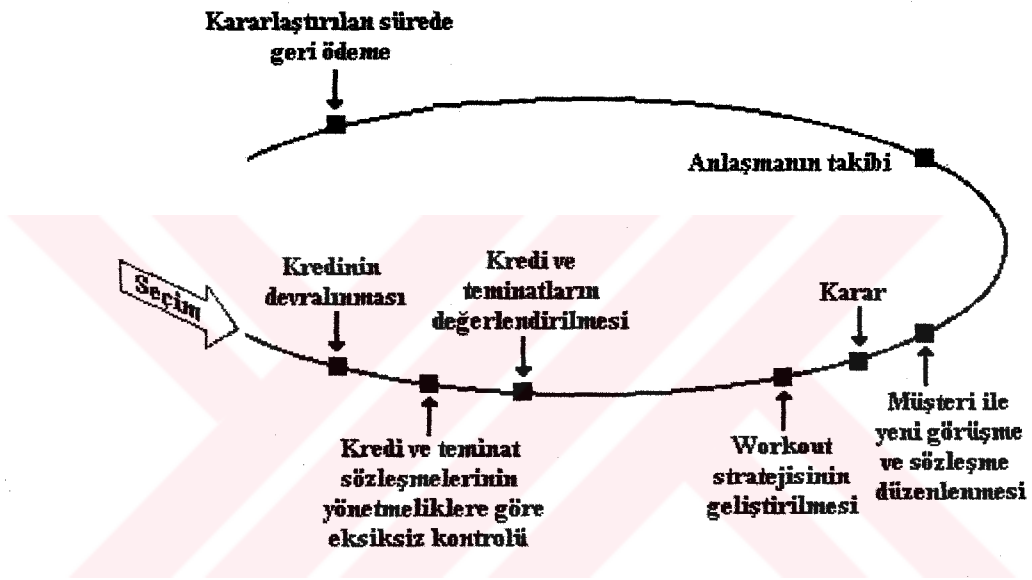
¹⁴¹ A.e., s. 98.

¹⁴² BDDK, **Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik**, Şubat 2001, s. 18

¹⁴³ Çolakoğlu, a.g.e., s. 101.

¹⁴⁴ Berk, a.g.e., ss. 197-199.

desteklenmeli ve bankadaki birimler çözüm organizasyonunun emrinde olmalıdır. Çözüm grupları, korunan taahhüdün cinsine, bulundukları yere, sayılarına bağlı olarak veya özel bir fonksiyon olarak ayrı bir şekilde merkezde organize edilmiş olabilir. Problemlı kredinin belirlenebilmesi için standart ölçüler olmalıdır. Söz konusu ölçüler daha önce belirtilen risk derecelerinden oluşturulabilir. Ayrıca zaman kaybetmeden saptanabilmesinde amaca uygun bir erken uyarı sisteminin oluşturulmasının önemi küçümsenemez.¹⁴⁵

Şekil 3.6. İzleme Grubunun Problemlı Kredileri Gözetim Süreci

Kaynak: Niyazi Berk, *Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi*, İstanbul: Beta Yayın Dağıtım AŞ, 2001, s. 203.

3.4.1. Kredi Riskinin Kontrolü

Finansal kuruluşlar tarafından kullanılmış olan krediler doğal olarak verildiği andan itibaren artık bir riske dönüşür. Söz konusu bu riskin kontrol ve takibi ise finansal kuruluşlar açısından hayati derecede önemli vazgeçilemez işlevlerdendir. Kredi kontrol süreci yalnız geri ödenmemeyi önleyici bir işlem olmakla kalmaz, aynı zamanda mevcut ticari bağlantıların yoğunlaştırılması için yeni hizmetler sunumu ve

¹⁴⁵ A.e., ss. 201-203.

yeni müşterilere kolay yoldan bağlantı kurulmasını da amaçlar. Türkiye’deki risk kontrol ve takip esasları kısaca aşağıda verilmiştir:

- Teminatların oluştuğu riske girmeden kontrol edilmelidir.
- Risk süresince teminatlar, haftalık, aylık, 3 aylık, 6 aylık ve yıllık olarak kontrol edilmelidir.
- Teminat eksikliğine hiçbir şekilde tolerans gösterilmemelidir.
- TCMB aylık geri bildirim riski santralizasyon kayıtları kontrol edilmelidir.
- Kanuni takip (300’lü hesaplar) hesapları izlenmeli ve böyle bir durum varsa çok hızlı bir şekilde sebep-sonuç bağlantısı yapılmalı ve yönetim kadroları bilgilendirilerek yasal takip süreci başlatılmalıdır.
- Limit ve risklerdeki periyodik gelişmeler izlenmeli, risklerdeki anormal değişimlerin sebep-sonuç bağlantısı yapılmalıdır.
- Sektörler ve şirketler hakkında piyasalar nezdinde araştırmalar yapılmalı varsa tespit edilen olumsuzluklar yönetim kadrolarına aktarılmalıdır.
- TCMB protesto ve karşılıksız çek ekran taramaları periyodik yapılarak 3 aylık, 6 aylık ya da gerektiğinde daha kısa aralıklarla olumsuz tespitler varsa yasal takip kadroları bilgilendirilmelidir.

“Kredi geri ödemeleri normal olarak tamamlandığında kullandırım ile risk kontrol ve takip süreci de tamamlanmış olur. Geri ödemelerde problem oluşmuş veya yukarıda belirtilen ciddi gerekçeler meydana gelmişse önce idari takip süreci daha sonra ise kanuni takip süreci başlatılarak alınmış olan mevcut teminatların nakde dönüştürülerek riskin kapatılma süreci başlatılır.”¹⁴⁶ Kredi kontrol süreci her şeyden önce temel başarısızlık noktalarıyla ilgili olmalıdır. Yürütülmesi düşünülen önlemlerin kurum çıkarlarına uyumu esas alınarak, kritik faktörlerin değerlendirmeye alınması gerekir. Kredi kontrolü kurumca ulaşmak istenen amaçların ya da üstlenilen görevlerin eksiksiz verimli ve zamanında gerçekleşip gerçekleşmediğinin yaptırımlı bir biçimde izlenerek, gerektiğinde düzeltici önlemlerin alınmasını da içeren temel

¹⁴⁶ A.e., ss. 122-123.

görevlerden oluşan bir süreçtir.¹⁴⁷ “Kredi kontrol işlemi tek tek her krediye uygulanır. Bu işlem şunları içerir.”¹⁴⁸

- Yeni kredi kabulleri analiz edilir ve kabul edilir.
- Her bir karşı tarafa yönelik risk tutarları kontrolü için limitler belirlenir.
- Mevcut krediler incelenir.
- Türlerine, sektörlerine, sürelerine göre kredi hacmi ve risk yapısındaki gelişmeler değerlendirilir.
- Olumsuz gelişmelerin nedenleri saptanarak, önlemleri belirlenir.
- Kredilendirmede yasa ve yönetmeliklere uygunluk kontrol edilir.

“Kredilendirme öncesi analizden farklı olarak kontrol bir kerelik olmayıp, kredi kullanımı süresince tekrarlanan bir süreçtir. Ayrıca planlanan faiz ve ana para taksitlerinin sözleşmeye uygun biçimde ödenmesi de incelemede yer alır.”¹⁴⁹

3.4.2. Genel Kredi Yönetimi

Burada kredi kullanıcısının ekonomik durumunun gelişmesini olumsuz etkileyen faktörler de dikkate alınır (ani satış durgunlukları, doğal ya da teknik nedenlerle işletmenin üretim tesislerinin zarar görmesi, yöneticilerin değişmesi, önemli alacakların tahsil edilemeyişi gibi). Ayrıca işletme dışında gelişen sözgelimi satıcıların sorunları, konjonktür etkisi gibi olayların da göz önünde bulundurulması gerekir. Banka yönetiminin gelişmeleri zamanında kavrayabilmesi ile bu etkilerin işletmede yol açtığı sorunlar sınırlanabileceği gibi, bankanın etkilenmesi ve alması gerekli önlemler de azalmaktadır.¹⁵⁰

Bugün bankacılık sektöründe uygulanan risk yönetim teknikleri ve modelleri aslında yönetimden çok risk ölçümüne dayanıyor. Basel Komitesi risklerin ölçülmesi ve ona göre sermayenin belirlenmesini istiyor. Bankalarımız Basel Komitesi’nin bu

¹⁴⁷ A.e., ss. 189-190.

¹⁴⁸ Aksel, a.g.e., s. 69.

¹⁴⁹ Berk, a.g.e., ss. 191-192.

¹⁵⁰ A.e., s. 193.

düzenlemelerini yerine getirdikleri zaman riski yönettiklerini düşünüyorlar. Oysa bugün bankaların karşılaştığı pek çok riskin içerisinde sadece iki risk, kredi portföyü riski ile menkul değer ve aktif portföyü riskleri kantitatif modellerle ölçülüyor ama yönetilmiyor.¹⁵¹ Amerikan Speer & Associates (S&A) firmasının risk yönetiminde iyileştirme için tavsiyeler adı altında şu önerilerde bulunuyor:¹⁵²

- Yukarıdan aşağı bütün organları içeren esnek karar verme mekanizmasının uygulamaya geçirilmesi,
- Teknoloji açısından kaynak paylaşımı,
- Personeli izlemek için uygun kontrol-denge mekanizmalarının geliştirilmesi,
- Her çalışanın her probleminden sorumlu olduğunu ortaya koyan otorite ve ölçülebilirlik ilkelerinin birleştirilmesi,
- Sınıf ve pratik eğitim çalışmalarının hayata geçirilmesi,
- Otorite ve ölçülebilirlik sistemlerinin ödül ve kontrol sistemleriyle birleşmesi,
- Organizasyonun misyon ve hedeflerine uygun kurum kültürünün kurulması.

3.4.2.1. Riskin Teşhis Edilmesi

Maruz kaldıkları riskleri teşhis ederken, bankalar faaliyet gösterdikleri piyasalara, müşterilerine ve kullandıkları enstrümanlara ilişkin detaylı bilgiye ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bağlamda, bir ticari bankanın maruz kaldığı riskler ile bir yatırım bankasının maruz kaldığı riskler farklı olacaktır. Aynı şekilde, yerel bir bankanın risk yapısı ile uluslararası bir bankanın risk yapısı farklı olacaktır. Çünkü bu bankaların her biri değişik enstrümanlara ve müşteri portföyüne sahiptirler. Aynı şekilde farklı piyasalarda da faaliyette bulunmaktadır. Risk yönetim sürecinin bu ilk aşamasında, bankalar bilançolarına yapışık olan riskleri tek tek teşhis edip iyice tanıyıp anlamadan önce, ölçme ve yönetme faaliyetine başlamamalıdır. Bankalar risk yönetimi için görevlendirdikleri personelin çok iyi bir risk yönetim eğitimi almalarını sağlamalıdır. Ancak bu şekilde bankalar bilançolarına yapışık olan

¹⁵¹ Nuri Önortaç, “Risk Yönetiminde Yerli Yazılım”, *Activeline Aylık Bankacılık, Finans, İnsan Kaynakları ve Teknoloji Gazetesi*, No:16, Temmuz 2001, s. 20.

riskleri kontrol altına alarak yönetebileceklerdir. Türk bankacılık sektörü için oldukça yeni bir konu olan risk yönetiminde başarılı olunması için Türk bankalarının çok büyük bir efor sarf etmeleri gerekecektir. Bilançosunu çok iyi tanıyan, faaliyet gösterdiği piyasaların karakteristik özelliklerini çok iyi anlayıp analiz eden ve müşterilerinin ihtiyaç ve beklentilerini anlayıp ona göre faaliyetlerini düzenleyen bir banka, diğer bankalara göre daha avantajlı olacaktır. Bu banka, risklerini daha iyi anlayıp yönetebilecek ve sonuçta karlılığını arttırarak mali yapısını güçlendirebilecek ve en nihayetinde de pazar payını arttırabilecektir. Dolayısıyla risk yönetim sürecinin bu ilk aşamasında bankaların iyi hazırlık yapmaları ve personelini de buna göre yönlendirmeleri tavsiye edilmektedir.¹⁵³

3.4.2.2. Kredinin İzlenmesi

Etkin kredi izleme sistemi şu konulardaki değerlendirmelerin yapılabilmesini sağlamalıdır:¹⁵⁴

- Bankanın kredi alanın finansal durumu hakkında bilgi sahibi olması,
- Tüm kredilerin mevcut sözleşmelere uygunluğu,
- Onaylanmış kredilerin müşterilerce kullanımının takibi,
- Büyük kredilere ilişkin nakit akışlarının hizmet gereklerini karşılayabilmesi,
- Kredi alanın finansal durumuna ilişkin olarak teminatların yeterliliği,
- Problemlili kredilerin zamanında fark edilmesi ve sınıflandırılması.

3.4.2.2.1. İzleme Araçları

- Firma ziyaretleri ve faaliyetlerinin izlenmesi,
- Sektörün izlenmesi,
- Firmanın ve ortaklarının mal varlığı ve teminatlarının izlenmesi,

¹⁵² Activeline Aylık Bankacılık, Finans, İnsan Kaynakları ve Teknoloji Gazetesi, **Bankacılıkta Risk Tanımlamaları**, No: 21, Aralık 2001, s. 26.

¹⁵³ Eken, a.g.e., ss. 6-7.

¹⁵⁴ TBB, a.g.e., s. 14.

- Riski yüksek olan firmaların ara bilançolarının değerlendirilmesi,
- Limit aşımalarının izlenmesi,
- Faiz ve komisyon tahsilatının izlenmesi,
- Protesto, haciz, iflas, konkordato, icra takibi, karşılıksız çek, iade edilen ihracatlar, iptal edilen teşvik belgelerinin izlenmesi,
- Düzenli olarak memzuç kayıtların izlenmesi.¹⁵⁵

Tehlikeli işlemlerle etkin bir ilgilenme sistemi için karar organları çeşitli noktaları erken uyarı göstergeleri olarak kabul edebilirler. İşletme durumunun kötüleşmesinde aşağıdaki göstergelerin uyarıcı nitelikte olduğu kabul edilebilir:

3.4.2.2.2. Faaliyetlerle İlgili Erken Uyarı Göstergeleri

- Firmanın faaliyet gösterdiği sektörde olumsuz gelişmeler,
- Satışlarda sezona bağlı olmayan gerileme ve dalgalanmalar,
- Firma aleyhine muhtelif davaların açılması,
- Firmanın riskli yatırımlara girmesi,
- Firmanın gerçekçi olmayan bir fiyat politikası izlemesi,¹⁵⁶
- Yeni rakiplerin rekabeti ve pazar payı kaybı,
- Stoklarda önemli artış ya da azalış,
- Müşteri portföyünde kredi değerliliği düşük olanların artması,
- Satılan mallardan dikkat çekici iadeler ve önemli müşteri kayıpları.¹⁵⁷

3.4.2.2.3. Finansal Konularda Erken Uyarı Göstergeleri

Bilanço ile ilgili olanlar:

- Finansal tabloların alınamaması ve ortalama tahsilat süresinin uzaması,

¹⁵⁵ Türkiye Garanti Bankası, **Yayınlanmamış Eğitim Notları**, Eğitim Müdürlüğü, Haziran 1998, ss. 54-55.

¹⁵⁶ Türkiye Garanti Bankası, **a.g.e.**, s. 74.

¹⁵⁷ Kentbank, **a.g.e.**, s. 6.

- Ticari alacaklarda büyük artışlar ve stok dönüş hızında yavaşlama,
- Toplam varlıklar içinde cari varlıkların yüzdesinin düşmesi,
- Firmanın likiditesinin zayıflaması ve karşılıklardaki artışlar,
- Sabit varlık dışında cari olmayan varlıklarda yoğunlaşmalar,
- Firmanın banka borçlarında önemli ölçüde artış,
- Bilanço yapısında belirgin değişiklikler ve borca göre yetersiz özvarlık,
- Ortaklarla ilgili borç ve alacaklarda oran ve miktarsal bazda artış,¹⁵⁸
- Ana sabit kıymetlerin satılması ve mali oranlarda negatif gelişmeler,
- Normal nakit akışı ile karşılanamayacak kısa vadeli borç artışı,
- Sezonluk kredilerin sezon sonunda geri ödenmemesi.¹⁵⁹

Gelir tablosu ile ilgili olanlar:

- Satışların reel olarak azalması ve satış vadelerinin uzaması,
- Brüt ve net satışların artış oranlarında büyük farklar bulunması,
- Maliyetlerin yükselmesi, kar marjının daralması,
- Faaliyet zararlarının oluşması (faaliyet gelirlerinde azalış).¹⁶⁰

3.4.2.2.4. Alacaklarla İlgili Erken Uyarı Göstergeleri

- Firmanın teminat açıklarını tamamlamakta zorlanması,
- Teminattaki çek ve senetleri ödeyememesi,
- Firmanın karşılıksız çek düzenlemesi veya protestoya maruz kalması,¹⁶¹
- Senetli ve senetsiz alacakların vadelerinin uzaması,
- Senetsiz alacakların alacaklar içerisinde paylarının önemli ölçüde artması.¹⁶²

¹⁵⁸ Türkiye Garanti Bankası, a.g.e., ss. 54-55.

¹⁵⁹ Kentbank, a.g.e., s. 7.

¹⁶⁰ Türkiye Garanti Bankası, a.g.e., ss. 74-75.

¹⁶¹ A.e.

¹⁶² A.e.

3.4.2.2.5. Yönetim Konularında Erken Uyarı Göstergeleri

- Anahtar yöneticilerin davranış ve alışkanlıklarında değişiklikler olması,
- Banka ile ilişkilerde özellikle banka ile karşılıklı yardımlaşmadan kaçış şeklinde beliren davranış değişiklikleri,
- Yönetimdeki veya sahipler arasındaki anahtar kişilerin değişmesi,
- Yükümlülükleri ve verilen sözleri zamanında yerine getirememesi,
- Çözöldüğü ileri sürölen problemlerin tekrarı,¹⁶³
- Finansal tabloların zamanında düzenlenmemesi,¹⁶⁴
- Yönetimin finansal ve idari kontrollerindeki zayıflık,
- Yönetimdekilerin iş stratejisini değıştirmesi,
- Sorulan soruların cevaplanmaması / Kaçamak cevaplar verilmesi,
- Temel ve kabul edilen muhasebe uygulamalarından uzaklaşılması.¹⁶⁵

3.4.2.2.6. Banka İşlemlerindeki İşaretler

- Firmanın vadesi gelen kredileri kapatamaması,
- Firmanın diğör bankalarca takibe alınması,¹⁶⁶
- Dönem faizlerinde ödeme güçlükleri; faizlerin sürekli olarak nakit ödenmeyerek krediden karşılanması,
- Senet uzatmaları ve kredilerin donuk kullanımı,
- Kredi limitinin aşılması ve olağandışı sıklıkta kredi talebi,
- TCMB Risk Santralizasyonu'nda yüksek risk artışı,
- Güvencelerde değışiklik talebi,
- Çek ve senetlerin tahsil sürelerinde uzama.¹⁶⁷

¹⁶³ A.e.

¹⁶⁴ A.e.

¹⁶⁵ Kentbank, Kurumsal Pazarlama El Kitabı, Kentbank Yayınları, 2000, ss. 6-7.

¹⁶⁶ Türkiye Garanti Bankası, a.g.e., ss. 74-75.

3.4.2.3. Problemli Kredileri İzleme

Günümüzün pazar koşullarında bankaların problemli kredilerin yönetimine ilişkin bir sistemleri olmalıdır.¹⁶⁸ “Problemli krediler için temel koşul, müşteriden gerekli teminatları alarak beklenmeyen hileli davranışlar ve ihtilaflı durumlara karşı krediyi güvenceye almaktır.”¹⁶⁹

Şüpheli kredilerin problemli kredilere transfer zamanını belirleme sorumluluğu, kredi izleme grubundadır. Problemli hale gelen müşterilere, kurtarma uzmanlarının onayını almadan herhangi bir yeni kredi sunulamaz, açılmış kredi limitleri kullanılamaz. Belirli bir büyüklüğü aşan kredi işlemlerinde, prensipler ve önlemler ile ilgili kararları özel bir kurulun alması daha uygundur. Problemli krediler kurulunun temel hedefleri, ticari bağlantılardan ortaya çıkan riski azaltıcı önlemler almaktadır. Problemli kredilerin ayrıca izlenmesi, normal kredileri değerlendiren krediler bölümünün işini de hafifletmektedir. Problemli krediler için özel uzmanlar grubunun oluşturulması bankanın krediler bölümünde kapasite kullanımına önemli üstünlükler sağlar.¹⁷⁰

Kredilerin dağıtımında olduğu gibi, banka organizasyonu tahsilde de etkin olmalıdır. Kredileri geri dönmeyen kurumlar incelendiğinde; kredi organizasyonunun fonksiyonel anlamda yapılanmasına geç kalındığı görülür. Çoğu kez işletme içinde kredi probleminin büyüklüğü, nedenleri ve bunların yönetimine ilişkin önlemler alınıncaya kadar aylar geçer. Özellikle kriz döneminde hızlı davranmak özel önlem taşıdığından; zaman kaybı kredi kurumunun varlığını tehdit edebilir.¹⁷¹

Müşterinin problem oluşturması hesapların işleyişinden, kötüleşen ekonomik ilişkilerden, firma iç ve dışındaki olumsuz gelişmelere (yönetsel sorunlar, pazardaki güçlükler, rekabet şartları vb.) ait erken uyarı sinyallerinden anlaşılabilir. Kredi

¹⁶⁷ Kentbank, a.g.e., s. 7-8.

¹⁶⁸ Türkiye Bankalar Birliği, a.g.e., s. 19.

¹⁶⁹ Berk, a.g.e., s. 202.

¹⁷⁰ A.e., ss. 206-207.

¹⁷¹ A.e., s. 197.

yöneticilerinin sahip oldukları deneyim, geleceği öngörme yetenekleri ve müşterinin dikkatle izlenmesi tamamlayıcı unsurlardır. Firmanın durumunu doğru elde edebilmek için aşağıdaki unsurlar gelişmiş ve sistematik olarak düzenlenmiş olmalıdır.¹⁷² Buna göre aşağıda her kredi mülakatında olması gereken soru örnekleri verilmiştir:

3.4.2.3.1. Yapılan Araştırmaların İlişkili Olması Gereken Konular

Şirketin bankada yol açabileceği olumsuz bir gelişme olasılığına hazır hale gelebilmek için yapılacak araştırmaların kredinin miktarı ve amacı, birincil ve ikincil geri ödeme kaynakları, şirket verileri, finansal veriler ve güvenilirlik ile doğrudan ilişkili olması:

a. Kredinin miktarı ve amacı

- Kredi ne sürelerde ve ne amaçla kullanılmıştır?
- Finansman ihtiyacını ortaya çıkaran neden nedir?
- Belirlenen vade müşterinin gücüne mi yoksa iyi bir finansal planlamaya mı bağlı olarak gerçekleşmiştir?

b. Birincil ve ikincil geri ödeme kaynakları

- Müşteri geri ödeme kaynaklarını nasıl belirlemektedir? (birincil)
- Müşteriye halihazırda fon sağlayan kaynaklar nelerdir? (birincil)
- Teminata ne derecede güvenilir, teminat satılabilir mi, değeri dalgalanma gösterebilir mi ve kontrol edilebilir özelliği var mıdır? (birincil)
- Başka ne tür geri ödeme kaynakları mevcuttur? (ikincil)
- Sermaye arttırımı veya kısa vadeli borcun uzun vadeye dönüşmesi imkanı var mıdır? (ikincil)
- Firma ortaklarından firmaya fon sağlama imkanı var mıdır? (ikincil)

¹⁷² A.e., s. 20.

- Firmaya önemli satıcıları tarafından tanınan vade nedir? (ikincil)
- Satıcılardan sağlanan iskontolar ve ödeme şekilleri nasıldır? (ikincil)

c. Şirket Verileri

Pazarın özellikleri:

- Firma toptancı, perakendeci veya hizmet türü bir firma mıdır?
- Firmanın ürünleri veya sattığı hizmetler nelerdir?
- Firmanın sektör içindeki durumu nedir ve müşterileri kimlerdir?
- Firmanın sattığı mal veya hizmet hangi ihtiyacı karşılamaktadır?
- Firmanın ürettiği mallara talep ne durumdadır?
- Firmanın rakipleri kimlerdir?
- Pazar istikrarlı mıdır ve büyümekte midir?
- Pazarın mevsimsel olma özelliği var mıdır?
- Firmanın ürünü ve sektörün ömrü hangi aşamadadır?

Pazarlama stratejileri:

- Firmanın pazarlama stratejisi nedir?
- Satışı etkileyen ürünün özellikleri nelerdir?
- Satılan malın fiyatının satın alma kararına etkisi nedir?
- Dağıtım kanalları nedir? Özellikleri nelerdir?
- Reklamın firmanın rekabet gücü üzerindeki etkisi nedir?

Üretim özellikleri:

- En önemli girdiler nelerdir?
- Hammadde güvenilir kaynaklardan mı edinilmektedir?
- İşgücü kaynakları ve üretim olanakları yeterli midir?

d. Finansal Veriler

- Geçmiş yıllara ait veriler kolaylıkla elde edilebiliyor mu?
- Cari yıla ait ara tablolar elde edilebiliyor mu?
- Finansal tablolar bağımsız bir denetim kuruluşu tarafından denetleniyor mu?
- Satışlarda müşterilere tanınan vade nedir?
- Firmanın tahsilat politikası nedir?
- Batak alacak düzeyi ve stokların durumu nedir?
- Satışlardaki trend nedir? Gelecekteki pazarlama planları nelerdir?

e. Güvenirlilik

- Firma kaç yıldır faaliyettedir ve geçmiş başarıları var mıdır?
- Hukuki şekli, ismi ve yeri nedir? Sahipleri kimlerdir?
- Yöneticiler ve sahipler farklı kişiler midir?
- Hangi bankalarla hali hazırda çalışmaktadır?
- Firmanın mevduat yapma kapasitesi nedir?
- Firma halihazırda ne kadar borçludur?¹⁷³

3.4.2.3.2. Problemlı Kredilerin Yönetimi

Problemlı kredilerin yönetiminde bankalar çeşitli yönetim tedbirleri almak zorundadır. Bu tedbirler:

- Aktif bir izleme yapılarak sorun doğurabilecek kredilerin önceden saptanması ve tahsis makamlarının bilgilendirilmesi,
- Memzuç bilgilerin düzenli olarak izlenmesi,
- Medyada firmalarla ilgili çıkan haberlerin takibi ve değerlendirilmesi,
- Takibe alınan kredilerde diğer bankalardan önce davranılması,
- Teminatlarda diğer bankalardan daha aktif olunmasıdır.¹⁷⁴

3.4.2.3.3. Problemlı Kredilerin Yönetiminde Bilgiler Nelerden Oluşur?

- Aylık olarak TCMB'den gelen raporlarda mevcut kredi müşterilerinin diğerk bankalardaki kredilerinin tespiti ve firmanın ödeme gücünün araştırılması,
- Mevcut kredi müşterilerinin diğerk bankalarda oluşabilecek alacak kayıtlarının tespiti ve bankanın kredi kullandırımalarında dikkat edilmesi,
- Nakit kredi faizlerinin aylık kontrollerle tespit edilerek mevcut teminat yapısının faizi karşılayacak düzeye çıkarılması,
- Vadesi gelecek teminat mektuplarının önceden tespit edilerek firmaların bankadaki risklerinin seyri hakkında bilgi edinilmesi,
- Komisyon devrelerinin tespit edilerek firmanın mevduat hesaplarında yeterli bakiye bulundurmalarının sağlanması,
- Bankadan döviz kredisi kullanmış olan firmaların geçmiş dönemlerde kullandığı döviz kredilerinin ve taahhütlerinin tespiti,
- Vadesi dolacak döviz kredileri konusunda müşterilerin önceden uyarılması,
- Vadesi gelecek teminat senetlerinin tespiti ve nakit girişinin saptanması,
- Yeni teminata verilecek senetlerin ödeme olasılığının tespiti için aynı borçlulara ait önceden verilmiş senetlerin varlığı ve ödenme durumlarının belirlenmesi,¹⁷⁵
- Müşteriler için protestolu senetlerin ve karşılıksız çek kayıtlarının olup olmadığının haftalık rutinde izlenmesi,
- Yeni teminata verilecek senetlerin ödenme olasılığının tespiti için aynı borçlulara ait daha önceden verilmiş senetlerin varlığı ve ödenip ödenmeme durumlarının belirlenmesi,
- Yeni kredi ilişkisine girilecek müşterilerin protesto kayıtlarının ve karşılıksız çek kayıtlarının olup olmadığının saptanması.¹⁷⁶

Bankalar tüm bu enformasyonu bireysel krediler açısından bir tür veritabanı hizmeti veren Kredi Kayıt Bürosu AŞ adlı şirketten sağlamaktadırlar. Garanti

¹⁷³ Garanti Bankası, a.g.e., ss. 66-68.

¹⁷⁴ A.e., s. 74.

¹⁷⁵ Kredi Kayıt Bürosu AŞ, "Risk Değerlendirmesi", Aralık 2001, (Çevrimiçi): http://www.kkb.com.tr/content/tr/risk_analizi/riskdegerlendirmesi.php, 22 Temmuz 2002.

Bankası Risk Yönetimi Uzmanlarından alınan bilgiye göre bankalar ayrıca karşılıksız çek, vergi borçları ve haciz durumlarını gösteren özel bir veritabanından da yararlanmaktadırlar. Kurumların kredi risklerini ölçebilmek için TCMB'nin memzuç kayıtları kullanılmaktadır.

3.4.2.3.4. Problemli Kredilerin Çözüm Yolları

Problemli kredilerin karmaşık bir durum göstermelerinden dolayı, acele kararlar almak yerine öncelikle sistematik bilgi derlemek ve bunları değerlendirmek yararlı sonuçlar verir. Kesin karar almadan önce özenle bir durum değerlendirilmesi yapılarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmalıdır:

- Problemli kredilerin ve bununla ilgili giderlerin düzeyi nedir?
- Sunulan teminatlar hangi ekonomik değere sahiptir?
- Teminatların yasal açıdan sağlamlığı nedir?
- Müşterinin sunduğu finansal tablo ve belgelerinin güncel durumu nedir?

Bu sorunlar yanıtlanarak, kullandırılan kredinin teminatsız kalan payı hesaplanır. Bu pay en olumsuz koşullarda kredinin ne oranda geri dönmeyeceğini aydınlatır ve bankaya kazandırılması için alınacak önlemlerin maliyetinin belirlenmesine ışık tutar.¹⁷⁷ Bankanın alacağını süresinde tahsil etmesi temel kural olmakla birlikte, her kredi kendi bünyesinde bir risk unsuru da taşımaktadır. Bir kredinin problemli hale geldiği anlaşıldığı zaman yapılması gereken ilk iş derhal harekete geçmektir. Bu konuda başvurulabilecek iki seçenek mevcut olup, bu seçeneklerin ön koşulları aşağıda ana başlıklar halinde belirtilmiştir.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Garanti Bankası, a.g.e., s. 76.

¹⁷⁷ Berk, a.g.e., ss. 208-209.

¹⁷⁸ Garanti Bankası, a.g.e., ss. 76.

a. Müşteri ile ilişkileri sürdürmek

Banka açısından en yararlı ve en az maliyetli yol olmakla birlikte, uygulamada her zaman işlevselliği sağlanamamaktadır. Zira bu yöntem için:¹⁷⁹

- Borçlunun borcunu ödeme konusunda iyi niyetli, dürüst ve samimi olması,
- Borcunun nasıl ödeneceğinin somut bir plana sokularak bankaya sunulması,
- İlave teminat alternatiflerinin bankaya önerilmesi,
- Borcun ödenebilecek kapasite ve güce sahip olması şeklindeki ön koşulların tamamının aynı anda sağlanması gerekmektedir.

Batı bankacılığındaki uygulamalar, zor durumdaki işletmelerin bağlantılı oldukları şubenin aracılığı ile banka ve işletme arasında finansal planlamada işbirliği kurduktan sonra sağlanan finansal kolaylıklarla işletmenin finansal durumunun düzeldiğini göstermektedir. Burada sözgelimi kredi sürelerinin uzatılması, taksitlerin ertelenmesi, faiz erteleme ya da faizlerden vazgeçilmesi, faiz oranlarının yeniden ayarlanması, faiz maliyetinin işletmenin ödeme gücüne uyarlanması, kredi anapara taksitlerinin bir bölümünden vazgeçilmesi gibi eylem olanakları düşünülebilir.¹⁸⁰

- Problemlili kredilerin ilk tipi, içinde bulunduğii kritik durumun farkında olmayan işletmeler oluşturur. Çoğii kez bu tür firmalarda yeterli bir muhasebe ve kontrol sistemi bulunmamakta, dönemsel faaliyet raporları gecikmeli olarak düzenlenmektedir.
- Yukarıda özellikleri sunulan işletmelerin aksine, sorun oluşturulan ikinci tip işletmelerde işletme sahibi ya da yöneticileri, içinde bulunulan kritik durum hakkında tamamen bilinçlidirler. Bu işletmeler finansal durumun sağlamlaştırılması için en uygun koşulları oluşturmaktadır ve amaca ulaşmak için kredi ve işletmenin kurtarılmasında banka ile ortak çalışmaya hazırdırlar.
- Üçüncü grupta ise, ortak çalışma eğilimi bulunmayan ciddi bir sorun oluşturan işletmeler yer almaktadır. Burada ortaya çıkan temel özellik karakter eksikliği

¹⁷⁹ A.e.

genel kavramıyla özetlenebilir. Bu tür işletmeler kriz durumlarında sorumsuzca davranışları ile yasalara aykırı davranmakta ve sonunda pişmanlık duymamakta ya da bu tür davranışlara son vermek için gerekli çabayı göstermemektedirler.

b. Hesabı Kapatıp Takibe Geçmek

Yukarıda değinilen yönteme göre bankalara daha fazla zaman kazandırır. Bu yöntem, kredi borçlusunun iyi niyetli ve samimi olduğuna dair şüpheler oluşması, firmanın faaliyetine devam etmesinin kredi borcunu ödemede yarar sağlamayacağının belirlenmesi, diğer bankaların firmayı takibe alması ya da alma ihtimalinin oluşması ve firmanın, bankanın ödeme seçeneklerini kabul etmemesi gibi hallerde uygulamaya sokulmaktadır. Takibe geçme yöntemi yukarıda değinilen üçüncü grup müşteri gruplarında uygulanmaktadır. Sorunlu hale dönüşen bir kredi için hiçbir önlem alınmadan sorunun zaman içerisinde kendiliğinden çözülebileceğini beklemek ya da sorunun gizlenmesi çabasına bağlı olarak çözümünün paylaşılmaması veya şubenin sorunu kendi olanaklarıyla çözme tercihine girmesi önemli hukuki sorunlarla muhatap kalınmasına, riskin giderek büyümesine ve teminatların değer kaybetmesine zemin hazırlamaktadır. Bu durum da rakip bankaların veya diğer alacaklıların ilgili bankadan önce harekete geçmelerine ve kötü niyetli hareket eden borçlunun mal devretmesine sebep olmakta ve ilgili bankanın alacağının tahsili imkansız hale gelmektedir. Oysa, banka portföyündeki kredili firmaların izlenmesi, problemlerin saptanması, çözüm önerilerinin oluşturulması, riskin teminatlandırılması ve tahsilin çabuklaştırılarak riskin giderilmesi, şubeler ve bölge müdürlüklerinin risk yönetimi müdürlüğü ile yapacakları etkin işbirliği ile sağlanabilecektir.¹⁸¹

Problemlerin gizlenmesi veya ertelenmesi hususlarına özen gösterilmesi, problemleri duruma gelme olasılığı bulunan veya problemleri duruma gelmiş firmaların öncelikle, risk yönetimi müdürlüğüne risk değerlendirme formları aracılığı ile intikal ettirilmesi gerekmektedir. Risk Yönetimi Müdürlüğü'ne daha önceden intikal

¹⁸⁰ Berk, a.g.e., s. 211.

¹⁸¹ Garanti Bankası, a.g.e., s. 77.

ettirilmemiş bir firmanın, doğrudan Hukuk İşleri Müdürlüğü'ne intikal ettirilmesine neden olunmaması gerekmektedir. Ancak, usulüne uygun olarak sürdürülmekte olan kredi-risk ilişkisi sürecinde, bankanın alacağının geri dönüşümünde aniden gündeme gelebilecek darboğazların ortaya çıkması halleri, ilgili firma ya da riskin güvencesini oluşturmak üzere alınmış olan maddi teminatlara yönelik yasal takip başlatılmasını kaçınılmaz kılması durumunda, acilen Hukuk İşleri Müdürlüğü'nün bilgilendirilmesi gerekir.¹⁸²

3.4.3. Kontrol ve Raporlama

İyi dizayn edilmiş bir risk yönetim süreci raporlama ve kontrol ile sona erecektir. Bankalar risk yönetim sistemlerini dizayn ederken ne tür raporların hazırlanmasını ve kimlere iletilmesi gerektiğini açıklığa kavuşturmalıdır. Kuşkusuz bu raporlar yönetilen bütün finansal riskleri kapsayacak şekilde belirlenmelidirler.¹⁸³ Bankacılık düzenlemelerini hazırlayan kurumlar da bankaların finansal risklerine ilişkin bir takım raporların kendilerine iletilmesini istemektedirler. Bu raporlarda, işlemlerin sadece risk boyutu kapsamakta ve işin karlılık boyutu incelenmemektedir. Bankalar, kendi raporlarını isimlendirirken, risk irdelenen bu raporların yanı sıra işlemlerin karlılık boyutunu da analiz eden raporlar dizayn etmeli ve sitemini buna göre oluşturmalıdır. Bu tür raporlar bankanın üst yönetiminin risk-getiri ilişkisine ait performans değerlemesinde bulunmasına olanak verebilecektir.

Risk yönetim sürecinin kontrol edilmesi bankalar için oldukça önemli bir konudur. Banka içinde etkin bir iç denetim sistemi geliştirilmelidir. Bu iç denetim sistemi bankanın hedeflenen risk düzeyinin üzerinde yada regülatörlerin belirlediği limitlerin üzerinde risk almasına engel olabilecek bir yapıya ve işleyiş sistemine sahip olmalıdır. Risk yönetim sistemlerinin tersine, bankalar sürekli iç denetim mekanizmalarına sahip olmuşlardır. Fakat, Türkiye'de bu iç denetim fonksiyonu bankalarda etkin bir şekilde yerine getirilememiş ve bu nedenle bankalar kendilerini kötü yönetimden, kredi riskinden ve diğer risklerden kaynaklanan zararlı

¹⁸² A.e., ss. 77-78.

gelişmelerden koruyamamışlardır. İç denetim sistemleri ancak bir risk yada kötü yönetim bir zarara neden olduktan sonra o zararı raporlamak görevini yerine getirmiştir. Raporlarda, bu zararın neden oluştuğu, kimlerin sorumlu olduğu vb. hususlar belirtilmekte ancak bu raporlamalar bankaların zararlarını telafi etmede yeterince faydalı olamamaktadırlar. Bankaların iç denetim sistemlerinin bir risk yada kötü yönetimin herhangi bir zarara yol açmadan tespit edilmesine ve ortadan kaldırılmasını sağlayacak mekanizmalara sahip olması önerilmektedir. Bu da ancak iç denetim sistemlerinin şahıslardan ziyade banka organizasyonu çerçevesinde dizayn edilmesi ile mümkün olabilecektir. Yani, banka organizasyonu içerisinde yatay ve dikey otokontrol mekanizmaları geliştirilmelidir. Böylece, aynı düzeydeki departmanların birbirlerini kontrol etmeleri sağlanırken, her üst birim de sorumlu olduğu bölümleri kontrol edebilecektir. Kuşkusuz, iç denetim sisteminin bir parçası olarak bağımsız iç ve dış denetçiler tarafından bankaların faaliyetlerinin denetlenmesi de temin edilmelidir.¹⁸⁴

¹⁸³ Eken, a.g.e., s. 12.

¹⁸⁴ Eken, a.g.e., ss. 12-13.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KREDİ RİSKİ YÖNETİMİNE İLİŞKİN BİR UYGULAMA ÖRNEĞİ: SAF KARTON VE AMBALAJ SAN. VE TİC. AŞ

Çalışmanın bu bölümünde daha önce detaylı bir biçimde anlatılan kredi risk ölçüm tekniklerinden yola çıkılarak hazırlanan bir kredi risk ölçüm modelinin örnek bir işletme üstünde uygulaması yapılmıştır. Bu şekilde bir çalışma yapılmasının sebebi Basle Komitesi'nin bankalar için **Güvenilir Kredi İşlevinin Bulunması** adlı 4. prensibi ve 29. maddesi gereği şu şekilde açıklanmıştır:

“Bankalar krediyi kime vereceklerini bilmek durumundadırlar. Bu nedenle yeni bir kredi ilişkisine girmeden önce bir banka kredi talep eden müşteriyi tanımalı, bu müşterinin güvenilir bir itibarı ve kredibilitesi olduğundan emin olmalıdır. Özellikle, hileli olan ve yasal olmayan faaliyetlerle uğraşan kişilerle birlikte iş yapmaktan kaçınılmasına yönelik sıkı politikalar oluşturulmalıdır. Bunu yapmak için çeşitli yollar mevcuttur; kredi kayıtlarına ulaşmak, referans almak, şirketin yönetiminden sorumlu yetkilileri tanımak, kişisel referansları ve finansal kayıtları kontrol etmek vb.”¹

Yapılan uygulamada kredi riskini hesaplamak için kurulan model, geleneksel ve modern yöntemlerin entegrasyonu kullanılarak tasarlanmıştır. Uygulama sonucunda firmaya verilmesi düşünülen kredinin bankaya ne kadar risk getireceği, bankanın bu riske göre müşteriden isteyeceği fiyat (faiz oranı) hesaplanmış ve ortaya çıkan veriler ve kullanılan parametreler çeşitli tablolar ve grafikler yardımıyla yorumlanmıştır.

¹ Türkiye Bankalar Birliği, “Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler”, **Türkiye Bankalar Birliği Araştırmaları**, Temmuz 1999, (Çevrimiçi) http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/risk_yonetim.doc, 08.08.2002.

Yapılan uygulama iki ana aşamadan oluşmaktadır:

- Kredi verilmesi kararının alınması ve bu karar alınırken yapılan analizler,
- Kredi verildikten sonra firmanın geri ödeme performansında çizdiği yola ait geleceğe yönelik bir karar alınması.

Uygulamanın birinci safhasında müşteri firmanın sektörü hakkında genel bilgiler ve sektörün seçilmesinin sebepleri, geleneksel olarak yapılan istihbaratın kapsamı, gösterdiği teminat değerlerinin analizi, tüm bu bilgiler ışığında kredinin verilip verilemeyeceğinin kararının alınması ve ilgili müşteri firmaya belirlenen miktarda bir kredinin verilmesi durumunda ortaya çıkabilecek riskin hesaplanması gibi kredi verilme kararının alınmasında yardımcı olan bir çeşit karar destek yapısı kurulmuştur.

Uygulamanın ikinci safhasında da geleneksel ve modern yöntemlerin entegrasyonuna değinilmiş, işletmenin risk derecesini hesaplama yöntemi üzerinde durulmuş ve işletmenin teminatlarını hangi kriterlere göre derecelendirdiği tablolar yardımıyla ifade edilmiştir. Çalışmamızın en önemli noktası bankanın bu krediyi verdiği zaman maruz kalacağı kredi riskinin hesaplanmasıdır. Buna göre çalışmada, kredi verilecek firmanın nihai risk derecesinin iki alt derecenin hesaplanmasından yola çıkılarak bulunması öngörülmüştür.

Bu alt derecelerden birincisi, firmanın finansal tablolarının kullanılmasıyla elde edilen cari, likidite, borçlanma oranı gibi çeşitli sayısal göstergelerin sonucunda elde edilmektedir.

Yapılan sayısal çalışmalar sonucunda elde edilen finansal puan, kredi veren kuruluşa firmanın finansal yapısı hakkında bilgi vermektedir. Bu çalışma esnasında firmanın özkaynak yapısı, gelişme göstergeleri, kar marjı, kısa ve orta vadede herhangi bir mali kriz yaşama olasılığı, faaliyet gösterdiği sürenin uzunluğu dikkate alınmıştır.

Bu alt derecelerden ikincisi ise sektör yapısı, banka ilişkileri, hissedarlar gibi firmanın kredi riskini doğrudan etkileyen ancak sayısal olarak ölçülmesi zor olan değerlerden yola çıkarak hesaplanır. Bu veriler işletmenin finansal verileri kadar deterministik olmasa da işletmenin bankayı maruz bırakacağı risk büyüklüğü ve olasılığı hakkında belirleyici bilgiler sağlar. Bu alt dereceler sonucunda çıkan nihai derece belirli bir ölçülendirme yapısı baz alınarak kurulmuş bir skalaya yerleştirilerek firmanın hangi risk sınıfına girdiği bulunur.

Sonuçta hesaplanan bu risk sınıfı, bankanın ilgili müşteriye kredi vermesi durumunda karşılaşılabilecek riskin derecesini gösterir ve işletmenin farklı kredi geri ödeme dönemlerinde göstereceği temerrüde düşme olasılıklarına ait bir vizyon sağlar.

Uygulamanın tahsis ve içsel derecelendirme safhasını, işletmenin bankaya yaptığı kredi başvurusu sonucu bankanın geçmiş verilere dayanarak işletme üzerinde bir karar vermesi, bu kararı verirken finansal derecelendirme kuruluşlarının kaybın şiddeti, temerrüde düşme ve volatilité oranlarını ele alış biçimleri, beklenen ve beklenmeyen kaybın hesaplanarak kredinin fiyatlandırmasına ışık tutması, teminatların bu fiyatlandırmaya etkisi ve kredinin kullanılması neticesinde kredi sözleşmesinin şartlarının belirlenmesi oluşturmuştur.

Kredinin izlenmesi safhası içinde kredi verildikten sonra firmanın çizdiği finansal trend, yaptığı yeni yatırımlar ve aldığı yeni krediler göz önünde tutulmuştur. Bu veriler ışığında, hem geleneksel yöntemlerden yararlanılarak hem de modern yöntemler adı altında istatistiksel analizler ve hesaplamalar kullanılarak firmanın performansı hakkında ileriye dönük bir izlenebilirlik oluşturulmuştur.

Yapılan uygulama örneği ve kurulan model ile ilgili bu kısa girişten sonra bu uygulama çalışmasında örnek müşteri firma olarak seçilen işletme hakkında detaylı bilgiler verilecektir. Daha sonra bu veriler ile oluşan kredi risk derecesi hesaplanacak, hesaplanan bu kredi risk derecesi yardımıyla da ileriye dönük bir karar verilecektir. Son kısımda ise elde edilen sonuçlar ve bu sonuçların yorumlarına yer verilecektir.

4.1. Kredi Riski İncelenen İşletmenin Faaliyet Alanı, Sektör Hakkında Genel Bilgiler ve Sektörün Seçilmesinin Sebepleri

Sanayileşen, ihracata yönelen ve Avrupa Gümrük Birliği'ne üye olan, önümüzdeki dönemlerde de AB'ye üyeliği beklenen ülkemizde karton ve ambalaj üretimi hala geçerli bir yatırım alanı olarak görülmektedir.

“Kağıt, MS 105 yılında Çin'de icat edildikten sonra, üretim bilgileri Afrika'ya oradan da Avrupa'ya hızla ulaşarak, kağıt-karton üretimi önemli sanayi kolları arasındaki yerini almıştır. Bugün ülkelerin kalkınmışlık göstergelerinden birisi de kişi başına kağıt-karton tüketimidir. Bu oran Finlandiya, Belçika, Danimarka, Hollanda ve Almanya'da 200 kg'nin üzerinde, Yunanistan'da 62 kg, Türkiye'de 32 kg'dir. Dünya ortalaması ise 48,5 kg'dir. Kağıt-karton sektörü; odun, yıllık bitkiler ve atık kağıt hammaddelerinden selüloz, odun hamuru, eski kağıt hamuru üretilmesiyle, bu ara ürünlerin değişik mekanik ve kimyasal işlemlerle kağıda dönüştürülmesine kadar geçen aşamaları içeren bir sanayi koludur. Selülozlar ara ürünleri, kağıt-kartonlar ise nihai ürünü oluştururlar.”²

Ambalaj malzemeleri temel olarak kağıt, karton, plastik, cam, metal ve ahşap ağırlıklı olmak üzere beş ana gruba ayrılmaktadır. Ancak içindeki ürüne fiziksel ve kimyasal açıdan uygun yapılarda düzenleme yapılması mecburiyeti, ana malzemelerin yeni teknolojilerle işlenerek farklı kullanımlarını ortaya çıkarmaktadır. Yani sözkonusu malzemelere koruyuculuk ve raf ömrü açısından esneklik sağlanmaktadır. Ana malzemeler doğrudan kullanıldığı gibi kendi aralarında ya da birbirleri ile bağlanmak, bir ya da iki yüzeyine birden kaplama yapılmak suretiyle, esnek ambalaj olarak da kullanıma sunulmaktadır.

² Koçak, H, “Türk Kağıt-Karton Sanayi ve Asya Krizi”, Temmuz 1998, (Çevrimiçi) <http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/tem98/turkkagit.htm>., 24 Temmuz 2002.

Uygulamasını yaptığımız bu çalışmada; Saf Karton ve Ambalaj Sanayi ve Ticaret AŞ ünvanı ile karton ve ambalaj üretimi yapan bir işletme üzerinde durulmuş, kredi riskini güvenli bir şekilde yönetmek isteyen bir bankanın yaptığı saptamalar ve yaklaşımlar, veri toplama yöntemleri, kredi verirken kullandığı ölçüler ve krediyi verdikten sonra geleneksel ve modern yöntemleri birlikte kullanarak riskini yönetme başarısı izlenmiştir. Böylece elde ettiği riskin ortaya çıkan ölçüsüne göre banka kredi fiyatlamaasını hesaplayabilmiş ve gelecekte bu işletme ile nasıl bir kredi stratejisi izleyeceğinin kararını verebilmiştir. Ancak bankalar yıllardan beri büyük bir titizlikle; işletme bilgilerini kesinlikle dışarıya vermemeye, hatta bankanın kredilerle ilgilenmeyen diğer departmanlarına bile bu konuyla ilgili bir istihbarat sızdırmamaya son derece özen göstermişlerdir. Bu yüzden uygulamaya aldığımız örnek çalışmada herhangi bir banka ismi kullanılmamış, kredi riskini yöneten bankaya **banka** adı ile hitap edilmiş, bankanın bilgilerini verirken gizlilik prensibini benimsemesi sebebiyle işletmenin ünvanı, ortaklarının isimleri, örnek işletmeyi ve araştırma yapılan bankayı anlatan her türlü tarihsel açıklama ve adres değiştirilmiştir. Amacımız piyasada faaliyet gösteren bir işletmenin kredi riskinin banka açısından yönetiminin daha iyi nasıl olabileceğini yorumlamak olduğundan rekabetçi piyasa koşullarında gerek bankanın gerekse işletmenin ılımlı karşılamayacakları her türlü stratejik bilgi üzerinde konunun bütünü ve sayısal yorumunu etkilemeyecek bir şekilde değişiklik yapılmıştır.

Kredi incelemesi yaptığımız uygulamamızda kağıt-karton sektörünün seçilmesinin Türkiye açısından sebebi:

- “Kağıt-karton üreticisi ülkeler aynı zamanda hammadde kaynaklarına da sahiptir. Ülkemiz gibi bazı ülkeler ise hammadde olan selülozu ithal ederek sözkonusu ülkeler ile rekabet edebilmektedir. Türkiye 1,5 milyon ton kurulu kapasitesi ile dünya kağıt-karton üretiminde 28. sırada yer almaktadır. Ekonomik gelişmelere paralel olarak kişi başına kağıt karton tüketiminin dünya ortalamasına yükselmesi halinde dahi ülkemizde 3,2 milyon ton kağıt-karton

tüketileceği dikkate alındığında, kağıt-karton üretiminin öneminin giderek artması kaçınılmazdır.”³

Kredi incelemesi yaptığımız uygulamamızda Saf Karton ve Ambalaj Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi’nin seçilmesinin en önemli sebebi kredi riski analizi yapan bankanın ambalaj ve karton sektörünün finansmanı bakımından konusunda uzman olması, kredi risk analiz ve değerlendirme süreçlerini dünya standartlarında sağlamış olması ve çalışmamızı gerekli sayısal ve kalitatif dökümantasyon ile desteklemesi, işletmenin karton ithalat, ihracat ve üretim süreçlerinin sektörde ortaya çıkan ani ya da yavaş değişimlere uyumlu olması, işletmenin mali yapısının karton sektöründe ortaya çıkan gelişmeleri ve 17 Ağustos 1999 İzmit depreminden sonraki ülke genelinde ortaya çıkan ekonomik durgunluğu ve tahsilatlardaki sıkıntıyı ayrıntılı olarak göstermesi ve bankadan aldığımız işletme verilerinin ve toplanan istihbaratın gerek TCMB kaynaklı olması ve gerekse bankanın mali tahlil servisinde izlenmesi sebebiyle kredi riski yönetiminde geleneksel ve modern yöntemlerin uygulanabilmesi için ihtiyaç duyulan doğruluk derecesini sağlamış olmasından kaynaklanmaktadır. Karton ve ambalaj konusunda faaliyet gösteren bir işletmenin seçilmesindeki diğer sebepler aşağıda belirtilmiştir:

- Karton ve ambalajın, bir ürünün üreticiden tüketiciye kadar uzanan dağıtım zincirinde güvenli ulaşımının sağlanabilmesi için kullanılan koruyucu bir araç olarak sektörde sürekli ihtiyaç duyulan bir ürün olması.⁴
- Karton ve ambalajın; ürünün depolama, nakliye, teşhir ve kullanımını içeren tüm yaşam süresi boyunca, ürünü ekonomik ve çevreye duyarlı olarak koruması, barındırması, sunması, tanıtması, ürüne uygunluk ve kolaylık sağlaması.

³ A.e.

⁴ Eryaşar, T, “Ambalaj Sanayi”, TC Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sanayi Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Ambalaj Sanayi Sektör Araştırması, Ankara 2001, (Çevrimiçi)
<http://www.kobinet.org.tr/hizmetler/bilgibankasi/ekonomi/sektorraporSTB/STB-Ambalaj.doc>, 02 Ağustos 2002.

- Yeni teknolojilerin bulunması ile önceki yıllara göre ambalaj tipleri ve ambalaj malzemelerinin farklı kullanımlarının ortaya çıkması ve farklı sektörlere hizmet verebilme olasılığının doğması.
- Gıda, tekstil, kimya, elektronik, ilaç, tütün, gübre, cam, çimento, seramik, içki vb. olarak ana sanayi dallarının tamamına hizmet verebilmesi.
- Ürün olarak da karton kutu ve ambalajın çok geniş bir kullanıma sahip olması ve kuru gıda, pastane, dondurma, toz deterjan, oyuncak, tekstil, saraciye gibi birçok üründe kullanılabilmesi.
- Ambalaj malzemesi olarak kullanılan tahta fiçilerin, sandıkların, toprak kapların, deri tulumların ve çuvalların yeni materyallerin bulunarak kullanıma uygun hale getirilmesi ile yerlerini kağıt ve karton, metal, cam, plastik malzemelere bırakması ve bunların dünyada ve ülkemizde birçok alanda kullanılır hale gelmesi.
- Eskiden sadece taşıma ve depolama amaçlı kullanılan karton ambalajın zamanla içindeki ürünün reklamını yapar hale gelmesi ve tasarımı ile ürünün satış politikasının bir parçası olması.

Çalışmamızın içeriğinde de belirtildiği gibi Türk Bankaları'nın gelişmiş ülke bankalarına göre en büyük eksikliği bir krediyi verirken detaylı ve başarılı analiz yapmalarına rağmen kredinin kullanım süreci içinde kredilerden kaynaklanan risklerinin yönetiminde beklenen performansı gösterememeleridir. Bunun bir sonucu olarak da aslında doğru işletmeye verdiklerini zannettikleri kredilerinin temerrüde düşmelerini engelleyememişlerdir. Bu sorun, banka yöneticilerinin istatistiksel verilere dayanan modern içsel kredi riski derecelendirme ve yönetim sistemleri kuramamalarından ve ülke koşulları sebebiyle doğru veri setine ulaşamamalarından kaynaklanmaktadır. Bu çalışmanın ilk bölümünde müşteri işletmenin ilgili banka şubesine kredi isteği ile başvurmasından sonra bankanın yapmış olduğu tüm araştırma çalışmalarına yer verilmiştir.

Dolayısıyla birinci bölümde 1996 ve 1997 yıllarında karton ve ambalaj üretimi sektöründe faaliyet gösteren bir kredi müşterisinin kredibilitesi detaylı bir

biçimde incelenmiş; çalışmanın ikinci bölümünde de geleneksel ve modern yöntemlerin entegrasyonuna ağırlık verilerek işletmenin 1998 ve 1999 yılları içerisindeki performansına göre kredi riskinin nasıl ortadan kaldırılabileceği üzerine bir çözüm önerisi getirilmeye çalışılmıştır.

4.2. Geleneksel Olarak Yapılan İstihbaratın Kapsamı

Aşağıda anlatılan uygulamada işletmenin 3 ana durumuyla ilgili istihbarat çalışması yapılmıştır. Bu çalışmalar işletmenin genel, mali ve ekonomik durumuyla ilgili olan faaliyetlerdir.

Genel durumla ilgili olarak işletmenin tanıtımı alanında; özlük bilgilerinden, organizasyon yapısından, iş konusundan, tarihçesinden ve yatırımlarından bahsedilmiştir. Bunların yanında şirketin bankalarla olan ilişkisinden, üretim ve satış bilgisinden, ithalat ve ihracat rakamlarından söz edilmiştir. Yine genel durumla ilgili olarak yöneticilerin ve ortakların analizi alanında; ortakların bilgi, beceri, deneyim, çevre ilişkileri, işletmenin ortaklık yapısı, ortakların kredi kayıt bürosu bilgileri, işletme ve ortaklar ile ilgili TCMB karşılıksız çek bilgileri ve ortaklara ilişkin gayrimenkuller üzerinde durulmuş ve böylece kısa bir özgeçmişleri ortaya çıkartılmıştır. Genel durumla ilgili olarak yapılan son çalışmada da işletme sahibinin diğer şirketlerinin tanıtımı yapılmıştır.

Mali durumla ilgili olarak işletmenin tanıtımı alanında; önce bilanço ve gelir tablosu analizi yapılmış daha sonra da borç ödeme gücünü ortaya koyan likidite durumundan bahsedilmiştir. Mali yapının sağlamlığı, yapılan iş hacmine göre özkaynakların yeterliliği ve borçların aşırı olup olmadığı gibi konularda mali yapı yeterliliğine bakılmış; karlılık analizi ile karın oluşumu, özkaynaklara ve net satışlara oranı ve sektör ortalamasına göre durumu ortaya konmuştur. Daha sonra varlıkların ve kaynakların kullanım etkinliğini, alacak, stok ve borç devir hızlarını ortaya koyan ve şirketin faaliyetleri konusunda hızlı davranıp davranmadığını belirleyen bir faaliyet analizi gerçekleştirilmiştir. Sonuncu olarak da diğer mali durum oranları ve nakit akışı oranları incelenmiştir.

Geleneksel yöntem incelemelerimizden sonuncusu olan ekonomik durumla ilgili olarak da; konjonktürel dalgalanmalardan, endüstri kolundaki değişmelerden ve sektörün sıkıntılarından bahsedilmiş, böylece işletmenin dışında oluşan ancak onun gelir yaratma ve borç ödeme gücünü etkileyen hususlar hakkında bankanın bir fikir sağlamasına olanak verilmiştir.

4.2.1. İşletmenin Genel Durumu ile İlgili Analiz

Günümüz bankalarının kredi tahsis departmanlarının genel olarak yeni bir kredi vermeden önce ya da verdikten sonra işletmenin son durumunu güncellemek amacıyla toplamış oldukları bilgiler aşağıdaki verilerden oluşmaktadır.

4.2.1.1. İşletmenin Tanıtımı

İşletmenin özlük bilgilerinden, organizasyon yapısından, iş konusundan, tarihçesinden ve yatırımlarından bahsedilmektedir.

a. İşletmenin Özlük Bilgileri

- Ticaret Ünvanı: Saf Karton ve Ambalaj Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi
- Sektör Kodu: DE⁵
- Bankayla İlişkisi: Özel kredi talebi
- Kredi Başvuru Tarihi: 12.01.1998
- İlgili Şube: Beşiktaş
- Ticaret Sicil No: Eminönü - 387964 783114
- İşletmenin Kuruluş Tarihi: 10.09.1992
- Faaliyet Konusu: Karton ve karton ambalaj imalatı ve ihracatı
- Vergi Dairesi ve No'su: Boğaziçi Kurumlar Vergi Dairesi – 7831650011

⁵ Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Sektör Kodları, 15.06. 2001, (Çevrimiçi)
<http://www.tcmb.gov.tr>, 21 Mayıs 2001.

- Yönetim Adresi ve Telefonu: Matbaacılar Sitesi, No: 123, İkitelli/ İstanbul – 0212 247 11 84 (4 hat)

b. İşletmenin Organizasyon Yapısı

Saf Karton ve Ambalaj Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi'nde Genel Müdür Ahmet Serter ile birlikte 1 pazarlama müdürü, 1 mali işler müdürü ve 2 üretim müdürü görev yapmaktadır. Bu müdürlerin altında da halkla ilişkiler, muhasebe ve fon yönetimi (hazine) departmanlarını yönetmekle sorumlu 3 departman amiri çalışmaktadır. İşletmede 1997 yılı içerisinde kategorileri itibarı ile ortalama 8 yönetici, 25 büro personeli, 5 makinist, 8 teknik personel, 5 ustabaşı, 60 işçi, 2 güvenlik görevlisi, 2 idari işler görevlisi ve 1 hukuk danışmanı çalışmaktadır. 1997 yılında kategorileri itibarıyla yıl içinde çalışan personelin ortalama sayısı 116 kişidir.

c. İşletmenin İş Konusu, Tarihçesi, Yatırımları ve Diğer Faaliyetleri

(1) İş Konusu

İşletmenin iş konusunu ağırlıklı olarak karton ve karton ambalaj üretimi ve satışı oluşturmaktadır. 10 Eylül 1992 tarihinde Cağaloğlu'nda faaliyete başlayan işletme, Nisan 1994'te üretim yerini ve idari merkezini bir araya getirerek mülkiyeti Ahmet Serter'e ait, Genel Sigorta'ya 390 milyar TL'ye sigorta ettirilmiş bulunan Matbaacılar Sitesi'ndeki fabrikaya kiracı olarak taşınmış ve faaliyetlerini tek bir çatı altında sürdürmeye başlamıştır. Ayrıca yine Ahmet Serter'e ait işletmenin faaliyet gösterdiği idari binası da 220 milyar TL'ye Genel Sigorta'ya sigortalıdır. Saf Karton; ilaç, tekstil, zirai ilaç, sabun, deterjan, ampul, gıda, kozmetik, çay, tıbbi flaster sektörlerine hizmet vermektedir. İşletme düz karton üretimi yanında bu ürünü bir yarı-mamul gibi kullanıp şekillendirme, baskı ve boyama operasyonları ile sipariş üzerine çeşitli boyutlarda ve istenen tiplerde karton ambalaj üretmektedir.

(2) Tarihçesi

İşletme, üretimini ilk yıllarda broşür ve etiket alanında sürdürmüş, 90'lı yılların ortasında karton ve karton bazlı ambalajların önem kazanması ile bu alana da geçerek üretimini bu yönde yoğunlaştırmıştır. Bu dönemlerde şirket karton üretimi için gerekli olan sabit kıymet alımlarına önem vermiş ve bununla ilgili olarak da çeşitli bankalardan kredi kullanmıştır. Kısa zamanda karton ambalaj üretimi yapan firmalar arasında yerini alan Saf Karton, 1994'te Matbaacılar Sitesi'ndeki 1950m² kapalı alana sahip Ahmet Serter'e ait fabrikaya ve 750m²'lik binaya geçmiştir.

(3) Yatırımlar

Karton ve baskı alanındaki gelişmeleri takip eden işletme, yatırımlarını da bu yönde yoğunlaştırarak Nisan 1995'te Matbaacılar Sitesi içindeki idari binasının yanına 232 milyar TL'lik bir makina parkı yatırımına başlamıştır. 4 Kasım 1998 tarihinde bitmek üzere yapılan bu yatırım için 4 Mayıs 1999 bitiş tarihli teşvik belgesi bankaca TC Başbakanlık ve Hazine Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan temin edilmiştir. Buna göre bu yatırımın 2/3'ü özkaynak finansmanıyla sağlanacak, geri kalan 1/3'lük kısım da banka kredileri ile temin edilmeye çalışılacaktır. Yatırım sonucunda toplam istihdamın 34 kişi artarak 150 kişiye ulaşması beklenmektedir. 31.12.1997 tarihi itibarı ile yapılmakta olan yatırımların bilançodaki tutarı 38,027 milyon TL'dir. İşletme bu yeni yatırımı ile yıllık üretimini ortalama %50 arttırmayı hedeflemekte ve böylece karton ve ambalaj sektöründeki piyasa payını önemli bir derecede yükseltmeyi planlamaktadır.

Ambalajlama ve ambalaj atıklarının yönetimi ile ilgili ulusal önlemlerin uyum sağlaması için AB'nin çabaları paralelinde Avrupa Komisyonu 1992 yılı Ekim ayında İhracat Ambalaj Notasını hazırlamıştır.⁶ Önümüzdeki dönemlerde AB'ye üyeliği beklenen Türkiye'de de ambalaj üretim sanayinde çevreci faaliyet gösterebilme bilinci bir süredir devam etmektedir. Sektördeki lider ambalaj firmaları

⁶ Ambalaj Sanayicileri Derneği, **Aylık Bülten**, Ağustos 2001, s. 12.

çevre bilinci kapsamında çeşitli yatırım faaliyetleri sürdürmekte ve diğer işletmelere de örnek olmaktadır. Bu konuyla ilgili geniş açıklamaya çalışmamızın üçüncü bölümünde **Çevre Koruma Bilinci** adı altında değinilmiştir.

Uygulamada incelediğimiz Saf Karton adlı işletme de, mevcut atık su arıtma tesisinin tevsi-modernizasyonu ve hammadde geri dönüşümünü gerçekleştirmek ve üretim esnasında oluşan atıklardan tekrar faydalanabilmek için 05.11.1996 tarihinde yeni bir yatırıma başlamıştır. İşletme, yatırımın tamamını özkaynaklarla karşılayacağını belirtmiş, arıtma için satın alınacak makinelerin ithal edileceğini ve proje kapsamında alınacak danışmanlık hizmetleri ile birlikte toplamda 207 milyarlık bir yatırım yapacağını ve Nisan 1998’de bitireceğini beyan etmiştir. 21.01.1998-09.02.1998 tarihleri arasında yatırımın yapıldığı yerde 2 kez yapılan incelemelere göre hem modernizasyon hem de hammadde geri dönüşüm çalışmalarının son aşamaya geçtiği gözlenmiştir. Tesis üretime hazır hale gelince yapılan arıtma ve hammadde geri dönüşümü sayesinde elde edilecek geri kazanım şirketin karton üretimini yılda ortalama %15 oranında arttıracaktır.

(4) İşletmenin Diğer Bankalarla İlişkileri

İşletme, TCMB kayıtlarına göre Garanti Bankası, Akbank, İş Bankası ve Finansbank’ın da bulunduğu toplam 8 banka ile çalışıyor görünmektedir. İşletmenin mali kayıtlarına dayanılarak çıkartılmış mevcut banka kredileri ile ilgili bilgiler 31.12.1997 itibariyle Tablo 4.1’de milyon TL olarak özetlenmiştir:

Tablo 4.1. İşletmenin Diğer Bankalarla İlişkileri

Banka İsmi	Mevduat Durumu	K.V. Kredi Riski	U.V. Kredi Riski	Teminat Mek. Riski
Garanti Bankası	6,153	35,188	-	-
Akbank	5,011	2,264	13,531	-
İş Bankası	1,163	5,678	-	-
Finansbank	792	228,205	-	96,998
Diğer (4 adet)	847	5,474	-	-
Toplam	13,966	276,809	13,531	96,998

İşletmenin tahsilat birimleri departmanı müşterilerin ödemelerini 1992 yılından beri ağırlıklı olarak Garanti Bankası ve Akbank aracılığı ile sağlamaktadır. Uzun ve kısa vadeli krediler, 1996 ve 1997 yıllarını kapsayan dönemde işletmenin makina parkı yatırımının finansmanı için senet karşılığı alınan dövizli kredilerinden oluşmaktadır. Finansbank'tan alınan TL teminat mektubu kredisi, yatırım dahilinde ithal edilen makine ve malzemenin yurtdışından nakliyesinde ve gümrük işlemlerinde kullanılmak üzere ilgili nakliye firmasına ve gümrüklere verilmek üzere alınmıştır. İşletmenin çalıştığı bankalar nezdinde yapılan araştırmalarda kredi kullanım ve geri ödemelerinde güncel olarak bir probleminin bulunmadığı ifade edilmiştir.

06.02.1998 tarihli Merkez Bankası Risk Santralizasyon Müdürlüğü'nden temin edilen risk bildiri cetveline göre şirketin 8 ayrı bankadan almış olduğu krediler için toplamda 639,248 milyon TL limiti vardır ve bu limitin 403,079 milyon TL'sini kullanmaktadır. İşletme bu görünümüyle toplam limitinin %63'ünü doldurmuştur ve herhangi bir limit aşımı sözkonusu değildir. İşletmenin 31.12.1997 tarihli bilançosunda banka kredileri toplamı 290,340 milyon TL iken 06.02.1998 tarihindeki bildiri sonuçlarına göre krediler toplamı 255,641 milyon TL'ye gerilemiştir. İşletme 1998 yılı başında 52,929 milyon TL tutarında döviz üzerinden bir teminat kredisi kullanmıştır. Buna göre işletmenin mevcut risk ve limitleri Tablo 4.2'de milyon TL olarak gösterilmiştir:

Tablo 4.2. İşletmenin 06.02.1998 Tarihli TCMB Risk Bildiri Cetveli

Risk Kodu	K.V. Limit	U.V. Limit	Kısa Vadeli Risk	Orta Vadeli Risk	Uzun Vadeli Risk	Faiz / Komisyon Reeskontu	Faiz Tahakkuku + Temerrüt Faizi	Çalıştığı Banka Sayısı
100	52,227	24,750	-	-	11,514	-	-	8
150	311,170	-	244,127	-	-	-	-	8
200	118,166	-	94,509	-	-	-	-	8
250	132,935	-	52,929	-	-	-	-	8
Toplam	614,498	24,750	391,565	-	11,514	-	-	

(5) İşletmenin Üretim Durumu

Bu çalışmada dikkate alınan Saf Karton işletmesinin üretiminin tamamına yakını karton ve karton ambalaj üretimi oluşturmaktadır.

Karton üretiminde teknolojik gelişmeler sonucu, karton kutu üreticisine büyük olanaklar sunan kartonlar mevcuttur. Neme karşı dirençli, kolay katlanabilir, gıdaya uygun, ağartıcı kullanılmadan üretilmiş, PE, PP ya da PET film lamine edilmiş hazır kartonlar mevcuttur. Özel olarak yetiştirilmiş uzun elyaflı ağaçlar kullanılarak üretilen kartonlar, klasik kartonlardan daha düşük gramajdadırlar. Karton kutu ise yalnızca karton olarak üretilmemektedir. Kartondun tek başına sertlik, patlama, kopma, nem ve su bariyer değerlerinin yetmediğı yerlerde, yani içine konulacak ürünün özelliklerine göre karton ambalaj üretiminde kullanılan kartonlar, bazı özel işlemlere tabi tutulmaktadır. Bir başka iç ambalajla desteklenebilir, kullanılan karton empregne ya da lamine edilmektedir.

Kartondun diğer ambalaj malzemeleri ile birlikte kullanımıyla üretilen karton kutuların kullanım alanları daha da genişlemiştir. Yağlı bir gıda ürünü, dondurulmuş bir deniz ürünü ambalajlanmasında da kombinasyonlu karton kutulardan yararlanılır. Karton kutunun üretimine başlamadan önce kutunun yapısı tasarlanır. Yapısal tasarım sonucu taslak (blank) olarak adlandırılan yatay konfigürasyon elde edilir. Bu taslak kesilir, pilyaj yapılır ve katlanılarak kutu oluşturulur. Taslakların karton plakası üzerine mümkün olduğu kadar az atık oluşturacak şekilde yerleşmesi önemlidir. Karton kutunun taşıyıcı katman (web) ve levha büyüklüğü üreticinin ve baskı yapılacak makinenin büyüklüğü kapasitesiyle yakından ilgilidir. Bunlar standartlaştırılmamıştır.

İşletme, karton ve karton kutu üretiminde sağlanması gereken temel kriterleri de standartlara uygun bir biçimde uygulamaktadır. Bunlardan birkaçı aşağıda özet halinde verilmiştir:

- Ambalajlanacak ürünün şekli, büyüklüğü, birim ağırlığı ve ürünün yapısı, gıda ise özel gereksinimleri ayrıntılı olarak bilinmelidir.
- Kutu üretiminde, kullanılacak ürünün özelliklerine göre seçilen kartonun nitelikleri belirlenmelidir.
- Kutu üreticisi, kutu taslaklarının tipini mümkünse ECMA'nın kod numarasını kullanarak belirlemeli ve kutu ile ilgili ölçüleri teknik çizim yardımıyla göstermelidir.
- Karton kutular 20-25⁰C'de ve %50 nem ortamında en fazla üç ay depolanabilir.

İşletmenin 1997 yılına ait üretim miktarları incelendiğinde, Saf Karton olarak senelik 15,122 ton karton üretimi yaptığı belirlenmiştir.

(6) İşletmenin İç Piyasaya Mal Satışı Koşulları

İşletmenin 31.12.1997 tarihi itibarıyla toplam satışlarının %96'lık kısmı yurt içi piyasalara dönüktür. İşletmenin yurt içi satışların işlem hacmi olarak %72'si kredili satışlardan %28'i de senetli satışlardan oluşmaktadır. Genellikle yiyecek, içecek, ilaç, kozmetik ve tüketici ürünleri sektörlerine yapılan satışlarda büyük başarı sağlayan şirket 1997 yılında bir önceki yılda gerçekleştirilen 11,044 tonluk satış rakamına göre %22.8'lik bir artış sağlamış iç piyasaya yönelik satışlarında toplam 13,562 tonluk bir rakama ulaşmıştır. 13,562 tonluk satışların %47'si olan 6,412 tonu Türk Henkel Kim. San. ve Tic. AŞ'ye senet karşılığı olarak 60 gün vade ile, Tablo 4.3'te detaylı bilgileri verilen diğer şirketlere de satışların geri kalan kısmı olan 7,150 tonu kredili olarak yapılmaktadır.

(7) İşletmenin İhracat Durumu

İşletmenin yaptığı satışların %4'lük bir bölümünü yurt dışına yaptığı satışlar oluşturmaktadır. İhracat anlamında yapılan satışların %100'ü Almanya'ya yöneliktir. 1997 yılında, Almanya'nın orta ölçekli ilaç üreticilerinden biri olan P. Baumhuter GmbH'ye 306 ton'luk bir ihracat yapılmıştır. İhracat yapılan bir diğer yabancı

müşteri ise tüketici ürünlerinde uluslararası piyasalarda önemli bir pay sahibi olan Unilever AG'nin Almanya fabrikasıdır. İşletme, toplamda 1997 yılında bir önceki yılın ihracat rakamı olan 178 tona göre %26.7'lik bir artış göstererek toplam 226 tonluk ihracat yapmıştır. İşletmenin 1995 yılındaki ihracatı 261,305 \$ (372,706 DEM), 1996 yılındaki ihracatı 262,471 \$ (394,885 DEM) ve 1997 yılındaki ihracatı da 491,372 \$ (851,992 DEM) olarak gerçekleşmiştir. İhracat koşulları ve adetleri ile ilgili detaylı bilgiler Tablo 4.4'te verilmiştir.

Tablo 4.3. İşletmenin İç Piyasaya Mal Satış Koşulları

Alıcı Firma Adı	Mal Cinsi	Satış Miktarı (ton)	Satış Şekli (1)	Tahsilat Şekli (2)	Vade
Beta Gıda San.ve Tic. AŞ	Çay Kutusu	2,910	Vadeli	Çek	75 Gün
Deva Holding AŞ	İlaç Kutusu	1,950	Vadeli	Çek	90 Gün
Menderes Tekstil San AŞ	Yastık, Nevresim Ambalaj	1,205	Vadeli	Çek	60 Gün
Necip Akar Holding AŞ	İlaç Kutusu	866	Vadeli	Çek	30 Gün
Yeşim Tekstil San ve Tic.AŞ	Yastık Nevresim Ambalaj	109	Vadeli	Çek	60 Gün
Diğer Şirketler (15 Tane)	-	110	-	-	-

(1)Peşin veya vadeli

(2)Akreditifli, mal mukabili vb.

Tablo 4.4. İşletmenin İhracat Durumu

Alıcı Firma Adı	Ülkesi	Mal Cinsi	Satış Miktarı (ton)	Satış Şekli (1)	Tahsilat Şekli (2)	Vade
P. Baumhuter GMBH	Almanya	İlaç Kutusu	306	Vadeli	Akreditif	60-75 Gün
Unilever, Germany	Almanya	Dondurma Kutusu	226	Vadeli	Akreditif	75 gün

(1)Peşin veya vadeli

(2)Akreditifli

(8) İşletmenin İç Piyasadan Mal Satın Alma Koşulları

İşletme üretim operasyonları sürecinde kullanmak üzere en önemli hammadde olan Selülozu yurt dışından ithal etmekte olup, üretimde kullanılan diğer hammadde ve yardımcı maddeleri satın almak için yurt içi piyasayı kullanmaktadır. Dolayısıyla; Saf Karton, karton üretiminde ürün başına üretim girdisi yüzde olarak en çok olan selülozdan sonra gelen ve fiziksel olarak en önemli hammadde olan odunu da yurt içinden satın almaktadır. İşletmenin yurt içi piyasada anlaştığı bazı yerli firmalardan tedarik ettiği hammadde ve malzemeler tiner, boya, kimyasal püskürtme malzemesi gibi genel olarak daha kısa tedarik sürelerine sahip, taşınması ve tedariği daha kolay ve ucuz olan, taşımada bozulma riski daha az olan, parasal olarak daha az değer teşkil eden hammadde ve yardımcı malzemelerden oluşmaktadır. İşletmenin Ordu'daki odun tedarikçisi olan Çamsan MDF AŞ ile olan araştırmaya göre bu şirket, Saf Karton'a 60-90 gün vadeli olarak yapılan satışları için tahsilatlarında bir problem yaşamadığına dair bankaya referans vermiştir. İşletmenin hammadde ve malzeme satın alımında anlaşıp birlikte çalıştığı ve finansal kayıtlarında önemli yer tutan tedarikçileri Tablo 4.5'te verilmiştir.

Tablo 4.5. İşletmenin İç Piyasadan Mal Satınalma Koşulları

Satıcı firma adı	Mal cinsi	Satın alma miktarı (ton)	Satın alma şekli(1)	Ödeme şekli(2)	Vade
Çamsan MDF AŞ	Odun	10,045	Vadeli	Çek	60-90 Gün
Habaş AŞ	PVC maddesi	2,974	Peşin	Nakit	
Habaş AŞ	Püskürtme Tozu	1,023	Vadeli	Çek	30 Gün
DYO	Boya	3,165	Vadeli	Çek	60-90 Gün
DYO	Tiner	2,505	Vadeli	Çek	90 Gün
Diğer firmalar (5 adet)	-	2,305	-	-	-

(1) Peşin veya vadeli

(2) Nakit, havale, çek keşidesi, çek cirosu vb.

(9) İşletmenin İthalat Durumu

Saf Karton, karton ve karton ambalaj üretiminin ana hammaddelerinden biri olan ve bazı kimyasal özelliklere sahip yıllık bitkilerin karışımından elde edilen Selüloz hammaddesini yurt dışından ithal etmektedir. Yıllık üretimi 15,000 ton civarında olan işletmenin yıllık ortalama selüloz ihtiyacı da ortalama 8,000 tona yakındır. İşletme, selüloz hammaddesini Güney Afrika'nın en büyük selüloz üreticilerinden biri olan Mondi'den tedarik etmektedir. Ortalama 45-60 gün vadeli olarak tedarik edilen Selüloz ithalat akreditifi kredisi şeklinde ithal edilmektedir. Saf Karton yurt dışından bu hammadde dışında, üretim operasyonlarını gerçekleştirmek için kullanmayı planladığı bazı makine ve ekipmanın da ithalatını yapmaktadır. İşletme, fırın ve karıştırıcı (mixer) başta olmak üzere üretiminde önemli yer teşkil eden birkaç makineyi de yurt dışından getirtmektedir. İşletmenin son 3 yıla ait hammadde ve yatırım malı ithalat rakamları parasal değerler halinde Tablo 4.6'da verilmiştir.

Tablo 4.6. İşletmenin 1995, 1996 ve 1997 Yıllarına Ait İthalat Rakamları

İthalat	Hammadde (\$)	Yatırım Malı (\$)	Toplam (\$)
1995	517,661	185,326	702,987
1996	941,538	252,795	1,194,333
1997	1,681,748	284,050	1,965,798
			3,863,118

4.2.1.2. Yöneticilerin ve Ortakların Analizi

a. Ortakların Özgeçmişleri

Tablo 4.7. Ortakların Özgeçmişleri

Adı Soyadı	Yaşı	Eğitimi
Ahmet Serter	44	Robert Koleji, ODTÜ İşletme
Kemal Aktepe	40	Alman Lisesi, İÜ İktisat

Ahmet Serter 1979 yılında iş hayatına Egesoy Kırtasiye Malzemeleri AŞ’de kırtasiye malzemelerinin üretimi ve lojistiği konularında çalışarak başlamış, planlama, süreç analizi, bütçeleme, organizasyon yönetimi gibi konularda projeler geliştirmiş, şirketin ve sektörün geleceği adına birçok çalışmada yer almıştır. 1985 yılına kadar bu sektörde ilerlemiş, başarılı geçen 6 yılın ardından üretim ve lojistik müdürlüğüne kadar yükselmiştir. 1986 yılının Ocak ayında broşür ve etiket alanında faaliyet gösteren Akanyıldız Amb. San. Matbaa AŞ’ye genel müdür yardımcısı olarak transfer olmuştur. Ahmet Serter 1990 yılının sonunda buradaki görevini bırakarak 03.01.1991 tarihinde kardeşi Tunç Serter ile birlikte 116,500,000 TL sermaye ile kendi işini kurmaya karar vermiş, karton ambalaj sektörünün yan kuruluşu olarak bilinen ve karton kutulara serigrafi yapan Tuğmaner Baskı ve Serigrafi Kollektif Şirketi’ni faaliyete geçirmiştir. Bir süre sonra daha önce çalıştığı Egesoy Kırtasiye Malzemeleri AŞ’de kendisinin de çalıştığı zamanlarda satın alma müdürlüğü görevini üstlenen Kemal Aktepe ile birlikte 10.09.1992 tarihinde Saf Karton ve Ambalaj Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi’ni kurmuşlardır. Ahmet Serter işletmede Genel Müdür olarak, Kemal Aktepe de Mali İşler Müdürü olarak görev yapmaktadır. Bu durumda Ahmet Serter kurucusu ve yöneticisi olduğu işletmenin temsil ve idaresinden de sorumludur. Tuğmaner Baskı ve Serigrafi Kollektif Şirketi faaliyetlerine Tunç Serter’in yönetiminde halen devam etmektedir.

Yapılan araştırmalarda, firma ve ortaklar hakkında olumsuz bir duyuma rastlanmamıştır. Ortaklar; uzun süredir sektörün içinde bulunan, iyi tahsil görmüş, yabancı dil bilgisi olan, konusunda bilgili ve deneyimli kişiler olarak tanınmaktadır.

b. İşletmenin Ortaklık Yapısı

Tablo 4.8. İşletmenin Ortaklık Yapısı

Adı Soyadı	Ortaklık Yapısı	Hissesi (%)
Ahmet Serter	27,360,000,000 TL	95
Kemal Aktepe	1,440,000,000 TL	5
Toplam	28,800,000,000 TL	100

c. Ortakların Kredi Kayıt Bürosu Bilgileri

Bankalar tüzel kişilere kredi verirken en büyük ortağı kefil olarak alırlar. KKB kefilin hem borçlu olduğu kredileri hem de kefil olduğu kredi bilgilerini gösterir. Ayrıca tüketicinin / kefilin daha önce başka bankalara yapmış olduğu kredi kartı ve bireysel kredi başvurularını da gösterir. Tablo 4.9'da Ortakların KKB bilgileri verilmiştir.

d. İşletme ve Ortaklar İle İlgili TCMB Karşılıksız Çek Bilgileri

16.01.1998 itibarı ile yapılan araştırmaya göre; TCMB kayıtlarından Saf Karton ve Ambalaj Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi ve Tuğmaner Baskı ve Serigrafi Kollektif Şirketi adına karşılıksız çek kaydına, protestolu senetlere, negatif nitelikli bireysel kredi durumuna, haciz-icra-iflas pozisyonuna ve SSK ve vergi borçlarına rastlanmamıştır. İşletmenin büyük ortağı ve genel müdürü Ahmet Serter adına Garanti Bankası Topkapı Şubesi'nde 23.03.1993 keşide ve ibraz tarihli 17,685,000 TL'lik, Garanti Bankası Bağcılar Şubesi 26.04.1994 keşide ve ibraz tarihli 20,000,000 TL'lik karşılıksız çek kaydına rastlanmıştır. Ancak şirketin küçük ortağı Kemal Aktepe adına TCMB kayıtları ile ilgili olumsuz bir duruma rastlanmamıştır.

Tablo 4.9. Ortakların Kredi Kayıt Bürosu Bilgileri

ADI SOYADI	KREDİ BİLGİLERİ					DURUM			Uyarı Bilgileri
	Kredi Sayısı			Limit (x 1,000 TL)	Toplam Risk Bakiyesi (x 1,000 TL)	N	İ	K	
	B	K	K	2 adet kredi kartının toplam limiti	Toplam risk bakiyesi				
Ahmet Serter	0	0	2	9,750,000	30,103	X			Olumlu
Kemal Aktepe	0	0	2	8,000,000	75,320	X			Olumlu

BK: Bireysel Kredi, KMH: Kredili Mevduat Hesabı, KK: Kredi Kartı Sayısı, Limit: Toplam Kredi Limiti, N: Normal, İ: İdari Takip, Kan. T: Kanuni Takip

e. Ortaklara İlişkin Gayrimenkuller

Ahmet Serter'e ait İkitelli'deki fabrika binası üzerinde Finansbank'a ait 1. dereceden 129,331 milyon TL'lik ipoteği vardır. Şirket ortaklarının diğer gayrimenkullerinde tapu dairesinden alınan bilgiye göre herhangi bir bankaya ait bir ipotek bulunmamaktadır. Tablo 4.10'daki gayrimenkuller tapu fotokopilerine istinaden düzenlenmiştir.

4.2.1.3. İşletme Sahibinin Diğer Şirketlerinin Tanıtımı

Ahmet Serter'in 03.01.1991 tarihinde kardeşi Tunç Serter ile birlikte kurduğu Tuğmaner Baskı ve Serigrafi Kollektif Şirketi adlı şahıs firması, faaliyetlerini 27 kişi ile birlikte mülkiyeti Ahmet Serter'e ait 420 m²'lik alanda etiket ve broşürlerin serigrafisi şeklinde sürdürmekte iken 10 Eylül 1992'de Saf Karton'un kurulmasından sonra Sarıgazi'deki merkezini Matbaacılar Sitesi'ne taşıyarak yine mülkiyeti Ahmet Serter'e ait 750 m²'lik bir fabrikada 45 kişi ile birlikte karton serigrafi işini sürdürmeye başlamıştır.

Tuğmaner Baskı ve Serigrafi Kollektif Şirketi, Saf Karton ve Ambalaj Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi'nden bağımsız olarak çalışmakta, Saf Karton'un ihtiyaç durumuna göre piyasa fiyatının daha altına karton kutu ve ambalajlara serigrafi yapmaktadır. Analiz ettiğimiz dönem itibarı ile yıllık ortalama çalışan sayısı 48 kişi olup, kollektif şirketin yıllık serigrafi kapasitesi 1,100 tondur.

Banka, Tuğmaner Baskı ve Serigrafi Kollektif Şirketi adlı firmanın bilanço ve gelir tablosunu 1997 yılı defter kayıtlarının kapatılmayışı sebebiyle temin edememiştir.

Tuğmaner Baskı ve Serigrafi adlı şahıs şirketinin 06.02.1998 tarihli TCMB Risk Bildiri Cetveline Göre kredi limiti ve riski Tablo 4.11'de verilmiştir.

Tablo 4.10. Ortaklara Ait Gayrimenkuller

Yeri	Vasfı	Ada No	Parsel No	Yüzölçümü (m ²)	Arsa Payı	Mülkiyeti
İkitelli/İstanbul	Fabrika	610	100	1,950	Tam	Ahmet Serter
İkitelli/İstanbul	6 Katlı Bina	610	99	750	Tam	Ahmet Serter
Beylikdüzü/İstanbul	Arsa	1075	96	3,500	Tam	Ahmet Serter
Sarıgazi/İstanbul	3 Katlı Bina	213	129	420	Tam	Ahmet Serter
Sarıgazi/İstanbul	Arsa	3412	4006	3,908	Tam	Ahmet Serter
Sarıgazi/İstanbul	Arsa	321	753	4,048	Tam	Ahmet Serter
Göztepe/İstanbul	Daire	1004	97	110	Tam	Ahmet Serter
Kozyatağı/İstanbul	Daire	2643/1	143	140	Tam	Ahmet Serter
Ümraniye/İstanbul	Lokanta	5763	444	254	8/80	Kemal Aktepe
Kızıltoprak/İstanbul	Daire	108	13	130	Tam	Kemal Aktepe

Tablo 4.11. İşletme Sahibinin Sahip Olduğu Diğer Şirketin Risk Bildiri Cetveli

Risk Kodu	K.V. Limit (MTL)	U.V. Limit (MTL)	Kısa Vadeli Risk (MTL)	Orta Vadeli Risk (MTL)	Uzun Vadeli Risk (MTL)	Faiz / Komisyon Reeskontu (MTL)	Faiz Tahakkuku + Temerrüt Faizi (MTL)	Çalıştığı Banka Sayısı (adet)
100	4,000	2,000	440	-	200	-	-	1
200	6,000	3,000	660	-	150	-	-	2
Toplam	10,000	5,000	1,100	-	350	-	-	

4.2.2. İşletmenin Mali Durumu ile İlgili Analiz

Geleneksel yöntemle göre işletmenin mali durumu ile ilgili bir analiz gerçekleştirmemizi sağlayacak olan 1996 ve 1997 yıllarına ait karşılaştırmalı bilanço ve gelir tablosu Tablo 4.12’de verilmiştir.

TABLO 4.12. SAF KARTON VE AMBALAJ SAN. VE TİC. ANONİM ŞİTİNİN 31.12.1996 VE 31.12.1997 YILLARI İTİBARI İLE BİLANÇO VE GELİR TABLOLARI

BİLANÇO (Milyon TL)	A 31.12.1996	Toplam Aktifler İçindeki Payı	B 31.12.1997	Toplam Aktifler İçindeki Payı	C=(B-(A*1.91))/(A*1.91) Reel Değişim (%)	D=(B-A)/A Mutlak Değişim (%)
I. DÖNEN VARLIKLAR	190,449		532,752			
A. Hazır Değerler	6,388	2.2%	15,300	2.2%	46.5%	179.7%
B. Menkul Kıymetler	0		0		25.4%	139.5%
C. Kısa Vadeli Ticari Alacaklar	124,391	43.1%	292,160	42.2%	23.0%	134.9%
1. Alıcılar	81,585		132,998		-14.7%	63.0%
2. Alacak Senetleri	42,806		159,162		94.7%	271.8%
D. Diğer Kısa Vadeli Alacaklar	0		0			
1. Ortaklardan Alacaklar	0		0			
2. Grup Şirketlerden Alacaklar	0		0			
E. Stoklar	58,667	20.3%	218,010	31.5%	94.6%	271.6%
1. İlk Madde ve Malzeme	31,150		151,363		154.4%	385.9%
2. Yarı Mamüller	0		0			
3. Mamüller	10,404		65,914		231.7%	533.5%
4. Emtia	0		733			
5. Verilen Sipariş Avansları	17,113		0		-100.0%	-100.0%
F. Gel. Ay. Ait Gid. ve Gel. Tah.	0		1,582			
G. Diğer Dönen Varlıklar	1,003	0.3%	5,700	0.8%	197.5%	468.6%
II. DURAN VARLIKLAR	98,118		159,217		-15.0%	62.3%
A. Uzun Vadeli Ticari Alacaklar	0		0			
B. Finansal Duran Varlıklar	0		0			
C. Maddi Duran Varlıklar	96,130	33.3%	154,453	22.3%	-15.9%	61.7%
1. Gayrimenkuller	0		0			
2. Demirbaşlar & Mak. Ekipman	8,429		116,426		623.1%	1,281.2%
3. Yapılmakta Olan Yatırımlar	87,701		38,027		-77.3%	-56.6%
D. Maddi Olmayan Duran Var.	4		2,327	0.3%	30,358.1%	58,075.0%
E. Diğer Duran Varlıklar	1,984	0.7%	2,437	0.4%	-35.7%	22.8%
AKTİF TOPLAMI	288,567	100.0%	691,969	100.0%	25.5%	139.8%

BİLANÇO (Milyon TL)	A 31.12.1996	Toplam Pasifler İçindeki Payı	B 31.12.1997	Toplam Pasifler İçindeki Payı	C=(B-(A*1.91))/(A*1.91) Reel Değişim (%)	D=(B-A)/A Mutlak Değişim (%)
I. KISA VADELİ BORÇLAR	249,052		530,597		11.5%	113.0%
A. Finansal Borçlar	145,492	50.4%	276,809	40.0%	-0.4%	90.3%
1. Banka Kredileri	145,492		276,809		-0.4%	90.3%
2. Diğer Finansal Borçlar	0		0			
B. Ticari Borçlar	101,815	35.3%	233,465	33.7%	20.1%	129.3%
1. Satıcılar	84,753		233,107		44.0%	175.0%
2. Borç Senetleri	17,062		358		-98.9%	-97.9%
3. Alınan Depozito ve Teminatlar	0		0			
C. Diğer Kısa Vadeli Borçlar	165	0.1%	3,621	0.5%	1,049.0%	2,094.5%
1. Ortaklara Borçlar	0		0			
2. Diğer Borçlar	165		3,621		1,049.0%	2,094.5%
D. Alınan Sipariş Avansları	0	0.0%	0	0.8%		
E. Ödenecek Vergi ve Yükümlülükler	0		5,731	1.6%	263.5%	594.4%
F. Borç ve Gider Karşılıkları	1,580	0.5%	10,971			
II. UZUN VADELİ BORÇLAR	9,054		13,531		-21.8%	49.4%
A. Finansal Borçlar	9,054	3.1%	13,531	2.0%	-21.8%	49.4%
1. Banka Kredileri	9,054		13,531		-21.8%	49.4%
2. Diğer Finansal Borçlar	0		0			
B. Borç ve Gider Karşılıkları	0	0.0%	0	0.0%		
III. ÖZ SERMAYE	30,461	10.6%	147,841	21.4%	154.1%	385.3%
PASİF TOPLAMI	288,567	100.0%	691,969	100.0%	25.5%	139.8%

GELİR TABLOSU (Milyon TL)		A	B	C=(B-(A*1.91))/ Reel Değişim (%)	D=(B-A)/A Mutlak Değişim (%)
		31.12.1996	31.12.1997		
A. Brüt Satışlar		334,640	1,172,587	83.5%	250.4%
B. Satışlardan İndirimler (-)		10,168	44,132	127.2%	334.0%
C. Net Satışlar		324,472	1,128,455	82.1%	247.8%
D. Satışların Maliyeti (-)		259,686	932,442	88.0%	259.1%
BRÜT SATIŞ KARI (ZARARI)		64,786	196,013	58.4%	202.6%
E. Faaliyet Giderleri (-)		45,129	94,242	9.3%	108.8%
1. Araştırma ve Geliştirme Giderleri (-)		13,613	17,057	-34.4%	25.3%
2. Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri (-)		24,762	52,585	11.2%	112.4%
3. Genel Yönetim Giderleri (-)		6,754	24,600	90.7%	264.2%
ESAS FAALİYET KARI (ZARARI)		19,657	101,771	171.1%	417.7%
F. Diğer Faaliyetlerden Gelirler ve Karlar		3,946	3,053	-59.5%	-22.6%
G. Diğer Faaliyetlerden Giderler ve Zararlar (-)		689	0	-100.0%	-100.0%
H. Finansman Giderleri (-)		15,129	54,527	88.7%	260.4%
FAALİYET KARI (ZARARI)		7,785	50,297	238.3%	546.1%
I. Olağanüstü Gelirler ve Karlar		1,348	12,290	377.3%	811.7%
J. Olağanüstü Giderler ve Zararlar (-)		270	17,704	3,333.0%	6,457.0%
DÖNEM KARI (ZARARI)		8,863	44,883	165.1%	406.4%
K. Ödenecek Vergi ve Yasal Yükümlülükler (-)		977	9,873	429.1%	910.5%
NET DÖNEM KARI (ZARARI)		7,886	35,010	132.4%	344.0%

4.2.2.1. Bilanço ve Gelir Tablosu Analizi

Saf Karton ve Ambalaj Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi'nin 1996 ve 1997 yıllarına ait bilanço analizi yapılırken mutlak olarak yüzde değişimler ve enflasyon karşısındaki reel değişimler karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Enflasyon karşısındaki reel değişimler **toptan eşya fiyat endeksi** dikkate alınarak hesaplanmış ve bilanço kalemlerinin karşılaştırılmasında baz olarak reel değişimler üzerinde durulmuştur. Karşılaştırma yapılırken küçük bilanço kalemlerini ayırt edebilmek için bu rakamların toplam aktifler içindeki payı dikkate alınmıştır.

a. Alıcılar

İşletme satışlarını ortalama 65 gün vade ile gerçekleştirmektedir. 31.12.1997 tarihi itibarı ile işletmenin toplam yurt içi ve yurt dışı müşterisi 23 şirketten oluşmaktadır. 31.12.1996 itibarı ile işletmenin alacak devir hızı 2.61 ve alacak devir süresi 138.01 iken 31.12.1997 tarihi itibarı ile işletmenin alacak devir hızı 5.42'ye yükselmiş ve alacak devir süresi de 66.4 gün gibi bir rakama düşmüştür, bu rakam yapılan satışlardaki ortalama olan 65 gün vade ile kıyaslandığında iyi bir performans gösterdiği görülmektedir. İşletmenin kredi analizinin yapıldığı dönem itibarı ile alacaklarının tahsili ile ilgili bir problemi yoktur. İşletme'nin 1996 senesinde alacak devir hızı oldukça düşük olmasına karşın tahsilatlarında herhangi bir problem yaşamadığı için nakit akışını asgari ölçülerde sağlamıştır. İşletmenin 1996 yılında alacak devir hızının düşük olmasının sebebi yurt içi satışlara ağırlık veriyor olmasından ve vadelerini genelde 75 gün ve üzerinde ayarlıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak işletme 1997 senesinde yurt dışı satışlara ağırlık vermiş, yurt içi satışlarını ton olarak %22.8 olarak arttıran şirket yurt dışı satışlarını %26.8 şeklinde arttırmıştır. 1997 yılsonu itibarı ile alacak devir hızının artmasındaki bir diğer etmen de işletmenin yurt içi satışlarındaki ortalama vade süresini 53 gün gibi bir süreye indirmesinden ve daha kaliteli müşterilerle çalışmaya başlamasından kaynaklanmaktadır. İşletmenin sürekli olarak satış yaptığı ve ödemelerinde problem yaratmayan kaliteli müşteriler işletmenin satış performansında belirgin bir artış sağlamıştır. Bu değerlendirme yapılırken aşağıda anlatılan alacak senetleri de devir

hızına dahil edilmiştir. Tablo 4.13 ve Tablo 4.14'te Saf Karton'un 1997 yıl sonu itibarı ile toplam müşteri bakiyesinin dökümü verilmiştir:

Tablo 4.13. Kredili İç Satış Alacakları

Borçlu Firma	Alacak Bakiyesi (Milyon TL)
Beta Gıda San. Ve Tic. AŞ	50,381
Deva Holding AŞ	33,760
Menderes Tekstil San AŞ	20,862
Necip Akar Holding AŞ	14,993
Yeşim Tekstil San ve Tic. AŞ	1,887
Diğer firmalar (28 adet)	1,904
Toplam	123,787

Tablo 4.14. Kredili Dış Satış Alacakları

Borçlu Firma	Alacak Bakiyesi (Milyon TL)
P. Baumhuter GmbH	5,298
Unilever AG	3,913
Toplam	9,211

İşletmenin toplam kısa vadeli alacakları 1996 yılına göre kıyaslandığında mutlak olarak %135 civarında artmış olup, reel bazda incelendiği zaman yıllık enflasyonun %91 olması mutlak artışı aslında çok arttırmış, reel olarak artış sadece %23 civarında gerçekleşmiştir. İşletmenin kısa vadeli toplam alacaklarının toplam aktifler üzerindeki payı 1996 sene sonuna göre 1997 yılında da değişmemiştir.

b. Alacak Senetleri

Türk Henkel Kim. San. ve Tic. AŞ'ye yapılan yapıştırıcı malzemelerin korunması amacıyla özel olarak üretilen renklendirilmiş karton ambalaj satışlarıyla ilgili 31.12.1997 itibarı ile senetli alacaklarının durumu Tablo 4.15'teki gibidir. İşletmenin senetli olarak çalıştığı tutarın %90'ını teminattaki çekler, %7'sini portföydeki çekler ve geri kalan %3'ünü de portföydeki senetler oluşturmaktadır.

Tablo 4.15. Alacak Senetleri

Borçlu Firma	Alacak Bakiyesi (Milyon TL)
Türk Henkel Kim. San. ve Tic. AŞ	159,162

c. Stoklar

İşletmenin aktif büyüklüğünün %22'sini ilk madde malzeme stokları oluşturmaktadır. İşletme yoğun talebi karşılayabilmek adına stok yatırımlarını arttırarak siparişlere hazır durumda gelmiş, dolayısıyla elindeki ilk madde malzeme stokları reel olarak %154.4 artmıştır. Yurt dışı büyük montanlı siparişleri karşılayabilmek için işletme stok miktarını arttırmış, toplam stoklardaki reel artış ise %94.6 olarak gerçekleşmiştir, dolayısıyla işletmenin 1996 yılı sonu itibarı ile elinde bulundurduğu stokların toplam aktifler içindeki payı %20.3 iken, bu pay 1997 yıl sonu itibarı ile %31.5'e yükselmiştir. 1996-1997 yılsonu bilançoları karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, işletmenin yurt içi satıcılarına verdiği önemi yurt dışı satıcılarına da vermesi, hem yurt içinde hem de yurt dışında daha kaliteli müşterilerle çalışmaya başlaması ve yapılmakta olan yatırımların da katkısı ile stok devir hızı 4.43'ten 6.74'e yükselmiş, dolayısıyla stok devir süresinin 81 günden 53 güne gerilemesi sayesinde daha verimli bir stok yönetiminin gerçekleştiği görülmüştür. İşletmenin stoklarında bulunan ilk madde malzemeler 250 milyar TL'ye, demirbaşlar 90 milyar TL'ye ve ticari mallar da 200 milyar TL'ye Genel Sigorta'ya sigortalanmıştır. 31.12.1997 itibarı ile işletmenin diğer kredi kurumlarına olan yükümlülükleri için teminat olarak gösterilmiş bir stoğu bulunmamaktadır.

d. Maddi Duran Varlıklar

1997 yılsonu bilançosu itibarı ile maddi duran varlıklar mutlak olarak %61.7 şeklinde artmasına karşın aslında %91'lik enflasyonun etkisiyle reel olarak %15.9 azalmıştır. Maddi duran varlıklar kaleminin toplam aktifler içindeki payı 1996 yılında %33 iken 1997 yılsonu itibarı ile %22.3'e gerilemiştir.

e. Banka Kredileri

1997 yıl sonu bilançosu itibarı ile banka kredileri hammadde ve yatırım malı ithalatı sebebiyle mutlak olarak %90.3 artış göstermiş, enflasyon karşısında ise değişmemiştir. Banka kredilerinin toplam pasifler içindeki payı 1996 senesinde %50.4 iken 1997 senesinin sonunda %40 olarak gerçekleşmiştir. İşletmenin 5 Kasım 1996 tarihinde başlatmış olduğu ikinci yatırımın tamamen işletmenin özkaynakları ile finanse edilecek olması bu dönemde kredilerin yükselmesini engellemiştir.

f. Satıcılar

Saf Karton ve Ambalaj Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi'nin 31.12.1997 itibarı ile toplam borç bakiyesi Tablo 4.16 ve Tablo 4.17'de gösterilmiştir:

Tablo 4.16. Kredili İç Satıcılar

Alacaklı Firma	Borç Bakiyesi (Milyon TL)
Çamsan M.D.F. AŞ	78,008
Habaş AŞ	31,040
DYO	44,032
Diğer firmalar (5 adet)	27,900
Toplam	180,980

Tablo 4.17. Kredili Dış Satıcı

Alacaklı Firma	Alacak Bakiyesi (Milyon TL)
Mondi	52,127
Toplam	52,127

Buna göre 31.12.1997 yıl sonu itibarı ile işletmenin yurt içi borçları 180,980 milyon TL olarak, yurt dışı borçları da 52,127 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Yurt içi borçlar toplam borcun %77.6'sını oluştururken yurt dışı borçlar da %22.4'ünü oluşturmaktadır. Toplam ticari borç tutarı geçen seneye göre mutlak olarak %129.3, reel olarak da %20.1 artmıştır.

g. Özkaynaklar

İşletme 07.06.1996 tarihi itibarı ile sermaye arttırımı yapmış ve toplam sermayesini 28.8 milyar TL'ye yükseltmiştir. 31.12.1996 tarihi itibarı ile taahhüt edilen ancak henüz ödenmeyen sermayenin tutarı 20 milyar 250 milyon TL'dir. 31.12.1996 itibarı ile özkaynakların toplam pasifler içindeki payı %10.6 iken, 31.12.1997 tarihinde bu oran %21.4'e yükselmiştir. Özkaynaklar toplamındaki bu artışın sebebi işletmenin sermaye taahhütlerinin ödenmesinden, yedeklerin, maddi duran varlık değer artış fonunun ve dönem karının otofinansman yolu ile işletmede bırakılmasından kaynaklanmaktadır. Saf Karton'un sermaye taahhütleri ve özkaynak durumu Tablo 4.18 ve Tablo 4.19'dan izlenebilmektedir.

Tablo 4.18. Sermaye Taahhütleri

	31.12.1996 (milyon TL)	31.12.1997 (milyon TL)
Sermaye Taahhütleri	20,250	0

Tablo 4.19. İşletmenin Özkaynak Durumu

	31.12.1996 (milyon TL)	31.12.1997 (milyon TL)
Ödenmiş Sermaye	8,550	28,800
Yedekler	1,084	2,272
Maddi Duran Varlık Değer Artış Fonu	11,965	81,762
Dönem Karı	8,864	44,881
Ödenecek Vergi ve Yükümlülükler	-	(9,874)
Toplam	30,463	147,841

h. Brüt Satışlar

31.12.1997 itibarı ile işletmenin brüt satışları mutlak olarak %250.4 artış göstermesine rağmen reel olarak %83.5 artmıştır. İşletmenin yurt içi satışları %22.8, yurt dışı satışları %26.7 ve ortalamada tüm satışları %24.75 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de karton üretimi yapan firmalar kartonun ton fiyatını 1996 ile 1997 yılları arasında ortalama %65 arttırmışlardır. Dolayısıyla Saf Karton ve Ambalaj Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi de satış fiyatlarını aynı oranda arttırmıştır. İşletme 1997 yılı

içinde zaman zaman yurt içi piyasaya normal satış fiyatının bir miktar üzerinde karton satmıştır. Bunun sebebi de müşterilerinden gelen talep doğrultusunda karton ambalajlar üzerine yapılan serigrafi çalışması sebebiyle oluşan maliyetlerden kaynaklanmaktadır. İşletmenin satışlarındaki artış yurt içi ve yurt dışı piyasa ile yakından ilgilidir. Buna göre 1996 yılı karton sektörü için yurt içi ve yurt dışı satışlar durgun geçmiştir. 1995 yılında 7,292 ton olan ihracat 1996 yılında 5,423 ton olmuş ve %25'lik bir azalma gerçekleştirmiştir. 1997 yılına gelindiğinde Türkiye'de karton ihracatı 8,827 ton olmuş ve 1996 yılındaki ihracat rakamına göre %62'lik bir artış göstermiştir. 1995 yılında 285,168 ton olan yurt içi satışlar 1996 yılında 293,509 ton olmuş ve %3'lük bir artış gerçekleştirmiştir. 1997 yılına gelindiğinde Türkiye'de yurt içi piyasaya karton satışları 360,523 ton olmuş ve 1996 yılındaki yurt içi satış rakamına göre %22'lik bir artış yaratmıştır.

TABLO 4.20. İŞLETMENİN 31.12.1996 VE 31.12.1997 YILLARI İTİBARI İLE ORAN ANALİZİ

LİKİDİTE ANALİZİ	31.12.1996	31.12.1997
Cari Oran	0.76	1.00
Likidite Oranı (Asit Test Oranı)	0.53	0.59
Nakit Oranı (Disponibilite)	0.03	0.03
MALİ YAPI ANALİZİ		
Borç ve Özkaynak Dengesi	31.12.1996	31.12.1997
Borçlanma Oranı = Toplam Borçlar / Özkaynaklar	8.47	3.68
Toplam Banka Borçları / Özkaynaklar	5.07	1.96
Kısa Vadeli Borçlar / Özkaynaklar	8.18	3.59
Maddi Duran Varlıklar / Özkaynaklar	3.16	1.04
Varlıkların Finansmanı	31.12.1996	31.12.1997
Finansal Kaldıraç = Borçlar / Aktif Toplamı	0.89	0.79
K. Vadeli Borç Finansmanı = Kısa V. Borçlar / Aktif Toplamı	0.86	0.77
Özkaynak Finansmanı = Özkaynaklar / Aktif Toplamı	0.11	0.21
Satışların Finansmanı	31.12.1996	31.12.1997
Borçlar / Net Satışlar	0.80	0.48
Banka Borçları / Net Satışlar	0.48	0.26
Özkaynaklar / Net Satışlar	0.09	0.13
Faiz Ödeme Gücü (Brüt Kara Göre) = (Fin Gid.+VÖK)/Fin Gid.	1.59	1.82
Faiz Ödeme Gücü (Net Kara Göre) = (Fin Gid + VSK)/Fin Gid.	1.52	1.64
Finansman Giderleri / Net Satışlar	0.05	0.05
KARLILIK ANALİZİ	31.12.1996	31.12.1997
Brüt Kar Oranı = Brüt Satış Karı / Net Satışlar	0.20	0.17
Faaliyet Karlılığı Oranı = Faaliyet Karı / Net Satışlar	0.06	0.09
Net Kar Oranı = Net Kar (Vergi Sonrası Kar) / Net Satışlar	0.02	0.03
Net Kar (Vergi Sonrası Kar) / Özkaynaklar	0.26	0.24
Bilanço Karı (Vergi Öncesi Kar) / Özkaynaklar	0.29	0.30
Bilanço Karı (Vergi Öncesi Kar) / Aktif Toplamı	0.03	0.06
Yatırım Verim Oranı = Net Kar (Vergi Sanrası Kar) / Aktif Top.	0.03	0.05
FAALİYET ANALİZİ		
Alacak Devir Hızı ve Alacak Tahsil Süresi	31.12.1996	31.12.1997
Alacak Devir Hızı = Net Satışlar / Ortalama Tic. Alacaklar	2.61	5.42
Alacakların Tahsil Süresi (Gün) = 360 / Alacak Devir Hızı	138.01	66.44
Stok Devir Hızı ve Stok Devir Süresi	31.12.1996	31.12.1997
Stok Devir Hızı = Satılan Malın Maliyeti / Ortalama Stoklar	4.43	6.74
Stok Devir Süresi (Gün) = 360 / Stok Devir Hızı	81.33	53.41
Özkaynak, Aktif ve Borç Devir Hızları	31.12.1996	31.12.1997
Özkaynak Devir Hızı = Net satışlar / Ortalama Özkaynaklar	10.65	12.66
Özkaynak Devir Süresi (Gün)	33.80	28.44
Aktif Devir Hızı = Net Satışlar / Ortalama Aktif Toplamı	1.12	2.30
Aktif Devir Süresi (Gün)	320.16	156.41
Borçlar Devir Hızı = Net Satışlar / Ortalama Tic. Borçlar	3.19	6.73
Borç Devir Süresi (Gün)	112.96	53.48
DİĞER MALİ DURUM VE NAKİT AKIŞ RASYOLARI	31.12.1996	31.12.1997
Diğer Mali Durum Rasyoları		
Banka Kredileri / Aktif Toplamı	0.54	0.42
Nakit Akışı ile İlgili Rasyolar		
Kredi Geri Ödeme Oranı = Nakit Akışı / İstenen Kredi Tutarı		0.02
Borçlanma Derecesi = Nakit Akışı / (Dış Kaynaklar - Likit Var)		0.02

4.2.2.2. Likidite Analizi

31.12.1997 itibarı ile işletmenin kısa vadeli borç ödeme gücünü gösteren en önemli belirleyicilerden biri olan cari oran 1 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu oran 31.12.1996'daki 0.76'lık orana göre %32'lik bir artış göstermiş olsa da yine de düşük bir seviyede kalmıştır. TCMB sektör incelemelerine göre Kağıt ve Kağıt Ürünleri Sektörü bazında cari orandan beklenen asgari rakam 1.62'dir. İşletmenin cari oranı beklenen asgari rakamın da altında kalmıştır. Cari oran, işletmenin net işletme sermayesinin durumunu göstermektedir. Net işletme sermayesi dönen varlıklar ile kısa vadeli yabancı kaynakların farkı olduğuna göre 1996 yılının sonunda işletmenin net işletme sermayesi -58,603 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 1997 yılında ise özkaynaklardaki artışın dönen varlıklarla değerlendirilmesi sonucunda, net işletme sermayesini başabaş seviyeye gelmiş ve 2,155 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. İşletmenin stoklarını kullanmadan borçlarını ödeme gücünü gösteren likidite oranı (asit test oranı) 1997 yılında 1996 senesine göre %11 artış göstermiştir. TCMB sektör incelemelerine göre Kağıt ve Kağıt Ürünleri Sektörü bazında likidite oranından beklenen asgari rakam 1.01'dir. İşletmenin oranı beklenen asgari rakamın yine altında kalmıştır. İşletmenin nakit gücünü gösteren nakit oran 1997 yılında bir önce yıla göre bir değişim göstermemiştir. Yapılan likidite analizleri 31.12.1997 itibarı ile işletmenin borç ödeme gücünün yetersiz olduğunu göstermektedir.

4.2.2.3. Mali Yapı Analizi

İşletmenin mali yapı analizi içinde borç ve özkaynak dengesine bakıldığında 1997 itibarı ile mutlak bir düzelme görülmektedir. İşletmenin 5 Kasım 1996 tarihinde başlamış olduğu ikinci yatırımın finansmanını tamamen özkaynaklardan sağlamış olması, 1997 yılında kullandığı kredilerin ağırlıklı olarak birinci yatırımın finansmanı ile ilişkili olması ve işletmenin özkaynakları toplamının mutlak olarak %385 artış göstermesi sebebiyle; işletmenin borçlanma oranı 8.47'den 3.68'e gerilemiştir. Aslında işletme için bir iyileşme gibi görünse de borçlanma oranı 1997 yılı itibarı ile hala çok yüksektir. TCMB sektör incelemelerine göre Kağıt ve Kağıt

Ürünleri Sektörü bazında borçlanma oranından beklenen asgari rakam 1.18'dir. İşletmenin borçlanma oranı beklenen asgari rakamın altında kalmıştır.

İşletmenin toplam banka borçlarının, kısa vadeli borçların ve maddi duran varlıkların özkaynaklara oranı 1997 sonu itibarı ile azalarak önemli derecede bir düzelme göstermiştir. İşletme, yüksek oranda borçlanırsa ödeme dengesinin bozulacağını farkına varmış ve kaynaklarını dışarıdan sağlamak yerine kendi içinden sağlamayı tercih etmiştir. Ancak 1997 itibarı ile mali orandaki bu düzeltilmeler henüz yeterlilik seviyesine ulaşmamıştır. Piyasanın toplam banka borçlarının özkaynaklara olan oranından beklentisi bu oranın genelde %100'ü aşmaması yönündedir. 3.59'luk rakam ise kısa vadeli banka borçlarının özkaynaklara oranı açısından hala çok yüksektir. Ancak maddi duran varlıkların özkaynaklara oranı olan 1.04'lük rakam beklenen düzeydedir yani bu durum işletmenin maddi duran varlıklarının finansmanında borçlardan artık eskisi kadar yararlanmadığını göstermektedir.

İşletmenin mali yapı analizi içinde varlıkların finansmanı adı altındaki diğer oranları incelendiğinde; yüksek olması halinde kredi verenler açısından riski artırıcı etkisi olan ve borçların toplam aktiflere oranı ile ifade edilen finansal kaldıraç 1997 yılında %21 azalarak 0.79'a gerilemiştir. Yani işletme 1996 yılı sonu itibarı ile aktiflerinin %89'unu yabancı kaynaklarla karşılarken 1997 yılı sonu itibarı ile %79'unu yabancı kaynaklarla karşılar hale gelmiştir. İşletme varlıklarının ne kadarının firma ortakları tarafından finanse edildiğini gösteren özkaynak finansmanı oranı da %91 artarak 0.21'e ulaşmıştır. Yani işletme 1996 yılında aktiflerinin %11'ini özkaynaklarla karşılarken artık %21'ini özkaynaklarla karşılar hale gelmiştir. Tüm bunlar 5 Kasım 1996 tarihinde ikinci yatırıma geçen işletmenin bu yatırımı %100 özkaynaklarla finanse etmesinden kaynaklanmaktadır. Özkaynaklar ile ilgili kısımda değinildiği gibi 1997 yılı sonu itibarı ile işletmenin maddi duran varlıkları değer artış fonlarının, yedeklerin ve dönem karının bünyede bırakılması ve sermaye taahhütlerinin ödenmesi sonucunda özkaynaklar 1996 yılına göre mutlak olarak %385.3 artarak 147,841 milyon TL seviyesine yükselmiştir. Bununla beraber bir diğer olumlu gelişme de kısa vadeli borç finansman oranının 0.86'dan 0.77'ye

düşmüş olmasıdır. Bu durum işletmenin mali yapı olarak güçlenmeye başladığının bir göstergesidir.

İşletmenin mali yapı analizi içinde satışların finansmanı adı altındaki diğer oranları incelendiğinde; bankaların beklenti olarak %50'nin üstünde olmamasını istediği toplam borçların net satışlara oranı 1996 yılı sonu itibarı ile 0.80 iken 1997 yılı sonu itibarı ile 0.48'e gerileyerek iyi bir gelişme göstermiştir. Bankaların beklenti olarak %35'i geçmemesini istediği banka borçlarının net satışlara oranı da 1996 yılı sonu itibarı ile 0.48 iken 1997 sonu itibarı ile de 0.26'ya gerilemiştir. Özkaynakların net satışlara oranı da 1997 yılında mutlak olarak %44 artış göstermiş ve %13 olarak gerçekleşmiştir. Faiz ödeme gücü vergi öncesi kar oranına göre %14, vergi sonrası kara oranına göre de %8 artış göstermiştir. TCMB sektör incelemelerine göre Kağıt ve Kağıt Ürünleri Sektörü bazında finansman giderlerinin net satışlara oranından beklenen 0.073'ün üstüne çıkmaması yönündedir. 1996 yılı sonu itibarı ile 0.05 olan finansman giderlerinin net satışlara olan oranı, 1997 yılında da aynı kalarak istikrarlı grafiğini sürdürmüştür.

4.2.2.4. Karlılık Analizi

1997 yılı sonu itibarı ile işletmenin maliyetlerindeki mutlak %259.1 ve reel %88'lik artış sonucunda brüt satış karının net satışlara oranı %15 azalmıştır. İşletme, karton ve ambalaj üretiminde kısa bir sürede belli bir yer edinerek satış ve pazarlama, araştırma ve geliştirme ve genel yönetim organizasyonunu düzene koymuştur. Dolayısıyla 1997 yılı sonu itibarı ile faaliyet giderleri bir önceki yıla göre reel olarak sadece %9.3 artış göstermiştir. Faaliyet giderlerindeki bu olumlu durum faaliyet karlılığını da etkilemiş, esas faaliyet karı 1997 senesinde bir önceki yıla göre reel olarak %171.1 artmış, dolayısıyla 1996 yılında 0.06 olan faaliyet karlılığı oranı 1997 yılı sonu itibarı ile %50 artarak 0.09 seviyesine ulaşmıştır. Esas faaliyet karındaki bu artış finansman giderlerinden arındırılmış olağan kar olan faaliyet karını da reel olarak %238.3 arttırmıştır. İşletmenin 1997 sonu itibarı ile net karı mutlak olarak %344, reel olarak da %132.4 şeklinde artış göstermiştir. TCMB sektör incelemelerine göre Kağıt ve Kağıt Ürünleri Sektörü bazında net kar oranından

beklenen asgari rakam 0.032'dir. Bu oran 1997 yılı sonu itibarı ile %50 artış göstermiş ve 0.03 seviyesine yükselmiştir. Aslında işletme için bir iyileşme gibi görünse de, net kar oranı 1997 yılı itibarı ile hala düşük bir seviyededir. Bankaların bu orandan genel beklentisi bu oranın %5 civarında olmasıdır ancak kredi veren kurum açısından net kar oranının yükselme eğiliminde olması elbette ki olumlu bir gelişmedir.

TCMB sektör incelemelerine göre Kağıt ve Kağıt Ürünleri Sektörü bazında net karın özkaynaklara oranından beklenen asgari rakam 0.13'tür. Bankaların karlılık incelemelerinde üzerinde durdukları en önemli oranlardan biri olan bu oran 1996 yılında 0.26 olarak gerçekleşmiştir. 1997 yılında bu oran 0.24'lük durumu ile ödenecek vergi yükündeki artış sebebiyle %8 azalmasına rağmen hala kağıt ve kağıt ürünleri sektör ortalamasının çok üstünde bulunmaktadır. Vergi öncesi karın özkaynaklara oranına bakıldığında aslında vergi sonrası karda olduğu gibi burada bir azalmanın değil %3'lük bir artışın olduğu görülmektedir. Bu durum işletmenin karlılık durumunun 1997 yılında da olumlu olduğunu göstermektedir.

İşletmenin karlılık durumunu gösteren bir diğer ölçü de bilanço karının (vergi öncesi karın) toplam aktifler içindeki yüzdesidir. 1996 yılında 0.03 olan bu oran %50 artış göstererek 0.06'ya yükselmiştir. Bir diğer olumlu gelişme de ikinci bölümde Sözleşmelerin, Teminatların ve Kısıtlayıcı Maddelerin Düzenlenmesi kısmında anlatıldığı gibi işletmenin teknik üretim gücünü ya da kapasitesini göstermesiyle verimindeki başarıyı belirleyen oran olan yatırım verim oranı 1997 yılında %67 artış göstererek kredi kurumu açısından olumlu bir kriter olmuştur.

4.2.2.5. Faaliyet Analizi

İşletmenin 1997 yılı sonuna ait alacak ve stok devir hızı analizleri yukarıda alıcılar bölümünde detaylı bir biçimde anlatılmıştır. İşletmenin özkaynak devir hızı 1996 yılında 10.65 iken 1997 yılında 12.66'ya yükselmiştir. Özkaynak devir süresi de 34 günden 28 güne gerilemiştir. Ancak özkaynaklardaki artış işletmeye genel olarak nakdi bir giriş sağlamadığı için işletmenin reel borçlanma oranı da daha önce

belirtildiği gibi 1997 itibarı ile yükselmiştir. Dolayısıyla işletmenin reel borçlanma oranı daha önce de belirtildiği gibi 1997 yılı itibarı ile hayli yüksektir. Bu durum işletmenin finansman giderlerinin 1997 yılında yüksek kalmasına yol açmış ve finansman giderlerinin net satışlara oranı mali yapı analizinin sonunda da değinildiği gibi 0.05'in altına inememiştir.

İşletmenin aktif devir hızı da 1996'da 1.12 iken 1997'de 2.30'a yükselmiş, dolayısıyla aktif devir süresi 320 günden 156 güne gerilemiştir. Alacak devir hızındaki olumlu artış işletmenin borçlarını ödeme kapasitesini etkilemiş dolayısıyla borç devir hızı 3.19'dan 6.73'e yükselmiştir. 1996'da 113 gün olan borç ödeme süresi 53 güne gerileyerek kredi kurumları açısından oldukça olumlu bir görüntü sağlamıştır.

4.2.2.6. Diğer Mali Durum Rasyoları ve Nakit Akış Rasyoları

İşletmenin gerçekleştirdiği ikinci yatırım %100 özkaynaklardan finanse edildiği için 1996 yılında 0.54 olan banka kredilerinin toplam aktiflere oranı, 1997 yılında 0.42'ye gerilemiştir. Kredi geri ödeme oranı ve borçlanma dereceleri ise 1997 yılında 0.02 olarak gerçekleşmiştir.

4.2.3. İşletmenin Ekonomik Durumu ile İlgili Analiz

4.2.3.1. Konjonktürel Dalgalanmalar

“Türkiye, 1996 yılına 1995 yılı sonunda yapılan erken seçimin yarattığı siyasi belirsizlik ortamı içinde girmiştir. Belirsizlik ortamı, yeni bir hükümetin oluşturulduğu yaz aylarına kadar devam etmiştir. Siyasi gelişmeler yanında, IMF ile yapılan Stand-by anlaşmasının 1996 yılı başında sona ermesi ve Gümrük Birliği'ne girilmesi mali piyasalar üzerindeki belirsizliği arttıran unsurlar olmuştur. Merkez Bankası, içinde bulunulan belirsizlik ortamını göz önüne alarak, enflasyonun düşürülmesinin yanı sıra mali piyasalarda istikrarın sağlanması ve korunması hedefine ağırlık veren bir para politikası uygulamıştır. Ekonomide 1995 yılının ikinci

yarısından itibaren devam eden canlılık 1996 yılında da sürmüştür ve GSMH ilk dokuz ayda reel olarak yüzde 7.5 oranında büyümüştür. Bu büyümeye üretim yönünden sanayi, ticaret ve ulaştırma ve haberleşme sektörleri katkıda bulunmuştur. 1995 yılında iç talepteki canlılığa bağlı olarak ithalat yüzde 53.5 artmıştır. İthalat 1996 yılında yüzde 22.2 artarken, Gümrük Birliği'nin yarattığı ek ithalat talebinin etkisini yitirmesi ve yılın son aylarında iç talepteki daralma sonucu 1997 yılında ithalattaki artış hızı yavaşlamıştır. İthalat 1997 yılında yüzde 11.5 artarak 48.7 milyar ABD Doları düzeyine çıkmıştır. Ekonomide 1995 yılında başlayan büyüme devresinin 1997 yılında da devam etmesi ithalatı arttırmıştır. 1997 yılında dış talebe bağlı olarak bavul ticareti dışındaki ihracatın ithalattan daha hızlı artması dış ticaret açığının artış hızında yavaşlamaya neden olmuştur. İhracatın 1997 yılında bir önceki yıla kıyasla daha hızlı gelişme göstermesi daha çok dış talepten kaynaklanmıştır.”

“Buna göre, ihracat 1996 yılında yüzde 7.3 oranında büyürken, 1997 yılında yüzde 13 artarak 26.2 milyar ABD Doları düzeyine çıkmıştır.”⁷

4.2.3.2. Endüstri Kolundaki Değişimler

Türkiye’de ihracatı genel olarak tarım ürünleri, madencilik ürünleri, sanayi ürünleri ve diğer ürünler olarak ayıracak olursak sanayi ürünlerinin içinde diğer yarı mamuller sınıfı içinde yer alan kağıt ve karton mamuller, 1996 yılında toplam sanayi ürünleri ihracatının binde 7.3’ünü oluştururken, 1997 yılında binde 7.9’unu oluşturarak toplam sanayideki ihracat payı bakımından %8.2’lik bir büyüme kaydetmiştir.

Tablo 4.21’de Türkiye’nin 1996 ve 1997 yılları arasında kağıt ve karton esaslı mamullerde Amerikan Doları cinsinden ihracatı gösterilmiştir. 1997 yılı itibarı ile ihracatta %22’lik bir artış söz konusudur.

⁷ TCMB, **Türkiye Ekonomisindeki Gelişmeler ve Para Politikası**, Mart 1998, (Çevrimiçi) <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/yillik/97turkce/97RAPOR2.html>, 07.06.2002.

Tablo 4.21. 1996-1997 Yıllarında Türkiye'nin Kağıt-Karton İhracatı

SANAYİ	1996 (milyon \$)	1997 (milyon \$)
Kağıt-karton ve kağıt, karton esaslı mamuller	127	156

Kaynak: 1996-2001 Yılları Arası Türkiye'nin Genel İhracatı'nın Sektörel Dağılımı (Aralık 2001). Erişim: <http://www.dtm.gov.tr/ead/SEKTOR/genel/genel-sitc.xls> [22 Temmuz 2002]

Tablo 4.22'de Türkiye'nin 1995, 1996 ve 1997 yılları arasında kağıt ve karton esaslı mamullerde ton cisinden üretimi, ithalatı ve ihracatı gösterilmiştir. Buna göre 1997 yılında üretimde ton cinsinden %3.2 bir artış, ithalatı %6.9'luk bir artış, ihracatı da %29.4'lük bir artış söz konusudur. Dolayısıyla Saf Karton'un 1997 yılı ihracatı ton olarak yaklaşık %30 artmış ve yurt içi satışları da ton olarak %22.8 artış göstermiştir.

Tablo 4.22. Kağıt-Karton Üretim, İthalat ve İhracat Miktarlarına Göre Türkiye

Ülke	Üretim (Bin Ton)			İthalat (Bin Ton)			İhracat (Bin Ton)		
	1995	1996	1997	1995	1996	1997	1995	1996	1997
Türkiye	1,235	1,259	1,300	561	603	645	96	112	145

Kaynak: Koçak, Haydar. (Temmuz 1998) Türk Kağıt-Karton Sanayi ve Asya Krizi (paragraf 51). Erişim: <http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/tem98/turkkagit.htm> [24 Temmuz 2002]

4.2.3.3. Sektörün Sıkıntıları

Ambalaj sanayi yatırım eğiliminde azalma yaşanmaktadır. Hazine Müsteşarlığı tarafından verilen teşvik belgelerine göre tekstil, kağıt, cam, plastik, teneke vb. ambalaj malzemesi ve maddeleri imalatı ile paketleme ve ambalajlama tesisi yatırımları 1996-1997 yılları arasında reel olarak azalmıştır.

Tablo 4.23. Ambalaj Sektörüne Verilen Yatırım Teşvik Belgeleri

YILLAR	BELGE SAYISI	TOPLAM YATIRIM (MİLYAR TL)	DÖVİZ İHTİYACI (BİN DOLAR)	İSTİHDAM (KİŞİ)
1996	174	82,367	835,354	9,611
1997	134	97,165	414,755	5,645

Kaynak: Eryaşar, Türkan. (Ankara 2001) TC Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sanayi Araştırma & Geliştirme Genel Müd., Ambalaj Sanayi Sektör Araştırması. Erişim: <http://www.kobinet.org.tr/hizmetler/bilgibankasi/ekonomi/sektorraporSTB/STB-Ambalaj.doc>, s. 33. [02 Ağustos 2002]

Tablo 4.24. Kağıt Ürünleri İmalatı Yatırım Teşvik Belgeleri

YILLAR	BELGE SAYISI	TOPLAM YATIRIM (MİLYAR TL)	DÖVİZ İHTİYACI (BİN DOLAR)	İSTİHDAM (KİŞİ)
1996	64	25,969	248,861	4,039
1997	32	27,641	135,502	1,571

Kaynak: Dünya Gazetesi, *Dünya İletişim Ajansı Sektör Ekleri*, 11 Nisan 2002.

Ambalaj sanayisine verilen belge sayısındaki azalma, ambalaj sanayisinin bir kolu olan karton ambalajlar için verilen yatırım teşvik adetlerini etkilemiştir. Buna göre 1996 ile 1997 yılları arasında belge sayısı 32 adet azalmıştır. Sektörün karşılaştığı sorunlara tüm yönleriyle EK 2'den ulaşılabilmektedir.

4.3. Geleneksel ve Modern Yöntemlerin Entegrasyonu

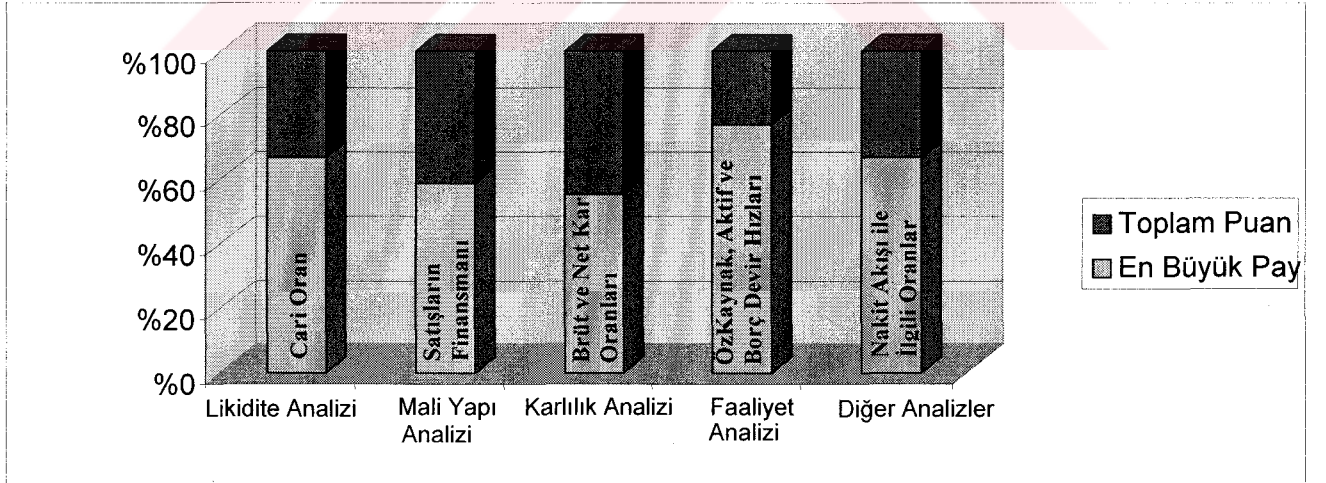
4.3.1. İşletmenin Risk Derecesini Hesaplama Yöntemi

Uygulamada, işletmenin risk derecesi notunun tespiti için bir çeşit ağırlıklı puanlama (scoring) yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde, derecelendirme iki ana bölümde yapılır. Bunlar, finansal risk derecesinin işletmenin finansal oranları, mali yapısı, nakit akışı gibi matematiksel yöntemlerle hesaplanan sayısal verilerine dayanılarak ortaya çıkarıldığı bölüm ve işletmenin banka ilişkileri, içinde bulunduğu sektörün durumu gibi daha nitel özelliklerinin değerlendirildiği mutlak değerler bölümüdür. Bu bölümler EK 3'teki tablolarda detaylı biçimde incelenmiştir. Bu

bölümler de kendi içlerinde alt bölümlere ya da derecelendirmede kullanılan parametrelerin ilişkilendirildikleri alt alanlara göre gruplanmış parametre gruplarına ayrılırlar. Finansal derecelendirmede toplam 31 adet parametre kullanılmıştır. Bu parametrelerin bir çoğu firmanın finansal ve mali analiz tablolarından elde edilen oranlardan oluşmaktadır ve şu alt gruplarda toplanmışlardır.

- Likidite
- Mali yapı
- Karlılık
- Faaliyet
- Diğer mali yapı rasyoları.

Puanlama sırasında, net puanın 100 üzerinden hesaplanması amaçlandığından tüm alt gruplara %20 ağırlık verilmiş ve toplamda 100 puan elde edilmesi sağlanmıştır. Bu oranlamanın yanında her bir alt grubun kendi içinde kapsadığı alt parametreler de diğer alt grup parametrelerinden bağımsız olarak her bir alt grubun toplam puanı 100 olacak biçimde düzenlenmiştir.

Şekil 4.1. Alt Gruplarda En Büyük Paya Sahip Parametreler

Burada değerlendirmeye alınan işletmenin verilerinin aldığı puan, ilgili parametrelerin ağırlık katsayıları ile çarpılır ve çıkan nihai puan işletmenin bu

derecelendirme metoduna göre o parametre için aldığı son puandır. Parametrelerin ağırlık katsayıları Türkiye'nin bankacılık sektöründe önde gelen bankalarından Türkiye İş Bankası, Garanti Bankası, Türk Ekonomi Bankası, Osmanlı Bankası ve Yapı ve Kredi Bankası'nda çalışan uzmanlardan alınan veriler doğrultusunda oluşturulmuştur. Bankalardan alınan verilere göre her bir alt grubun içinde en ağırlıklı olan parametre belirlenmiş ve diğer parametreler de en ağırlıklı olan bu ölçüye göre alçalan şekilde ağırlıklandırılmışlardır. En büyük paya sahip olan parametreler Şekil 4.1'de gösterilmeye çalışılmıştır.

Finansal risk ölçümü için seçilen parametrelerin her biri için en büyük 4, en küçük 0 olmak şartı ile tam sayılı bir puanlama sistemi kurulmuştur. Örneğin Karlılık Analizi alt grubuna dahil edilen Net Kar/Öz Sermaye oranı puanlandırılırken 0.21 puan ve üstü için 4 (çok iyi), 0.16–0.21 arası için 3 (iyi), 0.13–0.16 arası için 2 (orta), 0.10–0.13 arası için 1 (vasat), 0.13 ve daha aşağısı için 0 (zayıf) verilmiştir. Uygulamada seçilen işletmenin Net Kar/Öz Sermaye oranı 0.24 çıktığından, işletme bu parametre için 4 tam puan almıştır. Finansal riskin derecelendirilmesinde kullanılan 31 adet parametrenin puanlandırılmasında kullanılan sınır değerleri Osmanlı Bankası aracılığı ile ulaşılan TCMB verilerinden elde edilmiştir.

Bir alt grubun içindeki tüm parametreler 4 puan aldığı zaman işletme o alt parametre grubundan 100 puan almış olur ve bu puan 0.2 ile çarpılıp 20 puan olarak işletmenin toplam puanına eklenir. Uygulamada seçilen işletme bu metoda tabi tutularak finansal risk derecesi 31.6 olarak hesaplanmıştır.

Mutlak değerler olarak adlandırılan ve işletmenin finansal oranlarına göre daha nitel özelliklerine ait risk derecesinin ölçüldüğü ikinci ana bölümde toplam 5 ana parametre kullanılmıştır. Bu parametreler şunlardır:

- Ciro Gelişimi
- Hissedarlar ve Yönetim
- İstihbarat

- Sektör
- Banka İlişkileri

Finansal risk derecelendirmesinde olduğu gibi bu mutlak değer analizinde kullanılan parametreler de belirli oranlarda ağırlıklandırılıp puanlandırılmıştır. Çalışmada mutlak değerler sınıfına giren parametrelerin her birine eşit ağırlık verilerek her biri için %20'lik bir oran öngörülmüştür. Parametrelerin her biri kendi içlerinde de puanlandırılmaktadır. Ciro gelişimi parametresi dışındaki tüm parametreler için çeşitli kriterler göz önüne alınarak 4 (çok iyi) ile 0 (zayıf) puanlar arasında bir puan verilmiştir. Ciro gelişimi ise diğer parametrelerden farklı olarak işletme ile ilgili bir oranın enflasyon karşısındaki durumuna göre 4 (çok iyi) ile 0 (zayıf) puanları arasında puanlandırılmıştır. Her bir parametrenin aldığı puan 25 ile çarpılır ve ilgili parametrenin toplamda aldığı puana eklenir. Bu puanlama sistemi sayesinde bir işletme tüm parametrelerden 4 puan, yani 100 puan aldığında nihai olarak da 100 puana ulaşır.

Ciro gelişimi parametresi işletmenin yıllık brüt satışlarındaki artışın enflasyondan arındırılmış olarak ne oranda arttığının değerlendirilmesini ifade eder. Örneğin bir işletmenin cirosu bir önceki seneye göre %80 artmış ise ve o sene enflasyon oranı %50 çıkmış ise bu durumda şirketin enflasyon artışından arındırılmış ciro gelişimi %30 olur. Bu bilgiyle yola çıkılarak bu tezdeki uygulama için seçilen işletmenin 1997 yılında gerçekleşen yıllık ciro gelişimi enflasyondan arındırılmamış biçimde hesaplandığında yaklaşık %250 çıkmaktadır. O yılki enflasyon yıllık %91 olarak açıklanmış, işletmenin ciro gelişimi de bu enflasyon oranından arındırılarak reel hale getirilmiş, sonuç olarak %83.5'lik bir seviyeye gelmiştir. Bu seviye, çalışmada kullanılan risk ölçüm metodunda Enflasyon + %20'lik sınıfa girdiğinden işletme bu parametre için 4 tam puan almıştır.

İşletmenin hissedar ve yönetim yapısı incelendiğinde olumlu gözlemler edinilmiştir. Başta Ahmet Serter ve Kemal Aktepe olmak üzere yönetim kadrosunun büyük bir çoğunluğu iyi eğitim görmüş, popüler okullardan ve bölümlerden mezun olmuşlar ve sektörün önde gelen şirketlerinde tecrübe kazanıp ilerisi için sağlam alt

yapılar kurmuşlardır. Genel olarak tam anlamıyla profesyonel olmasa da tecrübeli, iyi ve sürekli olan, firma için uzun dönemde aktive edilecek planlar yapıp uygulayabilen, bir sonraki kuşağı yönetime hazırlayan bir yönetim çizgileri vardır. Finansman kadrosu iyi organize edilmiş olan işletmenin mali gücü iyi ve destekleyici nitelikte olup ticari tecrübeleri yeterli, gerektiğinde aile dışında yöneticilere yer verme konusunda ileri görüşlü davranan ortakları bulunmaktadır. Bu kriterlere göre işletme hissedar ve yönetim yapısından 3 (iyi) puan almıştır. Bu puanın toplam mutlak değer puanına katkısı $75 \times 0.2 = 15$ puan olmuştur.

İşletmenin genel olarak piyasa itibarının sağlam olduğu görülmüştür. Ortaklarının itibarı ile ilgili herhangi bir olumsuz durumla ve şirketin kredi geçmişinde herhangi bir problemle karşılaşılmamış, taahhütlerine sadık olduğu kanıtlanmıştır. İşletmeye ait herhangi bir protesto ve çek yasağı ile karşılaşılmamış bu nedenle de mali kayıtlarında olumsuzluğa, sigorta primi, vergi vb. konularında ödeyemediği borcuna rastlanmamıştır. Ancak şirkete ait herhangi bir karşılıksız çek durumu olmamasına rağmen şirketin ortaklarından Ahmet Serter'e ait 1994 yılından bir karşılıksız çek pozisyonu görülmüştür. Tezin bu bölümde daha önce de detaylı olarak ele alınan durum nedeniyle işletmenin istihbarat puanı 3 (iyi) olarak alınmıştır. Bu puanın toplam mutlak değer puanına katkısı $75 \times 0.2 = 15$ puan olmuştur.

Uygulama için seçilen işletme sektöründe lider olmamakla beraber, yıllık cirosu, sermayesi, üretim miktarı, satışları ve pazar payı bilgilerine bakıldığında sektörün büyük ölçekli firmaları arasında sayılabileceği görülmektedir. Rekabet gücü yeterli, pazar payı yüksek olan kuruluş, 1997 yılındaki 15,122 tonluk karton ve ambalaj üretimi ile ciddi seviyede bir pazar payı yakalamıştır. Geçmiş deneyimleri incelendiğinde, çok büyük bir ekonomik krizle karşılaştığında, satış hacmindeki gerilemelerin yaratacağı olumsuzlukları iyi bir finansman politikası ve giderlerde yapılan kısıntılar ile aşabilecek düzeyde olduğu görülen işletmenin güçlü ve geleceği açık bir sektörde yer aldığı da ortadadır. Bütün bu olumlu yönlerine rağmen işletme Türkiye gibi önemli ölçülerde politik ve ekonomik risk taşıyan bir ülkede faaliyet göstermektedir ve bununla birlikte konjonktür değişikliklerinden de önemli oranlarda

etkilendiği tespit edilmiştir. Bu yüzden işletmenin sektör parametresine ait puanı 3 (iyi) olarak belirlenmiştir. Bu puanın toplam mutlak değer puanına katkısı $75 \times 0.2 = 15$ puan olmuştur.

Geçmiş faaliyetleri ve verileri incelendiğinde, işletmenin kredi başvurusu yaptığı ve kredi aldığı bankalar Türkiye İş Bankası, Garanti Bankası gibi genellikle Türkiye'nin önde gelen bankaları olmuşlardır. Firma bu konuda seçici davranmaktadır. Genelde piyasa koşulları düzeyinde veya biraz altında faiz ve komisyon ödeyen işletme kredi geri ödemelerinde de bugüne kadar hiçbir zorlukla karşılaşmamıştır. 1998 yılına kadar geçen 2 yıl sürecinde bankalardan toplam 614,498 milyon TL kısa vadeli ve 24,750 milyon TL uzun vadeli kredi limiti alan işletme, bu limitlerin kısa vadede 391,565 milyon TL ve uzun vadede 11,514 milyon TL olarak sadece %52'lik bir bölümünü kullanmıştır. Buradan işletmenin ihtiyaçlarını karşılayacak kadar kredi limiti olduğu anlaşılmaktadır. İşletme likit teminatlarına oranla genelde gayrimenkul ipoteği ve alacak senedi gibi çok fazla likit olmayan teminatlarla çalışmaktadır. Bu durum işletmenin toplam puanını bir miktar etkilemektedir ve işletmenin banka ilişkileri için aldığı puan 3 (iyi) olmaktadır. Bu puanın toplam mutlak değer puanına katkısı $75 \times 0.2 = 15$ puan olmuştur.

Mutlak değer olarak adlandırılan tüm parametreler bu metot ile puanlanmış ve sonuç olarak işletmenin nihai mutlak değer risk derecesi 80 çıkmıştır. Burada hesaplanan puan finansal risk derecesinin hesaplanması sonucu elde edilen puanla belirli bir oranda ağırlıklandırılarak birleştirilir ve işletmeye ait toplam risk derecesi bulunmuş olur. Bu ağırlıklandırma esnasında finansal ve mutlak değer risk derecelerinin ne büyüklükte pay alacakları genellikle bu metodu uygulayan bankaya ve bankanın stratejisine bağlıdır. Bu çalışma dahilinde görüşülen ve incelenen Türkiye İş Bankası, Garanti Bankası, Türk Ekonomi Bankası, Osmanlı Bankası ve Yapı ve Kredi Bankası'ndan alınan verilere göre finansal risk derecesinin toplam puan içinde %70, mutlak değer risk derecesinin ise %30'luk bir paya sahip olması uygun görülmüştür. Bu durumda işletmenin toplam risk derecesi aşağıdaki şekilde hesaplanır:

$$(31.6 \times 0.7) + (80.0 \times 0.3) = 46.1$$

Bu puanla işletmenin **orta** derecede bir riske sahip olduğu görülmektedir. İşletmelere verilen risk derecelerinin genel toplam puan karşılıkları EK 3'teki tabloların sonunda verilmiştir.

4.3.2. İşletmenin Teminatlarının Derecelendirilmesi

İşletmenin sahip olduğu teminatlar işletmenin kredi talebi durumunda, talebin yapıldığı banka tarafından incelenir ve değerlendirilir. Yapılan bu çalışma dahilinde teminatların derecelendirilmesinde risk derecesinin hesaplanmasında kullanılan yöntemle benzer bir yöntem izlenmiş ve işletme sahip olduğu teminatlara göre puanlandırılmıştır.

İşletmenin sahip olduğu teminatlar bu bölümün ilk kısımlarında yer alan işletmenin gayrimenkulleri ve alacak senetleri bölümlerinde detaylı bir biçimde anlatılmıştır. Bu teminatların derecelendirilmesi ise aşağıdaki Tablo 4.25 aracılığı ile yapılmıştır.

Tablo 4.25. İşletmenin Teminatlarını Puanlandırma

Teminatın Likiditesi	Puan	İşletmenin Durumu	Teminatın Değeri	Puan	İşletmenin Durumu
I.Grup	4		$K^* + M^{**} + \%20$	10	X
II.Grup	3.5	X	$K + M + \%10$	7.5	
III.Grup	2.5	X	$K + M$	5	
IV.Grup	0		$K + M - \%10$	2.5	
			$K + M - \%20$	0	

Teminatlar Tablo 4.25'ten de görüldüğü gibi iki sınıfta incelenmiştir. Bu yöntemle her iki kategoriye göre teminatlar puanlandırılır, her iki grupta alınan puanlar toplanır ve nihai teminat derecesi bulunmuş olur. Teminatın likiditesine göre

* Verilen Kredi

** Faiz Marjı

yapılan incelemede, işletmenin bankaya göstermiş olduğu teminatlar ağırlıklı olarak gayrimenkul ve alacak senetlerinden oluşmaktadır. Dolayısı ile işletmenin göstermiş olduğu teminatlar 2. ve 3. grup teminat sınıflarına girmektedir. Böylece işletme bu sınıflandırmadan $2.5 + 3.5 = 6$ puan alır. Teminatın değerine göre yapılan incelemede, işletmenin hem kendisine ait hem de işletme sahiplerine ait bankaya göstermiş olduğu teminatlarının o anki satış değeri yaklaşık olarak 450,000,000,000 TL'dir. İşletme ilk aşamada bankadan toplam 270,000,000,000 TL kredi talep etmekte ve yapılan sözleşmeye göre banka bu kredinin en az %125'i oranında bir teminat almak istemektedir. (Bu bilgilere Kredinin Tahsisi ve İçsel Derecelendirmesi bölümünde yer verilmiştir.) Bu kredi miktarının %125'i ise yaklaşık 338,000,000,000 TL'ye denk gelmektedir.

Bu durumda işletmenin bankaya göstermiş olduğu teminatların toplamı kredi miktarı ve faiz marjı toplamının %20'sinden fazla çıkmaktadır. Bu da işletmenin teminat değeri sınıflandırmasında 10 puan aldığını gösterir.

İşletmenin nihai teminat derecesi işletmenin bu iki sınıflandırmadan aldığı puanların toplamından oluşur. Bu değer de $6 + 10 = 16$ olarak hesaplanır.

Tablo 4.26. İşletmenin Teminat Derecesi

SINIF ARALIKLARI	TEMİNAT DERECEŚİ
20 – 15	Çok iyi
15 – 10	İyi
10 – 5	Orta
5 – 0	Vasat

Bu skalaya göre uygulamada seçilen işletmenin teminat derecesi 16 puanla **çok iyi** sınıfına girmektedir.

Bu da şu anlama gelir ki; işletmenin bankaya göstermiş olduğu teminatlar bankanın verdiği krediyi geri alamaması durumunda maruz kalacağı zararın karşılanması için yeterli görülebilecek bir miktarı teşkil etmektedir.

4.3.3. Kredinin Tahsisi ve İçsel Derecelendirmesi

Kredinin tahsis aşaması, işletmenin bankaya yapmış olduğu kredi başvurusu sonucu bankanın işletmeyi incelemesi, kredinin verilmesi durumunda ne oranda bir risk alacağı ve bu riski karşılayabilecek kaynakları ayırıp ayıramayacağının hesaplanması ile bankanın bu kredinin tamamını ya da belirli bir kısmını tahsis kararını alması aşamalarından oluşur. Bunun yanında banka, yaptığı analizler sonucu talep edilen krediyi vermeme kararını da alabilir. Aşağıda, tezde konu olan işletmenin bankaya yaptığı kredi talebi ve bu kredi talebinin banka tarafından incelemeye alınması çalışmaları verilmiştir. İşletmenin bankaya yapmış olduğu kredi talebi kısa vadeli toplam 270,000,000,000 TL’lik bir taleptir. Banka bu kredi talebi karşısında öncelikle bu krediyi vermesi durumunda ne oranda bir kredi riskine maruz kalacağını ve bu riski karşılayıp karşılayamayacağını hesaplar. Bir önceki bölümde yapılan çalışma ile işletmenin 1997 yılının sonuçlarına göre **orta** derecede bir kredi riski taşıdığı hesaplanmıştır. Çalışmada, işletmeye ait yeterli miktarda geçmiş veri olmadığından dünyanın önde gelen kredi ve derecelendirme kuruluşlarının yaptığı değerlendirme ve analizler baz alınmıştır. S&P ve Moody’s gibi finansal derecelendirme kuruluşlarının yaptıkları ve tüm dünyada geçerli olan sınıflandırmalar baz alındığında **orta** seviyede risk derecesine sahip bir işletmenin temerrüde düşme olasılığının 0.0269 olarak alınabileceği aşağıdaki tablodan görülmektedir.

Tablo 4.27. Kaybın Şiddeti, Temerrüde Düşme ve Volatilite Oranları

Risk Derecesi	Kaybın Şiddeti	Moody’s Verilerinden Elde Edilen Ortalama Temerrüde Düşme Oranları	Moody’s Verilerinden Elde Edilen Volatilite Oranları
Çok iyi	0.05	% 0.05	% 0.1
İyi	0.20	% 0.5	% 0.7
Orta	0.40	% 2.69	% 1.6
Vasat	0.60	% 3.96	% 1.9
Zayıf	0.80	% 18.69	% 8.8

Kaynak: Kaan Aksel, “Kredi Risklerine Karşılık Ekonomik Sermayenin Hesaplama Metodları”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, (Ocak-Şubat 2002), No: 22, ss. 72-73.

Bu değerlerle, bankanın bu krediyi bütünüyle vermesi durumunda oluşacak beklenen kayıp miktarı aşağıdaki şekilde hesaplanır:

$$\text{Beklenen Kayıp} = \text{Kredi Miktarı} \times \text{Temerrüde Düşme Oranı} \times \text{Kaybın Şiddeti}$$

$$\text{Beklenen Kayıp} = 270,000,000,000 \times 0.0269 \times 0.40$$

$$\text{Beklenen Kayıp} = 2,905,200,000 \text{ TL olarak hesaplanır.}$$

Bankanın beklenen kaybı 2,905,200,000 TL olmakla birlikte beklenmeyen kaybı da varyans değeri hesaba katılarak bulunur. %99 güven aralığı için hesaplanan beklenmeyen kayıp ortalaması 0.0269 ve volatilitesi 0.016 olan bir dağılımdan yola çıkılarak bulunur. Bu durumda hesaplanan beklenmeyen kayıp %99'luk bir güven aralığı için 4,019,958,852 TL olur.

Bu durumda bankanın bu krediyi vermesi durumunda oluşacak toplam kaybı:

$$2,905,200,000 + 4,019,958,852 = 6,925,118,852 \text{ TL olur.}$$

Bu kredinin verilmesinin bankaya olan maliyetinin %10 olduğu ve bankanın bu işlem sonucunda %12'lik bir kar elde etmek istediği düşünülürse bankanın bu kredi tahsisi sonucunda toplam kazancının;

$$\text{İstenen Faiz Marjı} = \text{Beklenen ve Beklenmeyen Kredi Kayıpları} + \text{Kredi Devri Maliyeti} + \text{Net Kar}$$

formülü yardımı ile,

$6,925,118,852 + 27,000,000,000 + 33,574,881,148 = 67,500,000,000$ TL olacağı görülür. Bu miktar 270,000,000,000 TL'nin %25'i olduğu için bankanın bu krediye uygulaması gereken faiz oranı %25 olmalıdır. Banka, ayrıca, bu faiz oranını uyguladığı zaman faizin anapara ile birlikte geri dönüşünü de garantilemek, bir desteğe oturtmak zorundadır. Bunu da işletmenin göstermiş olduğu teminatlarla yapar. İşletmenin göstermiş olduğu teminatlar daha önceden detaylı bir biçimde

incelenmiş ve **çok iyi**, yani çok güvenilir teminat sınıfına girmişlerdir. Bu da teminatların bankanın öngördüğü %125'lik bir seviyeden bile daha üst seviyede değerlere sahip teminatlar olduklarını göstermektedir ki bunu işletme verileri kısmında görmekteyiz. Sonuç olarak banka gerekli faiz oranını hesaplamış, maliyetini ve karını karşılayacak marjı yakalamış, bu marjı talep edilen krediye yedirmiş ve işletmeye sunmuştur. Bununla birlikte, ileride oluşabilecek her türlü olumsuz ve zarar getirici duruma önlem olarak da işletmenin göstermiş olduğu teminatları incelemiş, yeterli bulmuştur ve kredinin verilmesini onaylamıştır.

Kredi tahsis edilen işletme bankanın uygulayacağı faiz oranını uygun bulmuş ve banka da karşılaşacağı kredi riskine karşı ayırması gereken yeterli karşılığa kaynak sağlayabileceğini düşündüğünden bu kredinin tamamının verilmesi için bir engel görmemiştir. 12.01.1998 tarihinde işletmenin bankaya olan kredi talebini bildirmesi üzerine Kredi Tahsis Müdürlüğü 1996 ve 1997 yıllarına ait geniş bir istihbarat çalışması yapmış, geleneksel ve modern yöntemlerle elde ettiği verileri entegre ederek işletmenin risk derecesini hesaplamış, işletmenin teminatlarını derecelendirmiş, beklenen ve beklenmeyen kayıpları ilave ederek riske karşı koruyucu bir fiyatlandırma ortaya çıkarmıştır. 12.02.1998 tarihinde aşağıda belirtilen miktar ve şartlarla şirket lehine kredi tahsis edilmesini Yönetim Kurulu'nun onayına sunmuştur. Yönetim Kurulu'nun kararıyla kredinin tahsisine karar verilmiştir.

Tablo 4.28. Kredinin Kullanılması

KREDİNİN TÜRÜ	MEVCUT KREDİ	TEKLİF EDİLEN	KABUL EDİLEN
Nakdi	0	135,000,000,000 TL	135,000,000,000 TL
Gayrinakdi	0	135,000,000,000 TL	135,000,000,000 TL
Toplam	0	270,000,000,000 TL	270,000,000,000 TL

Saf Karton ve Ambalaj Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi ile banka arasında imzalanan kredi sözleşmesinin şartları aşağıdaki gibidir:

- 1- İşletmenin büyük ortağı Ahmet Serter'in ve küçük ortak Kemal Aktepe'nin müşterek ve müteselsil şahsi kefalet imzaları alınacaktır.
- 2- Nakdi kredinin kullanım şekli TL borçlu cari hesap, senet karşılığı kredi ya da döviz kredisi şeklinde olacaktır. Nakdi kredinin teminatında ise riskin asgari %125'i oranında gerçek müşteri çek ya da senedi alınacak ya da riskini kapatacak tutarda ekspertiz değeri belirlenmiş, şirkete ve şirketin sahiplerine ait kolay nakde çevrilebilir 1. dereceden gayrimenkul ipoteği tesis edilecektir.
- 3- Gayrinakdi kredinin kullanım şekli teminat mektubu kredisi, kabul kredisi ve ithalat akreditifi kredisi şeklinde olacaktır. Gayrinakdi kredinin teminatı ise riskin asgari %125'i oranında gerçek müşteri çek ya da senedi alınacak ya da riskini kapatacak tutarda ekspertiz değeri belirlenmiş kolay nakde çevrilebilir 1. dereceden gayrimenkul ipoteği tesis edilecektir.
- 4- Banka üzerinde ipotek tesis edilen gayrimenkulü sigorta ettirecektir.

4.3.4. Kredinin İzlenmesi

Saf Karton ve Ambalaj Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi'ne kredi tahsis edilmesinden sonra kredi üzerindeki tüm sorumluluk Kredi İzleme Bölümü'ne devrolmuştur. Kredi İzleme Bölümü işletme ile riske girilmesinden itibaren aktif olarak ilgilenmeye başlamıştır. İzleme Bölümü 1998'de işletmenin teminatlarını sağlama kabiliyetini, teminata alınan çek ve senetlerin gerçek olup olmadığını, 1-3 aylık dönemlerde karşılıksız çek ve protestolu senetlerini, TCMB risk bildiri cetvelinden müşteri nakdi ve gayrinakdi kredi riskleri takip hesabı bulunup bulunmadığını, bekleyen faiz borcu olup olmadığını, çalıştığı banka sayısındaki değişimi ve limitlerin doluluk durumunun aylık kontrolünü, üçer aylık devre faizlerinin tahsilatının takip edilmesini ve icra kayıtlarını, kredilerin vadesinde kapatılıp kapatılmadığının takibini şirket ziyaretleriyle birlikte incelemiştir.

İzleme Grubu yukarıdaki faaliyetleri yerinde gerçekleştirmiş ve 1998 yılı içerisinde işletme hakkında herhangi olumsuz bir izlenime rastlamamıştır. Hem 1998 ve hem de 1999'da sermaye arttırımı yapan işletme 3 aylık devre faizlerini ve

anaparasını 12.02.1999 tarihinde ödemiştir. 31.12.1998 itibarı ile 1997 yılına göre işletmenin oran analizlerinden likidite analizi incelendiğinde işletmenin bir miktar gelişme gösterdiği görülmektedir. 04.11.1998 tarihine kadar süren işletmenin 1. yatırımının ve yapılan çeşitli harcamaların etkisi ile işletmenin mali yapısı içindeki borç özkaynak dengesi ortalama olarak %22, varlıkların finansmanı ise %2'lik bir artış göstermiş, buna karşın satışların finansmanı %7 azalmıştır. İşletmenin karlılıkla ilgili oranları da 1998 yılında %45 artmış ancak devir hızlarında gün bazında ortalama %18'lik artış görülmüştür. İşletme 1998 yılında hem satışlarındaki yükselmeye bağlı olarak selüloza olan ihtiyacın artması hem de dünyanın önde gelen selüloz üreticilerinin fiyatlarını arttırmaları ile banka kredilerine yönelmiş ve banka kredilerinin toplam aktiflere oranı %19 artmıştır. Bu dönemde banka kredilerindeki artışın bir başka sebebi de 1997 ve 1998 yıllarında yapılan hammadde ve yatırım malı ithalatlarıyla ilgilidir. 1998 yılı sonunda enflasyon 1997 yılı sonuna göre 0.54 artış göstermiş, şirketin cirosu da reel olarak %36'lık bir artışla 1997'deki yükselme eğilimini sürdürmüştür. Sektördeki kapasite fazlalığından dolayı tam verimliliğe ulaşmaya kadar modernizasyon ve yenileme dışında mevcut kapasitelerin artırılmasına yönelik yatırımların teşvik edilmemesi yönündeki öneriler sebebiyle sektöre olan teşvik azaltılmış ve diğer faktörlerin de etkisiyle ambalaj-karton sektörü %5 ile %10 arası daralma göstermiştir. Buna karşın şirketin 1998 yılı itibarı ile başarılı grafiği vermiş olduğu hizmetin kalitesinden ve yapmış olduğu yatırımların isabetliliğinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 4.29. Ambalaj Sektörüne Verilen Yatırım Teşvik Belgeleri

<u>YILLAR</u>	<u>BELGE SAYISI</u>	<u>TOPLAM YATIRIM</u> <u>(MİLYAR TL)</u>	<u>DÖVİZ İHTİYACI</u> <u>(BİN DOLAR)</u>	<u>İSTİHDAM (KİŞİ)</u>
1998	101	84,765	219,690	4,658
1999	101	161,855	384,341	3,912
2000	91	123,605	138,783	3,170

Kaynak: Eryaşar, Türkan. (Ankara 2001) TC Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sanayi AR-GE Genel Müdürlüğü, Ambalaj Sanayi Sektör Araştırması. Erişim: <http://www.kobinet.org.tr/hizmetler/bilgibankasi/ekonomi/sektorraporSTB/STB-Ambalaj.doc>, s. 33. [02 Ağustos 2002]

Ambalaj sanayisine verilen belge sayısındaki azalma, ambalaj sanayisinin bir kolu olan karton ambalajlar için verilen yatırım teşvik adetlerini etkilemiştir. Buna göre 1997’de 32 olan teşvik sayısı 1998’de 17 olmuştur.

Tablo 4.30. Kağıt Ürünleri İmalatı Yatırım Teşvik Belgeleri

YILLAR	BELGE SAYISI	TOPLAM YATIRIM (MİLYAR TL)	DÖVİZ İHTİYACI (BİN DOLAR)	İSTİHDAM (KİŞİ)
1998	17	12,148	37,758	626
1999	6	4,266	5,479	111
2000	23	38,447	47,854	862

Kaynak: Dünya Gazetesi, *Dünya İletişim Ajansı Sektör Ekleri*, 11 Nisan 2002.

İşletmenin 1998 yılındaki başarısı finansal risk derecelerine de yansımış, 1998 yılında işletme genel toplamda 1997’deki 46.1 puan 1998’de 50.3 puana yükselmiştir. Bu puanlama EK 3/B’den incelenebilmektedir.

TABLO 4.31. SAF KARTON VE AMBALAJ SANAYİ VE TİCARET AŞ'NİN 31.12.1998 VE 31.12.1999 YILLARI İTİBARI İLE BİLANÇO VE GELİR TABLOLARI

	A	B	C=(B-(A*1.63))/(A*1.63)
BİLANÇO (Milyon TL)	31.12.1998	31.12.1999	Reel Değişim (%)
I. DÖNEN VARLIKLAR	1,559,588	5,025,841	97.7%
A. Hazır Değerler	58,139	108,077	14.0%
B. Menkul Kıymetler	0	17,271	
C. Kısa Vadeli Ticari Alacaklar	937,966	3,408,822	123.0%
1. Alıcılar	429,908	1,313,296	87.4%
2. Alacak Senetleri	508,058	2,095,526	153.0%
D. Diğer Kısa Vadeli Alacaklar	959	0	-100.0%
1. Ortaklardan Alacaklar	959	0	-100.0%
2. Grup Şirketlerden Alacaklar	0	0	
E. Stoklar	559,943	1,476,540	61.8%
1. İlk Madde ve Malzeme	443,998	1,297,571	79.3%
2. Yarı Mamüller	0	79,018	
3. Mamüller	23,047	62,365	66.0%
4. Emtia	1,622	9,018	241.1%
5. Verilen Sipariş Avansları	91,276	28,568	-80.8%
F. Gelecek Aylara Ait Giderler ve Gel. Tah.	2,581	2,036	-51.6%
G. Diğer Dönen Varlıklar	0	13,095	
II. DURAN VARLIKLAR	400,337	604,545	-7.4%
A. Uzun Vadeli Ticari Alacaklar	986	1,033	-35.7%
B. Finansal Duran Varlıklar	0	11,718	
C. Maddi Duran Varlıklar	389,430	578,263	-8.9%
1. Gayrimenkuller	31,472	152,467	197.2%
2. Demirbaşlar & Makine Ekipman	233,024	295,418	-22.2%
3. Yapılmakta Olan Yatırımlar	124,934	130,378	-36.0%
D. Maddi Olmayan Duran Varlıklar	1,159	1,476	-21.9%
E. Diğer Duran Varlıklar	8,762	12,055	-15.6%
AKTİF TOPLAMI	1,959,925	5,630,386	76.2%

BİLANÇO (Milyon TL)	A	B	C=(B-(A*1.63))/(A*1.63)
	31.12.1998	31.12.1999	Reel Değişim (%)
I. KISA VADELİ BORÇLAR	1,579,887	4,813,940	86.9%
A. Finansal Borçlar	969,039	2,838,274	79.7%
1. Banka Kredileri	969,039	2,838,274	79.7%
2. Diğer Finansal Borçlar	0	0	
B. Ticari Borçlar	512,732	1,063,354	27.2%
1. Satıcılar	362,358	834,345	41.3%
2. Borç Senetleri	150,374	229,009	-6.6%
3. Alınan Depozito ve Teminatlar	0	0	
C. Diğer Kısa Vadeli Borçlar	19,874	412	-98.7%
1. Ortaklara Borçlar	19,874	0	-100.0%
2. Diğer Borçlar	0	412	
D. Alınan Sipariş Avansları	0	846,014	
E. Ödenecek Vergi ve Yükümlülükler	15,361	25,807	3.1%
F. Borç ve Gider Karşılıkları	62,881	40,079	-60.9%
II. UZUN VADELİ BORÇLAR	16,589	33,493	23.9%
A. Finansal Borçlar	9,581	8,100	-48.1%
1. Banka Kredileri	9,581	8,100	-48.1%
2. Diğer Finansal Borçlar	0	0	
B. Borç ve Gider Karşılıkları	7,008	25,393	122.3%
III. ÖZ SERMAYE	363,449	782,953	32.2%
PASİF TOPLAMI	1,959,925	5,630,386	76.2%

	A	B	$C=(B-(A*1.63))/(A*1.63)$
GELİR TABLOSU (Milyon TL)	31.12.1998	31.12.1999	Reel Değişim (%)
A. Brüt Satışlar	2,582,091	5,330,389	26.6%
B. Satışlardan İndirimler (-)	88,286	166,176	15.5%
C. Net Satışlar	2,493,805	5,164,213	27.0%
D. Satışların Maliyeti (-)	1,868,029	3,701,626	21.6%
BRÜT SATIŞ KARI (ZARARI)	625,776	1,462,587	43.4%
E. Faaliyet Giderleri (-)	151,281	275,926	11.9%
1. Araştırma ve Geliştirme Giderleri (-)	44,220	127,013	76.2%
2. Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri (-)	59,784	72,103	-26.0%
3. Genel Yönetim Giderleri (-)	47,277	76,810	-0.3%
ESAS FAALİYET KARI (ZARARI)	474,495	1,186,661	53.4%
F. Diğer Faaliyetlerden Gelirler ve Karlar	58,997	36,455	-62.1%
G. Diğer Faaliyetlerden Giderler ve Zararlar (-)	13,813	30,429	35.1%
H. Finansman Giderleri (-)	352,859	1,122,115	95.1%
FAALİYET KARI (ZARARI)	166,820	70,572	-74.0%
I. Olağanüstü Gelirler ve Karlar	1,588	30,216	1,067.3%
J. Olağanüstü Giderler ve Zararlar (-)	3,301	36,434	577.1%
DÖNEM KARI (ZARARI)	165,107	64,354	-76.1%
K. Ödenecek Vergi ve Yasal Yükümlülükler (-)	55,643	32,841	-63.8%
NET DÖNEM KARI (ZARARI)	109,464	31,513	-82.3%

TABLO 4.32. SAF KARTON VE AMBALAJ SANAYİ VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ 1998 VE 1999 YILLARINA İLİŞKİN ORAN ANALİZİ

LİKİDİTE ANALİZİ	31.12.1998	31.12.1999
Cari Oran	0.99	1.04
Likidite Oranı (Asit Test Oranı)	0.63	0.74
Nakit Oranı (Disponibilite)	0.04	0.02
MALİ YAPI ANALİZİ		
Borç ve Özkaynak Dengesi	31.12.1998	31.12.1999
Borçlanma Oranı = Toplam Borçlar / Özkaynaklar	4.39	6.19
Toplam Banka Borçları / Özkaynaklar	2.69	3.64
Kısa Vadeli Borçlar / Özkaynaklar	4.35	6.15
Maddi Duran Varlıklar / Özkaynaklar	1.07	0.74
Varlıkların Finansmanı	31.12.1998	31.12.1999
Finansal Kaldıraç = Borçlar / Aktif Toplamı	0.81	0.86
K. Vadeli Borç Finansmanı = Kısa V. Borçlar / Aktif Toplamı	0.81	0.85
Özkaynak Finansmanı = Özkaynaklar / Aktif Toplamı	0.19	0.14
Satışların Finansmanı	31.12.1998	31.12.1999
Borçlar / Net Satışlar	0.64	0.94
Banka Borçları / Net Satışlar	0.39	0.55
Özkaynaklar / Net Satışlar	0.15	0.15
Faiz Ödeme Gücü (Brüt Kara Göre) = (Fin Gid.+VÖK)/Fin Gid.	1.47	1.06
Faiz Ödeme Gücü (Net Kara Göre) = (Fin Gid + VSK)/Fin Gid.	1.31	1.03
Finansman Giderleri / Net Satışlar	0.14	0.22
KARLILIK ANALİZİ	31.12.1998	31.12.1999
Brüt Kar Oranı = Brüt Satış Karı / Net Satışlar	0.25	0.28
Faaliyet Karlılığı Oranı = Faaliyet Karı / Net Satışlar	0.19	0.23
Net Kar Oranı = Net Kar (Vergi Sonrası Kar) / Net Satışlar	0.04	0.01
Net Kar (Vergi Sonrası Kar) / Özkaynaklar	0.30	0.04
Bilanço Karı (Vergi Öncesi Kar) / Özkaynaklar	0.45	0.08
Bilanço Karı (Vergi Öncesi Kar) / Aktif Toplamı	0.08	0.01
Yatırım Verim Oranı = Net Kar (Vergi Sanrası Kar) / Aktif Top.	0.06	0.01
FAALİYET ANALİZİ		
Alacak Devir Hızı ve Alacak Tahsil Süresi	31.12.1998	31.12.1999
Alacak Devir Hızı = Net Satışlar / Ortalama Tic. Alacaklar	5.31	2.38
Alacakların Tahsil Süresi (Gün) = 360 / Alacak Devir Hızı	67.77	151.58
Stok Devir Hızı ve Stok Devir Süresi	31.12.1998	31.12.1999
Stok Devir Hızı = Satılan Malın Maliyeti / Ortalama Stoklar	4.80	3.64
Stok Devir Süresi (Gün) = 360 / Stok Devir Hızı	74.96	99.03
Özkaynak, Aktif ve Borç Devir Hızları	31.12.1998	31.12.1999
Özkaynak Devir Hızı = Net satışlar / Ortalama Özkaynaklar	9.75	9.01
Özkaynak Devir Süresi (Gün)	36.90	39.96
Aktif Devir Hızı = Net Satışlar / Ortalama Aktif Toplamı	1.88	1.36
Aktif Devir Süresi (Gün)	191.41	264.56
Borçlar Devir Hızı = Net Satışlar / Ortalama Tic. Borçlar	6.68	6.55
Borç Devir Süresi (Gün)	53.86	54.93
DİĞER MALİ DURUM VE NAKİT AKIŞ RASYOLARI	31.12.1998	31.12.1999
Diğer Mali Durum Rasyoları		
Banka Kredileri / Aktif Toplamı	0.50	0.51
Nakit Akışı ile İlgili Rasyolar		
Kredi Geri Ödeme Oranı = Nakit Akışı / İstenen Kredi Tutarı	0.03	0.01
Borçlanma Derecesi = Nakit Akışı / (Dış Kaynaklar-Likit Var)	0.03	0.01

İşletme 1998 yılının hemen sonrası 04.02.1999 tarihinde 13,348,250 milyon ABD Doları tutarında kuşe karton üretim tesisi yatırımına başlamıştır. İşletmenin kuşe karton üretim tesisinin finansmanının %40'ını yabancı kaynaklardan, %60'ını özkaynaklarından sağlanacağı ve yatırımın 30.06.2001'de biteceği belirtilmiştir. Buna göre işletme çalıştığı bankalara başvurarak kredi limitlerinin arttırılmasını talep etmiştir. 1998 yılında aldığı krediyi başarıyla bankaya ödeyen şirket, 23.06.1999 tarihinde bankadan yeni bir kredi talebinde bulunmuş ve bu kredi talebi de 1998 yılında bankada olumlu bir izlenim bırakması ve teminatlarının yeterliliği sebebiyle 30.06.1999 tarihinde Yönetim Kurulu'na kabul edilmiş ve kullanılmıştır.

Tablo 4.33. Kredinin Kullanılması

KREDİNİN TÜRÜ	MEVCUT KREDİ	TEKLİF EDİLEN	KABUL EDİLEN
Nakdi	0	230,000,000,000 TL	230,000,000,000 TL
Gayrinakdi	0	76,000,000,000 TL	76,000,000,000 TL
Toplam	0	306,000,000,000 TL	306,000,000,000 TL

Saf Karton ve Ambalaj Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi ile banka arasında imzalanan kredi sözleşmesinin şartları aşağıdaki gibidir:

- 1- İşletmenin büyük ortağı Ahmet Serter'in ve küçük ortak Kemal Aktepe'nin müşterek ve müteselsil şahsi kefalet imzaları alınacaktır.
- 2- Nakdi kredinin kullanım şekli TL borçlu cari hesap, senet karşılığı kredi ya da döviz kredisi şeklinde olacaktır. Nakdi kredinin teminatında ise riskin asgari %150'si oranında gerçek müşteri çek ya da senedi alınacak ya da riskini kapatacak tutarda ekspertiz değeri belirlenmiş, şirkete ve şirketin sahiplerine ait kolay nakde çevrilebilir 1. dereceden gayrimenkul ipoteği tesis edilecektir.
- 3- Gayrinakdi kredinin kullanım şekli teminat mektubu kredisi, kabul kredisi ve ithalat akreditifi kredisi şeklinde olacaktır. Gayrinakdi kredinin teminatı ise riskin asgari %150'si oranında gerçek müşteri çek ya da senedi alınacak

ya da riskini kapatacak tutarda ekspertiz değeri belirlenmiş kolay nakde çevrilebilir 1. dereceden gayrimenkul ipoteği tesis edilecektir.

İşletme nakdi kredilerini parça parça kullanmış ve banka 31.12.1999 itibarı ile işletmenin ödemeleriyle ilgili bir probleminin olmadığını bildirmiştir. Küçülen iç piyasa, ithalatın pazar payındaki artış, 17 Ağustos depremi neticesinde Saf Karton 1999 yılında olumsuz piyasa koşullarıyla karşı karşıya kalmıştır. İşletmenin 1998'de reel olarak %36 oranında arttırdığı net satışlar, ürün fiyatlarını düşürmesine rağmen 1999 yılında reel olarak sadece %27 seviyesinde artmıştır. 1999'da piyasada ortaya çıkan bu olumsuz durum işletmenin tahsilatlarında problem yaşamasına sebep olmuş, buna göre Tablo 4.32'den de görülebileceği gibi alacak devir süresi 152 güne yükselmiştir. İşletmenin kısa vadeli ticari alacaklarındaki reel olarak %123'lük artış, bankalara ve satıcılara olan borçlarını ödemede kredi riskine yol açabileceği izlenimi vermiştir. 1999 yılı sonunda işletmenin likidite rasyoları toplamda %8, borç özkaynak dengesi %34, varlıkların finansmanı %2 artmış, satışların finansmanı ise %4 azalış göstermiştir. Şirketin karlılık rasyoları da %52 azalmıştır. Devir hızları sürelerinin toplamı da %44 artmıştır. İşletmenin EK 3/C'de belirtilen 1999 yılındaki risk derecesi sadece 33.1 puan olarak **zayıf** sınıfa girmiştir. S&P ve Moody's gibi finansal derecelendirme kuruluşlarının yaptıkları ve tüm dünyada geçerli olan sınıflandırmalar baz alındığında zayıf seviyede risk derecesine sahip bir işletmenin temerrüde düşme olasılığının 0.1869 olarak alınabileceği Tablo 4.27'den görülmektedir.

Bu değerlerle, bankanın bu krediyi bütünüyle vermesi durumunda oluşacak beklenen kayıp miktarı aşağıdaki şekilde hesaplanır:

$$\text{Beklenen Kayıp} = \text{Kredi Miktarı} \times \text{Temerrüde Düşme Oranı} \times \text{Kaybın Şiddeti}$$

$$\text{Beklenen Kayıp} = 306,000,000,000 \times 0.1869 \times 0.80$$

$$\text{Beklenen Kayıp} = 45,753,120,000 \text{ TL olarak hesaplanır.}$$

Bankanın beklenen kaybı 45,753,120,000 TL olmakla birlikte beklenmeyen kaybı da varyans değeri hesaba katılarak bulunur. %99 güven aralığı için hesaplanan

beklenmeyen kayıp ortalaması 0.1869 ve volatilitesi 0.088 olan bir dağılımdan yola çıkılarak bulunur. Bu durumda hesaplanan beklenmeyen kayıp %99'luk bir güven aralığı için 50,114,988,349 TL olur.

Bu durumda bankanın bu krediyi vermesi durumunda oluşacak toplam kaybı;

$$45,753,120,000 + 50,114,988,349 = 95,868,108,349 \text{ TL olur.}$$

Bu kredinin verilmesinin bankaya olan maliyetinin %10 olduğu ve bankanın bu işlem sonucunda %9'luk bir kar elde etmek istediği düşünülürse bankanın bu kredi tahsis sonucunda toplam kazancının:

İstenen Faiz Marjı = Beklenen ve Beklenmeyen Kredi Kayıpları + Kredi Devri Maliyeti + Net Kar

formülü yardımı ile,

$$95,868,108,349 + 30,600,000,000 + 26,531,891,651 = 153,000,000,000 \text{ TL olacağı görülür.}$$

Bu miktar 306,000,000,000 TL'nin %50'si olduğu için bankanın bu krediye uygulaması gereken faiz oranı %50 olmalıdır. Banka ayrıca bu faiz oranını uyguladığı zaman faizin anapara ile birlikte geri dönüşünü de garantilemek ve bir desteğe oturtmak zorundadır. Bunu da işletmenin göstermiş olduğu teminatlarla yapar. Kredi tahsis edilen işletme bankanın uygulayacağı faiz oranını uygun bulmuş ama bu faiz oranı piyasa şartlarının biraz üzerinde olması sebebiyle banka işletmeden alacağı teminatları çok önemli bir karar noktası olarak belirlemiştir. İşletmenin göstermiş olduğu teminatlar daha önceden detaylı bir biçimde incelenmiş ve **çok iyi**, yani çok güvenilir teminat sınıfına girmişlerdir. Bu da teminatların bankanın öngördüğü %150'lik bir seviyeden bile daha üst seviyede değerlere sahip teminatlar olduklarını göstermektedir ki bunu işletme verileri kısmında görmekteyiz. Sonuç olarak, banka gerekli faiz oranını hesaplamış, maliyetini ve karını karşılayacak marjı

yakalamış, bu marjı talep edilen krediye dağıtarak işletmeye sunmuştur. Bununla birlikte, ileride oluşabilecek her türlü olumsuz ve zarar getirici duruma önlem olarak da işletmenin göstermiş olduğu teminatları incelemiş, yeterli bulmuş ve kredinin verilmesini onaylamıştır.

2000 yılında işletme, 1999'da başlatmış olduğu 3. yatırımın ağırlığını kaldırmakta zorlanmaya başlamıştır. Bunun sebebi, işletmenin uzun vadeli yatırımlarını kısa vadeli borçları ile finanse etmeye çalışması ve bunun sonucunda da nakit akışını dengeleyemeyip olumsuz yöne kaymasıdır. Çünkü işletme yaptığı yatırımlardan henüz bir geri dönüşüm sağlayamadan aldığı kredileri çabuk ve hızlı bir biçimde geri ödemeye çalışmaktadır. Bu durumda da temerrüde düşme ihtimali yükselmiş ve işletme çok risk taşıyan bir müşteri haline gelmiştir.

1999'da devre faizlerini tahakkuk ettiği dönemlerde ödeyen işletme 2000 yılı içinde ödemelerini ortalama 15 gün gecikme ile yapmaya başlamıştır. Buna göre 12.06.2000 tarihinde işletme nakdi kredi limiti olan 230 milyarın ve gayrinakdi kredi limiti olan 76 milyarın tamamını doldurmuştur. İşletme 30.06.2000 tarihinde anapara ve faiz ödemesini gerçekleştirmemiş ve 31.07.2000 tarihine gelindiğinde bu borcunu hala ödememiş olduğu görülerek işletme temerrüde düşürülmüştür. Bu tarihten itibaren işletmenin teminatları devreye girmiş ve ilgili banka 31.08.2000 tarihine kadar tüm alacaklarını teminatlarından sağlamıştır. Merkez Bankası Risk Bildiri Cetveli'nden alınan sonuçlara göre işletmenin nakdi riski sürekli artan bir trend çizmektedir. İşletme hakkında yapılan istihbarat kapsamında; işletmenin banka kredisi almakta güçlüklerle karşılaşacağı, yapılan yatırımların özkaynaklarca karşılanmasının mümkün olamayacağı ve kısaca işletmenin likidite sıkıntısı içine gireceği yönünde bilgi sağlanmıştır. Kredi İzleme Grubu'nca yakın izlemeye alınan işletme vadesi dolan nakdi kredileri için de vade uzatımı talep etmeye başlamış ve anaparadan olan tahsilat çok cüzi tutarlarda olmuştur. İşletmenin gerek banka ile olan ilişkilerinde sorunlar yaşamaya başlaması gerekse piyasadan alınan bilgilerin uyarıcı sinyaller taşıması sebebiyle işletmenin 31.12.2000 itibarı ile gerçekleşen finansal verilerine göre kredi riski analizi 02.01.2001'de hazırlanmıştır. İşletmenin önemli boyutlarda likidite sıkıntısı içinde olduğunu tespit eden ancak teminat yapısının **çok**

iyi seviyesini koruduğunu gören Kredi İzleme Bölümü, işletmenin teminatlarının kuvvetli olması ve bu teminatlarla 2000 yılında banka üzerinde yol açtığı mevcut zararı karşılayabilecek durumda olmasına rağmen gelecekte de borcun temerrüde düşüp yine teminat aşamasına gelinerek zararın buradan karşılanmaya çalışılabileceğini düşünmüş ve Kredi Tahsis Bölümü ile irtibat kurmuş, işletmenin vadesi dolup kapanan ya da kısmi tahsilatla ortaya çıkan limit boşluğunun tekrar kullandırılmaması istenmiştir. Ayrıca konu ile ilgili olarak da Beşiktaş Şubesi de uyarılmış ve işletmeye Kredi İzleme Müdürlüğü'nün bilgisi dışında kredi kullandırılmaması talimatı verilmiştir.

4.4. Sonuç

Kredi riski yönetiminde başarıya giden yolu tüm detayları ile anlatan uygulama çalışmamız, bir kredi müşterisinin krediye olan talebinden sonraki yapılması gereken tüm çalışmaları incelemiştir. Uygulamanın ilk aşamasında geleneksel olarak yapılan istihbarat aşaması yer almış, bu aşamada işletmenin kredi talebinden önceki son iki yılı tüm ayrıntılarıyla incelenmiştir. İlk aşamada yapılan çalışmaya göre işletmenin finansal tablolarının yanı sıra teminatları, yöneticileri, sektörün sıkıntıları ve birçok verisi incelenmiş, ikinci aşamada da geleneksel ve modern yöntemler entegre edilerek işletmenin risk derecesi yıllar bazında hesaplanmıştır. Geleneksel yaklaşımda bir müşterinin borcunu ödeyemeyerek temerrüde düşme riski rastlantısal bir olay olarak algılanmış, temerrüt olasılığının istatistiksel analizi konusunda yapılan çalışmalar çok kısıtlı kalmıştır. İşte uygulamamız, kısıtlı kalan bu çalışmaların arttırılabileceğini göstermek amacıyla finansal derecelendirme kuruluşlarının kaybın şiddeti, temerrüde düşme ve volatilité oranlarını ele almış, beklenen ve beklenmeyen kaybı hesaplayarak kredinin fiyatlandırmasına ışık tutmuş, teminatların fiyatlandırmaya etkisini belirlemiş, kredinin kullandırılması neticesinde kredi sözleşmesinin şartlarını ortaya çıkarmış ve işletme ile ilgili ileriye dönük bir karar alınmasını kolaylaştırıcı önemli bilgiler sunmuştur.

SONUÇ

İç ve uluslararası düzenlemeler ve gelişmeler paralelinde, gelişmiş piyasalar ile entegrasyonu kaçınılmaz olan Türk bankacılık sektörünün bu gelişmelere uyum sağlamak amacıyla gerekli altyapı çalışmalarını hızla yapması gerekmektedir. Bu sayede sektör daha sağlıklı ve güvenli bir yapı içinde olacak ve verimlilik artacaktır. Bu gelişmeleri yakalayan bankaların ise önümüzdeki dönemde daha fazla rekabetçi avantaj sağlamaları kaçınılmazdır. Dolayısıyla bankaların bu doğrultuda aşağıda özetlenen konularda şimdiden planlama yaparak çalışmalara başlamaları faydalı olacaktır.

- Organizasyon yapısı gözden geçirilmeli gerekiyorsa yeniden yapılandırılmalıdır.
- Müşterinin geçmişe dönük temerrüt bilgilerini içeren doğru ve güvenilir veritabanı oluşturulmalıdır.
- Risk yönetimi modellerinin geliştirilebileceği teknik bilgi ve teknolojik altyapının oluşturulması sağlanmalıdır.
- Risk yönetimi kültürü tüm kurumda yerleştirilmelidir.

Risk yönetimi sürecinin önemli bir aşaması kullanılan modellerin ne kadar başarılı olduğunun ölçülmesidir. Oluşturulan içsel risk derecelendirme ve kredi riski modellerinin de başarısı ve performansı en az bir yıllık bir sürecin geçmesinin ardından ve yeterli çıktı oluştuktan sonra geriye dönük testler (backtesting) yapılarak değerlendirilmelidir. Bir yıllık süre sonunda kredi borçlularının veya portföyün belirli bir yüzdesinin modelin tahmin ettiği temerrüt oranlarına uygun olarak hareket etmiş olması modelin doğru ve sağlıklı oluşturulduğunun bir göstergesidir. Böyle bir modelin sonuçları kredi tahsis aşamasında sağlıklı bir veri olarak değerlendirilebilecektir. Riskler bankaların karlılıkları üzerinde direkt bir etkiye sahiptir. Sermaye yeterliliği ve pazar payları üzerinde ise dolaylı bir etkiye sahiptirler. Bir banka kredi riskini ve diğer riskleri iyi bir şekilde yönetir ve karlılığını yüksek düzeylerde tutarsa, karının bir bölümünü sermayesine ekler ve böylece mali yapısını güçlendirerek bilançosunu ve dolayısıyla pazar payını

arttırabilir. Tersine, eğer bir banka bu riskleri yönetmede başarısız olursa, zarar edecek ve bu zararlar sermayesinden düşeceği için de bilançosu ve pazar payı da zaman içinde azalacaktır. Bu nedenle bankalarda risk yönetiminin amaçları karlılık, sermaye yeterliliği ve pazar payı olmalıdır.

Türk bankacılık sisteminin BDDK'nın yeni getirdiği kurallara uyumu düşünüleceğine, daha uzun vadeli düşünülüp, BIS'in getirdiği kuralların dikkate alınmasında yarar bulunmaktadır. Bugün karşı çıkılan bazı şeyler orada endüstri standardı haline gelmiştir. Bunlar BIS tarafından 2004 yılında uygulamaya geçirilecek olmasına karşın, Türk bankacılık sistemi henüz bunları tartışmaktan bile uzaktır. Bu düzenlemelerin 2004 yılında yürürlüğe girecek olması, uygulamanın 2004 yılında başlayacağı anlamına gelmemektedir. Aslında, 2002'den ve yoğunlukta 2003'ten itibaren bunların etkilerini yabancı bankalarla ilişkilerde görülmeye başlanacaktır ve bu sektörde etkinlikte bulunan tüm kurumlar değerlendirilirken bunlara göre değerlendirileceklerdir. Türk bankacılık sisteminin risk yönetimi vizyonunu buna göre oluşturması gereklidir.

İkinci büyük değişiklik ise, yeni BIS kurallarının rating şirketlerine çok büyük bir yetki vermesidir. Bankaların, rating şirketlerinin notlarına göre değerlendirileceği belirtilmektedir. S&P ve Moody's'in bu konuyla ilgili açıklamalarında, rating şirketlerinin bakacağı en önemli şeyin riskin nasıl yönetildiği, bankaların risk yönetimi sisteminin ne kadar iyi kurulduğu ve olduğu ve derecelendirmenin bu ölçütlere (kriterlere) göre yapılacağı belirtilmektedir. Bu gelişmeleri dikkate alarak, aslında bugün yapılması gereken şeylerin hızlı bir şekilde yapılması gerektiği rahatlıkla söylenebilir. Çünkü yarın Türk bankaları yurt dışından fon sağlamak veya yurt dışındaki finansal kuruluşlarla ilişkilerini sürdürmek istediklerinde bu ölçüler kendilerinden istenecek ve beklenecektir. Bu nedenle Türk bankacılık kesimindeki risk değerlendirme, analiz ve ölçümleme sistemlerinin dünyadaki gelişmeleri, koşulları ve BIS'in yeni getirdiği kuralları da dikkate alarak kurulması zorunludur. Sistem içinde kurumlar risklerini ne kadar iyi yönetirse, bankacılık sisteminin performansı o kadar artacaktır. Reel sektörde faaliyet gösteren firmaların yeniden hayata döndürülmesi bankacılık sistemi açısından da büyük önem

taşımaktadır. Çünkü bankalar kendi başlarına ne kadar sağlıklı olurlarsa olsunlar, kredi verdikleri, birlikte iş yaptıkları kuruluşlar zayıf düşüp taahhütlerini zamanında yerine getiremezlerse, bankacılık sistemindeki problemler de çözümlenemez. Kredi yöneticisi sadece kredi değerliliği çok yüksek ve finansal yapısı sağlam, sektörlerinde lider firmalar kredilendirerek riski büyük ölçüde azaltabilir. Güvenceyi daha da arttırmak için kredileri kısa vadeli, devlet garantili, %100 hazine bonusu karşılığı da verebilir. Ancak az sayıda firma bu koşulları yerine getirecek özelliktedir. Bu tür kredi standartları benimsendiği takdirde kredi yöneticisi müşteri bulamama durumunda kalabilir. Bankalar varlıklarının gelir yaratma potansiyelini arttırabilmek için bir ölçüde risk almayı kabul etmek zorundadırlar. Geri dönmeyen bir kredinin zararı diğer kredilerin maliyetlerine yansıtılarak bu zarar giderilmeye çalışılır. Kredi riskini fiyatlamak için çeşitli risk dereceleme veya risk değerlendirme sistemleri kullanılabilir. Bu sistemler temelde kredilerin çeşitli sayısal verilerle ağırlıklandırılmış kriterlere göre derecelendirilmesine dayanır. Burada firmanın finansal verilerinin yanı sıra, finansal olmayan verilerinin de kullanıldığı gerçeğini de unutmamak gerekir.

İşletmelerin finansal güçlükleri dikkate alınarak problemlili kredilerin bankaya yol açabileceği zararların önceden çeşitli modeller geliştirilerek hesaplanması bankalara geleceğe yönelik önemli avantajlar yaratacak, zarar etme riski çok yüksek olan işletmelerin portföyden çıkartılması yönünde bankaları yönlendirecektir. Bu modeller bankalar açısından zararın en az düzeyde tutulması, problemlili kredilerin zamanında tanınması ya da ek teminatların alınması için bir erken uyarı sistemi niteliği taşımaktadır. Çalışmamızın temel konusunun da, kredi veren kuruluşa verdiği kredi sonucunda maruz kalacağı riski önceden tahmin edip, ileride oluşabilecek olumsuz koşullar için önceden alacağı önlemler ile kendisini zarardan kurtaracak bir entegre bir model geliştirmek ve bu modelin uygulanmasını gösterebilmek olduğundan böyle bir sistemde bankaların problemlili kredilerin kaynağını kısa sürede belirleyerek tehdit unsurlarını yok etme çalışmaları gerçekleşmiş olacaktır. Bankalar kredi riskinin yönetiminde geleneksel ve modern yöntemleri entegre edip uyguladıkları zaman her iki yöntemin eksikliği birbirini tamamlamış olacak ve bu şekilde bankalar kredi risklerini asgari düzeye indirebileceklerdir. Uygulamamızda

ele alınan işletmenin kriterlerini ele alan bir banka, gelecekte oluşabilecek kredi risklerine karşı önlemlerini alabilen ve müşteri kontrolünü elden bırakmayan bir görüntü verecektir. Bu durumda bankanın piyasadaki üstün kredi riski yönetimi ağı sayesinde müşterileri açısından sorun yaşaması ihtimali uzak gözükmemektedir.

KAYNAKÇA

I. KİTAPLAR

- Akgüç, Öztin: **Mali Tablolar Analizi**, 6. bs., İstanbul, Muhasebe Enstitüsü Yayınları, No: 45, 1985.
- Aktaş, Mustafa: **Kredi Değerlemede Finansal Analiz**, İstanbul, Kentbank AŞ Mali Analiz ve İstihbarat Müdürlüğü, 1999.
- Ataman, Ümit: **Genel Muhasebe-Muhasebe Dönem İçi İşlemleri**, 9. bs., İstanbul, Türkmen Kitapevi, 1995.
- Aziz, Jef,
Charupat, Narat: **Enterprise Credit Risk Using Mark-to-Future**, Algo Research, Vol. I, September 1998.
- Berk, Niyazi: **Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi**, 3. bs., İstanbul, Beta Yayın Dağıtım, 2001.
- Berk, Niyazi: **Finansal Yönetim**, 4. bs., İstanbul, Türkmen Kitapevi, 1999.
- Berk, Niyazi: **Bankacılığın Dışa Açılması ve Dış Kredi İlişkileri**, İstanbul, Yapı Kredi Bankası AŞ, İktisadi Araştırmalar Müdürlüğü Bankacılık Araştırmaları Dizisi, No: 4, 1985.
- Bozkurt, Nejat: **Muhasebe Denetimi**, 2. bs., İstanbul, Alfa Yayını, 1999.
- Bucay, Nisso,
Rosen, Dan: **Enterprise Credit Risk Using Mark-to-Future**, Algo Research, Vol. II, March 1999.
- Durmuş, Ahmet Hayri, Arat, Mehmet Emin: **İşletmelerde Mali Tablolar Tahlili**, 4. bs., İstanbul, MÜ Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, 1997.
- Erol, Cengiz: **Nakit Akım Yaklaşım Yöntemiyle Kredi Değerlendirmesi (Mali Tablolar Analizi)**, Ankara, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, No: 167, 1991.

- Eyüpgiller, Servet: **Bankacılar İçin Banka İşletmeciliği Bilgisi**, Ankara, Bankacılar Serisi, No: 18, 1999.
- Hull, John C.: **Introduction to Futures and Options Markets**, Prentice-Hall International, Inc., Vol. III, 1991.
- Kolb, Robert W., **Finansal Yönetim**, 1. bs., Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu, 1996.
- Rodriguez, Ricardo J.: **Enterprise Credit Risk Using Mark-to-Future**, Algo Research, Vol. II, September 1999.
- Reimers, Mark, **Enterprise Credit Risk Using Mark-to-Future**, Algo Research, Vol. II, September 1999.
- Zerbs, Michael:
- Saunders, Anthony: **Financial Institutions Management: A Modern Perspective**, Vol. III, 1997.
- Seyidoğlu, Halil: **Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük**, Ankara, Güzem Yayınları, No: 4, 1992.
- Sungur, Turgut: **Bankacılar İçin Banka Tekniği İşlemleri**, 4. bs., Ankara, Bankacılar Serisi, No: 23, 1999.
- Tan, Türkan, **Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Staja Başlama Hazırlık Klavuzu**, 1. bs., İstanbul, Alfa Yayınları, Mayıs 2002.
- Öztürk, Mevlüt:
- Yüksel, Ali Sait: **Bankacılık Hukuku ve İşletmesi**, 8. bs., İstanbul, MÜ Nihat Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul 1997.
- Zarakolu, Avni: **Bankacılar İçin Para ve Kredi Bilgisi**, 11. bs., Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1999.

II. MAKALELER

- Aksel, Kaan: “Kredi Riski Yönetimi”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, No: 18, Mayıs-Haziran 2001.

- Aksel, Kaan: “Kredi Risklerine Karşılık Ekonomik Sermayenin Hesaplama Metodları”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, No: 22, Ocak-Şubat 2002.
- Aksel, Kaan: “Yeni Basle Anlaşması-Basle II”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, No: 23, Mart-Nisan 2002.
- Aras, Engin: “Bankalarda Risk Yoğunlaşması ve Dolaylı Krediler”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, No: 9, Ekim-Kasım 1999.
- Atik, Ahmet: “Amerika’da ve Avrupa’da Bankacılığın Son Durumu ve Türkiye’de BDDK Uygulamaları; Başlı Sıkıntıda Olan Bankalar-II”, **Yaklaşım Dergisi**, No: 106, Ekim 2001.
- Culp, Christopher L., “Value At Risk for Asset Managers”, **Derivatives Quarterly**, Vol: 5, No: 2, January 8, 1999.
- Mensink, Ron,
- Neves, Andrea M.P.:
- Çağlar, Can Akın: “Mevcut Yasal Düzenleme Bankalarda Yeterli Sermaye Bulundurulmasını Ölçmede Yeterli mi?”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, No: 1, Haziran-Temmuz.
- Çelik, Faik: “Türk Bankacılığında Risk Yönetimi Yönetmeliği Dönemi ve Piyasa Riski Ölçüm Metodları”, **İktisat Dergisi**, No: 417, 2002.
- Çelik, Faik,
- Ekinci, Mehmet B.: “Türkiye’de Bankacılık Krizlerinin Önlenmesinde Risk Yönetiminin Yetersizliği, Stratejik Bir Yaklaşım”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, No: 23, Mart-Nisan 2002.
- Danielian, N.R.: “The Theory of Consumers’ Credit”, **J Stor, The American Economic Review**, Vol. 19, Issue 3, 2001.

- Erdoğan, Ebru Ogan, “Dünyada ve Türkiye’de Kredi Riski Uygulamaları”, Dolgun, Burak: **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, Mayıs-Haziran 2001, No: 18.
- Erol, Ahmet, “Bankalarda Risk Yönetimi”, Türmob Mükellefin Fındıkçı, Mehmet: **Dergisi**, No: 105, Eylül 2001.
- Kahraman, “Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Beklentiler”, Abdülkadir: **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, No: 15, Ekim-Kasım 2000.
- Kaplan, Hayrettin: “Sermaye Yeterliliği Yeterli mi?”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, No: 7, Haziran-Temmuz 1999.
- Önortaç, Nuri: “Risk Yönetiminde Yerli Yazılım”, **Activeline Aylık Bankacılık, Finans, İnsan Kaynakları ve Teknoloji Gazetesi**, No: 16, Temmuz 2001.
- Standart & Poor’s The “Finansal Sistemin Kırılganlığının Temel Sebepleri”, Emerging Market **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, No: 18, Mayıs-Origination Team: Haziran 2001.
- Stein, Roger, “Moody’s Unveils Default Loss Model”, Credit, Volume Gupton, Greg: 3, Issue 03, March 2002.
- Summers, Barbara, “Trade Credit Management and the Decision to Use Wilson, Nicholas: Factoring: An Empirical Study”, **Journal of Business Finance and Accounting**, No: 27, January-March 2000.
- Tevfik, Gürman: “Bankalarda Faiz Oranı Riski Yönetimi”, **Merkez Kütüphane**, İstanbul, 1995.
- Turhal, M. İbrahim: “Bankacılık Krizleri”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, No: 4, Aralık 1998-Ocak 1999.

III. TEZLER

- Çolakoglu, Orhan: “Ticari Bankalarda Kredi Riskinin Analizi ve İzlenmesi”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışmanı: Doç. Dr. Dursun Arıkboğa, İstanbul, 1998.
- Şişman, M. Övünç: “Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Kantitatif Risk Ölçüm Teknikleri”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Hülya Talu, İstanbul, 2001.
- Yurtsever, Gürdoğan: “Türk Bankacılığında İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemlerine İlişkin Yeni Yaklaşımlar-Bir Uygulama Örneği: Tekstil Bankası AŞ”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Feryal Orhon Basık, İstanbul, 2001.

IV. ARAŞTIRMALAR, RAPORLAR VE NOTLAR

- Activeline Aylık **Bankacılıkta Risk Tanımlamaları**, No: 21, Aralık 2001.
Bankacılık, Finans,
İnsan Kaynakları ve
Teknoloji Gazetesi:
- Akkaya, Nilay: Özel Bir Bankanın Kurumsal Pazarlama Uzmanı, **Kredi Riskleri Konusunda Görüşme**, 2002.
- Ambalaj Sanayicileri **Aylık Bülten**, Ağustos 2001.
Derneği:
- Basle Committee on **Principles for the Management of Risk**, Basle, 2000.
Banking Supervision:

- Basle Bankacılık Gözetim ve Denetim Otoritesi: **Büyük Risklerin Ölçülmesi ve Denetlenmesi**, Ocak 1991.
- Basle Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi: **Yeni Sermaye Uzlaşısı Belgesi**, Ocak 2001.
- Basle Committee on Banking Supervision: **Best Practices for Credit Risk Disclosure**, Eylül 2000.
- BDDK: **Bankacılık Sektörü Değerlendirme Raporu**, Eylül 2001.
- BDDK: **Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik**, Şubat 2001.
- Credit Suisse First Boston, CreditRisk+: **A Credit Risk Management Framework**, 1997.
- Dünya Gazetesi: **Dünya İletişim Ajansı Sektör Ekleri**, 11 Nisan 2002.
- Eken, Mehmet Hasan: **Bankalarda Finansal Risk Yönetimi Ders Notları**, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2001.
- Erdoğan, Ebru Ogan: **Garanti Bankası Risk Yönetimi Birimi Müdürü, Kredi Riskleri Konusunda Görüşme**, İstanbul, 2002.
- Hürriyet Gazetesi: **Turkcell İletişim Hizmetleri AŞ'nin Tahvil Notu**, 7 Temmuz 2002.
- Kentbank AŞ: **Mali Analiz ve İstihbarat Ders Notları**, Mali Analiz ve İstihbarat Müdürlüğü, Haziran 1999.
- Kentbank AŞ: **Kurumsal Pazarlama El Kitabı**, Kentbank Yayınları, 2000.

- Macfin SRL.
Management
Consultants: **Risk Management Organisation in Banking: Study on International Best Practice-Report Summary, Roma, January 1999.**
- Özbel, Ceyhun Cenk: **Koçfinans Kredi Başvuru Değerlendirme Sistemi (Scoring), İstanbul, Mart 2002.**
- Global Association of
Risk Professionals: **Response to Basle's Credit Risk Modelling: Current Practices and Applications, September 1999.**
- TBB: **Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi, 1999.**
- Türkiye Garanti
Bankası: **Yayınlanmamış Eğitim Notları, Eğitim Müdürlüğü, Haziran 1998.**
- Türkiye Garanti
Bankası AŞ Malta
Branch: **Telekom Sektöründen Bir Şirket ile Yapılan Kredi Sözleşmesi, 22.11.2000.**
- Türkiye Vakıflar
Bankası TAO: **Kredi Genel Sözleşmesi, Madde 19, 2000.**
- Yıldırım, Behzat: **Risk Yönetimi, Kentbank AŞ, Yayınlanmamış Bankacılık Notları, İstanbul, 2000.**

V. KANUNLAR VE YÖNETMELİKLER

- TBB: **Bankalar Kanunu (Kanun No: 4389), 1999.**
- Başbakanlık Hazine
Müsteşarlığı: **Bankaların İç Denetim Sistemleri ile Risk Kontrol ve Yönetim Sistemlerinin Kurulmasına ve Faaliyetine İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik, Ocak 2001.**

VI. İNTERNET KAYNAKLARI

- Dış Ticaret
Müsteşarlığı: “1996-2001 Yılları Arası Türkiye'nin Genel İhracatı'nın Sektörel Dağılımı”, Aralık 2001, (Çevrimiçi)
<http://www.dtm.gov.tr/ead/SEKTOR/genel/genel-sitc.xls>, 22 Temmuz 2002.
- Aydın, Aydan: “Sermaye Yeterliliği ve VAR: “Value At Risk””, Eylül 2000, **Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık ve Araştırma Grubu**, (Çevrimiçi)
http://www.tbb.org.tr/arastirmalar/sermaye_var.doc, 03.12.2001.
- Eryaşar, Türkan: “Ambalaj Sanayi”, **TC Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sanayi Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Ambalaj Sanayi Sektör Araştırması**, Ankara 2001, (Çevrimiçi)
<http://www.kobinet.org.tr/hizmetler/bilgibankasi/ekonomi/sektorraporSTB/STB-Ambalaj.doc>, 02 Ağustos 2002.
- Kredi Kayıt Bürosu
AŞ: “Risk Değerlendirmesi”, Aralık 2001, (Çevrimiçi):
http://www.kkb.com.tr/content/tr/risk_analizi/riskdegerlendirme.php, 22 Temmuz 2002.
- Koçak, Haydar: “Türk Kağıt-Karton Sanayi ve Asya Krizi”, Temmuz 1998, (Çevrimiçi)
<http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/tem98/turkkagit.htm>, 24 Temmuz 2002.
- Moody's
Coorporation: “Moody's Corporation Completes Acquisition of KMV”, 15 April 2002, (Çevrimiçi)

http://www.moodyskmv.com/newsroom/pr/pr_moody_km_v_finalized.html, 08.09.2002.

Turkcell İletişim Hizmetleri AŞ: “Derecelendirme Notu ile İlgili Bilgi”, 09 Temmuz 2002, (Çevrimiçi)
http://www.turkcell.com.tr/habera/turkcellin_notu.html, 10.07.2002.

TBB: “Ticari Krediler”, **Türkiye Bankalar Birliği Araştırmaları**, 21 Kasım 2001, (Çevrimiçi)
<http://194.133.171.194/turkce/temel%5Fbankacilik/ticari%20krediler.doc>, 22 Temmuz 2002.

TBB: “Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler”, **Türkiye Bankalar Birliği Araştırmaları**, Temmuz 1999, (Çevrimiçi)
http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/risk_yonetim.doc, 08.08.2002.

TCMB: **Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Sektör Kodları**, 15.06. 2001, (Çevrimiçi) <http://www.tcmb.gov.tr>, 21 Mayıs 2001.

TCMB: **Türkiye Ekonomisindeki Gelişmeler ve Para Politikası**, Mart 1998, (Çevrimiçi)
<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/yillik/97turkce/97RAPOR2.html>, 07.06.2002.

Wolf, Urs: **Taking The Credit Risk Out Of Retail Credit Modelling**, July 2001, (Çevrimiçi) <http://www.erisk.com>, 02.04.2002.

EK 1: TCMB MERKEZ BANKASI RİSK BİLDİRİ CETVELİ KODLARI TABLOSU

Risk Kodu	Kredi Türü
100	TL Nakdi Krediler (İskonto-İştira, Borçlu Cari Hesap, Senet Karşılığı Krediler, Mevduat Karşılığı, Taksitli Ticari, Tüketici Kredileri, Bireysel Krediler)
101	TL Döviz Endeksli ve Diğer Endeksli Krediler
102	TL Nakdi Kredi / Firmalarca Yurt Dışından Kullanılan (Garanti Verilen)
103	TL Nakdi Krediler / Firmalarca Yurt Dışından Kullanılan (Garanti Verilmeden Aracılık Edilen)
104	TL Nakdi Krediler / Yenilenen ve İtfa Planına Bağlanan
105	Tazmin Edilen TL Gayrinakdi Krediler
150	Yabancı Para Nakdi Krediler
151	Yabancı Para Nakdi Krediler / Firmalarca Yurt Dışından Kullanılan (Garanti Verilen)
152	Yabancı Para Nakdi Krediler / Firmalarca Yurt Dışından Kullanılan (Garanti Verilmeden Aracılık Edilen)-(Prefinansman kredileri ilgisine göre nakit krediler altında gösterilecek, yurt dışından getirilen prefinansmanlar nedeniyle bankalarca garanti verilmesi durumunda firmaya tahsis edilen nakit dışı krediler ayrıca kayıtlarda gösterilmeyecektir.)
154	Yabancı Para Nakdi Kredi / Yenilenen ve İtfa Planına Bağlanan
155	Tazmin Edilen Yabancı Para Gayrinakdi Krediler
200	TL Gayrinakdi Krediler (Türk Parası Teminat Mektupları)
201	TL Nakdi Kredilerin Teminatı Olarak Düzenlenen Teminat veya Garanti Mektupları
250	Gayrinakdi Krediler (Döviz Üzerinden Kullanılan Teminat Mektupları)
251	Yabancı Para Nakit Kredilerin Teminatı Olarak Düzenlenen Teminat ve Garanti Mektupları
270	Yabancı Para Gayrinakdi Krediler / Yurt Dışından Kullanılan (Prefinansman Kredileri Hariç Kabul Kredileri, Gayrinakdi Akreditif Kredileri)
300	90 Günlük Süre İçinde Ödenecek TL Krediler
301	Hesapta 90 Günlük Süreyi Dolduran TL Krediler
350	90 Günlük Süre İçinde Ödenecek Yabancı Para Krediler
351	Hesapta 90 Günlük Süreyi Dolduran Yabancı Para Krediler
400	Tahviller
500	Finansman Bonosu
600	ÖFK'ca Leasing Amaçlı TL Fon Kullanımları
601	Özel Finans Kurumlarınca Leasing Amaçlı Döviz Endeksli ve Diğer Endeksli TL Fon Kullanımları
650	Özel Finans Kurumlarınca Leasing Amaçlı Yabancı Para Fon Kullanımları

EK 2: KARTON-AMBALAJ SEKTÖRÜNÜN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR

Ülkemiz gelişmekte olan bir ÷lke olmasının yanında, mevcut sanayi ve ekonomi yapısı ile de dünyaya açılmıştır. Uluslararası pazarlarda yoğun bir rekabet ortamı mevcuttur. Bu pazarlardan pay almak, aynı zamanda kendi pazarını diğerk ÷lkelere karşı korumak ancak rakipler ile eşit şartlarda rekabet edilmesi ile mümkündür. Tüm bu durumlar sektörde bir takım sıkıntılar doğmasına sebep olmuştur:

- a. İç piyasada hammadde yetersizliğı nedeni ile ithalata yönelinmesinin maliyetleri arttırması,
- b. Atıl kapasite,
- c. Hammadde kalitesinde belirli bir standartın olmayışı ve fiyatlardaki istikrarsızlık (hammadde ithalatında ucuz, kalitesiz kimyasalların girişi)
- d. Sektördeki firmaların çoğunluğunun küçük ölçekli olup bu firmaların ekonomiklik, verimlilik ve kalite kıstaslarını dikkate almaması,
- e. Tüketim mallarına yönelik talep daralmasının direkt ambalaj sektörünü etkilemesi,
- f. Yatırım azlığı nedeni ile teknolojinin gelişmemesi ve dolayısı ile daha kaliteli yabancı ürünlerle rekabet şansının azalması,
- g. Hammadde ve girdilerin döviz bazında, satışların TL bazında olması,
- h. Karton-ambalaj makinelerine yatırım yapacak kaynak yaratamamak, hizmet edilen sektörlerdeki talebin azlığı, talep edilen miktarın azlığı, ucuz ve kalitesiz Uzakdoğı makinelerinin gümrüksüz ithal edilmeleri,
- i. Kişi başına karton-ambalaj tüketiminin az olması,
- j. Yurt dışı navlun ücretlerinin yüksek olması,
- k. Yüksek kredi faizleri, dövizdeki dalgalanmalar, peşin KDV ve fon ödemeleri,
- l. Türk standartlarının uygulanmasındaki aksaklıklar başlıca sorunlardandır.

**EK 3: 1997, 1998 VE 1999 YILLARI FİNANSAL RİSK DERECELERİNİ
HESAPLAMA TABLOLARI**

EK 3/A: FİNANSAL RİSK DERECELERİNİ HESAPLAMA TABLOSU (1997)

Analiz Tipi	Oran Tipi	Ağırlık Katsayısı	Firma Verisi	Firma Durumu	Puan	Ham Puan	Ağırlıklandırılmış Puan
LİKİDİTE ANALİZİ	Cari Oran	15	1.00	0	0.0	0.0	0.0
	Likidite Oranı (Asit Test Oranı)	7	0.59	0	0.0		
	Nakit Oranı (Disponibilite)	3	0.03	0	0.0		
MALİ YAPI ANALİZİ	Borç ve Özkaynak Dengesi					38.0	7.6
	Borçlanma Oranı = Toplam Borçlar / Özkaynaklar	4	3.68	0	0.0		
	Toplam Banka Borçları / Özkaynaklar	2	1.96	1	2.0		
	Kısa Vadeli Borçlar / Özkaynaklar	2	3.59	2	4.0		
	Maddi Duran Varlıklar / Özkaynaklar	1	1.04	3	3.0		
	Varlıkların Finansmanı						
	Finansal Kaldıraç = Borçlar / Aktif Toplamı	2	0.79	1	2.0		
	Kısa Vadeli Borç Finansmanı = Kısa Vadeli Borçlar / Aktif Toplamı	2	0.77	2	4.0		
	Özkaynak Finansmanı = Özkaynaklar / Aktif Toplamı	1	0.21	3	3.0		
	Satışların Finansmanı						
	Borçlar / Net Satışlar	3	0.48	2	6.0		
	Banka Borçları / Net Satışlar	2	0.26	2	4.0		
	Özkaynaklar / Net Satışlar	1	0.13	1	1.0		
	Faiz Ödeme Gücü (Brüt Kara Göre)	1	1.82	3	3.0		
	Faiz Ödeme Gücü (Net Kara Göre)	3	1.64	1	3.0		
	Finansman Giderleri / Net Satışlar	1	0.05	3	3.0		
KARLILIK ANALİZİ	Brüt Kar Oranı = Brüt Satış Karı / Net Satışlar	5	0.17	2	10.0	58.0	11.6
	Faaliyet Karlılığı Oranı = Faaliyet Karı / Net Satışlar	4	0.09	1	4.0		
	Net Kar Oranı = Net Kar (Vergi Sonrası Kar) / Net Satışlar	4	0.03	2	8.0		
	Net Kar (Vergi Sonrası Kar) / Özsermaye	4	0.24	4	16.0		
	Bilanço Karı (Vergi Öncesi Kar) / Özkaynak	2	0.30	2	4.0		
	Bilanço Karı (Vergi Öncesi Kar) / Aktif Toplamı	2	0.06	2	4.0		
	Yatırım Verim Oranı = Net Kar (Vergi Sonrası Kar) / Aktif Toplamı	4	0.05	3	12.0		
	Alacak Devir Hızı ve Alacak Tahsil Süresi						
FAALİYET ANALİZİ	Alacak Devir Hızı = Net Satışlar / Ortalama Tic. Alacaklar		5.42		0.0	32.0	6.4
	Alacakların Tahsil Süresi (GÜN) = 360 / Alacak Devir Hızı	6	66.44	0	0.0		
	Stok Devir Hızı ve Stok Devir Süresi						
	Stok Devir Hızı = Satılan Malın Maliyeti / Ortalama Stoklar		6.74		0.0		

ANALİZİ	Stok Devir Süresi (GÜN) = 360 / Stok Devir Hızı	6	53	1	6.0		
	Özkaynak, Aktif ve Borç Devir Hızları						
	Özkaynak Devir Hızı = Net satışlar / Ortalama Özkaynaklar		12.66		0.0		
	Özkaynak Devir Süresi (GÜN)	3	28	2	6.0		
	Aktif Devir Hızı = Net Satışlar / Ortalama Aktif Toplamı		2.30		0.0		
	Aktif Devir Süresi (GÜN)	5	156	2	10.0		
	Borçlar Devir Hızı = Net Satışlar / Ortalama Tic. Borçlar		6.73		0.0		
	Borç Devir Süresi (GÜN)	5	53	2	10.0		
DİĞER MALİ DURUM VE NAKİT AKIŞ RASYOLARI	Diğer Mali Durum Rasyoları					30.0	6.0
	Banka Kredileri / Aktif Toplamı	10	0.42	0	0.0		
	Nakit akışı ile ilgili rasyolar						
	Kredi Geri Ödeme Oranı = Kullanılabilir Nakit Akışı / İstenen Kredi Tutarı	7.5	0.02	2	15.0		
	Borçlanma Derecesi = Nakit Akışı / (Dış Kaynaklar - Likit Varlıklar)	7.5	0.02	2	15.0		
1997 YILI FİNANSAL ORANLAR PUANI GENEL TOPLAMI						31.6	

Analiz Tipi	Analiz Grupları	Ağırlık Katsayısı	Firma Verisi	Firma Durumu	Puan	Ham Puan	Ağırlıklandırılmış Puan
CİRO GELİŞİMİ	Enflasyon+ %20 ve üzeri	4	X	4	100.0	100.0	20.0
	Enflasyon+ %10	3			0.0		
	Enflasyon	2			0.0		
	Enflasyon - %9.99'a kadar	1			0.0		
	Enflasyon %10 ve altı	0			0.0		
HİSSEDARLAR VE YÖNETİM	Çok iyi	4			0.0	75.0	15.0
	İyi	3	X	3	75.0		
	Orta	2			0.0		
	Vasat	1			0.0		
	Zayıf	0			0.0		
İSTİHBARAT	Çok iyi	4			0.0	75.0	15.0
	İyi	3	X	3	75.0		
	Orta	2			0.0		
	Vasat	1			0.0		
	Zayıf	0			0.0		
SEKTÖR	Çok iyi	4			0.0	75.0	15.0
	İyi	3	X	3	75.0		
	Orta	2			0.0		
	Vasat	1			0.0		
	Zayıf	0			0.0		
BANKA İLİŞKİLERİ	Çok iyi	4			0.0	75.0	15.0
	İyi	3	X	3	75.0		
	Orta	2			0.0		

	Vasat	1			0.0		
	Zayıf	0			0.0		
MUTLAK DEĞERLER PUANI GENEL TOPLAMI						80.0	
GENEL TOPLAM PUAN						46.1	
RİSK DERECEŚİ						ORTA	

EK 3/B: FİNANSAL RİSK DERECELERİNİ HESAPLAMA TABLOSU (1998)

Analiz Tipi	Oran Tipi	Ağırlık Katsayısı	Firma Verisi	Firma Durumu	Puan	Ham Puan	Ağırlıklandırılmış Puan
LİKİDİTE ANALİZİ	Cari Oran	15	0.99	0	0.0	0.0	0.0
	Likidite Oranı (Asit Test Oranı)	7	0.63	0	0.0		
	Nakit Oranı (Disponibilite)	3	0.04	0	0.0		
MALİ YAPI ANALİZİ	Borç ve Özkaynak Dengesi					43.0	8.6
	Borçlanma Oranı = Toplam Borçlar / Özkaynaklar	4	4.39	0	0.0		
	Toplam Banka Borçları / Özkaynaklar	2	2.69	1	2.0		
	Kısa Vadeli Borçlar / Özkaynaklar	2	4.35	2	4.0		
	Maddi Duran Varlıklar / Özkaynaklar	1	1.07	3	3.0		
	Varlıkların Finansmanı						
	Finansal Kaldıraç = Borçlar / Aktif Toplamı	2	0.81	1	2.0		
	Kısa Vadeli Borç Finansmanı = Kısa Vadeli Borçlar / Aktif Toplamı	2	0.81	2	4.0		
	Özkaynak Finansmanı = Özkaynaklar / Aktif Toplamı	1	0.19	3	3.0		
	Satışların Finansmanı						
	Borçlar / Net Satışlar	3	0.64	4	12.0		
	Banka Borçları / Net Satışlar	2	0.39	3	6.0		
	Özkaynaklar / Net Satışlar	1	0.15	1	1.0		
	Faiz Ödeme Gücü (Brüt Kara Göre)	1	1.47	3	3.0		
	Faiz Ödeme Gücü (Net Kara Göre)	3	1.31	1	3.0		
	Finansman Giderleri / Net Satışlar	1	0.14	0	0.0		
KARLILIK ANALİZİ	Brüt Kar Oranı = Brüt Satış Karı / Net Satışlar	5	0.25	4	20.0	78.0	15.6
	Faaliyet Karlılığı Oranı = Faaliyet Karı / Net Satışlar	4	0.19	2	8.0		
	Net Kar Oranı = Net Kar (Vergi Sonrası Kar) / Net Satışlar	4	0.04	3	12.0		
	Net Kar (Vergi Sonrası Kar) / Özsermaye	4	0.30	4	16.0		
	Bilanço Karı (Vergi Öncesi Kar) / Özkaynak	2	0.45	2	4.0		
	Bilanço Karı (Vergi Öncesi Kar) / Aktif Toplamı	2	0.08	3	6.0		
	Yatırım Verim Oranı = Net Kar (Vergi Sonrası Kar) / Aktif Toplamı	4	0.06	3	12.0		
FAALİYET ANALİZİ	Alacak Devir Hızı ve Alacak Tahsil Süresi					29.0	5.8
	Alacak Devir Hızı = Net Satışlar / Ortalama Tic. Alacaklar		5.31		0.0		

	Alacakların Tahsil Süresi (GÜN) = 360 / Alacak Devir Hızı	6	67.77	0	0.0		
	Stok Devir Hızı ve Stok Devir Süresi						
	Stok Devir Hızı = Satılan Malın Maliyeti / Ortalama Stoklar		4.80		0.0		
	Stok Devir Süresi (GÜN) = 360 / Stok Devir Hızı	6	74.96	0	0.0		
	Özkaynak, Aktif ve Borç Devir Hızları						
	Özkaynak Devir Hızı = Net satışlar / Ortalama Özkaynaklar		9.75		0.0		
	Özkaynak Devir Süresi (GÜN)	3	36.90	3	9.0		
	Aktif Devir Hızı = Net Satışlar / Ortalama Aktif Toplamı		1.88		0.0		
	Aktif Devir Süresi (GÜN)	5	191.41	2	10.0		
	Borçlar Devir Hızı = Net Satışlar / Ortalama Tic. Borçlar		6.68		0.0		
	Borç Devir Süresi (GÜN)	5	53.86	2	10.0		
DİĞER MALİ DURUM VE NAKİT AKIŞ RASYOLARI	Diğer Mali Durum Rasyoları					37.5	7.5
	Banka Kredileri / Aktif Toplamı	10	0.50	0	0.0		
	Nakit akışı ile ilgili rasyolar						
	Kredi Geri Ödeme Oranı = Kullanılabilir Nakit Akışı / İstenen Kredi Tutarı	7.5	0.03	3	22.5		
	Borçlanma Derecesi = Nakit Akışı / (Dış Kaynaklar - Likit Varlıklar)	7.5	0.03	2	15.0		
1998 YILI FİNANSAL ORANLAR PUANI GENEL TOPLAMI							37.5

Analiz Tipi	Analiz Grupları	Ağırlık Katsayısı	Firma Verisi	Firma Durumu	Puan	Ham Puan	Ağırlıklandırılmış Puan
CİRO GELİŞİMİ	Enflasyon+ %20 ve üzeri	4	X	4	100.0	100.0	20.0
	Enflasyon+ %10	3			0.0		
	Enflasyon	2			0.0		
	Enflasyon - %9.99'a kadar	1			0.0		
	Enflasyon %10 ve altı	0			0.0		
HİSSEDARLAR VE YÖNETİM	Çok iyi	4			0.0	75.0	15.0
	İyi	3	X	3	75.0		
	Orta	2			0.0		
	Vasat	1			0.0		
	Zayıf	0			0.0		
İSTİHBARAT	Çok iyi	4			0.0	75.0	15.0
	İyi	3	X	3	75.0		
	Orta	2			0.0		
	Vasat	1			0.0		
	Zayıf	0			0.0		
SEKTÖR	Çok iyi	4			0.0	75.0	15.0
	İyi	3	X	3	75.0		
	Orta	2			0.0		
	Vasat	1			0.0		

	Zayıf	0			0.0		
BANKA İLİŞKİLERİ	Çok iyi	4			0.0	75.0	15.0
	İyi	3	X	3	75.0		
	Orta	2			0.0		
	Vasat	1			0.0		
	Zayıf	0			0.0		

MUTLAK DEĞERLER PUANI GENEL TOPLAMI	80.0
GENEL TOPLAM PUAN	50.3
RİSK DERECESİ	ORTA

EK 3/C: FİNANSAL RİSK DERECELERİNİ HESAPLAMA TABLOSU (1999)

Analiz Tipi	Oran Tipi	Ağırlık Katsayısı	Firma Verisi	Firma Durumu	Puan	Ham Puan	Ağırlıklandırılmış Puan
LİKİDİTE ANALİZİ	Cari Oran	15	1.04	0	0.0	7.0	1.4
	Likidite Oranı (Asit Test Oranı)	7	0.74	1	7.0		
	Nakit Oranı (Disponibilite)	3	0.02	0	0.0		
MALİ YAPI ANALİZİ	Borç ve Özkaynak Dengesi					26.0	5.2
	Borçlanma Oranı = Toplam Borçlar / Özkaynaklar	4	6.19	0	0.0		
	Toplam Banka Borçları / Özkaynaklar	2	3.64	1	2.0		
	Kısa Vadeli Borçlar / Özkaynaklar	2	6.15	1	2.0		
	Maddi Duran Varlıklar / Özkaynaklar	1	0.74	2	2.0		
	Varlıkların Finansmanı						
	Finansal Kaldıraç = Borçlar / Aktif Toplamı	2	0.86	1	2.0		
	Kısa Vadeli Borç Finansmanı = Kısa Vadeli Borçlar / Aktif Toplamı	2	0.85	2	4.0		
	Özkaynak Finansmanı = Özkaynaklar / Aktif Toplamı	1	0.14	1	1.0		
	Satışların Finansmanı						
	Borçlar / Net Satışlar	3	0.94	2	6.0		
	Banka Borçları / Net Satışlar	2	0.55	1	2.0		
	Özkaynaklar / Net Satışlar	1	0.15	3	3.0		
	Faiz Ödeme Gücü (Brüt Kara Göre)	1	1.06	2	2.0		
	Faiz Ödeme Gücü (Net Kara Göre)	3	1.03	0	0.0		
	Finansman Giderleri / Net Satışlar	1	0.22	0	0.0		
KARLILIK ANALİZİ	Brüt Kar Oranı = Brüt Satış Karı / Net Satışlar	5	0.28	1	5.0	13.0	2.6
	Faaliyet Karlılığı Oranı = Faaliyet Karı / Net Satışlar	4	0.23	1	4.0		
	Net Kar Oranı = Net Kar (Vergi Sonrası Kar) / Net Satışlar	4	0.01	0	0.0		
	Net Kar (Vergi Sonrası Kar) / Özsermaye	4	0.04	0	0.0		
	Bilanço Karı (Vergi Öncesi Kar) / Özkaynak	2	0.08	2	4.0		

	Bilanço Karı (Vergi Öncesi Kar) / Aktif Toplamı	2	0.01	0	0.0		
	Yatırım Verim Oranı = Net Kar (Vergi Sanrası Kar) / Aktif Toplamı	4	0.01	0	0.0		
FAALİYET ANALİZİ	Alacak Devir Hızı ve Alacak Tahsil Süresi					18.0	3.6
	Alacak Devir Hızı = Net Satışlar / Ortalama Tic. Alacaklar		2.38		0.0		
	Alacakların Tahsil Süresi (GÜN) = 360 / Alacak Devir Hızı	6	151.58	0	0.0		
	Stok Devir Hızı ve Stok Devir Süresi						
	Stok Devir Hızı = Satılan Malın Maliyeti / Ortalama Stoklar		3.64		0.0		
	Stok Devir Süresi (GÜN) = 360 / Stok Devir Hızı	6	99.03	0	0.0		
	Özkaynak, Aktif ve Borç Devir Hızları						
	Özkaynak Devir Hızı = Net satışlar / Ortalama Özkaynaklar		9.01		0.0		
	Özkaynak Devir Süresi (GÜN)	3	39.96	1	3.0		
	Aktif Devir Hızı = Net Satışlar / Ortalama Aktif Toplamı		1.36		0.0		
	Aktif Devir Süresi (GÜN)	5	264.56	2	10.0		
	Borçlar Devir Hızı = Net Satışlar / Ortalama Tic. Borçlar		6.55		0.0		
	Borç Devir Süresi (GÜN)	5	54.93	1	5.0		
DİĞER MALİ DURUM VE NAKİT AKIŞ RASYOLARI	Diğer Mali Durum Rasyoları					22.5	4.5
	Banka Kredileri / Aktif Toplamı	10	0.51	0	0.0		
	Nakit akışı ile ilgili rasyolar						
	Kredi Geri Ödeme Oranı = Kullanılabilir Nakit Akışı / İstenen Kredi Tutarı	7.5	0.01	1	7.5		
	Borçlanma Derecesi = Nakit Akışı / (Dış Kaynaklar - Likit Varlıklar)	7.5	0.01	2	15.0		

1999 YILI FİNANSAL ORANLAR PUANI GENEL TOPLAMI	17.3
--	------

Analiz Tipi	Analiz Grupları	Ağırlık Katsayısı	Firma Verisi	Firma Durumu	Puan	Ham Puan	Ağırlıklandırılmış Puan
CİRO GELİŞİMİ	Enflasyon+ %20 ve üzeri	4	X	4	100.0	100.0	20.0
	Enflasyon+ %10	3			0.0		
	Enflasyon	2			0.0		
	Enflasyon - %9.99'a kadar	1			0.0		
	Enflasyon %10 ve altı	0			0.0		
HİSSEDARLAR VE YÖNETİM	Çok iyi	4			0.0	75.0	15.0
	İyi	3	X	3	75.0		
	Orta	2			0.0		
	Vasat	1			0.0		
	Zayıf	0			0.0		
İSTİHBARAT	Çok iyi	4			0.0	75.0	15.0
	İyi	3	X	3	75.0		
	Orta	2			0.0		

	Vasat	1			0.0		
	Zayıf	0			0.0		
SEKTÖR	Çok iyi	4			0.0	25.0	5.0
	İyi	3			0.0		
	Orta	2			0.0		
	Vasat	1	X	1	25.0		
	Zayıf	0			0.0		
BANKA İLİŞKİLERİ	Çok iyi	4			0.0	75.0	15.0
	İyi	3	X	3	75.0		
	Orta	2			0.0		
	Vasat	1			0.0		
	Zayıf	0			0.0		

MUTLAK DEĞERLER PUANI GENEL TOPLAMI	70.0
GENEL TOPLAM PUAN	33.1
RİSK DERECEŚİ	ZAYIF

RİSK DERECELERİ

100-75 :	ÇOK İYİ
74.99-60 :	İYİ
59.99-45 :	ORTA
44.99-35 :	VASAT
34.99-0 :	ZAYIF